

รายงานการวิจัย

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อม
สำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พนม คลีฉายา

ผลงานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจาก
กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2559
(CU-59-059-CC)

รายงานการวิจัย

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อม
สำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พนม คลีฉายา

ผลงานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจาก
กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2559

(CU-59-059-CC)

Research Report

Communication Strategy for
Earthquake Disaster Preparedness

by

Assistant Professor Phnom Kleechaya, Ph.D.

Funded by Ratchadapisek Sompoch Research Grant

Chulalongkorn University

2016

(CU-59-059-CC)

โครงการวิจัย	กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว
ชื่อผู้เขียน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พนม คส์ณายา
สาขา/คณะ/มหาวิทยาลัย	คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2559
คำหลักสำคัญ	กลยุทธ์การสื่อสาร/การจัดการภัยพิบัติ/แผ่นดินไหว

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” กำหนดวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสำรวจการรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว และวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารในด้านตัวบุคคล เนื้อหา ช่องทาง ภายใต้ปัจจัยด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว 2) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวสำหรับชุมชนพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชนเจ้าหน้าที่รัฐ และสื่อมวลชนท้องถิ่น ในจังหวัดที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน และภูเก็ต และการวิจัยเชิงสำรวจประชาชนในเขตพื้นที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อาจจะเกิดแผ่นดินไหว 6 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ภูเก็ต และกรุงเทพมหานคร จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 712 คน จากนั้นนำผลการวิจัยทั้งสองส่วนมาพัฒนาเป็นกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมประชาชนมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแผ่นดินไหวในระดับดี ในด้านสาเหตุการเกิดแผ่นดินไหว วิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว ทักษะคิดของประชาชนโดยรวมเป็นทักษะคิดในทิศทางบวกที่จะนำไปสู่การปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย โดยรู้สึกลัวภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นภัยที่รุนแรงจึงเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย อย่างไรก็ตามประชาชนมีการเตรียมความพร้อมและการปฏิบัติตัวในเหตุการณ์แผ่นดินไหวอยู่ระดับน้อย

เมื่อพิจารณาในบริบทของชุมชนพบว่า ชุมชนในพื้นที่ที่ประสบเหตุการณ์แผ่นดินไหวจะตื่นตัว และการตื่นตัวจะลดน้อยลงเมื่อเหตุการณ์ผ่านไป ชุมชนที่เคยประสบเหตุ จะมีการเตรียมพร้อมจากหน่วยงานภาครัฐในด้านการก่อสร้างบ้านที่แข็งแรง การอบรมให้ความรู้และฝึกซ้อมการปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุ ช่องทางการสื่อสารในชุมชนมีหลายประเภท เช่น หอกระจายข่าว ป้ายประกาศในชุมชน

สื่อบุคคลผู้นำชุมชน การประชุมหมู่บ้าน วิทย์ชุมชน กลุ่มไลน์สมาชิกชุมชน ในด้านอุปกรณ์สื่อสาร พบว่า ชุมชนจะมีงานรับสัญญาณดาวเทียม โครงข่ายสัญญาณอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เป็นแนวทางการสื่อสารที่สอดคล้องกับวงจรการจัดการสาธารณภัยที่ประกอบด้วย การเตรียมพร้อมรับมือก่อนเกิดเหตุ การรับมือและบรรเทาผลกระทบเมื่อเกิดเหตุ การฟื้นฟูบูรณะหลังเกิดเหตุให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ และการพัฒนาเพื่อลดความเสียหายความรุนแรง แบ่งการสื่อสารเป็น 3 ระยะต่อเนื่องกันเป็นวงจร ดังนี้

1. ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์: กลยุทธ์สื่อสารสร้างเครือข่าย รมรณรงค์ให้ความรู้ สร้างทัศนคติและพฤติกรรมพร้อมรับมือ สร้างช่องทางสื่อเฉพาะ เป็นการสื่อสารทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศ เน้นการให้ความรู้ เสริมสร้างทัศนคติที่นำไปสู่การปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว เสริมสร้างความสามารถในการดูแลตนเองเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาเครือข่ายและช่องทางการสื่อสาร

2. ระยะเกิดเหตุการณ์: กลยุทธ์บริหารประเด็นข่าวและระดมความช่วยเหลือ เป็นการสื่อสารเพื่อรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉิน และปฏิบัติการช่วยเหลืออย่างทันที่ทันใด ควบคุมมิให้เกิดการตื่นตระหนก

3. ระยะฟื้นฟูและพัฒนาหลังเหตุการณ์: กลยุทธ์การสื่อสารฟื้นฟู เผยแพร่บทเรียน และผลักดันนโยบายเพื่อพร้อมรับมือ เป็นการสื่อสารเพื่อฟื้นฟูทั้งกายภาพชุมชนและสภาพจิตใจของผู้สูญเสีย ปรับปรุงการแผนและการดำเนินงานจัดการที่ภัยพิบัติในอนาคต รวมทั้งการปรับปรุงนโยบายการจัดการภัยพิบัติ นำไปสู่การเตรียมพร้อมในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์

๑๗

เลขหมาย 1๗ 15 017769 ๑๑๖๐
เลขประจำตัว 017769
ปี เดือน 16 ก.ค. 61

Project Title	Communication Strategy for Earthquake Disaster Preparedness
Author	Assistant Professor Phnom Kleechaya, Ph.D.
Department/Faculty/University	Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University
Project period	Ratchadapisek Sompoch Research Grant Chulalongkorn University 2016
Key world	communication strategy, disaster management, earthquake

Abstract

The research aims to explore people's perception on earthquake, to explain communication factors and community factors involved with earthquake disaster, and to develop communication strategy for earthquake disaster preparation. The mix-method approach is applied with the in-depth interview and survey. Community leaders, officers and media practitioners in 6 provinces including Chiang Mai, Chiang Rai, Tak, Mae Hong Son, Phuket and Bangkok, are interviewed. Also, a survey research is conducted with 712 respondents in these provinces. Then, communication strategy is developed based on interview and survey data.

The survey results indicate that people's knowledge on earthquake is mainly on what causes earthquake and what to do when they encounter danger during earthquake. People perceive that earthquake is sever disaster so they express positive attitude that will lead them to practice safely.

In community context, people who experienced earthquake showed that they are alert, after that they may not active enough in preparedness. This indicates that their preparedness is low. However, in the community that had been destroyed by earthquake people are given defensive measures from officers, such as training, building strong house that can resist earthquakes and exercise of risk deduction plan, in order to strengthen people's self-defense action. There are many channels that can be used for disaster warning in community such as broadcast tower, warning

billboard, personal media, community member meeting and including "LINE", the chat application among community members. There are many communication devices in community namely television, radio, satellite dish, internet and smart phone.

The research develop communication strategy scheme for disaster management that suggest three phases of communication strategy.

1. The before event strategy - the phase of before earthquake happening. In this phase communication focuses on prevention, preparing and developing roles. The research suggests 4 ways of communication: 1) Communication to create network for preparedness with stakeholders; community, media, government officers and scientists; 2) Communication campaign for education and reinforcement of desired attitude and practice both in community and national levels; 3) Communication supporting disaster management plan implementation; and 4) Established earthquake media channels.

2. The initial and during event strategy - the phase of while earthquake taking place. In this phase, communication is utilized for emergency response. The communication strategy emphasis on news report and information management to control people panic and mobilize all resources to rescue victims.

3. The recovery phase strategy - the phase of after earthquake completing. In this phase, communication is used to heal mental illness of victims, and to support the disaster management plan improvement. The communication strategies emphasize on using participatory communication in community for recovery and advocating public policy for disaster management improvement.

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากหลายส่วน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกภาคส่วนที่ให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลืออย่างดีตลอดการดำเนินงานวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การสนับสนุนเงินทุนวิจัยจากโครงการทุนยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงลึก ประจำปี 2559 กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณเครือข่ายในพื้นที่เก็บข้อมูลทุกท่าน ที่ช่วยประสานแหล่งข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ขอขอบพระคุณที่ปรึกษาโครงการ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภัทวดี อภินันท์ ที่ให้คำปรึกษา ตรวจสอบแบบสอบถาม และตรวจสอบรายงานการวิจัย รองศาสตราจารย์ มาลี บุญศิริพันธ์ และ ศาสตราจารย์ ดร. ยุบล เบญจรงค์กิจ ที่ให้ความกรุณาตรวจสอบและประเมินกลยุทธ์การสื่อสาร และขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.มงคลกร ศรีวิชัย อาจารย์ประจำสาขาวิศวกรรมโยธา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย ที่ช่วยตรวจสอบแบบสอบถาม

ขอขอบพระคุณ ประธานคณบดีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและจัดการภัยพิบัติ (Climate Change and Disaster Management) และเจ้าหน้าที่ประสานงาน ที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ ขอขอบคุณกรรมการผู้อำนวยการ และเจ้าหน้าที่ประสานงานส่วนคณบดีการวิจัย ฝ่ายบริหารโครงการ ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือด้านการดำเนินงานด้านการเงินและการจัดการโครงการ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการวิจัยครั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวจะเล็งเห็นความสำคัญและนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยลดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวได้

ผู้วิจัย

สิงหาคม 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	7
1.3 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	8
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	14
1.5 ขอบเขตพื้นที่การวิจัย	14
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
2.1 แนวคิดภัยพิบัติด้านแผ่นดินไหว	15
2.1.1 นิยาม “แผ่นดินไหว”	15
2.1.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรุนแรงของแผ่นดินไหว	16
2.2.3 การเตรียมการเมื่อเกิดแผ่นดินไหว	18
2.2 แนวคิดการจัดการภัยพิบัติ	20
2.2.1 ปัจจัยสำคัญของการจัดการภัยพิบัติ	22
2.3 แนวคิดการสื่อสารภัยพิบัติ	26
2.3.1 ความสำคัญของการสื่อสารภัยพิบัติ	26

2.3.2 การรับรู้ และพฤติกรรมตอบสนองของผู้รับสารต่อภัยพิบัติ	27
2.3.3 ช่องทางการสื่อสารต่อเหตุการณ์ภัยพิบัติ	30
2.3.4 เทคโนโลยีหรือสื่อใหม่สำหรับการสื่อสารข้อมูลข่าวสารและเตือนภัย	32
2.3.5 การสื่อสารชุมชน	33
2.3.6 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างการเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติ	35
2.3.6.1 กรอบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อม สำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว	39
2.3.7 ระยะเวลาการสื่อสารเพื่อการเตรียมความพร้อมภัยพิบัติ	40
2.3.8 ปัจจัยและอุปสรรคการสื่อสารภัยพิบัติ	44
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	47
3.1 พื้นที่การเก็บข้อมูล	47
3.2 ขั้นตอนและรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย	49
3.2.1 ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ	49
3.2.2 ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงสำรวจ	55
3.3 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	56
3.4 วิธีการสุ่มตัวอย่าง	56
3.5 เครื่องมือวิจัยและการวัดตัวแปร	56
3.6 การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	59
3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย	60
3.8 ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสาร	61
3.9 การรายงานผลการวิจัย	62
3.10 ข้อจำกัดการวิจัย	62
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์การสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวของชุมชนและการรายงานข่าว ของสื่อมวลชน	63
4.1 ตอนที่ 1 พื้นฐานชุมชน การสื่อสาร ความเข้มแข็ง การตื่นตัวและ เตรียมพร้อมของชุมชน	63
4.1.1 พื้นฐานชุมชน	64

4.1.2	ช่องทางและการสื่อสารในชุมชน	74
4.1.3	การประกาศเตือนภัยพิบัติทางธรรมชาติ	79
4.1.4	ความเข้มแข็งของชุมชน	80
4.1.5	การตื่นตัวและการเตรียมพร้อมรับมือภัยแผ่นดินไหว	83
4.2	ตอนที่ 2 การรับรู้ ความรู้ ทักษะ และ การตอบสนองต่อแผ่นดินไหวของชาวบ้าน	89
4.2.1	การรับรู้และทัศนคติต่อภัยแผ่นดินไหว	90
4.2.2	ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว	91
4.2.3	การตอบสนองต่อแผ่นดินไหว	94
4.3	ตอนที่ 3 การดำเนินงานภาครัฐและส่วนงานปกครองท้องถิ่น	96
4.3.1	แผนการดำเนินงานจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติ	96
4.3.2	การฝึกซ้อมแผนรับมือสาธารณภัยและภัยพิบัติ	101
4.3.3	การบูรณาการทำงานแบบเครือข่ายของส่วนงานภาครัฐ ท้องถิ่น และประชาชน	103
4.3.4	ข้อกำหนดอาคารและสิ่งปลูกสร้าง	104
4.3.5	ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง (Urban Search and Rescue; USAR)	105
4.3.6	เว็บไซต์และแอปพลิเคชัน (Application) ภัยพิบัติแผ่นดินไหว	106
4.4	ตอนที่ 4 การรายงานข่าวของสื่อมวลชน	108
4.1.1	กระบวนการทำข่าวแผ่นดินไหว	109
4.1.2	แหล่งข่าวและเครือข่ายในการทำข่าวแผ่นดินไหว	119
4.1.3	การตรวจสอบข้อมูลในการรายงานข่าว	120
4.1.4	หลักการรายงานข่าวแผ่นดินไหว	121
4.1.5	ข้อควรคำนึงในการรายงานข่าวแผ่นดินไหว	122
บทที่ 5	ผลการสำรวจการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ และการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับภัยแผ่นดินไหว	126
5.1	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล	127
5.2	ช่องทางสื่อที่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว	134
5.3	ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว	140
5.4	ทัศนคติต่อแผ่นดินไหว	142
5.4.1	การวิเคราะห์องค์ประกอบทัศนคติต่อแผ่นดินไหว	146

5.5 ประสพการณ์ และการเตรียมความพร้อมสำหรับแผ่นดินไหว	154
บทที่ 6 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว	157
6.1 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว	159
6.2 กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the event) สร้างเครือข่าย ธารงศ์ให้ควมรู้ สร้างทัศนคติ และพฤติกรรมพร้อมรับมือ สร้างช่องทางสื่อเฉพาะ	167
6.3 กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 2 กลยุทธ์การสื่อสารระยะเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) บริหารประเด็นข่าวและระดมควมช่วยเหลือ	180
6.4 กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 3 กลยุทธ์การสื่อสารระยะฟื้นฟูและพัฒนา (Recover Phase) ฟื้นฟู เผยแพร่บทเรียนและผลักดันนโยบายเพื่อพร้อมรับมือ	184
6.5 ผลการตรวจสอบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับ การจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว	191
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล	194
6.1 สรุปผลการวิจัย	194
6.2 อภิปรายผลการวิจัย	210
6.3 ข้อเสนอแนะเชิงการประยุกต์ใช้	227
6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	228
รายการอ้างอิง	229
ภาคผนวก	
ก. แบบสอบถาม	239
ข. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	248
ค. แบบตรวจรายละเอียดสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ	249

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
5.1 จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามภูมิภาค	127
5.2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกเพศ อายุ สัญชาติ สภาวะสุขภาพ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ระยะเวลาการเข้าพักในชุมชน กิจกรรมในชุมชน สภาพที่อยู่อาศัยและจำนวนสมาชิกในครอบครัวผู้อยู่อาศัย	128
5.3 จำนวนและร้อยละของอุปกรณ์และโครงข่ายการสื่อสารในบ้านที่อยู่อาศัย และในชุมชน	133
5.4 จำนวนค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ของข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อในชุมชน	134
5.5 จำนวนค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ของข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อระดับประเทศ	138
5.6 จำนวนร้อยละของความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว	140
5.7 จำนวนร้อยละและค่าเฉลี่ยของความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว	141
5.8 จำนวนค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ด้านทัศนคติต่อแผ่นดินไหว	142
5.9 ค่า KMO and Bartlett's ตัวแปรทัศนคติต่อแผ่นดินไหว	146
5.10 ค่า Communalities ของตัวแปรทัศนคติต่อแผ่นดินไหว	147
5.11 องค์ประกอบทัศนคติต่อแผ่นดินไหวหลังจากหมุนแกนแบบ Varimax	148
5.12 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .60 ขึ้นไป	149
5.13 องค์ประกอบที่ 1 กลุ่มพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย (Responsive)	150
5.14 องค์ประกอบที่ 2 กลุ่มต่อต้าน (Resistant)	151
5.15 องค์ประกอบที่ 3 กลุ่มไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง (Laggard)	152
5.16 องค์ประกอบที่ 4 กลุ่มผู้มีความวิตกกังวล (Distracted)	153
5.17 จำนวนค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ของประสบการณ์แผ่นดินไหว	154
5.18 จำนวนค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ของการเตรียมความพร้อมสำหรับแผ่นดินไหว	155

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	46
3.1 พื้นที่เสี่ยงแผ่นดินไหวที่มีพลังในประเทศไทย	48
4.1 บ้านพักอาศัย บ้านดงลาน ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย	65
4.2 บ้านพักอาศัย บ้านดงลาน ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย	66
4.3 ถนนภายในหมู่บ้าน บ้านดงลาน ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย	66
4.4 บ้านพักอาศัย บ้านห้วยหวาย ตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย	67
4.5 หอกระจายเสียง บ้านห้วยหวาย ตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย	67
4.6 บ้านพักอาศัย บ้านห้วยผักหละ ตำบลหนองน้ำเขียว อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก	68
4.7 บ้านพักอาศัย บ้านห้วยผักหละ ตำบลหนองน้ำเขียว อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก	68
4.8 บ้านพักอาศัย บ้าน ตำบล อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก	69
4.9 หอกระจายเสียง บ้านห้วยผักหละ ตำบลหนองน้ำเขียว อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก	69
4.10 บ้านพักอาศัย ชุมชนกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต	71
4.11 บ้านพักอาศัย ชุมชนกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต	72
4.12 บ้านพักอาศัยชุมชนปือกกาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	72
4.13 บ้านพักอาศัย ชุมชนกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต	73
4.14 บ้านพักอาศัยชุมชนปือกกาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	73
4.15 ตัวอย่างแอปพลิเคชันของศูนย์เตือนภัยพิบัติ (National Disaster Warning Center; NDWC)	106
4.16 ตัวอย่างแอปพลิเคชันของศูนย์เตือนภัยพิบัติ (National Disaster Warning Center; NDWC)	107
4.17 ตัวอย่างแอปพลิเคชันศูนย์เตือนภัยพิบัติ “QuakeFeed”	107
6.1 วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว	186
7.1 วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว	209

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

ภัยพิบัติ “แผ่นดินไหว” ถือเป็นภัยที่สร้างความเสียหายอย่างมหาศาล และมีแนวโน้มจะเป็นภัยพิบัติใกล้ตัวคนไทยมากขึ้น เสรี ศุภราทิตย์ ผอ.ศูนย์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติได้ให้ความเห็นว่า “ถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องยอมรับว่า เหตุการณ์แผ่นดินไหว ไม่ได้อยู่ห่างไกลกับคนไทยอีกต่อไปแล้ว เพราะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของโลกทำให้ทุกอย่างเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน และโอกาสเกิดแผ่นดินไหวรุนแรงก็สามารถเกิดขึ้นได้” (ศูนย์ข้อมูล & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2557)

สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ แผ่นดินไหวแตกต่างกับภัยพิบัติประเภทอื่นในแง่ที่นักวิทยาศาสตร์เองยังไม่สามารถทำนายเวลา สถานที่และความรุนแรงของแผ่นดินไหวที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องมีการสื่อสารด้านการจัดการภัยแผ่นดินไหว เพื่อเตรียมพร้อมในการรองรับและปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยงที่จะนำไปสู่การสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเมื่อเกิดแผ่นดินไหว ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า “การสื่อสารภัยพิบัติ” เป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นเมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Fakhruddin, 2007; Meredith et al., 2008; Höppner et al, 2010; Romo-Murphy, James, & Adams, 2011; Muzamill, 2012; Palttala, Boano, Lund, & Vos, 2012; Ryan, 2012; Abud, 2013; Steelman, et al, 2015; โรจนา บุญชูวงศ์, 2550; ทวีดา กมลเวช, 2554, น. 92-93; กิตติมา สุรสอนิ, 2556; พนม คลีฉายา, 2556; ประภาวสี ติรักษา, 2556; อูรารัตน์ บุณศิริ, 2556; พนิดา จงสุขสมสกุล, 2557)

การสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติ (disaster communication) มีความสำคัญในด้านที่จะช่วยเตือนภัย ป้องกันการบาดเจ็บสูญเสียชีวิตของผู้ประสบภัย ลดความแตกตื่นตกใจ และสร้างความมั่นใจมาตรการและการดำเนินงานแก้ไขเหตุการณ์ภัยพิบัติ นอกจากนี้การสื่อสารภัยพิบัตียังเกี่ยวข้องกับด้านเวลาเหตุการณ์นับตั้งแต่ก่อน ระหว่างและหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติ (Mauro, 2004, pp. 241-244; Asimakopoulou, & Bessis, 2010; Center for Disaster Control, & Prevention [CDCP.], 2014, pp. 85-92; Houston et al, 2014; ลักขณา ไทยเครือ, 2549) ในขณะเดียวกันยังคล้ายคลึงกับกระบวนการจัดการภัยพิบัติ โดยใช้มาตรการการแก้ปัญหาทั้งระยะสั้น และระยะยาว ซึ่งการวางแผนเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดและหลังเกิดที่ต่อเนื่อง

จนครบกระบวนการเรียกว่า “วงจรกิจกรรมการสาธารณสุข” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, [สศช.], 2554)

นอกจากนี้แล้วความสำคัญของการสื่อสารภัยพิบัติยังก่อให้เกิดผลหลายประการในตัวประชาชน/ผู้ที่เสี่ยงและเผชิญกับเหตุการณ์ภัยพิบัติ การสื่อสารช่วยให้เกิดความรู้ และความเข้าใจในเหตุการณ์ภัยพิบัติ ช่วยลดบรรเทาความกังวลช่วยเหลือและปลอบใจผู้ประสบภัยพิบัติได้ การสื่อสารมีความจำเป็นในระยะการเตรียมรับมือโดยการสื่อสารช่วยเตือนภัยล่วงหน้าก่อนที่จะให้หลบหนีหรืออพยพได้ทันเวลาที่ และยังเป็นช่องทางในการช่วยประสานงานในการรับมือ ระบบขนถ่ายและการคมนาคม ลดการสูญเสียชีวิตและการบาดเจ็บ ตลอดจนจัดระเบียบระบบต่าง ๆ ให้กลับเข้าสู่สภาวะปกติ สร้างทดแทนสิ่งที่ถูกทำลาย และสรุปบทเรียนเหตุการณ์ภัยพิบัติเผยแพร่แสดงการเรียนรู้เมื่อเหตุการณ์สงบลงแล้ว (Fakhruddin, 2007; Zemp, 2010; Ranke, 2016, pp. 381-382) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสื่อสารจะสามารถลดความเสี่ยงเพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสียชีวิตอย่างรุนแรง เพราะข้อมูลการสื่อสารถือเป็นสิ่งจำเป็นเมื่อเกิดภาวะเหตุการณ์ที่ผิดปกติ โดยเฉพาะภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Hirschburg, Dillman, & Ball-Rokeach, 1986, pp.117-126; Rubin, & Windahl, 1986)

สำหรับข้อค้นพบจากงานวิจัยประเทศไทยในประเด็นด้านการสื่อสารภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ประชาชนเลือกใช้ข่าวสารจากสื่อมวลชนส่วนใหญ่เมื่อเกิดภาวะวิกฤต (โรจนา บุญชูวงศ์, 2550; อำไพ เกษมพิทักษ์พงศ์, 2553; นันทวัน แก้วไชยหาญ, 2554; บุรฉัตร กันตะกะนิษฐ์, 2555; พนม คลีฉายา, 2556; ประภาวสี ตีรักษา, 2556; ประดิษฐ์ ดีใจ, 2556; อนุพงษ์ วงศ์จำใจหาญ, 2556; อรุณศรี บุณศิริ, 2556) รวมถึงมีการใช้แหล่งข้อมูลข่าวสารจากบุคคลใกล้ชิด ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเครือญาติพี่น้องหรือเพื่อน/เพื่อนบ้าน (พนม คลีฉายา, 2556; ประภาวสี ตีรักษา, 2556; พนิดา จงสุขสมสกุล, 2557) ประกอบกับการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์แบบสมาร์ตโฟนที่มีการเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ต และมีการใช้งานมือถือสูงขึ้นในช่วงเสี่ยงภัย อีกทั้งผู้เสี่ยงภัยคาดหวังให้มีการเตือนภัยผ่านมือถืออยู่ในระดับมาก (ญานินี ดันติวิวัฒน์, 2556) อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่งนอกเหนือจากช่องทางการสื่อสารที่ประชาชนใช้ในเหตุการณ์ภัยพิบัติ คือ การสื่อสารเพื่อลดความเสี่ยงในเหตุการณ์ภัยพิบัติ ประเด็นนี้มีความเห็นของข้อสรุปชี้แนะจากงานวิจัยของ พนิดา จงสุขสมสกุล (2557) ได้เสนอว่าการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติที่มีประสิทธิผล จะต้องจัดการการสื่อสารที่จะให้ประชาชนเกิดความตระหนักในการลดทอนความเสี่ยงภัยทางภัยพิบัติด้วยตนเอง โดยต้องมีระบบและกลไกในการพัฒนาทั้งตัวบุคคล เนื้อหา ความร่วมมือกับช่องทางการสื่อสาร เพื่อให้เข้าถึงผู้รับสารได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับความหลากหลายของกลุ่ม ยังมีข้อค้นพบในประเด็นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารข้อมูลพยากรณ์อากาศและการเตือนภัย ประชาชนผู้ที่ต้องการข่าวสารมีความต้องการทางด้านคุณภาพ

คือ ต้องรวดเร็ว เพียงพอ ถูกต้องสั้นกระชับเข้าใจง่าย และปฏิบัติได้จริง ในขณะที่ข้อมูลข่าวสารด้าน
 เนื้อหานั้นควรจะบอกความจริง แนะนำวิธีปฏิบัติเพื่อสร้างความมั่นใจ (อนุพงษ์ วงศ์จงใจหาญ, 2556)

สำหรับประเด็นด้านการรับรู้ความเสี่ยงภัยพิบัติของคนไทยนั้น เมื่อพิจารณารายละเอียด
 ของผู้ที่ได้รับความเสี่ยงและเสียหายจากภัยพิบัตินั้นงานวิจัยของประดิษฐ์ ติใจ (2556) ที่ศึกษาการ
 รับรู้ภัยพิบัติของประชาชนพบว่า ประชาชนมีความเข้าใจและรู้เกี่ยวกับภัยธรรมชาติน้อย เพราะไม่ได้
 ได้รับความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติจากหน่วยงานรัฐบาลหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง และยังพบอีกว่าบางพื้นที่เกิด
 ภัยพิบัติมีการเฝ้าระวังแต่ไม่มีระบบการแจ้งเตือนที่ชัดเจนที่ชี้วัดได้ว่าจะเกิดภัยธรรมชาติขึ้นอย่างถูกต้อง
 และแม่นยำ ในขณะที่เดียวกันยังมีข้อค้นพบ โรจนา บุญชูวงศ์ (2550) ซึ่งพบว่าผู้ที่เสี่ยงภัยไม่คิดจะย้าย
 ถิ่นฐาน และมีการดำเนินวิถีชีวิตแบบเดิม แม้ว่าจะอยู่พื้นที่เสี่ยงนั้นก็ตาม และเห็นว่าเสียงของหอ
 เตือนภัยและสัญญาณไซเรนเสียงเบาและไม่ครอบคลุมพื้นที่ ตลอดจนถึงในการซ้อมระบบเตือนภัย
 และอพยพสินมมีน้อยเกินไป และเส้นทางที่ใช้หนีนั้นมีระยะทางที่ไกลเกินไป ทำให้ยากลำบากสำหรับ
 กลุ่มเด็ก กลุ่มสตรีและผู้สูงอายุ และยังพบอีกว่าประชาชนที่เคยประสบภัยและอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัย
 พิบัติแม้ว่าจะมีการรับรู้หรือตระหนักรู้จากข่าวสารก็ตาม แต่ไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมฝึกซ้อมแผนภัย
 พิบัติ ซึ่งมีปัจจัยของการมีส่วนร่วมที่ยังอยู่ในระดับน้อยที่สุด เช่นกัน (บุรฉัตร กันตะกะนิษฐ์, 2555)
 ประเด็นเดียวกันข้อสรุปผลงานวิจัยของนันทวัน แก้วไชยหาญ (2554) ศึกษาการรับรู้ความเสี่งต่อ
 สุขภาพในภาวะหมอกควันของอาสาสมัคร (อสม.) ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ความเข้าใจมากแต่
 การที่จะปฏิบัติตนให้ห่างจากผลกระทบนั้น กลุ่มตัวอย่างไม่ได้รับการให้ความรู้อย่างจริงจัง เนื่องจากยัง
 คิดว่าเป็นสิ่งที่ไกลตัว ทำให้การรับรู้โดยทั่วไปของ อสม.ไม่มีการพัฒนาไม่ชวนขยายที่จะรับรู้เพิ่มเติม
 ถึงอันตรายที่เกิดขึ้นต่อตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารด้านภัยพิบัตียังขาดประสิทธิภาพอยู่
 ขาดแนวทางการวางแผนการสื่อสารและการจัดการข้อมูลข่าวสารยังบกพร่องอยู่ แนวทางเดียวกัน บุรฉัตร
 กันตะกะนิษฐ์ (2555) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมรับภัยพิบัติจากแผ่นดินไหว
 ของประชาชนพบว่าในประเด็นด้านการสื่อสารมีอยู่ในระดับที่น้อย เช่นเดียวกันกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล
 ภัยพิบัติน้ำท่วมของกิตติมา สุรสนธิ (2556) สรุปให้เห็นว่าการประสานงานยังขาดเอกภาพจากหน่วยงานรัฐ
 หรือที่เกี่ยวข้องส่งผลให้ข้อมูลการสื่อสารไม่สอดคล้องและไม่เป็นทิศทางเดียวกัน เพราะข้อมูลข่าวสารที่
 สื่อสารไปยังประชาชนมาจากหลายแหล่งข่าวทำให้ประชาชนเกิดความสับสนไม่รู้ว่าจะเชื่อแหล่งข่าวสาร
 จากแหล่งใดและเกิดข่าวลือตามมารวมไปจนถึงการรายงานข่าวของนักข่าวที่ยังขาดองค์ความรู้ ด้านการ
 จัดการภัยพิบัติ (วิไลศ งามข้า, 2559) อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาความพร้อมของระบบการสื่อสารซึ่ง
 กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัต ลวางกูร (ม.ป.ป) ศึกษาด้านความสำเร็จของการนำนโยบายป้องกันและ
 บรรเทาสาธารณภัยไปปฏิบัติในเขตพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ พบว่าหน่วยงานภาครัฐยังคงมีปัญหาด้าน
 ความพร้อมของระบบสื่อสารและการให้ข้อมูลแก่สาธารณะ เช่น ปัญหาการขาดแคลนบุคลากร ทำให้
 ภาครัฐขาดข้อมูลเชิงลึกในระดับพื้นที่ หรือการขาดแคลนบุคลากรทางด้านการสื่อสารในหน่วยงาน (กิ

ติมา สุรสนธิ, 2556) ขณะเดียวกันข้อสรุปงานวิจัยของ วรียา พรหมชาติ (2556) และชวงค์ อุบลี (2557) ต่างเห็นพ้องกันว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความพร้อมในการจัดการภัยพิบัติ เพราะยังขาดนโยบายในการดำเนินการที่ชัดเจนในเรื่องนี้และขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และในบางพื้นที่ไม่มีแผนการป้องกันบรรเทาสาธารณภัย เนื่องจากบางพื้นที่เขตรับผิดชอบไม่เคยเกิดสาธารณภัยบางประเภท หรือถึงแม้ว่าจะมีการจัดทำแผนรองรับการบริหารจัดการภัยแต่ไม่เคยจัดการฝึกซ้อมเพื่อเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติตามแผนที่จัดทำขึ้น จากข้อสรุปและความเห็นของประเทศไทยเกี่ยวกับการสื่อสารและการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติที่กล่าวมานั้น ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี (2557) ได้ทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ ซึ่งพบว่าองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการตระหนักรู้ต่อการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติ ประกอบไปด้วย ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภัยอันตราย ทศนคติต่อภัยอันตราย การฝึกอบรมเกี่ยวกับการรับมือภัยพิบัติ การฝึกปฏิบัติและซักซ้อมการรับมือภัยพิบัติการสร้างวัฒนธรรมการเตรียมความพร้อม การสื่อสารประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการพัฒนา ตัวบ่งชี้หรือเครื่องมือเพื่อใช้วัดความตระหนักรู้ต่อการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติต่อไป ประเด็นเดียวกันก็มีเสียงสะท้อนของผู้ที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงแผ่นดินไหวซึ่งได้กล่าวว่า

“...เราไม่มีความรู้เลย ยอมรับเลยว่าไม่มีใครมาให้ความรู้กับเราแผ่นดินไหวถ้ามันรุนแรงระดับนี้เป็นยังไง เราก็นึกภาพไม่ออก อาคารบ้านเรือนพังระเนระนาด...ตรงนี้ความรู้ผมเน้นนะครับ เรื่องจะให้ความรู้เป็นสำคัญ เรื่องให้ความรู้ก่อนในเบื้องต้นจะได้ลดความสูญเสียได้...” (บุญยืน คงเพชรศักดิ์, สัมภาษณ์)

จากข้างต้นแล้วยังมีแนวความคิดเห็นในประเด็นด้านการสื่อสารเป็นสร้างการรับรู้ และพฤติกรรมการตอบสนองของผู้รับสารต่อภัยพิบัติเพราะจะช่วยในด้านการเพิ่มการรับรู้อันตราย กระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมป้องกันภัย ให้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับความรุนแรงและความเสี่ยง ให้เห็นวิธีการปฏิบัติตนเองเมื่อเกิดเหตุเตือนและและจุดชนวนให้แสดงพฤติกรรมป้องกันตนเอง เพื่อลดความหวาดกลัว และกังวลใจ (Höppner, et al, 2010, p. 16) โดยหน่วยงาน CDCP. (2014, pp. 23-27) ได้อธิบายถึงช่วงเหตุการณ์วิกฤติซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่บุคคลมีสภาวะจิตใจที่เต็มไปด้วยความรู้สึกที่ไม่มั่นคงสับสน (uncertainly) มักจะตั้งคำถามกับเหตุการณ์ และต้องการข้อมูลอย่างกระจ่าง ดังนั้นควรจะตอบสนองด้วยการแสดงการรับรู้ถึงความรู้สึกของเขาและแสดงความเอื้ออาทร (empathy) โดยแสดงให้เห็นว่าเราจะให้ข่าวสารที่จะช่วยให้เขาได้พ้นจากความรู้สึกไม่มั่นคง บอกจากสิ่งที่เขาควรจะรู้ และวิธีการที่เขาจะได้ข่าวสารนั้น ๆ นอกจากนี้ยังเกิดความรู้สึกกลัว (fear) เป็นกังวล (anxiety) และรู้สึกหวาดกลัวเหตุการณ์ภัยพิบัตินั้นน่ากลัวอย่างมาก (dread) ซึ่งการสื่อสารจะช่วยบรรเทาความรู้สึกกลัว

นอกจากนี้แล้วการสื่อสารโดยเฉพาะพื้นที่เสี่ยงที่มี “ชุมชน” ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะชุมชนเป็นพลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ เพราะชุมชนจะเป็นผู้รู้จักปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ที่ดีที่สุด จึงจำเป็นต้องมีการปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ความสนใจในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น (สศช., 2554; รัชยา พรหมชาติ, 2556; ชวงศ์ อุบลี, 2557; ชัยยุทธ ชินณะราศรี, สัจจา บรรจงศิริ, บำเพ็ญ เขียวหวาน และปาลีรัตน์ การดี, 2558; สายฝน แสงศิริยุทธ ทองประเสริฐ และชนัญญา ชูสุข, 2558; กาญจน์จรินทร์ คลองข่อย และสมศักดิ์ สามัคคีธรรม, ม.ป.ป.) Shklovski, Leysua, & Sutton (2008) ยังได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับภัยพิบัติขยายจากผลกระทบส่วนบุคคลสู่มิติของชุมชน และยังเห็นว่าม้งานวิจัยในสายสังคมศาสตร์ได้ศึกษาเหตุการณ์ภัยพิบัติกับชุมชนและพบว่าในเหตุการณ์ภัยพิบัติจะพบเห็นชุมชนแบบหนึ่ง คือ “ชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” (Altruistic communities) เป็นชุมชนที่คนในชุมชนที่ประสบภัยพิบัติบนความคิดที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และแนวความเห็นของ Meredith et al. (2008) ได้สรุปจากงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานแบบการยึดชุมชนเป็นรากฐาน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม (community-based participation) เป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งในการเตรียมพร้อม (preparedness) การตอบสนอง (response) และการฟื้นฟู (recovery) สำหรับกลุ่มประชาชนผู้เผชิญความเสี่ยง การมีส่วนร่วมสามารถทำได้ในการวางกลยุทธ์การสื่อสาร การกำหนดออกแบบเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการตรวจสอบสื่อที่ได้ใช้ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การจัดให้มีการมีส่วนร่วมจากชุมชนที่มีโอกาสเผชิญภัยพิบัติด้วยการฝึกอบรม (training) ให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (exercise) ฝึกซ้อมวิธีการปฏิบัติ (drills) จะช่วยให้การตอบสนองต่อภัยพิบัติได้อย่างปลอดภัยมากขึ้น การทำงานด้านการสื่อสารในเหตุการณ์เสี่ยงภัยมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารในภาวะเสี่ยงที่มีลักษณะเฉพาะ การทำความเข้าใจและรู้ถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด และการยอมรับไว้วางใจชุมชน และยังแนวข้อค้นพบงานวิจัยในด้านการสื่อสารชุมชนต่อภัยพิบัติ มีความสำคัญอย่างมาก เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัศ ลวางกูร (ม.ป.ป.) ได้เสนอว่ารัฐบาลควรส่งเสริมการจัดการภัยพิบัติโดยฐานชุมชน (community based disaster management) โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ และยังคงใช้การสื่อสารเข้ามามีส่วนร่วม เพราะโครงสร้างระบบการสื่อสารในชุมชนด้านนี้ต้องพิจารณาถึงการที่ชุมชนที่มีความเสี่ยงสามารถเข้าถึงสื่อและช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิผล รวมถึงการที่ชุมชนสามารถใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองของชุมชนได้ทั้งนี้เพราะเครือข่ายเพื่อนบ้านและชุมชน มีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับคนใกล้ชิดและคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสื่อสารในเหตุการณ์ภาวะวิกฤติในแง่ของการได้รับข่าวสาร การส่งต่อและความถูกต้องของข่าวสาร (Abud, 2013; รัชณี ประดับ, 2554, น. 115) ในประเด็นด้านช่องทางการใช้สื่อของชุมชนนั้นพบว่า แหล่งข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนในชุมชนมักใช้ในเหตุการณ์ภัยพิบัติก็คือแหล่งข่าวท้องถิ่น เช่น ครอบครัว เพื่อน ครูในโรงเรียนเพื่อลดภาวะเสี่ยงภัย (Mavhura, 2013) ซึ่งในระดับของการสื่อสารในระดับชุมชน คือ การได้รับประโยชน์จากข่าวสารในสื่อท้องถิ่น การทำกิจกรรมกับองค์กรชุมชน และการสนทนาพูดคุยกับเพื่อนบ้าน (Kim, & Kang, 2010)

นอกจากนี้ประชาชนยังต้องการข่าวสารที่เกี่ยวกับวิธีที่จะช่วยปกป้องครอบครัวหรือชุมชน และต้องการให้มีการเกื้อหนุนให้เขารู้สึกว่าตนเองมีศักยภาพในการปกป้อง (efficacy) ด้วยเนื้อหาที่ง่าย และมีความเฉพาะเจาะจงถึงวิธีการที่บอกได้ว่าเขาสามารถทำอะไรได้บ้าง (Malet, 2013)

ขณะเดียวกันในการสื่อสารภัยพิบัตินั้น สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือกลยุทธ์ระดับการสื่อสารด้านภัยพิบัติล้วนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการเตรียมความพร้อม มีข้อสรุปแนวความเห็นของ Höppner et al. (2010, p. 102) ได้เสนอกลยุทธ์การสื่อสารเตือนภัยต่อความเสี่ยงจากภัยพิบัติซึ่งมีเป้าหมายสูงสุดคือ การเตือนภัยและจุดชนวน (trigger) ให้คนแสดงพฤติกรรมทันที และเมื่อเผชิญกับความเสียดังกล่าวก็จะเกิดอุปสรรคหลายด้าน เช่น แหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ข้อจำกัดหรือแรงกดดันด้านเวลาที่ต้องใช้ความรวดเร็ว ความไม่ไว้วางใจเชื่อถือในข้อมูล (trust) และการยอมรับทำตาม (compliance) (Institutional building for natural disaster risk reduction (DRR), n.d.) ซึ่งกลยุทธ์การสื่อสารภัยพิบัติสามารถสรุปได้หลายแนวทางและหลายวิธีการ อาทิ ด้านการออกแบบสื่อและเนื้อหาสาระที่เข้าใจง่าย (Meredith et al, 2008; CDCP., 2014, pp. 21-23; Schneider, 2016, pp. 275-276; ทวีดา กมลเวช, 2554, น. 92-93) ด้านกำหนดแหล่งข่าวที่ชัดเจน (Drabek , 1999; Medford-Davis, & Kapur, 2014; กัมปนาท วงษ์วัฒน์พงษ์ และพัฑ ลวางกูร, ม.ป.ป.) ด้านการประสานงานหรือบูรณาการหลาย ๆ ฝ่ายในการทำงานร่วมกันให้เป็นทีม (tram work) (Mauro, 2004, p. 240; Ranke, 2016, p. 333; Schneider, 2016, pp. 275-276; อนุพงษ์ วงศ์จิงใจหาญ, 2556) ด้านการใช้ช่องทางการสื่อสารหลายรูปแบบ การเข้าถึงกลุ่มประชาชนผู้เสี่ยงภัย (Meredith et al, 2008) รวมถึงกลยุทธ์ด้านระยะเวลาการสื่อสารเพื่อการเตรียมความพร้อมภัยพิบัติ (Mauro, 2004, pp. 241-244; Asimakopoulou, & Bessis, 2010; Zemp, 2010; CDCP, 2014, pp. 85-92; พนิดา จงสุขสมสกุล, 2557) สรุปได้ว่าการสื่อสารระดับมวลชน เครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารทางไกลจะช่วยให้ข้อมูลเส้นทางหลบภัยพิบัติได้ดี ซึ่งความสำคัญของการสื่อสารอีกช่วงหนึ่งคือ ช่วงป้องกันเป็นช่วงระยะที่ต้องใช้การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ และกระตุ้นให้ตระหนักถึงภัยพิบัติ เน้นการป้องกันในแต่ละวัน และการเตือนภัยล่วงหน้า ความพร้อมในการรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติ (Fakhruddin, 2007) ดังแนวทางความเห็นของลักขณา ไทยเครือ (2549) ที่ได้เสนอว่าควรจะต้องกำหนดเป็นนโยบายระดับชาติ แต่งตั้งคณะทำงานรับผิดชอบตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ ขณะเกิดและหลังเกิด ระบบข้อมูลข่าวสารควรประกอบด้วยเครื่องมือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในประเทศไทยและหน่วยงานที่รับผิดชอบทุกระดับ และการสื่อสารและควรมีฐานข้อมูลภัยพิบัติเชื่อมโยงตั้งแต่ภายในระดับเดียวกันจากระดับล่างจนถึงระดับบนและเครือข่ายมีความชัดเจนทั้งเรื่องการวิเคราะห์ผลและการแปลผล

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า แผนการจัดการภัยพิบัติจำเป็นต้องมีการสื่อสารเป็นส่วนสำคัญของแผนงานในลักษณะของการสื่อสารเพื่อการจัดการภัยพิบัติ โดยมีการสื่อสารที่มี

ประสิทธิผลและในแต่ละช่วงระยะของการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ กล่าวคือ ช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ การสื่อสารจะช่วยสร้างการตระหนักรู้ถึงภัย ความเสี่ยง ความรุนแรง และการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนตื่นตัว เตรียมพร้อมรับมือกับเหตุการณ์โดยไม่ตื่นตระหนกเมื่อเกิดภัยพิบัติ ในช่วงเกิดภัยพิบัตินั้นการสื่อสารจะช่วยแจ้งข่าว เตือนภัย ให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลเพื่อการอพยพ หลบหนีและการป้องกันตนเองให้รอดปลอดภัยจากภัยพิบัติ อีกทั้งควบคุมมิให้เกิดการตื่นตระหนกตกใจจนเกินเหตุ และช่วงหลังเหตุการณ์สงบลง การสื่อสารจะช่วยเยียวยาความรู้สึกเศร้าโศก สูญเสีย และกระตุ้นให้เกิดการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคตเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลง สำหรับภัยพิบัติที่รุนแรง คาดการณ์ล่วงหน้าไม่ได้ และมีโอกาสเกิดขึ้นมาจากอดีตที่คนไทยไม่เคยคิดว่าจะเกิดคือ “ภัยพิบัติแผ่นดินไหว” จำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อประเมินความพร้อมในการเตรียมการรองรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น งานวิจัยครั้งนี้จะเน้นการสำรวจความพร้อมด้านการสื่อสารเพื่อการจัดการ และเตรียมรับมือต่อการเกิดแผ่นดินไหวในพื้นที่ที่มีโอกาสเกิดแผ่นดินไหวของประเทศไทย โดยจะสำรวจการรับรู้ต่อภัยแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเตรียมพร้อมก่อนเกิดภัยพิบัติ รวมทั้งประเมินความพร้อมด้านการสื่อสารของชุมชนในด้านผู้สื่อสาร เนื้อหา ช่องทางการสื่อสาร และเงื่อนไขของความเป็นชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร อันนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์การสื่อสารสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวในพื้นที่เสี่ยงที่สามารถนำไปประยุกต์ในการจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจการรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว และวิเคราะห์ องค์ประกอบการสื่อสารในด้านตัวบุคคล เนื้อหา ช่องทาง ภายใต้ปัจจัยด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวสำหรับชุมชนพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวในประเทศไทย

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1. ภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของพื้นผิวโลกหรือแผ่นดินที่มาจากการเคลื่อนที่อย่างฉับพลันของเปลือกโลก ซึ่งเปลือกโลกแต่ละชั้นมีทิศทางลอยตัวที่ต่างกันไปพร้อมกับสะสมพลังงานไว้ภายใน เมื่อพลังงานดังกล่าวสูงขึ้นและส่งผ่านไปยังบริเวณรอยร้าวของหินใต้เปลือกโลกซึ่งเรียกว่ารอยเลื่อน เมื่อระนาบร้าวที่ประกบกันอยู่รับแรงอัดมากขึ้นจึงเกิดการเคลื่อนตัวอย่างฉับพลัน ก่อให้เกิดการสั่นสะเทือนบนพื้นผิวโลก ส่งผลให้สิ่งปลูกสร้าง อาคาร บ้านเรือน ที่ก่อสร้างอยู่ในอาณาบริเวณโดยรอบของศูนย์กลางการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกได้รับผลกระทบ พังทลายลง ส่งผลต่อเนื่องถึงอันตรายที่เกิดขึ้นต่อชีวิตของผู้ที่อาศัยสิ่งปลูกสร้าง การสูญเสียทรัพย์สิน และผลกระทบต่อเนื่องไปถึงระบบสาธารณสุข การสาธารณสุข เศรษฐกิจ ขวัญกำลังใจของผู้ประสบเหตุ ถือเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีความรุนแรงประเภทหนึ่ง

2. พื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง บริเวณพื้นที่ในประเทศไทยที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อนของโลก ซึ่งมีอยู่ 13 กลุ่มที่ยังมีพลังที่จะก่อให้เกิดแผ่นดินไหว ในบริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคใต้ ได้แก่ รอยเลื่อนแม่จันและแม่อิง รอยเลื่อนแม่ฮ่องสอน รอยเลื่อนแม่เมย รอยเลื่อนแม่ทา รอยเลื่อนเถิน รอยเลื่อนพะเยา รอยเลื่อนปัว รอยเลื่อนเจดีย์สามองค์ รอยเลื่อนศรีสวัสดิ์ รอยเลื่อนระนอง และรอยเลื่อนมะรุ่ย ในงานวิจัยครั้งนี้กำหนดบริเวณพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวสูง ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดภูเก็ต และกรุงเทพมหานคร

3. การรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง การได้รับข่าวสาร และสามารถจดจำรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้อย่างถูกต้อง การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

3.1 ความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง การที่บุคคลสามารถจดจำรายละเอียดและสามารถระบุสาระสำคัญได้ถูกต้อง เกี่ยวกับความหมายและลักษณะภัยพิบัติแผ่นดินไหว สาเหตุการเกิดแผ่นดินไหว รอยเลื่อนหรือแนวเปลือกโลกที่เสี่ยงต่อแผ่นดินไหวในประเทศไทย สิ่งที่เกิดขึ้นได้เมื่อเกิดแผ่นดินไหว ความรุนแรง ความแข็งแกร่งของโครงสร้างอาคาร วิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุและหลังแผ่นดินไหวสงบ วิธีเตรียมพร้อมเพื่อความปลอดภัย

3.2 ทักษะคิดต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง ความรู้สึก ความคิด มุมมอง และแนวโน้มการกระทำของบุคคลที่มีต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว แสดงออกเป็นเชิงบวกซึ่งเป็นความคิด ความรู้สึกที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัย เป็นความรู้สึกกลัว กังวลว่าภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นอันตรายอย่างรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง นำไปสู่ติดตามข่าวสารและปฏิบัติตนให้พร้อมเพื่อความปลอดภัย ทักษะคิดแบบกลาง ๆ ซึ่งเป็นความคิด ความรู้สึกที่คิดว่า

แผ่นดินไหวเป็นเรื่องปกติ จะเตรียมพร้อมหรือไม่เตรียมพร้อมเพื่อความปลอดภัยก็ได้ ทักษะคิดเชิงลบที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัย นำไปสู่การไม่ปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว เป็นความรู้สึกเชิงต่อต้าน โดยมองว่าไม่มีความจำเป็นต้องทำตามคำแนะนำ ไม่จำเป็นต้องเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับภัยแผ่นดินไหว รวมทั้งความคิดที่ยึดติดกับความเชื่อเรื่องเวรกรรม จนขาดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว

3.3 ประสบการณ์เกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง การที่บุคคลเคยประสบเหตุแผ่นดินไหวทั้งโดยตรงและคนใกล้ชิดที่ประสบเหตุ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการเตือนภัย การช่วยเหลือ การบรรเทาภัย การได้รับการช่วยเหลือ และการวางแผนการจัดการแผ่นดินไหว

3.4 การเตรียมพร้อมและการปฏิบัติตัวในเหตุการณ์แผ่นดินไหว หมายถึง การที่บุคคลมีพฤติกรรมหรือการกระทำในด้านการเฝ้าระวังเหตุ การเตรียมตัวเผชิญกับเหตุการณ์ การเข้ารับการอบรมความรู้ ฝึกปฏิบัติ ฝึกซ้อมการอพยพ ฝึกซ้อมการปฏิบัติตนเมื่อเกิดเหตุการณ์และหลังเหตุการณ์สิ้นสุดลง

3.5 องค์ประกอบการสื่อสาร หมายถึง สิ่งที่อยู่ในกระบวนการสื่อสาร ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

3.5.1 ผู้ส่งสารหมายถึง บุคคลที่เป็นผู้นำเนื้อหา ข่าวสาร รายละเอียดเหตุการณ์แผ่นดินไหว แพร่กระจายไปให้ผู้อื่น ประกอบด้วย 4 กลุ่ม

3.5.1.1 ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน คนในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน คนในชุมชน อาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

3.5.1.2 เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาครัฐ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ได้แก่ ส่วนงานปกครองคือ นายอำเภอ นายกเทศมนตรี นายอำเภอเทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ระดับจังหวัดและระดับประเทศ กรมอุตุนิยมวิทยา

3.5.1.3 สื่อมวลชนระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ สำนักข่าวออนไลน์

3.5.1.4 ผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นดินไหว ได้แก่ นักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย

3.5.2 เนื้อหา หมายถึง สาระ เรื่องราวเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว งานวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็นเนื้อหา 3 กลุ่มสาระหลัก ดังนี้

3.5.2.1 เนื้อหาเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้แก่ ลักษณะภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น ความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน โอกาสที่จะเกิดกรรมภัยพิบัติแผ่นดินไหว ความ

รุนแรงของภัยพิบัติแผ่นดินไหว พื้นที่เสี่ยงภัย พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ การสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้น
วิธีการ ปฏิบัติตนและคำแนะนำเพื่อความปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุการณ์และหลังเกิดเหตุ

3.5.2.2 การเตือน การตอบสนอง และการปฏิบัติตนเมื่อเกิดภัย
พิบัติแผ่นดินไหว ได้แก่ การแจ้งเตือน การแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ รายละเอียด
เหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เกิดขึ้น พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ พื้นที่เสี่ยง ความช่วยเหลือที่จัดไว้ให้ประชาชน
การปฏิบัติตนตามคำแนะนำและวิธีการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย การอพยพออกจากพื้นที่เกิดเหตุ
ประเภทและโครงสร้างอาคารที่มีโอกาสจะได้รับความเสียหายจากแผ่นดินไหว

3.5.2.3 ความช่วยเหลือ เยียวยาฟื้นฟูความสูญเสียจากเหตุการณ์
ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้แก่ ความช่วยเหลือ การเยียวยาด้านที่พักอาศัย การฟื้นฟูจิตใจและความรู้สึก
สูญเสีย การเตรียมพร้อมสำหรับการรับมือกับเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3.5.3 สื่อ หมายถึง ช่องทางการแพร่กระจายข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติ
แผ่นดินไหวไปยังผู้รับสาร แบ่งเป็นช่องทาง 2 ระดับ ได้แก่ สื่อระดับครอบครัวและชุมชน และ สื่อ
ระดับประเทศ ดังนี้

3.5.3.1 สื่อระดับครอบครัวและชุมชน หมายถึง ช่องทางกระจาย
ข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวในชุมชน ได้แก่ คนในครอบครัว เพื่อนบ้าน ครูในโรงเรียนชุมชน
เจ้าหน้าที่อนามัย พยาบาล ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชน กลุ่ม ชมรมในชุมชน กรรมการชุมชน
เจ้าหน้าที่จากอำเภอ อบจ. อบต. เทศบาล เขต อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) อาสาชุมชน
หอกระจายข่าวในชุมชน วิทยุชุมชน วิทยุสื่อสาร (วอ) กลุ่มไลน์สมาชิกชุมชน ไลน์ผู้ใหญ่บ้าน เฟซบุ๊ก
ผู้ใหญ่บ้านรถแห่ในชุมชน การประชุมสมาชิกชุมชน ประกาศตอนไปทำบุญที่วัด ป้ายไว้นิล ป้าย
ประกาศ โปสเตอร์ในชุมชน รายการวิทยุท้องถิ่น รายการโทรทัศน์ท้องถิ่น

3.5.3.2 สื่อระดับประเทศ หมายถึง ช่องทางกระจายข่าวสาร
เกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่เผยแพร่ครอบคลุมทั่วประเทศ ได้แก่

(1) สื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ทั้งที่เผยแพร่
ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น

(2) สื่อเฉพาะกิจ เช่น แผ่นพับ ใบปลิว หนังสือคู่มือ การอบรม
การฝึกปฏิบัติ การฝึกซ้อมปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุ ป้ายไว้นิล เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(3) อินเทอร์เน็ต ได้แก่ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตราแกรม
ยูทูป บล็อก โปรแกรมสนทนาผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

(4) สื่อเทคโนโลยีสื่อสารไร้สาย ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ที่สามารถ
ให้บริการได้ในพื้นที่

3.5.4 ผู้รับสาร หมายถึง ชาวบ้าน ผู้พักอาศัย ประชาชนในพื้นที่เกิดเหตุ ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติแผ่นดินไหว ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว และประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ในอาณาเขตประเทศไทย

4. การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง การเข้าถึง ได้รับ ฟัง เห็น อ่าน ชม มีส่วนร่วมกับเนื้อหาเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวผ่านสื่อและช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน สื่อบุคคล เครือข่ายท้องถิ่น อินเทอร์เน็ต สื่อเทคโนโลยีสื่อสารทางไกล สื่อท้องถิ่นเฉพาะกิจ

5. ปัจจัยด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง คุณสมบัติพื้นฐานของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้แก่

5.1 สภาพชุมชน หมายถึง ลักษณะที่ตั้งของชุมชนซึ่งแบ่งเป็นชุมชนเขตเมือง ชานเมือง และนอกเมือง ประเภทและโครงสร้างอาคาร บ้านพักอาศัย อาคารสาธารณะทั้งบ้านไม้ บ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ อาคารตึกหลายชั้น อาคารสูงหลายชั้น อพาร์ทเมนท์

5.2 ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การจัดตั้งให้มีระบบการบริหารงานในชุมชนในรูปแบบของกรรมการชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยประธานและกรรมการอย่างเป็นทางการ มีการจัดประชุม ตัดสินใจ และมีการดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และการรวมกลุ่มในชุมชน รวมทั้งการมีระบบหรือกิจกรรมการเฝ้าระวังและเตือนภัยพิบัติแผ่นดินไหวและภัยพิบัติทางธรรมชาติอื่น ๆ การรวมกลุ่มชาวบ้านหรือสมาชิกในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมจิตอาสาในชุมชน

5.3 ประสบการณ์การประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง การเกิดขึ้นของเหตุการณ์แผ่นดินไหวในชุมชน เหตุการณ์แผ่นดินไหวในชุมชนใกล้เคียง หมายถึงการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอื่น ๆ ในชุมชน

5.4 การเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้ การเตือนภัย วิธีการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัยทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว การฝึกซ้อมแผนภัยพิบัติแผ่นดินไหว รวมทั้งการมีอุปกรณ์ในการรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว

5.5 เครือข่ายการสื่อสารในชุมชน หมายถึง ช่องทางที่เชื่อมโยงการสื่อสารในชุมชน ด้านการเตือนภัยแผ่นดินไหว ทั้งระดับภายในครอบครัว ระหว่างคนในชุมชน และชุมชนกับภาครัฐ รวมทั้งสื่อและช่องทางการสื่อสารภัยแผ่นดินไหวในชุมชน อันหมายถึงสื่อที่มีอยู่ในชุมชน

5.6 โครงสร้างและอุปกรณ์การสื่อสารและเทคโนโลยีการสื่อสาร หมายถึง โครงข่ายการสื่อสารที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม โครงข่ายการสื่อสาร โทรศัพท์เคลื่อนที่ ไร้สาย เครือข่ายอินเทอร์เน็ต อุปกรณ์ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วิทยุสื่อสาร โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์เคลื่อนที่ อุปกรณ์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต เครื่องคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต รวมทั้งระบบเตือนภัยแผ่นดินไหว และการฝึกซ้อมอพยพเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว

6. ปัจจัยองค์กรภาครัฐ หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่มีอยู่ จัดทำขึ้นเตรียมการ ดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐบาลที่รับผิดชอบเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว เช่น นโยบายและแผนการจัดการภัยแผ่นดินไหวในพื้นที่ ระบบการทำงาน การประสานงานด้านการจัดการภัยพิบัติระหว่างองค์กร หน่วยงานภาครัฐกับชุมชน การเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน การจัดสรรงบประมาณ ระบบการสื่อสารการจัดการภัยแผ่นดินไหว

7. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง ประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติแผ่นดินไหว เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน บุคคลกรอาสาสมัคร ที่ปฏิบัติงานด้านภัยพิบัติแผ่นดินไหว ในจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดภูเก็ต และกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชนและผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานด้านภัยพิบัติ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผู้ปฏิบัติงานด้านภัยพิบัติ และสื่อมวลชนท้องถิ่นและระดับประเทศ

8. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง แนวทางการสื่อสารที่กำหนดขึ้นเพื่อการรับมือล่วงหน้ากับภัยพิบัติแผ่นดินไหวในพื้นที่เสี่ยงภัย ซึ่งพัฒนาขึ้นตามสภาพและปัจจัยชุมชน ความรู้ ทักษะคติ ประสบการณ์ และการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชน และมีพื้นฐานบนกรอบแนวคิดการสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งเป็นหลัก แนวคิด ทฤษฎีที่นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานด้านการสื่อสารภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้แก่ วงจรการจัดการสาธารณภัยที่ประกอบด้วย การเตรียมพร้อมรับมือก่อนเกิดเหตุ การรับมือและบรรเทาผลกระทบเมื่อเกิดเหตุ การฟื้นฟูบูรณะหลังเกิดเหตุให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ และการพัฒนาเพื่อลดความเสียหายความรุนแรง โดยแบ่งการสื่อสารเป็น 3 ระยะ ดังนี้

8.1 ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the event) เป็นช่วงเวลาที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวขึ้นในพื้นที่

8.2 ระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) เป็นช่วงเวลาที่ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อพื้นที่แล้ว ชุมชนประสบภัย เกิดความสูญเสียขึ้นในชุมชน เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยต้องการความช่วยเหลือ

8.3 ระยะฟื้นฟูและพัฒนา (Recover Phase) เป็นช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสิ้นสุดลงและประชาชนได้รับความช่วยเหลือแล้ว จำเป็นต้องมีการฟื้นฟูจากความเสียหายและพัฒนาแนวทางปฏิบัติต่อไป

8.3.1 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวสำหรับชุมชน จำแนกตามระยะ 3 ระยะข้างต้น โดยในแต่ละระยะมีประเด็นย่อย ดังนี้

8.3.1.1 วัตถุประสงค์การสื่อสาร เป็นการกำหนดการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วยผลเชิงการรับรู้ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยจากภัยพิบัติแผ่นดินไหวและช่วยลดความเสี่ยง

8.3.1.2 กลุ่มเป้าหมาย เป็นบุคคลผู้รับสารเกี่ยวกับการสื่อสารภัยพิบัติแผ่นดินไหว ที่มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์การสื่อสาร

8.3.1.3 ผู้ส่งสาร เป็นการกำหนดบุคคลที่จะเป็นแหล่งสารให้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

8.3.1.4 เนื้อหาและทิศทางสาร เป็นสาระ รายละเอียดที่จำเป็นต้องสื่อสารไปถึงกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยกลุ่มสาระเนื้อหา รายละเอียด ประเด็นเนื้อหา และทิศทางการนำเสนอเนื้อหา เช่น ความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ ความต่อเนื่อง การไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้ การกระตุ้นให้ตื่นตัวแต่ไม่ตื่นตระหนก

8.3.1.5 รูปแบบและระดับการสื่อสาร เป็นลักษณะขอบเขตของการสื่อสาร เช่น การสื่อสารในระดับครอบครัว ภายในชุมชน ภายในท้องถิ่น จังหวัด และการสื่อสารระดับประเทศกับสาธารณชนทั้งประเทศ

8.3.1.6 แผนงานด้านการสื่อสาร เป็นแนวทางการดำเนินงาน โครงการ กิจกรรมที่ประยุกต์การสื่อสารเพื่อสนับสนุนการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ

8.3.1.7 กลไกสนับสนุน เป็นวิธีการ แผนงาน การดำเนินงาน ชุดปฏิบัติการ ที่ไม่ใช่แต่เชื่อมโยงกับการสื่อสาร เป็นส่วนสำคัญที่สามารถสนับสนุนให้กลยุทธ์การสื่อสารและระบบการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวสามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว หมายถึง การจัดแบ่งการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างสอดคล้องกับระยะสถานการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้น ซึ่งในแต่ละระยะควรมีการกลยุทธ์และการดำเนินงานการสื่อสารที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละระยะ และมีการดำเนินงานต่อเนื่องเชื่อมโยงทั้ง 3 ระยะ คือ ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before The Event) ต่อเนื่องไปสู่ระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) และเชื่อมโยงสู่ระยะฟื้นฟูและพัฒนา (Recover Phase) และเตรียมพร้อมไปสู่ระยะเริ่มต้นก่อนเกิดเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลการวิจัยบ่งชี้ถึงสภาพของชุมชน ความพร้อมของประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และสื่อมวลชน เพื่อการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว และมีผลผลิตเป็นกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยแผ่นดินไหว ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางระบบการสื่อสาร เพื่อการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประเทศได้

ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดที่เสี่ยง โดยพิจารณาจากการเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวในอดีตที่ผ่านมา และการตั้งอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่อาจเกิดแผ่นดินไหว 6 พื้นที่ ได้แก่ ภาคเหนือ คือจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาคตะวันตก คือ จังหวัดตาก ภาคใต้ คือ จังหวัดจังหวัดภูเก็ต ภาคกลางคือ และกรุงเทพมหานคร

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม และเอกสาร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งหวังทำความเข้าใจเกี่ยวแนวคิดภัยพิบัติด้านแผ่นดินไหวและการจัดการภัยพิบัติ ความสำคัญของการสื่อสารด้านภัยพิบัติ ช่องทางและการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสาร รวมถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เพื่อสร้างกรอบสำหรับการวิจัย ดังนั้นมีรายละเอียดประเด็นดังนี้

แนวคิดภัยพิบัติด้านแผ่นดินไหว

1. นิยาม “แผ่นดินไหว”

แผ่นดินไหว (earthquake) หมายถึง การสั่นสะเทือนของพื้นผิวโลกหรือแผ่นดินที่มาจากการเคลื่อนที่อย่างฉับพลันของเปลือกโลก เนื่องจากชั้นหินหลอมละลายที่อยู่ภายใต้แผ่นเปลือกโลกได้รับความร้อน จากแกนโลกและลอยตัวดันเปลือกโลกตอนบนตลอดเวลา ทำให้เปลือกโลกแต่ละชั้นมีทิศทางการเคลื่อนที่ต่างกันไปพร้อมกับสะสมพลังงานไว้ภายใน เมื่อพลังงานดังกล่าวสูงขึ้นและส่งผ่านไปยังบริเวณรอยร้าวของหินใต้เปลือกโลกซึ่งเรียกว่ารอยเลื่อน เมื่อระนาบร้าวที่ประกบกันอยู่รับแรงอัดมากขึ้นจึงเกิดการเคลื่อนตัวอย่างฉับพลัน เรียกว่า “แผ่นดินไหว” (มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, ม.ป.ป., น. 9)

นอกจากนี้สาเหตุของการเกิดแผ่นดินไหว ยังสามารถแบ่งได้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558, น. 16)

1.1 ส่วนที่เกิดจากธรรมชาติ ได้แก่ การเคลื่อนตัวของเปลือกโลกโดยฉับพลัน ตามแนวขอบของแผ่นเปลือกโลกหรือตามแนวรอยเลื่อน การระเบิดของภูเขาไฟ การยุบตัวของโพรงใต้ดิน แผ่นดินถล่ม อุทกภัยขนาดใหญ่ตก เป็นต้น

1.2 ส่วนที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การระเบิดต่าง ๆ การทำเหมือง สร้างอ่างเก็บน้ำใกล้รอยเลื่อน เป็นต้น

แผ่นดินไหวยังแบ่งตามระดับความลึก แยกย่อยออกเป็นดังนี้ (กฤษดา เกิดดี, 2553, น. 60)

- แผ่นดินไหวระดับตื้น (shallow earthquake) เกิดที่ระดับความลึกไม่เกิน 70 กิโลเมตร

- แผ่นดินไหวระดับความลึกปานกลาง (intermediate earthquake) ที่เกิดความลึกระหว่าง 70-300 กิโลเมตร
- แผ่นดินไหวระดับความลึก (deep earthquake) เกิดที่ระดับความลึก 300-700 กิโลเมตร

และนอกจากนี้แผ่นดินไหวยังแบ่งตามขนาด แยกย่อยออกเป็นดังนี้

- แผ่นดินไหวขนาดเล็ก (micro earthquake) วัดค่าได้ 2.0-3.4 ริกเตอร์
- แผ่นดินไหวเล็กน้อย (small earthquake) วัดค่าได้ 3.5-4.8 ริกเตอร์
- แผ่นดินไหวปานกลาง (minor earthquake) วัดค่าได้ 4.9-6.1 ริกเตอร์
- แผ่นดินไหวขนาดใหญ่ (major earthquake) วัดค่าได้ 6.2-7.3 ริกเตอร์
- แผ่นดินไหวรุนแรงมาก (great earthquake) วัดค่าได้ตั้งแต่ 7.4 ริกเตอร์ขึ้นไป

ไพบูลย์ นวลนิล (2555, น. 106-107) นักวิชาการด้านแผ่นดินไหว ยังได้สรุปและชี้ให้เห็นว่ายังมีการทำนายของการเกิดแผ่นดินไหวสามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงระยะเวลา คือ

1.3 ระยะเวลาจวนตัวหรือใกล้จะถึง (Imminent term) คือ แผ่นดินไหวจะเกิดภายในระยะเวลาสองสัปดาห์

1.4 ระยะสั้น (Short term) คือช่วงเวลาในสองสัปดาห์ถึงไม่กี่เดือน

1.5 ระยะปานกลาง (Intermediate term) หมายถึงแผ่นดินไหวจะเกิดในระยะเวลาไม่กี่เดือนถึงปี

1.6 ระยะยาวหรืออนาน (Long term) หมายถึง เป็นการทำนายแผ่นดินไหวจะเกิดขึ้นในอนาคตไม่กี่สิบปี

1.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรุนแรงของแผ่นดินไหว

มีหลายประการที่ทำให้บางบริเวณมีความเสี่ยงภัยแผ่นดินไหวหรืออาจได้รับความเสียหายมากกว่าบริเวณอื่น ได้แก่ (กฤษฎา เกิดดี, 2553, น. 66-67)

1.1.1 ระยะทาง เมื่อเกิดแผ่นดินไหวพื้นที่ที่อยู่ใกล้ย่อมเกิดการสั่นสะเทือนของแผ่นดินมากกว่า และสร้างความรุนแรง เว้นการเกิดสึนามิที่เกิดห่างไกลจากศูนย์กลางของแผ่นดินไหว

1.1.2 ระยะเวลาของการเกิดแผ่นดินไหว แผ่นดินไหวเกิดความสั่นสะเทือนมากแค่ไหน ความรุนแรงก็เพิ่มมากขึ้นด้วย

1.1.3 ตำแหน่งศูนย์กลางของแผ่นดินไหว ถ้าแผ่นดินไหวมีศูนย์กลางอยู่ใกล้ชุมชนหรือเมืองจะสร้างความเสียหายมากกว่าการเกิดขึ้นตามแหล่งธรรมชาติที่ห่างไกลจากชุมชน

1.1.4 ช่วงเวลาที่เกิด โอกาสที่เกิดแผ่นดินไหวมีได้ตลอดเวลา หากเกิดแผ่นดินไหวที่คนส่วนใหญ่รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน ความเสียหายย่อมรุนแรงขึ้นด้วย

1.1.5 ความรู้และความเข้าใจของประชาชน ประชาชนที่อยู่พื้นที่เสี่ยงแผ่นดินไหว ควรมีความรู้เรื่องโครงสร้างและความแข็งแรงของอาคารที่อยู่อาศัย ตลอดจนระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ว่าเพียงพอหรือไม่ รวมทั้งต้องเข้าใจเรื่องการปฏิบัติตัวเมื่อเกิดแผ่นดินไหว ซึ่งความรู้ต่างๆ เหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญในการลดความเสียหายจากแผ่นดินไหวให้น้อยลง

1.1.6 การบรรเทาภัย ปฏิบัติการเพื่อรับมือกับแผ่นดินไหวอย่างมีประสิทธิภาพขณะเกิดและหลังเกิด เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น

ประเด็นเดียวกันสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2558, น. 17) ได้วิเคราะห์เพิ่มเติม อีกก็คือ

1.1.7 ความยาวนานของการสั่นไหวถ้ายังมีช่วงเวลามาก ความเสียหายจะเพิ่มขึ้นมาก

1.1.8 ความลึกของแผ่นดินไหว แผ่นดินไหวที่เกิดลึกๆ จะสร้างความเสียหายได้น้อยกว่าแผ่นดินไหวตื้น

1.1.9 ทิศทางการเคลื่อนตัวของรอยเลื่อน จะมีผลต่อสิ่งก่อสร้างที่อยู่ตรงหรือรับแรงในทิศทางของการเคลื่อนตัว

สำหรับประเทศไทยนั้น มีหลายส่วนตั้งอยู่บนรอยเลื่อนของผิวโลก ซึ่งมีอยู่ 13 กลุ่มที่ยังมีพลังอยู่ในบริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันตก ลงไปถึงภาคใต้ ได้แก่ รอยเลื่อนแม่จันและแม่อิง รอยเลื่อนแม่ฮ่องสอน รอยเลื่อนแม่เมย รอยเลื่อนแม่ทา รอยเลื่อนเถิน รอยเลื่อนพะเยา รอยเลื่อนปัว รอยเลื่อนเจดีย์สามองค์ รอยเลื่อนศรีสวัสดิ์ รอยเลื่อนระนอง และรอยเลื่อนมะรุย (กฤษดา เกิดดี, 2553, น. 56) โดยบริเวณที่มีความเสี่ยงต่อกภัยแผ่นดินไหวสูงในประเทศไทย ได้แก่ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558, น. 17)

1.1.10 บริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งกำเนิดแผ่นดินไหว ตามแนวรอยเลื่อนทั้งภายในและภายนอกประเทศ ส่วนใหญ่อยู่บริเวณภาคเหนือและตะวันตกของประเทศไทย

1.1.11 บริเวณที่เคยมีประวัติหรือสถิติแผ่นดินไหวในอดีตและมีความเสียหายเกิดขึ้นจากนั้นเว้นช่วงการเกิดแผ่นดินไหวเป็นระยะเวลานาน ๆ บริเวณนั้นจะมีโอกาสการเกิดแผ่นดินไหวที่มีขนาดใกล้เคียงกับสถิติเดิมได้อีก

1.1.12 บริเวณที่เป็นดินอ่อนซึ่งสามารถขยายการสั่นสะเทือนได้ดี เช่น บริเวณที่มีดินเหนียวอยู่ใต้พื้นที่ดินเป็นชั้นหนา เช่น บริเวณที่ลุ่มหรืออยู่ใกล้ปากแม่น้ำ เป็นต้น

1.1.13 บริเวณ 6 จังหวัดในภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล เป็นบริเวณที่มีอัตราเสี่ยงภัยสูงจากคลื่นสึนามิเมื่อเกิดแผ่นดินไหวบริเวณรอยต่อของแผ่นเปลือกโลกในทะเลอันดามันหรือมหาสมุทรอินเดีย

1.2 การเตรียมการเมื่อเกิดแผ่นดินไหว

จากการสำรวจตำรา เอกสารวิชาการ คู่มือต่าง ๆ ด้านภัยพิบัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย ซึ่งพบในแนวทางเดียวกันกับมาตรการของการเตรียมความพร้อมเมื่อประสบภัยพิบัติซึ่งมาตรการดังกล่าวใช้หลักเดียวกันกับหลักสากลทั่วโลกของการเตรียมความพร้อมเมื่อเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ (กฤษดา เกิดดี, 2553, น. 72-76; เอกพร เทิดไท, 2553, น. 234-239; ทวีตา กมลเวช, 2554, น. 28-32; ไพบุลย์ นวลนิล, 2555, น. 167-168; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558, น. 18)

1.2.1 เตรียมความพร้อมรับสถานการณ์

- ติดตามข่าวสารอยู่เสมอจากสื่อมวลชน หรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ควรศึกษาเข้าอบรมวิธีการช่วยเหลือผู้บาดเจ็บได้อย่างถูกต้อง
- จัดเตรียมข้าวของที่จำเป็น เช่น น้ำดื่ม อาหารแห้ง เสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น
- จัดเตรียมยารักษาโรคและเครื่องเวชภัณฑ์ ในกรณีที่อาจได้รับบาดเจ็บเมื่อประสบภัย ควรเตรียมไว้อย่างน้อย 2 ชุด ชุดหนึ่งไว้บ้าน อีกชุดเตรียมไว้สัมภาระที่สามารถหยิบฉวยได้ง่ายเวลาเกิดเหตุการณ์ขึ้น
- จัดเตรียมเครื่องรับข่าวสาร เช่น วิทยุที่ใช้ถ่าน (เมื่อกรณีไฟดับ)
- เตรียมไฟฉาย ถ่านไฟฉาย เทียน ไฟแช็ค (เมื่อกรณีไฟดับ)
- จัดเตรียมอุปกรณ์ดับเพลิง และอุปกรณ์นิรภัยสำหรับช่วยชีวิต
- ระบบสาธารณูปโภคที่บ้าน ควรมีตำแหน่งที่ปิด-เปิดได้ง่ายและสะดวก รวดเร็ว หากประสบภัยจะได้ปิดระบบต่าง ๆ ได้ง่าย
- อุปกรณ์ของใช้ภายในบ้านหรือที่ทำงาน ควรยึดไว้ให้แน่นหนา
- ไม่ควรวางของหนัก ๆ ไว้ที่สูง เมื่อเกิดเหตุขึ้นจะได้ไม่หล่นใส่ร่างกายให้บาดเจ็บ
- ฝึกอบรมแผนการหนีภัยให้แก่สมาชิกในครอบครัว หรือในองค์กรต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เมื่อประสบภัยจะได้ไม่เกิดความตื่นตระหนกจนทำอะไรไม่ถูก

- วางแผนหนีภัย กำหนดเส้นทางและจุดนัดพบ จะได้ไม่พลัดพรากจากกัน
- เอกสารสำคัญต้องเก็บไว้ในที่ปลอดภัยและสะดวกในการหยิบเมื่อเกิดภัยพิบัติ

1.2.2 การปฏิบัติตัวขณะเกิดแผ่นดินไหว

- ต้องตั้งสติให้มั่น ไม่ตื่นตระหนก ให้รู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา แล้วทำตามแผนที่วางไว้
- รีบหลบไปอยู่ที่โล่งแจ้ง ออกให้ห่างจากสายไฟฟ้า
- หากลั่นสะเทือนไม่มากให้หลบใต้โต๊ะ หรือเตียงป้องกันของมีน้ำหนักหล่นใส่
- หากอยู่ตึกสูง อย่าใช้ลิฟต์ เพราะหากไฟดับอาจติดในลิฟต์ได้
- หากอยู่ในรถยนต์ ให้รีบออกจากรถแล้วหาที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันเศษอาคารหล่นใส่
- หากอยู่ใกล้ชายฝั่ง ให้รีบหนีอยู่ที่สูงทันที เพราะอาจเกิดคลื่นยักษ์ขึ้นได้

1.2.3 การปฏิบัติตัวขณะที่เหตุการณ์สงบลงแล้ว

- ตรวจสอบจำนวนสมาชิกว่าครบตามจำนวนหรือไม่
- สำรองตามร่างกายเพื่อมองหาอาการบาดเจ็บ แล้วรีบทำการปฐมพยาบาลผู้ที่ได้รับบาดเจ็บก่อนลำดับแรก
- สำรองดูพื้นที่แวดล้อมว่ามีผู้ได้รับบาดเจ็บคนอื่น ๆ หรือไม่ หากมีให้ปฐมพยาบาลแล้วนำส่งโรงพยาบาล
- สวมรองเท้าที่สามารถกันเศษกระจก หรือของมีคมที่ตกอยู่ตามพื้นที่ที่มั่ว
- สำรองตัวอาคารให้มั่นใจก่อนว่าปลอดภัย อย่ารีบเข้าอาคาร หากเข้าต้องสำรวจระบบไฟฟ้า น้ำประปา ก๊าซหุงต้ม หากมีกลิ่นให้รีบเปิดประตูหน้าต่างออกหมดเพื่อระบายกลิ่น และต่อไปจึงปิดสะพานไฟและวาล์วน้ำ
- เปิดสื่อมวลชนเพื่อฟังสถานการณ์จากหน่วยงานให้ที่ข้อมูลข่าวสาร เพื่อจะได้เตรียมตัวให้พร้อมอยู่ตลอดเวลา
- ให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก่หน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัย

2. แนวคิดการจัดการภัยพิบัติ

การจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ คือ กระบวนการลด เพื่อไม่ให้เกิดภัยพิบัติธรรมชาติหรือเพื่อลดผลกระทบต่อประชาชน ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม ให้น้อยที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ (มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, ม.ป.ป., น. 26) ในการป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นเรื่องที่ยาก แต่หากการวางระบบบริหารจัดการที่ดีจะทำให้ลดความสูญเสียได้ การจัดการภัยพิบัติเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตั้งแต่การเตรียมการก่อนเกิดเหตุ การรับมือในภาวะฉุกเฉิน การบรรเทาทุกข์ช่วยชีวิต และการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์ ซึ่งการดำเนินวิธีการต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินที่จะเกิดจากภัยพิบัติ รวมทั้งมาตรการที่ครอบคลุมการแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาวซึ่งการวางแผนเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดและหลังเกิดที่ต่อเนื่องจนครบกระบวนการเรียกว่า “วงจรการจัดการสาธารณภัย” ประกอบไปด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

2.1 การป้องกัน (prevention) คือการดำเนินเพื่อการหลีกเลี่ยงหรือขัดขวางไม่ให้เกิดภัยพิบัติและความสูญเสียที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ทรัพย์สินและชุมชน

2.2 การบรรเทาผลกระทบ (mitigation) คือกิจกรรมที่มุ่งในการลดผลกระทบและความรุนแรงของภัยพิบัติที่ก่อให้เกิดอันตรายและความสูญเสียแก่ชุมชนและประเทศชาติ

2.3 การเตรียมพร้อม (preparedness) คือการเตรียมการล่วงหน้าเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้กับรัฐบาล องค์กรปฏิบัติ ชุมชน และปัจเจกบุคคล ในการเผชิญกับสถานการณ์เกิดภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 การรับสถานการณ์ฉุกเฉิน (emergency response) คือการปฏิบัติอย่างทันทีทันใดเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น

2.5 การฟื้นฟูบูรณะ (recovery) คือการฟื้นฟูบูรณะเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเมื่อเหตุการณ์ภัยพิบัติผ่านพ้นไปแล้ว เพื่อให้พื้นที่หรือชุมชนได้รับภัยพิบัติกลับคืนสู่สภาพที่ดีขึ้น

2.6 การพัฒนา (development) การพัฒนาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติครอบคลุมถึงการทบทวน และศึกษาประสบการณ์จัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น แล้วทำการปรับปรุงระบบการดำเนินงาน ต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลง

ขณะเดียวกันนั้น ทวีดา กมลเวช (2554, น. 80-81) เสนอกระบวนการของการจัดการภัยพิบัติทั้ง 3 ขั้นตอน จะต้องมีการเตรียมพร้อมการตอบสนอง และการพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ที่จำเป็นดังต่อไปนี้

2.7 การดำเนินการก่อนเกิดภัย เพื่อป้องกันและลดผลกระทบจาก สาธารณภัย (mitigation and preparedness) ให้ความรู้ด้วยการฝึกอบรมตัวตนเอง และใช้สื่อในการเรียนรู้

ตลอดจนวิเคราะห์ความเสี่ยงของแต่ละรูปแบบภัยพิบัติ จำลองสถานการณ์และทำแผนที่อพยพ การระบุพื้นที่ปลอดภัยและการจัดทำแผนการจัดการหลบภัย การฝึกซ้อมรูปแบบต่างๆ ในการอพยพ การเตือนภัย

2.8 การดำเนินการระหว่างเกิดภัย (Disaster and Emergency Response) โดยระดมทรัพยากรที่มีอยู่เข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัย คือ การระบุนหน่วยงานหลักและหน่วยประสานงานที่เกี่ยวข้อง ทำการจัดทีมการให้ความช่วยเหลือ ทำการติดต่อสื่อสารด้วยช่องทางต่าง ๆ การเคลื่อนย้ายทรัพยากร การจัดการจราจร และการจัดการในพื้นที่หลบภัย

2.9 การดำเนินการหลังจากภัยผ่านพ้นไป (Recovery and Rehabilitation) เป็นการฟื้นฟูกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และของรัฐ ให้กลับคืนภาวะปกติ เป็นการฟื้นฟูบูรณะทางกายภาพ และจิตใจ การติดตามประเมินความเสียหาย การจัดการเรื่องของบริจาค การวางแผน การฟื้นฟูและการประเมินความเสี่ยงต่อเนื่อง และการสร้างชุมชนสามารถฟื้นคืนจากภัย

แผนการจัดการภัยพิบัติยังสอดคล้องกับ สภาพัฒน์แห่งชาติ (2558, น. 5) ที่ศึกษาแผนยุทธศาสตร์และกลไกในการจัดการภัยพิบัติตามธรรมชาติภาวะโลกร้อนที่ใช้ขับเคลื่อนในปัจจุบัน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้มีการปรับปรุงแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘ ภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์การเกิดภัยพิบัติตามธรรมชาติในปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายการจัดการความเสี่ยงให้มากกว่าเดิม มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติในยุทธศาสตร์ที่ ๔ การจัดการหลังเกิดภัย ประกอบด้วย

- การประเมินความเสียหายของผู้ประสบภัย
- มาตรการบรรเทาทุกข์ช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนทางการเงินและสิ่งของ
- มาตรการดูแลสุขภาพแวดล้อมและสุขอนามัย
- การฟื้นฟูสภาพจิตใจ
- การจัดทำแผนฟื้นฟูบูรณะด้านต่าง ๆ

สรุปได้ว่าหากเตรียมพร้อมรับมือกับภัยแผ่นดินไหวได้ดี ก่อนที่จะเกิดภัยย่อมสามารถลดหรือบรรเทาภัยแผ่นดินไหวที่จะเกิดขึ้นได้ ตัวอย่างของการเตรียมพร้อมรับมือภัยแผ่นดินไหว ได้แก่ การมีมาตรการและระบบจัดการที่เหมาะสมในอนาคตสำหรับเผชิญภัยแผ่นดินไหว การออกกฎหมายควบคุมอาคารให้ต้านรับแผ่นดินไหวตามความเหมาะสมกับความเสี่ยง การจัดผังเมือง กำหนดย่านชุมชนให้ห่างจากบริเวณที่มีความเสี่ยงภัยแผ่นดินไหวสูง การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงภัยแผ่นดินไหว วิธีปฏิบัติก่อนเกิด ขณะเกิด และหลังเกิดแผ่นดินไหว การศึกษา วิเคราะห์ วิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแผ่นดินไหวและวิศวกรรมแผ่นดินไหว การพัฒนา ตัดตั้งเครื่องมือตรวจวัดให้ทันสมัยเพื่อการศึกษา และการพยากรณ์ (บุรินทร์ เวชบัณฑิต, ม.ป.ป.)

จากนิยามความหมายที่สำคัญข้างต้นแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ของการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ ที่สำคัญก็คือ (มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, ม.ป.ป., น. 26)

เพื่อไม่ให้เกิดภัยพิบัติธรรมชาติ (ในกรณีที่เป็นไปได้) หมายความว่า เพื่อไม่ให้ภัยธรรมชาติอันตรายส่งผลกระทบต่อประชาชน ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม

เพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติต่อประชาชน ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด

เพื่อให้ประชาชน ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติสามารถฟื้นฟูและกลับไปสู่สภาพปกติหรือสภาพที่ดีกว่าเดิมได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2.1 ปัจจัยสำคัญของการจัดการภัยพิบัติ

การจัดการภัยพิบัตินั้นมีสิ่งสำคัญอยู่ 3 ประการที่เชื่อมโยงกันก็คือ 1) การให้ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ 2) การบูรณาการงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ได้แก่ หน่วยงานระดับท้องถิ่น หน่วยงานส่วนภูมิภาค ภาคประชาสังคม และองค์กรชุมชน และ 3) การเสริมพลังเครือข่าย ทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดการปัญหาาร่วมกันได้ตลอดไป (สายฝน แสงหิรัญ ทองประเสริฐ และชนัญญา ชุสุข, 2558)

2.1.1 ปัจจัยด้านความพร้อมและการมีส่วนร่วม เป็นแนวทางที่สำคัญที่มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมบุคคลหรือประชาชนให้สามารถรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติขึ้น (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2557; ชวงค์ อุภาลี, 2557; สัจจา บรรจงศิริ และคณะ, 2557) บทบาทของภาคประชาชนควรได้รับการส่งเสริมศักยภาพในการจัดการภัยพิบัติบนพื้นฐานของทรัพยากรในชุมชนด้วยตนเอง ทั้งนี้บทบาทของภาคประชาชนที่มีส่วนร่วมจะเป็นการระดมทรัพยากรภายในหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือตนเองเบื้องต้น บนฐานความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติ ซึ่งถือเป็นหลักการพึ่งตนเองได้อย่างเด่นชัด ความสัมพันธ์ที่เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน (พันธุ์ศิริ ธนาริยะวงศ์, 2556)

2.1.2 ปัจจัยด้านชุมชนที่ประสบภัยหรือผู้อยู่พื้นที่เสี่ยง ซึ่งชุมชนถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการภัยพิบัติได้ดี จากงานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554) ศึกษาการจัดการภัยพิบัติและเปรียบเทียบกรณีศึกษาด้านภัยพิบัติ และได้ให้สรุปไว้ว่าควรจะเน้นการรวมพลังของชุมชน ซึ่งชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และผู้ที่รอดชีวิตจากภัยพิบัติจำนวนหนึ่ง ได้เปลี่ยนสภาพจากผู้ประสบภัยเป็นผู้ร่วมกอบกู้วิกฤติ และกลายเป็นกำลังสำคัญในการค้นหาและช่วยเหลือผู้รอดชีวิต เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จักบุคคลในชุมชน สภาพทางด้านร่างกาย และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ที่ดีที่สุด ดังนั้นจึงควรมีการวางระบบการฝึกอบรม เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติต่าง ๆ โดยมีชุมชนเป็นรากฐานการพัฒนาที่สำคัญ เช่นเดียวกับ

แนวคิดของชัยยุทธ ชินณะราศรี, สัจจา บรรจงศิริ, บำเพ็ญ เขียวหวานและปาลีรัตน์ การติ (2558) ได้เสนอว่าต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และจัดการภัยพิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของการจัดการและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ควรมาจากการวิจัยท้องถิ่นของชุมชน (สายฝน แสงหิรัญ ทองประเสริฐ และชนัญญา ชุคุช, 2558) ทั้งนี้ภาครัฐควรให้อำนาจและความรับผิดชอบแก่ผู้นำชุมชนระดับท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลพร้อมทั้งจัดสรรทรัพยากรอย่างโปร่งใสและกระจายไปยังตัวแสดงหลักอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจในด้านการจัดการภัยพิบัติโดยตรงให้มากขึ้น ประเด็นเดียวกัน ชวงศ์ อุบลี (2557) ยังได้เสนอกล่าวว่าการนำศักยภาพของชุมชนมาใช้ประโยชน์ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับการนำศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดรวมทั้งการสร้างเครือข่ายระดับชุมชนในการบริหารจัดการภัยพิบัติ การเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเมื่อเกิดภัย รวมถึงการช่วยเหลือฟื้นฟูภายหลังภัยได้สิ้นสุดลง โดยอาจสร้างเครือข่ายชุมชนในรูปแบบของ การรวมกลุ่มเช่น ชมรม และยังเสริมแนวทางของกาญจนจิรนนท์ คลองข่อย (2555) ซึ่งมองว่าปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการภัยพิบัติ ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากเป็นผู้นำที่เสียสละช่วยแก้ไขปัญหา สร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้าน มีส่วนร่วมในการดำเนินการประสานงานกับทุกฝ่ายเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านตั้งแต่ก่อนน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วมขัง และการฟื้นฟูเยียวยาหลังน้ำท่วม และ 2) ชุมชนเข้มแข็ง คือ การเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน หากชุมชนขาดความเข้มแข็งก็จะทำให้เจ้าหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้ความช่วยเหลือด้วยความยากลำบาก และมีอาจดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็ว ทั้งถึงและมีประสิทธิภาพได้

นอกจากนี้รัฐบาลควรส่งเสริมการจัดการภัยพิบัติโดยฐานชุมชน (community based disaster management) โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติเดิม (กัมปนาท วงษ์วัฒน์ พงษ์ และพัฑฒ ลวางกูร, ม.ป.ป.) ซึ่งแนวทางเดียวกันกับการสรุปและประชุมความเห็นของ ภาคีพลเมืองสงขลาเพื่อการรับมือภัยพิบัติ (2554, น. 159) ได้เสนอว่าควรให้ความรู้แก่ชุมชนโดยเน้นการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community Based Disaster Risk Management: CBDRM) เป็นการเตรียมตนเองและเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมที่จะเผชิญภัยพิบัติ โดยได้รับผลกระทบน้อยที่สุด หรือสามารถอยู่ร่วมกับภัยได้อย่างสงบสุขและพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยที่สุด ซึ่งการทำให้ชุมชนเข้มแข็งเตรียมพร้อมป้องกันภัยเป็นการเพิ่มศักยภาพชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง ตามแนวทางดังนี้

2.1.2.1 คนในชุมชนเกิดความตระหนัก (Public Awareness) และมีส่วนร่วม (People Participation) ในการแก้ไขปัญหาค่าความเสี่ยงภัย ดังนี้

(1) ติดตามข้อมูลข่าวสารการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning) ผ่านสื่อต่างๆ เช่น การพยากรณ์อากาศ การประกาศแจ้งเตือนจากทางราชการถึงสถานการณ์ภัยที่จะเกิดขึ้นหรือการให้ความรู้ถึงความเสี่ยงภัยในพื้นที่

(2) คนในชุมชนจะต้องตื่นตัว (Alert) ปรึกษาหารือเพื่อร่วมกันประเมินวิเคราะห์ ความล่อแหลมเสี่ยงภัยของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เช่น มีพื้นที่ใดเสี่ยงภัย ครอบคลุมไว้จะได้รับความเดือดร้อน สถานที่สำคัญใดบ้างจะประสบภัย สถานที่ประกอบอาชีพ เช่น กระจังปลา เรือกสวน ไร่นา ฟาร์มปศุสัตว์ของใครบ้างจะได้รับความเสียหาย และอื่น ๆ เป็นต้น

2.1.3 ปัจจัยด้านการขาดความพร้อมรับมือต่อภัยพิบัติ เพราะเรื่องภัยพิบัติ/ภาวะวิกฤตต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากและไม่ควรนิ่งนอนใจ หรือรอจนเกิดสถานการณ์แล้วจึงค่อยดำเนินการ เพราะจะทำให้ไม่สามารถแสดงบทบาทการทำงานเชิงรุก หรือ บทบาทในเชิงการป้องกันการเตรียมความพร้อม และการตอบสนองได้ดี (สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2555) มีข้อค้นพบที่แสดงให้เห็นว่า ประชาชน มีระดับของการเตรียมความพร้อมรับภัยพิบัติจากแผ่นดินไหวของประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในแค่ระดับปานกลาง และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 10 ปีไม่ทราบว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงภัยพิบัติจากแผ่นดินไหว และเคยมีประสบการณ์แผ่นดินไหวในพื้นที่แต่ไม่ได้รับผลกระทบ และไม่เคยฝึกซ้อมแผนป้องกันและบรรเทาภัยจากแผ่นดินไหว ระดับการเตรียมความพร้อมรับภัยพิบัติจากแผ่นดินไหวของผู้นำชุมชนอยู่ในระดับน้อย (บุรฉัตร กันตะกะนิษฐ์, 2555) และข้อค้นพบของ ประดิษฐ์ ใจดี (2556) ที่ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยธรรมชาติของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีการเตรียมการรับมือกับภัยธรรมชาติทั้งระดับบุคคลและระดับครอบครัวซึ่งคิดว่าภัยธรรมชาติไม่มีความรุนแรง รวมทั้งไม่ทราบถึงการเตรียมแผนรับมือจากหน่วยงานราชการ

2.1.4 ปัจจัยด้านการขาดนโยบายและการวางแผนที่ชัดเจน โดยจากข้อค้นพบของ วรทยา พรหมชาติ (2556) พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ยังมีความพร้อมในการจัดการภัยพิบัติไม่สูง ขาดนโยบายและแนวทางในการดำเนินการที่ชัดเจน ส่งผลให้ไม่มีการจัดทำแผนป้องกันบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐควรสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มการตั้งเครือข่าย มีการเรียนรู้บทเรียนการบริหารจัดการภัยพิบัติและรับรู้ว่าจะติดต่อสื่อสารกับภาครัฐอย่างไร (สัจจา บรรจงศิริ และคณะ, 2557) และนอกจากนี้ มีงานวิจัยกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัช ลวางกูร (ม.ป.ป.) พบว่าภาครัฐไม่ได้วางแผนการใช้ทรัพยากรและเจ้าหน้าที่อย่างเหมาะสมการระดมเจ้าหน้าที่และทรัพยากรจึงยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร หน่วยงานภาครัฐยังคงมีปัญหาในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เพราะถึงแม้มีนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะกำหนดบทบาท และหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานอย่างชัดเจน แต่การที่

หน่วยงานของรัฐแบ่งออกเป็นส่วน ๆ และมีเป้าหมายเฉพาะ ทำให้ปิดกั้นความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น และไม่ค่อยเต็มใจรับมอบงานและแบ่งงาน

2.1.5 ปัจจัยด้านการจัดการระบบงานของหน่วยงาน สุรัตน์ จำเนียรธรรม (2554, น. 76) สรุปว่าหากระบบดี เมื่อจัดการกับเรื่องของคนเรียบร้อยแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะตามมาบริหารจัดการที่ดีก็คือการจัดทำระบบ เพื่อให้การทำงานไม่ให้เกิดข้อบกพร่องหรือมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด ก็ควรที่จะมีการบริหารจัดการที่ดีนั่นก็คือ ระบบดี หากมีระบบจัดการที่ดีแล้ว การเชื่อมโยงระหว่างองค์กรต่อองค์กร หน่วยงานต่อหน่วยงาน บุคคลกับหน่วยงานก็จะสัมฤทธิ์ผล ผลสำเร็จก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างดีที่สุด ซึ่งกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัช ลวางกูร (ม.ป.ป.) ค้นพบจากงานวิจัยว่าประสบการณ์ในการรับมือภัยพิบัติ ลักษณะที่ดีของหน่วยงานนำนโยบายไปปฏิบัติ และการทำงานร่วมกันระหว่างองค์การ โดยตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไปปฏิบัติมากที่สุด คือ ตัวแปรลักษณะของหน่วยงานนำนโยบายไปปฏิบัติที่ดี

2.1.6 ปัจจัยด้านการขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเครื่อง มือเครื่องใช้ที่จำเป็น การให้ความสำคัญกับปัญหาจำเป็นเร่งด่วนอื่น ๆ มากกว่าปัญหาภัยพิบัติ การขาดการฝึกซ้อมแนวทางการปฏิบัติและการระ เลยการเตรียมความพร้อมที่ดี ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการบริหารจัดการภัยพิบัติ (ชวงค์ อุบลลี, 2557) ขณะเดียวกัน นันทวัน แก้วไชยหาญ (2554) ศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงต่อสุขภาพในภาวะหมอกควันจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งพบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ภาระหน้าที่มีที่ประกอบอาชีพของตนเองจึงมีผลต่อการละเลยที่จะปฏิบัติงานได้

2.1.7 ปัจจัยด้านงบประมาณ/ทุน ข้อค้นพบสะท้อนจากความเห็นของ วรียา พรหมชาติ (2556) ชี้ให้เห็นว่าไม่มีการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพื่อการจัดการในกรณีฉุกเฉิน ไม่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาระบบป้องกันบรรเทาสาธารณภัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังต้องคอยรับการสั่งการจากหน่วยงานในส่วนกลางหรือหน่วยงานสังกัดการบริหารส่วนภูมิภาคทุกครั้งที่มีภัยพิบัติหรือเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินขึ้น จากประเด็นข้างต้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไททัศน์ มาลา, สุนทรชัย ขอบยศและ พิศาล พรหมพิทักษ์กุล (2555) พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดการอุทกภัยของเทศบาลนครนนทบุรี มีดังนี้ ประการแรก ปัญหาในการ บริหารจัดการงบประมาณระหว่างเกิดภัยที่มีข้อจำกัดทางกฎหมาย การขาดวัสดุอุปกรณ์/กำลังคน เช่นเดียวกับความเห็นของสุรัตน์ จำเนียรธรรม (2554, น. 76) กล่าวถึงประเด็นทุน/งบประมาณไว้ว่าหลายหน่วยงานมักพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ingsานไม่เดินหรือไม่พัฒนานี้ สาเหตุใหญ่มาจากการขาดงบประมาณ รัฐควรเข้ามาช่วยดูแลเรื่องงบประมาณให้กับชุมชนท้องถิ่นโดยไม่ทับซ้อนกันกับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น

2.1.8 ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย Tran (2016, p. 119) ได้สรุปข้อค้นพบจากการทำงานฟื้นฟูหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติในเรื่องการออกแบบบ้านที่ต้านภัยพิบัติได้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการภัยพิบัติช่วงหลังเหตุการณ์ ได้สรุปว่าการเตรียมความพร้อมในการจัดการควรให้ความสำคัญกับชาวบ้านผู้ประสบภัยในฐานะผู้เกี่ยวข้อง และจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลด้านความต้องการของชาวบ้านทั้งนี้ในที่อยู่อาศัยที่ปลูกมานานจึงไม่ได้สร้างเตรียมพร้อมรับมือกับมือกับภัยพิบัติ และในส่วนที่สร้างใหม่ปลูกสร้างขึ้นมาก็ไม่ได้ออกแบบเพื่อรับมือกับภัยพิบัติธรรมชาติ เน้นความร่วมมือเป็นหลัก ตลอดจนไม่ได้คำนึงการสร้างซึ่งตั้งอยู่ที่ที่เกิดภัยพิบัติหรือพื้นที่เสี่ยง (ประดิษฐ์ ใจดี, 2556) ขณะเดียวกันจากการศึกษาการสำรวจของคณะวิจัยการจัดการภัยพิบัติภาคเหนือตอนบน (2558, น. 14) ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการรับมือกับแผ่นดินไหว และความรู้ในการซ่อมแซมบ้านเรือน เพราะช่างที่อยู่ในชุมชนยังขาดองค์ความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางด้านเทคนิควิศวกรรม ในการซ่อมสร้าง บ้านเรือนที่ถูกรื้อ ถึงแม้จะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐฯ แล้วก็ตาม

แนวคิดการสื่อสารภัยพิบัติ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการสื่อสารด้านภัยพิบัติเป็นประเด็นหลัก ผู้วิจัยทำการทบทวนวรรณกรรม ทั้งเอกสาร บทความ งานวิจัย ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมาสร้างเป็นประเด็น และกรอบการวิจัย ได้แก่

1. ความสำคัญของการสื่อสารภัยพิบัติ

Houston et al. (2014) ได้ให้ความสำคัญของการสื่อสารความเสี่ยงและเหตุการณ์วิกฤติ (crisis and risk communication) มีความสำคัญสำหรับการสื่อสารภัยพิบัติ (disaster communication) ในด้านที่เป็นการสื่อสารที่ช่วยเตือนภัยพิบัติ และเน้นผลลัพธ์ในด้านการป้องกันการบาดเจ็บสูญเสียชีวิตของผู้ประสบภัย เพื่อการลดความแตกตื่นตกใจ และสร้างความมั่นใจในมาตรการ รวมทั้ง Fakhruddin (2007) ก็ยังได้กล่าวถึงความสำคัญไว้ว่าการสื่อสารยังเป็นการให้ข้อมูลคำแนะนำในการตอบสนองเกี่ยวกับภัยพิบัติ เมื่อเกิดเหตุการณ์แล้วโดยจะใช้ทั้งการสื่อสารระดับมวลชน และเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารทางไกลซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลเส้นทางหลบภัยพิบัติได้อย่างดี และความสำคัญของการสื่อสารอีกช่วงหนึ่งคือ ช่วงป้องกันเป็นช่วงระยะที่ต้องใช้การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ และกระตุ้นให้ตระหนักถึงภัยพิบัติ เน้นการป้องกันในแต่ละวันและการเตือนภัยล่วงหน้า ความพร้อมในการรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติทางด้าน Palttala, Boano, Lund, & Vos (2012) มองว่าการสื่อสารที่ดีควรเป็นการสื่อสารที่ช่วยเสริมความสามารถในการดูแลตนเอง

(empowerment) สร้างทัศนคติที่ดีที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในการเผชิญกับภัยพิบัติด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสื่อสารจะสามารถลดความเสี่ยงเพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสียอย่างรุนแรง เพราะข้อมูลการสื่อสารถือเป็นสิ่งจำเป็นเมื่อเกิดภาวะเหตุการณ์ที่ผิดปกติ โดยเฉพาะภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Hirschburg, Dillman, & Ball-Rokeach, 1986, pp.117-126; Rubin, & Windahl, 1986)

Mauro (2004, pp. 245-246) ได้แบ่งประเภทการสื่อสารที่จำเป็นในการลดอันตรายจากภัยพิบัติ 5 ประเภท ได้แก่ 1) ระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร (technical communication system) เช่น การสื่อสารผ่านดาวเทียม การสื่อสารทางไกลเพื่อตรวจจับภัยพิบัติ (remote sensing device) เครื่องข่ายคอมพิวเตอร์ 2) การสื่อสารในเขตภัยพิบัติ (disaster site communication) ที่เชื่อมโยงจากที่ชุมชนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรายงานหรือเหตุการณ์ฉุกเฉิน 3) การสื่อสารกับสาธารณะชน (public education and communication) เป็นการสื่อสารเพื่อให้ความรู้ให้ข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติไปยังกลุ่มสาธารณะชนผ่านช่องทางตามสื่อต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นทุกรูปแบบ เพื่อให้ข้อมูลให้ความรู้เตือนภัย และเตรียมพร้อมเมื่อเกิดเหตุการณ์ 4) การสื่อสารขององค์กรภัยพิบัติ (organization communication) ซึ่งมีความจำเป็นในด้านการดำเนินงานและการร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อป้องกัน และการจัดการภัยพิบัติ และ 5) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเชิงวิทยาศาสตร์และนโยบาย (communication for scientist development and policy formation) เป็นการสื่อสารที่จะสามารถเชื่อมโยงนำวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การตรวจวัด (countermeasure) เพื่อป้องกันภัยพิบัติ ทั้งนี้การสื่อสารที่กล่าวมา ถือเป็นระบบการสื่อสารที่ควรเชื่อมโยงกันเป็นระบบโดยรวมทั้งหมด อย่างเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงเชิงระบบ

2. การรับรู้ และพฤติกรรมการตอบสนองของผู้รับสารต่อภัยพิบัติ

การสื่อสารในเรื่องการเสี่ยงภัยจะช่วยในด้านการเพิ่มการรับรู้อันตราย กระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมป้องกันภัย ให้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับความรุนแรงและความเสี่ยง ให้เห็นวิธีการปฏิบัติตนเองเมื่อเกิดเหตุเตือนและจุดชนวนให้แสดงพฤติกรรมป้องกันตนเอง ลดความหวาดกลัว และกังวลใจ (Höppner et al., 2010, p. 16) ประเด็นเดียวกันกับแนวคิดดังกล่าวมีข้อค้นพบงานวิจัยของ พนม คลีฉายา (2556) ได้ศึกษาการพึ่งพาสื่อของของประชาชนในภัยพิบัติพบว่าผลกระทบของน้ำท่วมในด้านการรับรู้ของบุคคลโดยรวมอยู่ในระดับมาก และรับรู้ที่น้ำท่วมเป็นภัยธรรมชาติที่รุนแรงและเป็นภัยคุกคามต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลมากที่สุด อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมอย่างถูกต้อง ที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจให้ตนเองปลอดภัยอยู่ในระดับมาก รวมทั้งมีงานข้อค้นพบของ ประภาวสี ตีรักษา (2556) ได้ศึกษาการเปิดรับ ความคิดเห็น

และการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านภัยพิบัติ ซึ่งก็พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการมีส่วนร่วมทางการสื่อสาร ในด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมมากที่สุด และมีการส่งต่อข่าวสารไปยังผู้อื่น รวมถึงด้านการเปิดรับสื่อด้านอุทกภัย มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการสื่อสารของประชาชน แนวทางเดียวกัน ไชยวรรธน์ ศิริมาเมือง (2556) ก็พบว่าช่องทางการรับสื่อและระดับการรับรู้สาเหตุของการเกิดปัญหาหมอกควันในชุมชน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยทางสถิติ .01

มีแนวทางข้อสรุปของหน่วยงาน Center for Disaster Control and Prevention [CDCP.], (2014, pp. 23-27) ที่ได้อธิบายถึงช่วงเหตุการณ์วิกฤติซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่บุคคลมีสภาวะจิตใจที่เต็มไปด้วยความรู้สึกที่ไม่มั่นคงสับสน (uncertainly) เขามักจะตั้งคำถามกับเหตุการณ์ และต้องการข้อมูลอย่างกระจ่าง ดังนั้นควรจะตอบสนองด้วยการแสดงการรับรู้ถึงความรู้สึกของเขาและแสดงความเอื้ออาทร (empathy) โดยแสดงให้เห็นว่าเราจะให้ข่าวสารที่จะช่วยให้เขาได้พ้นจากความรู้สึกไม่มั่นคง บอกจากสิ่งที่เขาควรจะรู้ และวิธีการที่เขาจะได้ข่าวสารนั้น ๆ นอกจากนี้ยังเกิดความรู้สึกกลัว (fear) เป็นกังวล (anxiety) และรู้สึกว่าเหตุการณ์ภัยพิบัตินั้นน่ากลัวอย่างมาก (dread) ซึ่งการสื่อสารจะช่วยบรรเทาความรู้สึกกลัว และควรบอกถึงระดับความรุนแรงของเหตุการณ์อย่างแม่นยำ และให้วิธีการที่จะช่วยลดอันตรายเพื่อให้รู้สึกว่าจะได้รับความช่วยเหลืออย่างดี ที่สำคัญคือ ต้องไม่สื่อสารในแง่ของความสิ้นหวัง (hopelessness) และการไม่ได้รับความช่วยเหลือ (helplessness)

สำหรับข้อค้นพบด้านกระบวนการสื่อสารและการตอบสนองต่อภัยพิบัติเช่นงานวิจัยของ ญาธิณี ต้นติววัฒน์ (2556) ซึ่งพบว่าผู้ส่งสารหลักในกระบวนการสื่อสาร และมีแนวทางการปฏิบัติตอบสนองต่อสถานการณ์ภัยพิบัติแบบดั้งเดิม (Traditional Model) ใช้ข้อความสั้นเป็นช่องทางการสื่อสารเจาะจงไปยังภาครัฐส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น ธุรกิจโรงแรมและสื่อมวลชน โดยมีผู้นำในภาคส่วนท้องถิ่นกระจายข้อมูลต่อไปยังประชาชนผู้เสี่ยงภัยสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร 2 ขั้นตอน ขณะเดียวกันแนวทางความคิดเห็นของ Miletic (1993) ยังเสริมว่าในการตอบสนองของบุคคล ต่อเนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสารในเหตุการณ์ความเสียหาย เริ่มต้นจากการที่บุคคลได้รับการเสริมแรงจากเนื้อหาการเตือนที่เป็นรูปแบบเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ (printed) ที่มาจากแหล่งข่าวต่าง ๆ โดยเฉพาะแหล่งข่าวที่เป็นทางการจากนั้นเขาจะแสวงหาข่าวสารเพิ่มเติมจากการติดต่อบุคคลอื่น ๆ แล้วจึงประมวลเป็นแนวทางในการตอบสนองของเขาเองต่อเหตุการณ์นั้น แสดงให้เห็นถึงตัวกลางของสื่อบุคคลที่มีผลต่อการตอบสนอง

ในประเด็นด้านผู้รับสารต่อการรับรู้และเกิดพฤติกรรมต่อข้อมูลข่าวสารแล้วมีงานวิจัยของ โรจนา บุญชูวงศ์ (2550) ที่ได้ศึกษาถึงประเด็นการรับรู้ ความเข้าใจการสื่อสารการเตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติของจังหวัดระนอง พบว่าผู้ที่อยู่พื้นที่เสี่ยงนั้นมีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการสื่อสารเตือนภัย เปิดรับสื่อในการติดตามข้อมูลข่าวสารแผ่นดินไหวเป็นประจำอยู่เสมอ หลังจากที่เคยเกิดขึ้น

มาแล้ว ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น และติดตามข้อมูลก่อนล่วงหน้า เพื่อจะสามารถเตรียมตัวอพยพทันที นอกจากนี้แล้วยังพบว่าในอดีตไม่เคยรู้จักคลื่นสึนามิมาก่อน นอกจากนี้ยังพบว่าก่อนเกิดเหตุการณ์นั้นอยู่อย่างสะดวก มีอิสระในการดำเนินชีวิต แต่พอเกิดเหตุการณ์ ต้องอยู่ด้วยความหวาดระแวง ต้องระมัดระวัง คอยติดตามข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และผู้ที่เสี่ยงภัยไม่คิดจะย้ายถิ่นฐาน ยังคงมีการดำเนินวิถีชีวิตแบบเดิมเช่นเดียวกันนั้น งานวิจัยของ พนม คลีฉายา (2556) พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งที่มีพฤติกรรมเฉื่อยชาซึ่งไม่ติดตามข้อมูลข่าวสาร และไม่ทำตามคำแนะนำเพื่อให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติ ทั้งนี้ Vihalemm, Kiissel, & Harro-Loit (2012) ได้อธิบายไว้ว่าการตอบสนองโดยไม่มีการหาข้อมูลเพิ่มเติม (the strategy of (non)action without checking information) เป็นการตอบสนองต่อข่าวสารเตือนภัยทันทีโดยไม่มีการตอบสนองข้อมูลเพิ่มเติม สาเหตุที่มีการตอบสนองแบบนี้คือ ประชาชนอยู่ในอาการตกตะลึง (shock) ต่อเหตุการณ์ หรือเกิดจากการเป็นผู้ไม่กระตือรือร้นที่จะหาข้อมูล (passive information seeker) การไม่เชื่อหรือสงสัยต่อคำเตือนซึ่งเกี่ยวข้องกับการหาข้อมูลจากเครือข่ายการสื่อสารของตนเอง การตอบสนองแบบนี้มักจะเป็นแบบตอบสนองที่ไม่ปฏิบัติตามคำเตือน

จากข้างต้นที่ระบุนา Höppner et al. (2010, p. 21) ได้เสนอแนวทางการสื่อสารกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการตื่นตัวต่อภัยพิบัติแตกต่างกันควรใช้การสื่อสารที่ต่างกัน โดยเสนอว่ากลุ่มที่ไม่ชอบการเปลี่ยน (laggard) และกลุ่มต่อต้าน (resistant) ควรสื่อสารด้วยการบังคับให้เขาเชื่อฟังในการเตือน กลุ่มที่มีความกังวลวิตก (distracted) เน้นการสื่อสารให้รับรู้อันตราย ความรุนแรงชี้ให้เห็นประโยชน์ของการป้องกันตนเองจากอันตราย โดยไม่ต้องลงแรงเหนื่อยมากเกินไป และชี้ให้เห็นว่าควรทำตามของบรรทัดฐานของสังคม สำหรับกลุ่มพร้อมปฏิบัติ (responsive) เน้นวิธีการปฏิบัติและให้เขาช่วยเหลือเตือนภัย จากข้างต้นประเด็นในด้านกลุ่มผู้รับสาร ยังมีข้อสรุปความเห็นด้านการวิเคราะห์ผู้รับสารต่อภัยพิบัติของ O'Neill (2004) ได้เสนอแนวทางการสื่อสารความเสี่ยงโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดการแบ่งกลุ่มผู้เกี่ยวข้องตามระดับการยอมรับ (adoption) โดยอธิบายว่า การวางแผนการสื่อสารความเสี่ยงในชุมชนควรวางแผนในสอดคล้องกับกลุ่มที่มีการยอมรับความแตกต่างกันไป กล่าวคือ ในกลุ่มที่มีลักษณะเป็นผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว (innovator) ควรใช้การสื่อสารในลักษณะการสร้างพลังเสริมความสามารถและความร่วมมือ (empowerment and collaboration) โดยใช้การอบรมประชุมเพื่อพัฒนาให้เป็นกลุ่มนำการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในกลุ่มที่พร้อมยอมรับกลุ่มแรก (early adopter) ควรจัดการสื่อสารในแบบการส่งเสริมให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องภัยพิบัติเพื่อสร้างให้เกิดการยอมรับมากขึ้น และใช้การสื่อสารเชิงณรงค์ให้ชุมชนรับรู้ (public awareness) เพื่อขยายกลุ่มให้กว้างมากขึ้น เพิ่มจำนวนผู้ยอมรับ (early majority) มากขึ้นและใช้การณรงค์อย่างกว้างขวางผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โปสเตอร์ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โดยการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อขยายให้คนได้เปลี่ยนแปลงมากขึ้น (late majority) และสำหรับ

พวกที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง (laggards) ต้องใช้การสื่อสารแบบฉุกเฉิน (emergency communication) ด้วยการเตือนภัยฉุกเฉินให้เขาปรับตัวเปลี่ยนแปลง หรือในขณะที่ Palttala, Boano, Lund, & Vos (2012) ได้กำหนดจัดแบ่งกลุ่มประชากรตามความคาดหวัง และความตื่นตระหนกของเขา และการสื่อสารให้เหมาะสมกับสภาวะความคาดหวังและการตื่นตระหนกของแต่ละกลุ่ม และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการสร้างความไว้วางใจ (trust) ไม่ควรมองว่าถ้าให้ข่าวสารทั้งหมดจะทำให้ประชาชนตื่นตระหนก การให้ข่าวสารบางส่วนแล้วไม่เป็นจริงตามเหตุการณ์ จะนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจจากประชาชนได้

3. ช่องทางการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติ

Meredith et al. (2008) ได้ให้มุมมองไว้ว่าในการเข้าถึงกลุ่มประชาชนผู้เสี่ยงภัยต้องใช้รูปแบบ (format) และเครื่องมือการสื่อสารหลายรูปแบบร่วมกัน โดยคำนึงถึงการใช้ภาษา ความยากง่ายของเนื้อหา ความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ เนื้อหาที่จะช่วยให้ประชาชนรับมือปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยได้ และใช้ช่องทางทั้งสื่อกระแสหลัก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ เช่น ระบบการเตือนภัยผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นต้น ยังมีงานวิจัยที่ได้สรุปให้เห็นกับความคิดข้างต้น คือ งานวิจัยของ Kepner (2010) ศึกษาแบบจำลองการสื่อสารในการเตือนภัยพิบัติ สรุปเห็นว่าเดิมแบบจำลองแบบทางเดียวที่มีผู้ส่งสารแหล่งเดียวผ่านช่องทางเพียงไม่กี่ช่องทางตรงไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยตรง โดยไม่มีการกระจายต่อ และได้พัฒนาขึ้นเป็นแบบจำลองที่เสนอสำหรับการสื่อสารเตือนภัยว่า ควรเป็นแบบจำลองที่ผู้ส่งข่าวสารเตือนภัยมีหลายแหล่งข้อมูลส่งผ่านช่องทางหลายช่องทางที่สามารถส่งข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย และสามารถรับข้อคิดเห็นการตอบสนองจากกลุ่มเป้าหมายด้วย ในขณะที่เดียวกันกับกลุ่มเป้าหมายยังสามารถและส่งข่าวสารได้ด้วยตนเอง รวมถึง ไชยวรรณ ศิริมาเมือง (2556) ได้เสนอแนะในงานวิจัยไว้ว่าการใช้ช่องทางสื่อสารควรพิจารณาถึงสาระและช่องทางที่สอดคล้องกับลักษณะพื้นฐานของชุมชนเป้าหมายเพื่อให้การใช้สื่อสัมฤทธิ์ผลได้ตามวัตถุประสงค์

ช่องทางการสื่อสารที่ประชาชนเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยงานวิจัยพบว่า ประชาชนเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนส่วนใหญ่เมื่อเกิดภาวะวิกฤต (โรจนา บุญชูวงศ์, 2550; อำไพ เกษมพิทักษ์พงศ์, 2553; นันทวัน แก้วไชยหาญ, 2554; บุรฉัตร กั้นตะกะนิษฐ์, 2555; พนม คลีฉายา, 2556; ประดิษฐ์ ดีใจ, 2556; อนุพงษ์ วงศ์จงใจหาญ, 2556; อูรารัตน์ บุณศิริ, 2556) ขณะเดียวกันด้านช่องทางการสื่อสารโดยเฉพาะผู้ที่เสี่ยงภัยหรือผู้ที่เคยประสบภัยนั้นก็คือ สื่อท้องถิ่น ดังข้อสรุปค้นพบของ พันธุ์ศิริ ธนาริยะวงศ์ (2556) ได้ศึกษาเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าผู้เสี่ยงภัยพิบัติจะอาศัยช่องทางการติดต่อสื่อสารกันภายใต้บริบทของพื้นที่ เช่น เครื่องเสียงตามสาย หอกระจายข่าว การเดินบอก และสื่อวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น ดัง

งานวิจัยของ Mavhura (2013) ได้ทำการสำรวจแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนในชุมชนใช้ เหตุการณ์น้ำท่วมในพื้นที่น้ำท่วมทั่วประเทศของซิมบับเว และสรุปให้เห็นว่าชุมชนใช้แหล่งข่าวท้องถิ่น เช่น ครอบครัว เพื่อน ครูในโรงเรียนเพื่อลดภาวะเสี่ยงภัยน้ำท่วม จากข้อค้นพบงานวิจัยต่างก็สรุปว่า การสื่อสารโดยเฉพาะสื่อท้องถิ่นล้วนสำคัญ และยังมีการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยเช่นกัน โดย แหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในเหตุการณ์ภัยพิบัติมักจะเป็นการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ แผนที่ การสนทนากับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น (Steelman, et al, 2015) นอกจากนี้ในด้าน มุมมองของ Mauro (2004, p. 240) ได้เสนอมุมมองเชิงระบบในสถานการณ์เสี่ยงต่อภัยพิบัติว่ามีส่วน ที่เชื่อมโยงกัน 4 ส่วน ได้แก่ ประชาชน หมายถึงทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มที่เผชิญกันกับความ เสี่ยงทั้งทางตรงและทางอ้อม หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ศูนย์เตือนภัยพิบัติ แห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย ผู้ปฏิบัติการ และสื่อมวลชนเป็นการเผยแพร่ข่าวสารสู่ ประชาชน ส่วนต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน และการดำเนินงานในแต่ละส่วนก็จะมี ความแตกต่างกันไปในแต่ละระยะของเหตุการณ์ความเสี่ยงตามความจำเป็นและผลประโยชน์ของแต่ละ ส่วน

ทั้งนี้แล้วเมื่อเกิดเหตุการณ์และวิกฤติการณ์ภัยพิบัตินั้น ช่องทางการสื่อสารที่ ผู้ประสบภัยใช้คือการผสมผสานระว่างการสื่อสารระหว่างบุคคลและสื่อมวลชน กล่าวได้ว่าแม้ ประชาชนจะใช้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนก็ตาม แต่รองลงมาที่ใช้ก็คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง ภาครัฐบาลเอกชน อาสาสมัคร นักวิชาการ (Mauro, 2004, pp. 245-246; Steelman, et al, 2015; อนุพงษ์ วงศ์จางใจหาญ, 2556; ประภาวสี ดิรักษา, 2556) เช่นข้อค้นพบของ Steelman et al. (2015) ได้สำรวจสื่อที่ประชาชนใช้ในเหตุการณ์ไฟป่าสรุปว่าสิ่งที่ใช้ในระหว่างเกิดเหตุการณ์อันดับได้ แรกได้แก่ บุคคล คือครอบครัว/เพื่อนบ้าน/เพื่อน หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ แผนที่ สำหรับสื่อที่ นำเชื่อถือในเหตุการณ์คือ หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลไฟป่า รองลงมาคือแผนที่ เจ้าหน้าที่ดับเพลิง ท้องถิ่น ครอบครัว/เพื่อน/เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ดูแลภัยพิบัติ และยังพบว่ามีความแตกต่างระหว่างสื่อ ที่ใช้มากกับสื่อที่เป็นประโยชน์ โดยชี้ให้เห็นว่าสื่อที่ใช้มากอาจจะไม่เป็นประโยชน์ในเหตุการณ์ภัยพิบัติ ก็ได้ และยังมีสื่อหรือช่องทางที่ใช้อีกประเภทที่มีความสำคัญก็คือแผนที่ เช่นกัน ซึ่ง Charrière, Junier, Mostert & Bogaard (n.d.) ศึกษาการสื่อสารผ่านภาพในการสื่อสารภาวะเสี่ยง (visual risk communication) ได้แก่ แผนภาพ แผนที่ วัตถุทัศน และสรุปให้เห็นดังนี้วัตถุประสงค์ของการผ่าน ภาพ คือการสร้างการรับรู้ การให้ข้อมูลแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับอันตรายของภัยพิบัติ เนื้อหาที่นำเสนอ ได้แก่ ระดับความรุนแรง ความเสี่ยง ความสะเทือนใจ การเตือนภัย กลุ่มเป้าหมายจะอยู่บนพื้นฐาน ของอินเทอร์เน็ตกับกลุ่มประชาชนทั่วไป ประชาชนที่อยู่ความเสี่ยง การเผยแพร่มีเกิดขึ้นในช่วง การป้องกันและการเตรียมพร้อมรับมือ รูปแบบที่ใช้มักจะเป็นแผนที่ วัตถุทัศนภาพ ที่แสดงระดับ ความรุนแรง

4. เทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อใหม่สำหรับการสื่อสารเตือนภัย

ญาธิณี ตันติวิวัฒน์ (2556) ยังได้เสนอแนะว่าการบูรณาการการใช้เทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ เพื่อใช้งานระบบออนไลน์บนโทรศัพท์มือถือเสริมกับข้อความสั้น รองรับผู้ใช้งานสมาร์ทโฟน และการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีมากขึ้น และยังทำการสำรวจด้วยแบบสอบถามผู้เสี่ยงภัยจำนวน 400 คน ในพื้นที่ชายฝั่งอันดามันว่า ผู้เสี่ยงภัยมีการใช้งานสมาร์ทโฟนมากที่สุด ร้อยละ 58 มีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตค่อนข้างสูง ร้อยละ 64.50 เกือบทั้งหมดมีการพกพามือถือติดตัวตลอด และมีการใช้งานมือถือสูงขึ้นในช่วงเสี่ยงภัย โดยผู้เสี่ยงภัยคาดหวังให้มีการเตือนภัยผ่านมือถืออยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในรูปแบบข้อความสั้น รวมถึงข้อค้นพบของ Houston et al (2014) ที่ศึกษาสื่อสังคมออนไลน์ได้สรุปให้เห็นว่าการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดภัยพิบัติ กล่าวคือ ก่อนเกิดเหตุการณ์สื่อสังคมออนไลน์จะเป็นช่องทางที่คนใช้เพื่อรับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในเหตุการณ์ภัยพิบัติ ในขณะที่เดียวกันการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นแหล่งข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงสัญญาณเหตุที่จะเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางสำหรับการให้และรับข้อมูลการเตือนภัยอีกด้วย และในช่วงเกิดเหตุการณ์จะใช้ไปในการส่งและรับความช่วยเหลือ แจ้งตำแหน่งภาวะของต้นตอการประสบเหตุการณ์

แม้ว่าการใช้เทคโนโลยีหรือสื่อใหม่ต่อเหตุการณ์ภัยพิบัติจะมีความสะดวกรวดเร็วต่อด้านข้อมูลข่าวสาร และการเตือนภัยแล้วแต่ก็ยังคงคำนึงถึงอุปสรรคหรือปัจจัยต่าง ๆ จากการใช้ด้วยเช่นกัน ดังงานวิจัยของ Austin, Liu, & Jin (2012) ผลการวิจัยเปิดเผยให้เห็นว่าประชาชนใช้สื่อสังคมออนไลน์ในช่วงเกิดเหตุการณ์วิกฤติ เพื่อประโยชน์ในการแสวงหาข้อมูลเชิงลึกและตรวจสอบข่าวสารข้อมูลกับครอบครัว และเพื่อน และใช้สื่อมวลชนเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการเรียนรู้และการศึกษา ปัจจัยด้านความสะดวก (convenience) ความเกี่ยวพัน (involvement) และการให้คำแนะนำส่วนตัว (personal recommendation) ช่วยส่งเสริมการใช้ทั้งสื่อสังคมออนไลน์ สื่อมวลชน ในขณะที่ปัจจัยด้านข่าวสารที่มีมากเกินไป (overload) เป็นอุปสรรคในการใช้งานสื่อทั้ง 2 ประเภท สื่อสังคมออนไลน์ มีความน่าสนใจด้านอารมณ์ ในขณะที่สื่อมวลชนมีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ยังพบว่าบุคคลที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย (third-party) มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อ และ Kent & Ellis (2015) ยังชี้ให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์ที่หลอมรวมกันและมีการใช้เชื่อมโยงกัน มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติ แต่ได้ชี้ให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์นี้ไม่สามารถเป็นช่องทางที่ผู้บกพร่องพิการ (disability) จะสามารถใช้ได้ ด้วยเหตุที่สื่อเหล่านี้ยังไม่ได้มีการออกแบบโดยคำนึงถึงผู้บกพร่อง และเสนอว่าสื่อสังคมออนไลน์ควรมีการออกแบบเพื่อผู้บกพร่องด้วยเพื่อให้ใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติไปยังกลุ่มผู้บกพร่องด้วย

5. การสื่อสารชุมชน

“ชุมชน” ถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะว่าการดำเนินงานแบบการยึดชุมชนเป็นรากฐาน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม (community-based participation) เป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งในการเตรียมพร้อม (preparedness) การตอบสนอง (response) และการฟื้นฟู (recovery) สำหรับกลุ่มประชาชนผู้เผชิญความเสี่ยง การมีส่วนร่วมสามารถทำได้ในการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสาร การกำหนดออกแบบเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการตรวจสอบสื่อที่ได้ใช้ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การจัดให้มีการมีส่วนร่วมจากชุมชนที่มีโอกาสเผชิญภัยพิบัติด้วยการฝึกอบรม (training) ให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (exercise) ฝึกซ้อมวิธีการปฏิบัติ (drills) จะช่วยให้การตอบสนองต่อภัยพิบัติได้อย่างปลอดภัยมากขึ้น การทำงานด้านการสื่อสารในเหตุการณ์เสี่ยงภัยมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารในภาวะเสี่ยงที่มีลักษณะเฉพาะ การทำความเข้าใจและรู้ถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด และการยอมรับไว้วางใจชุมชน (Meredith et al, 2008) แนวความเห็นข้างต้นที่กล่าวมายังสอดคล้องกับความเห็นของ Shklovski, Leysua, & Sutton (2008) ได้ชี้ให้เห็นว่ามุมมองเพิ่มเติมเกี่ยวกับภัยพิบัติขยายจากผลกระทบส่วนบุคคลสู่มิติของชุมชน โดยชี้ให้เห็นว่ามีงานวิจัยในสายสังคมได้ศึกษาเหตุการณ์ภัยพิบัติกับชุมชน และพบว่าในเหตุการณ์ภัยพิบัติจะพบเห็นชุมชนแบบหนึ่ง คือ “ชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” (Altruistic communities) เป็นชุมชนที่คนในชุมชนที่ประสบภัยพิบัติบนความคิดที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และได้ชี้ให้เห็นว่าน่าจะมีขั้นตอนการดูแลภัยพิบัติในชุมชนของตนเอง โดยเริ่มจากการมีระบบการชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของภัยพิบัติในช่วงเวลาที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ และเมื่อเกิดเหตุการณ์จะมีกิจกรรมเตือนภัยผ่านเครือข่ายทางสังคมในชุมชน เมื่อเหตุการณ์จะเข้าสู่ภาวะการรับรู้เหตุการณ์ว่าเกิดขึ้น และต้องช่วยเหลือให้ “รอดชีวิต” และจะร่วมมือกันช่วยเหลือชุมชน นำไปสู่การรวบรวมข่าวของของตนเองไปยังสถานที่หลบภัยของชุมชน และหลบภัยร่วมกันที่ชุมชน มีการช่วยเหลือ ปฐมพยาบาล ตลอดจนความช่วยเหลือจากหน่วยงานจะมาถึงช่วยเหลือให้ปลอดภัย และเมื่อเหตุการณ์สงบลงจะมีกระบวนการจัดการเตรียมความพร้อมครั้งต่อไป และการดำเนินงานแก้ไขเหตุการณ์ภัยพิบัติ กล่าวได้ว่าในการเตรียมความพร้อมในการจัดการควรให้ความสำคัญกับชาวบ้านผู้ประสบภัยในฐานะผู้เกี่ยวข้อง และจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลด้านความต้องการของชาวบ้าน โดยชี้ให้เห็นว่านักวิจัยสามารถใช้กรอบการเก็บข้อมูลในส่วนสำคัญคือ รายละเอียดการเผชิญต่อภัยพิบัติ ความต้องการและมุมมองของชาวบ้าน เพื่อนำข้อมูลมากำหนดออกแบบการจัดการ การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์เพื่อให้ทราบบทบาทหน้าที่ และการวิเคราะห์ทศโลกสนับสนุนในการแก้ปัญหาจัดการภัยพิบัติ (Tran, 2016, p. 119)

สำหรับประเด็นถัดมานั้นมิติด้านการสื่อสารชุมชนในการเตรียมความพร้อมต่อเหตุการณ์ภัยพิบัตินั้น มีข้อค้นพบจากการวิจัยพบว่าแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนในชุมชนมักใช้เหตุการณ์ภัย

พิบัติ ก็คือแหล่งข่าวท้องถิ่น เช่น ครอบครัว เพื่อน ครูในโรงเรียนเพื่อลดภาวะเสี่ยงภัยน้ำท่วม และยังมีใช้การข่าวจากสื่อองค์กรด้วย (Mavhura, 2013) นอกจากนี้แล้วพบว่าในระดับของการสื่อสารในระดับชุมชน คือ การได้รับประโยชน์จากข่าวสารในสื่อท้องถิ่น การทำกิจกรรมกับองค์กรชุมชน และการสนทนาพูดคุยกับเพื่อนบ้านซึ่งเกี่ยวกับภัยพิบัติมีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นไปได้ในการมีพฤติกรรมเชิงป้องกันก่อนเกิดภัยพิบัติ และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อไปยังพฤติกรรมเชิงป้องกันภัยในระหว่างเกิดภัยพิบัติ (Kim, & Kang, 2010) งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าประชาชนต้องการข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีที่จะช่วยปกป้องครอบครัวหรือชุมชน และต้องการให้มีการเกื้อหนุนให้เขารู้สึกว่าตนเองมีศักยภาพในการปกป้อง (efficacy) ด้วยเนื้อหาที่ง่าย และมีความเฉพาะเจาะจงถึงวิธีการที่บอกได้ว่าเขาสามารถทำอะไรได้บ้าง (Malet, 2013) ดังนั้นในการสื่อสารชุมชนควรให้ความสำคัญกับข่าวสารที่มีการติดตามข่าวสารผ่านคลื่นวิทยุกระแสหลักและวิทยุชุมชน ซึ่งมีการถ่ายทอดสัญญาณตลอดช่วงเกิดภัยพิบัติ(ฟังวิทยุใส่แบตเตอรี่) แต่บางพื้นที่การแจ้งข่าวสาร/สถานการณ์ภัยพิบัติให้กับชุมชนรับทราบไม่สามารถทำได้เนื่องจากไฟฟ้าดับ (รัชณี ประดับ, 2554, น. 115)

ในการสื่อสารชุมชนนั้นยังมีข้อเสนอแนะสำหรับการสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมโดย Abud (1013) ชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญของการสื่อสารของบุคคลในเหตุการณ์ภัยพิบัติว่าเป็น การสื่อสารในภาวะวิกฤติที่มีลักษณะที่สำคัญที่ต้องพิจารณาถึงในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

5.1 เครือข่ายเพื่อนบ้านและชุมชน การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับคนใกล้ชิดและคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ สำหรับการสื่อสารในเหตุการณ์ภาวะวิกฤติในแง่ของการได้รับข่าวสาร การส่งต่อและความถูกต้องของข่าวสาร

5.2 โครงสร้างระบบการสื่อสารในชุมชน ในด้านนี้ต้องพิจารณาถึงการที่ชุมชนที่มีความเสี่ยงสามารถเข้าถึงสื่อและช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิผล รวมถึงการที่ชุมชนสามารถใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองของชุมชนได้

5.3 การรายงานเหตุการณ์ในสื่อ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ที่ชุมชนมีต่อเหตุการณ์และความเข้าใจต่อระบบการแก้ปัญหา และความช่วยเหลือในเหตุการณ์ภัยพิบัติ

5.4 การให้ข่าวของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยการให้ข่าวนั้นจะต้องคำนึงถึงความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้าน การให้ความช่วยเหลือ การแก้ปัญหา คำแนะนำต่อชุมชน

5.5 ปริมาณข่าวสารเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เป็นสิ่งสำคัญ ที่ภาครัฐจะต้องมีการประมวลผลรายงานข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเผยแพร่ในสื่ออย่างครบถ้วนถูกต้อง

5.6 การประสานงานในการสื่อสารระหว่างสื่อกับแหล่งข้อมูลกับสิ่งสำคัญในการสื่อสารในเหตุการณ์วิกฤติ

5.7 อาสาสมัครออนไลน์ (digital volunteer) และชุมชนในการตอบสนองต่อภัยพิบัติ เป็นสิ่งที่จะช่วยแก้ไขสถานการณ์ และช่วยให้การสื่อสารในเหตุการณ์วิกฤติได้ดีขึ้น โดยมีการใช้ เฟซบุ๊ก หรือบล็อก ช่วยในการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เชื่อมโยงกับชุมชน

5.8 การฝึกอบรมและฝึกซ้อม ระหว่างการสื่อสารภัยพิบัติ ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องจะเป็น ประโยชน์ต่อการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติ

5.9 นักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้นำทางการเมืองจะช่วยให้การสร้างการรับรู้ของชุมชน เกี่ยวกับภัยพิบัติได้ เช่นเดียวกับสื่อ อย่างไรก็ตามปัจจัยนี้ยังต้องพิจารณาให้ละเอียดว่าในแต่ละชุมชน ในด้านการส่งเสริมการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติ

5.10 นโยบายการตอบสนองกับภัยพิบัติที่ชัดเจนเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการ สื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติ ถ้ามีความชัดเจนจะช่วยให้การสื่อชัดเจนไม่คลุมเครือ

6. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างการเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติ

การสื่อสารที่ดีเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับภัยพิบัติ ควรมีการกำหนดขั้นตอนวิธีการสื่อสาร ไว้ล่วงหน้า โดยการเตรียมความพร้อมสื่อสารต้องระบุถึงประเด็นด้านสำคัญคือ จะสื่อสารเมื่อใด อย่างไร ไปยังใคร ด้วยเนื้อหาอะไร (Institutional building for natural disaster risk reduction (DRR), n.d, pp. 17-18) และจากการทบทวนวรรณกรรมจากตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย ทั้ง จากหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องนั้น สามารถสรุปตามประเด็นได้ดังนี้

6.1 รูปแบบและระดับการสื่อสาร

การสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติ สามารถแบ่งตามระดับการ สื่อสารของการเกิดภัยพิบัติ สักขณา ไทยเครือ (2549) ได้เสนอว่า ต้องกำหนดเป็นนโยบายระดับชาติ และแต่งตั้งคณะทำงานรับผิดชอบตั้งแต่ช่วงเกิดเหตุการณ์ ขณะเกิดและหลังเกิด และมีหน่วยงานที่ รับผิดชอบทุกระดับ ควรมีฐานข้อมูลภัยพิบัติเชื่อมโยงตั้งแต่ภายในระดับเดียวกันจากระดับล่างจนถึง ระดับบน และเครือข่ายมีความชัดเจนทั้งเรื่องการวิเคราะห์ผลและการแปลผล และประเด็นเดียวกัน นั้น Demeritt, & Nobert (2014) เสนอแนวทางการสื่อสารในสถานการณ์เสี่ยง (risk communication) ว่า สามารถดำเนินการได้โดยการเน้นเนื้อหา (risk message model) ซึ่งให้ ความสำคัญกับการส่งข่าวสารด้วยความจริงใจ ไม่บิดเบือน หรือทำให้เข้าใจผิด เน้นการใช้การสื่อสาร เป็นเครื่องมือ (risk instrument model) ที่ให้ความสำคัญกับการส่งข่าวสาร เพื่อเป็นเครื่องมือใน การเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมที่จะช่วยลดความเสี่ยง ทั้งนี้การสื่อสารควรเน้นการสื่อสารแบบ สนทนา (risk dialogue model) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง เน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมกันในการป้องกันภัยพิบัติระหว่างผู้กำหนดนโยบายและประชาชน และการสื่อสารของภาครัฐ

(risk government model) เป็นการสื่อสารระดับสาธารณะที่ใช้เพื่อขจัดความเสี่ยง ที่เน้นการควบคุมจากภาครัฐ

นอกจากนี้การสื่อสารเกี่ยวกับภัยพิบัติยังสามารถพิจารณาในด้านระดับการสื่อสาร โดย Höppner et al (2010, p. 20) ได้แบ่งระดับการสื่อสารว่ามีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น (local) เช่น กิจกรรมท้องถิ่น การประชุม การอบรม การฝึกซ้อม การจัดนิทรรศการ จัดหมาย เป็นต้น ระดับจังหวัด (local-regional) เช่น แผ่นที่เสี่ยงภัย โทรศัพท์สายตรง การส่งข้อความผ่านโทรศัพท์ (SMS) ระดับภูมิภาค (local-national) เช่น นิทรรศการ กิจกรรมในโรงเรียน งานแสดงกิจกรรม แผ่นพับ บทความในสื่อ บล็อก อินเทอร์เน็ต และระดับประเทศ (National-international) เช่น หนังสือคู่มือ รายการสารคดี รายการสนทนาทางโทรทัศน์ ซึ่งรัชนี ประดับ (2554, น. 116) ได้อธิบายให้เห็นเพิ่มเติมอีกว่า ในระดับครอบครัว มีการเตรียมพร้อมช่วยเหลือตนเอง เบื้องต้น และฟังข่าวสารจากคลื่นวิทยุ และสอบถามข้อมูลผ่านโทรศัพท์จากญาติหรือพี่น้อง ในระดับชุมชน ผ่านหอกระจายข่าว ชาวหมู่บ้าน สื่อวิทยุกระแสหลักและวิทยุชุมชนของประชาชนในพื้นที่ และติดตามข้อมูลเตือนภัย สอบถามข้อมูลผ่านญาติพี่น้องหรือที่อยู่พื้นที่เสี่ยง ในระดับหน่วยงาน ประกาศแจ้งเตือนให้ชุมชนรับทราบ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลออกประกาศให้หมู่บ้านเตรียมความพร้อม

6.2 สารและเนื้อหาสำคัญ

สิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่งในการสื่อสารในสถานการณ์ภัยพิบัติ คือ การออกแบบสื่อและเนื้อหาสารที่เข้าใจง่าย เน้นย้ำและเหมาะสม การเตรียมพร้อม (preparedness) การตอบสนอง (response) และการฟื้นฟู (recovery) สำหรับกลุ่มประชาชนผู้เผชิญความเสี่ยง การมีส่วนร่วมสามารถทำได้ในการวางกลยุทธ์การสื่อสาร การกำหนดออกแบบเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการตรวจสอบสื่อที่ใช้ด้วยเช่นกัน (Meredith et al, 2008) นอกจากนี้ยังต้องเน้นย้ำหลายครั้ง ไม่หยุดนิ่ง ชัดเจน ใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่ใช่คำศัพท์เทคนิคหรือสถิติตัวเลข ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย และใช้เครื่องมือ ช่องทางที่ออกแบบขึ้นตามวัตถุประสงค์ตรงตามความต้องการของผู้เสี่ยงภัยสอดคล้องกับเหตุการณ์ เนื้อหาคงเส้นคงวาและมีการเน้นย้ำ บอกวิธีที่จะทำให้เขาปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย สนับสนุนให้เขาสามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ออกแบบสารทั้งที่เป็นข้อความภาพหรือตามความชัดเจน (Höppner et al., 2010, p. 52) รวมทั้ง CDCP (2014, pp. 21-23) ได้เสนอว่าควรเป็นเนื้อหาข่าวสารที่เรียบเรียงง่าย (simple message) ไม่ควรมีรายละเอียดเกินความจำเป็น ติความง่าย นอกจากนี้ควรทำให้เห็นว่าเนื้อหาที่เผยแพร่มาจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เช่น จากผู้เชี่ยวชาญที่เรามั่นใจและเชื่อถือได้ ที่สำคัญคือเนื้อหาต้องคงเส้นคงวา (consistency) นำเสนอเนื้อหาเป็นไปในแนวทางเดียวกันไม่ขัดแย้งกัน และต้องถูกต้อง (accurate) โดยได้มีการตรวจสอบเนื้อหาให้ถูกต้องก่อนนำเสนอ โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาในครั้งแรกต้องถูกต้องเสมอ เพราะคนจะเชื่อถือในเนื้อหาที่เขาได้รับในครั้งแรก

ในด้านสาระเนื้อหาในการสื่อสารภัยพิบัติที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยง จึงจำเป็นต้องสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความแตกต่างเชิงจำนวนระหว่างคำว่า ความไม่แน่นอน (uncertainty) และความละเอียดอ่อนต่อการพิจารณาว่าจะเกิดเหตุการณ์ (likelihood) โดยควรอธิบายว่ามีความแตกต่างกันเชิงปริมาณอย่างไร ควรจะต้องกำหนดร่วมกันให้แน่ชัดระหว่างนักการสื่อสาร กับ นักวิทยาศาสตร์ และที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ผู้รับสารจะต้องเข้าใจถึงความแตกต่างเชิงปริมาณที่จะใช้การสื่อสารด้วย และยังชี้ให้เห็นอีกว่าในบางกรณีการเสี่ยง ประเด็นนี้อาจจะต้องเสนอให้ละเอียดลงไปเลยว่า ความไม่แน่นอน (uncertainty) ของเหตุการณ์นี้เป็นแบบทราบโอกาสที่จะเกิด (probability) หรือไม่ทราบโอกาสที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน (Schneider, 2016, pp. 275-276)

Drabek (1999) อธิบายว่าปัจจัยด้านเนื้อหาเตือนภัยที่ส่งผลต่อการตอบสนองของผู้รับสารคือ ความชัดเจนของเนื้อหา ความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และได้เสนอแนะว่า เนื้อหาที่คนต้องการประกอบด้วย องค์กรที่ออกมาเตือนภัยเป็นองค์กรใด อุปสรรคปัญหาที่เกิดจากภัยพิบัติคืออะไร พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอยู่บริเวณใด เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นเมื่อใด โอกาสเกิดมาเพียงใด สภาวะเสี่ยง และวิธีการกระทำที่จะป้องกันอันตราย เช่นเดียวกับกับข้อสรุปแนวทางความเห็นของ Ranke (2016, pp. 381-382) ชี้ให้เห็นว่าแผนการสื่อสารให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กร ทั้งนี้การกำหนดข่าวสารในช่วงก่อนเกิดภัยพิบัติควรคำนึงถึงประเด็น ได้แก่ เนื้อหาที่จะส่งไปยังสังคมก่อนเกิดเหตุการณ์ควรเป็นอย่างไร อุปสรรคมีอะไรบ้างและจะจัดด้วยวิธีใด โอกาสที่เอื้อต่อการสื่อสารคืออะไร สิ่งที่เราควรเตรียมหรือคาดหวังจากประชาชนในช่วงที่ยังไม่เสี่ยงควรมีอะไรบ้าง เนื้อหาที่ควรสื่อสารผ่านสื่อมวลชนควรมีอะไรบ้าง ซึ่งกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัศ ลวางกูร (ม.ป.ป.) ที่ศึกษาการนำนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ 6 จังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามันพบว่าในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญต่อการนำนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไปปฏิบัติ ข้อมูลข่าวสารต้องผ่านการตรวจสอบจากแหล่งที่เป็นทางการมีความน่าเชื่อถือ และตรวจสอบผ่านเครือข่ายที่หน่วยงานไว้วางใจโดยใช้ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

นอกจากนี้แล้ว Medford-Davis, & Kapur (2014) จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ด้านการสื่อสารที่เคยมีประสบการณ์ในด้านการสื่อสารระหว่างภัยพิบัติ สามารถสรุปให้เห็นบทบาทของผู้ทำงานด้านสื่อสารในระหว่างเหตุการณ์ภัยพิบัติ ได้แก่ การเผยแพร่ข่าวสารและการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ เป็นผู้ประสานงานกับสื่อมวลชนในการจัดทำร่างข้อมูลเนื้อหาที่สื่อมวลชนต้องการและสนใจ จัดทำข่าวประชาสัมพันธ์ให้สื่อมวลชน จัดการแถลงข่าวตอบคำถามสื่อมวลชน และคอยติดตามตรวจสอบข่าวในสื่อมวลชน รวมทั้งบทบาทการเป็นผู้กำหนดแนวทาง (advocacy) และการระดมสรรพกำลัง (resource mobilization) โดยการเขียนบทความ จัดทำแนวปฏิบัติการประสานงานด้านด้านความช่วยเหลือสิ่งของบริจาค นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการเป็นผู้ประสานงานกับกระทรวงหน่วยงาน

ภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือเชิงเทคนิคด้านการสื่อสารกับประชาชน ประสานงานด้านข้อมูลและ เป็นส่วนหนึ่งในการรณรงค์

6.3 เนื้อหาเชิงบูรณาการจากส่วนงานหลากหลาย

Mauro (2004, p. 240) ได้เสนอนูมมมองเชิงระบบในสถานการณ์เสี่ยงต่อภัยพิบัติว่า มี ส่วนที่เชื่อมโยงกัน 4 ส่วน ได้แก่ ประชาชน หมายถึงทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มที่เผชิญกับความ เสี่ยงทั้งทางตรงและทางอ้อม หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย ผู้ปฏิบัติการ และสื่อมวลชนเป็นการเผยแพร่ข่าวสารสู่ประชาชน ส่วนต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน และการดำเนินงานในแต่ละส่วนก็จะมี ความแตกต่างกันไปในแต่ ระยะเวลาของเหตุการณ์ความเสี่ยงตามความจำเป็นและผลประโยชน์ของแต่ละส่วน ในขณะที่ Ranke (2016, p. 333) ก็ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกส่วนในสังคมเพื่อกำหนดแนวทาง วิธีที่ทุก ฝ่ายเห็นพ้องกันในเป้าหมายของการลดภัยพิบัติให้สำเร็จและนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป แนวคิดนี้ช่วย ชี้แนะว่าการจัดการภัยพิบัติที่ได้ผลจริงจึงต้องผนวกรวมการดำเนินงานทั้งภาครัฐเอกชนเพื่อหาวิธีการ ลดความเสี่ยงด้วยการลดช่องว่าง เพื่อลดความสูญเสียชีวิต ทรัพย์สินและเศรษฐกิจจากภัยพิบัติ การ ดำเนินงานสามารถทำได้โดยเชิญชวนให้กลุ่มผู้กำหนดนโยบายและผู้ได้รับผลกระทบร่วมกันกำหนด กลยุทธ์การจัดการภัยพิบัติที่ตอบสนองได้ และพ้องกับข้อเสนอแนะของ Schneider (2016, pp. 275-276) ซึ่งให้เห็นว่าการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงเกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ในประเด็นสำคัญ คือ ความเสี่ยง (risk) และความไม่แน่นอน (uncertainty) ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องในการสื่อสารที่สำคัญ คือ นักสื่อสาร อันหมายถึง สื่อมวลชน เจ้าหน้าที่จัดการภัยพิบัติ และนักวิทยาศาสตร์ นักวิจัยผู้เชี่ยวชาญ ด้านภัยพิบัติ ควรให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกับประเด็นข้างต้นให้ตรงกันเพื่อให้การสื่อสารมี ประสิทธิภาพ (อนุพงษ์ วงศ์จงใจหาญ, 2556) และเช่นเดียวกับตั้งแนวทางความเห็นของ Waagsaether, & Ziervogel (2012, p. 485) ซึ่งให้เห็นว่าในการจัดการด้านสภาวะการเปลี่ยนแปลง สภาพอากาศ (Climate change) มีความจำเป็นที่จะต้องให้นักวิทยาศาสตร์ได้พูดคุยติดต่อสื่อสารกับ ผู้จัดการภัยพิบัติเพื่อลดช่องว่าง ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศได้นำไปใช้ ในการจัดการภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลร่วมกันเพื่อ นำไปใช้ในการวางแผนจัดการภัยพิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด และมีความเสี่ยงต่อ อันตรายในอนาคต

6.4 ช่องทางการสื่อสาร

การใช้ช่องทางการสื่อสารหลายรูปแบบ การเข้าถึงกลุ่มประชาชนผู้เสี่ยงภัยต้องใช้ ช่องทางรูปแบบ (format) และเครื่องมือการสื่อสารหลายรูปแบบร่วมกัน โดยคำนึงถึงการใช้ภาษา ความยากง่ายของเนื้อหา ความสอดคล้องของเนื้อหากับเหตุการณ์ เนื้อหาที่จะช่วยให้ประชาชนรับมือ

ปฏิบัติ เพื่อความปลอดภัยได้ และใช้ช่องทางทั้งสื่อกระแสหลัก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ เช่น ระบบการเตือนภัยผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นต้น (Meredith et al, 2008)

นอกจากนี้ Höppner et al. (2010, p. 102) ยังเสนอกลยุทธ์การสื่อสารที่เหมาะสมว่า ควรเชื่อมโยงข้อมูลการพยากรณ์เหตุการณ์อย่างต่อเนื่องและทันเหตุการณ์ และส่งข่าวสารเตือน และกระตุ้นให้ตื่นตัว แนะนำให้ประชาชนได้ทราบถึงระบบเตือนภัยที่กำหนดขึ้นและแนะนำว่าเขาควรทำอย่างไรเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นจริง และการเตรียมพร้อมก่อนเหตุการณ์จะเกิดขึ้น ควรจัดให้มีการอบรม หรือฝึกซ้อมการหลบหนีภัย สร้างความไว้วางใจ (trust) ระหว่างหน่วยงานที่เตือนภัยประชาชน ด้วยการสื่อสารระยะยาว บูรณาการการสื่อสารระดับท้องถิ่นกับหน่วยงานส่วนกลาง หรือการสื่อสารแบบทางการ เช่น การชักชวนให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเตือนภัย และใช้ทั้งการสื่อสารแบบทางเดียวเพื่อส่งข่าว และใช้การสื่อสารสองทางเพื่อรับฟังและตรวจสอบการตอบสนองของประชาชนต่อการสื่อสาร เพื่อนำมาปรับปรุงการสื่อสารได้ทันท่วงที

6.1 กรอบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การทบทวนแนวคิดที่กล่าวมา สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้ว่า แนวทางการสื่อสารที่กำหนดขึ้นเพื่อการรับมือล่วงหน้ากับภัยพิบัติแผ่นดินไหวในพื้นที่เสี่ยงภัย ควรประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้

รูปแบบการสื่อสาร ควรเน้นเนื้อหาที่ในลักษณะที่ผู้ส่งสารตั้งใจส่งข่าวสารด้วยความจริงใจ ไม่บิดเบือน หรือทำให้เข้าใจผิด โดยถือว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมที่จะช่วยลดความเสี่ยง ทั้งนี้เป็นทั้งการสื่อสารทางเดียวและการสื่อสารแบบสองทางที่เน้นการสื่อสารแบบสนทนา เน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันในการป้องกันภัยพิบัติระหว่างผู้กำหนดนโยบายและประชาชน รวมทั้งการสื่อสารระดับสาธารณะที่ใช้เพื่อขจัดความเสี่ยงที่เน้นการควบคุมจากภาครัฐ

ระดับการสื่อสาร ซึ่งมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวในการเตรียมพร้อมช่วยเหลือตนเองเบื้องต้น เช่น ฟังข่าวสารจากสื่อมวลชน สอบถามข้อมูลจากญาติหรือพี่น้อง ติดตามข้อมูลเตือนภัยสอบถามข้อมูลผ่านญาติพี่น้องหรือที่อยู่พื้นที่เสี่ยง ระดับชุมชน เช่น การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน วิทยุชุมชน กิจกรรมท้องถิ่น การประชุม การอบรม การฝึกซ้อม การจัดนิทรรศการ จัดหมาย ประกาศแจ้งเตือนให้ชุมชนรับทราบ ระดับจังหวัด (local-regional) เช่น แผ่นที่เสี่ยงภัย โทรศัพท์สายตรง การส่งข้อความผ่านโทรศัพท์ (SMS) ระดับภูมิภาค (local-national) เช่น นิทรรศการ กิจกรรมในโรงเรียน งานแสดงกิจกรรม แผ่นพับ บทความในสื่อ บล็อก อินเทอร์เน็ต

และระดับประเทศ (National-international) เช่นหนังสือคู่มือ รายการสารคดี รายการสนทนาทางโทรทัศน์

สาระเนื้อหา ประกอบด้วยสาระเนื้อหาที่ควรให้ความสำคัญกับประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับ ความไม่แน่นอน (uncertainty) และความละเอียดอ่อนต่อการพิจารณาว่าจะเกิดเหตุการณ์ (likelihood) โอกาสที่จะเกิด (probability) องค์กรที่ออกมาเตือนภัยเป็นองค์กรใด อุปสรรคปัญหาที่เกิดจากภัยพิบัติคืออะไร พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอยู่บริเวณใด เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นเมื่อใด โอกาสเกิดมาเพียงใด สถานะเสี่ยง การเตรียมพร้อม การฟื้นฟู วัตถุประสงค์เพื่อความปลอดภัย วิธีการขอมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

คุณลักษณะของเนื้อหาที่เหมาะสม ควรเป็นเนื้อหาข่าวสารที่เรียบเรียงง่าย ไม่ควรมีรายละเอียดเกินความจำเป็น ดีความง่าย ระบุแหล่งข้อมูลที่นำเชื่อถือ คงเส้นคงวา นำเสนอเนื้อหาเป็นไปในแนวทางเดียวกันไม่ขัดแย้งกัน และต้องถูกต้อง โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาในครั้งแรกต้องถูกต้องเสมอ สร้างความไว้วางใจ (trust) ระหว่างหน่วยงานที่เตือนภัยประชาชน ทันเหตุการณ์ กระตุ้นให้ตื่นตัว

บทบาทของผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อสาร ควรให้ความสำคัญกับงานด้านการเผยแพร่ข่าวสาร การประสานงานกับสื่อมวลชนในการจัดทำร่างข้อมูลเนื้อหาสำหรับสื่อมวลชน จัดทำข่าวประชาสัมพันธ์ให้สื่อมวลชน จัดการแถลงข่าวตอบคำถามสื่อมวลชน ติดตามตรวจสอบข่าวในสื่อมวลชน รวมทั้งบทบาทการเป็นผู้กำหนดแนวทาง (advocacy) และการระดมสรรพกำลัง (resource mobilization) โดยการเขียนบทความ จัดทำแนวปฏิบัติการประสานงานด้านด้านความช่วยเหลือของบริจาค บทบาทในการเป็นผู้ประสานงานกับกระทรวงหน่วยงานภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือเชิงเทคนิคด้านการสื่อสารกับประชาชน ประสานงานด้านข้อมูลและการสื่อสารเชิงรณรงค์เพื่อการปรับเปลี่ยนความคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมของประชาชน

ทั้งนี้การสื่อสารในกรณีนี้จำเป็นต้องสร้างการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงกับผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย ผู้ปฏิบัติการ และสื่อมวลชน ในการสื่อสารเผยแพร่ข่าวสารสู่ประชาชน

7. ระยะเวลาการสื่อสารเพื่อการเตรียมความพร้อมภัยพิบัติ

การสื่อสารระดับมวลชน เครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารทางไกลจะช่วยให้ข้อมูลเส้นทางหลบภัยพิบัติได้ดี ซึ่งความสำคัญของการสื่อสารอีกช่วงหนึ่งคือ ช่วงป้องกัน เป็นช่วงระยะที่ต้องใช้การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ และกระตุ้นให้ตระหนักถึงภัยพิบัติ เน้นการป้องกันในแต่ละวันและการเตือนภัยล่วงหน้า ความพร้อมในการรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติ (Fakhruddin, 2007)

สำหรับช่วงการเตรียมความพร้อมของการเกิดภัยพิบัติจนถึงหลังเกิดแล้ว ซึ่งการสื่อสารจัดการเตรียมความพร้อมเพื่อให้เกิดประสิทธิผล ซึ่งมีแนวคิดที่เสนอระยะเวลาในการจัดการเตรียมความพร้อมไว้ดังนี้

Mauro (2004, pp. 241-244) เสนอว่าการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติควรมีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับระยะสถานการณ์ ซึ่งในแต่ละระยะควรมีการดำเนินการสื่อสารดังนี้

7.1 ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ (before the event) การสื่อสารควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารข้อมูลจะช่วยในด้านป้องกันการเกิดเหตุการณ์และเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ โดยสามารถดำเนินการสื่อสารรณรงค์ในเรื่องเฉพาะ (thematic campaign) หรือเรื่องภัยพิบัติทั่วไป (generic campaign) โดยเน้นการให้ความรู้ การแก้ไขสถานการณ์และการตอบสนองต่อภัยพิบัติอย่างถูกต้อง สื่อสารในลักษณะกลาง ๆ ไม่เน้นความตื่นตระหนกตกใจ แต่เน้นความน่าเชื่อถือ และต้องสื่อสารกับชุมชนอย่างสมทำเสมอต่อเนื่อง และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพัฒนาชุมชน

7.2 ระยะเริ่มเกิดเหตุการณ์ (initial phase) เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นจริง การสื่อสารต้องเน้นการเตือนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องเป็นการเตือนล่วงหน้าก่อนเกิดเหตุการณ์ โดยที่การสื่อสารในระยะนี้ต้องมีความชัดเจน ให้ความกระจ่าง ในเรื่องการป้องกันและรอดพ้นจากอันตราย คงเส้นคงวา อธิบายภัยอันตรายถึงภัยพิบัติ ชี้แนะทางเลือกความปลอดภัยของชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถใช้แก้ปัญหาได้อย่างปลอดภัย

7.3 ระยะเหตุการณ์ดำเนินอยู่ (central phase) เป็นช่วงที่ชุมชนประสบภัย ดังนั้นเขาจึงต้องการความช่วยเหลือ ผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องให้การช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและซื่อสัตย์ (rapid and honest) โปร่งใส ในขณะที่สื่อมวลชนควรให้ข่าวสารที่เป็นจริงและสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนได้ และผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ ควรให้ความรู้ความสามารถในวิชาชีพของตนเอง เพื่อพยากรณ์ คาดการณ์เหตุการณ์อันตรายที่จะเกิดขึ้น และติดตามตรวจจับเหตุการณ์อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ การสื่อสารระยะนี้ควรใช้ช่องทางการสื่อสารจากองค์กรหน่วยงานรัฐร่วมกับการสื่อสารมวลชนผ่านสื่อ โดยภาครัฐให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติ การแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว ในขณะที่สื่อมวลชนควรเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์สะท้อนความเดือดร้อนของประชาชน การแก้ไขปัญหาของภาครัฐที่ควรปรับปรุง ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการแก้ไขและสร้างความปลอดภัยจากภัยพิบัติได้

7.4 ระยะฟื้นฟู (recover phase) หลังเหตุการณ์จบลง ควรใช้การสื่อสารเช่นเดียวกับระยะก่อนเหตุการณ์ โดยมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ตามแบบการสื่อสารก่อนเกิดเหตุการณ์ สนับสนุนให้ส่วนต่าง ๆ ทำหน้าที่ของตนเองอย่างดี และพร้อมสำหรับเหตุการณ์ในอนาคต

ยังมีข้อเสนอของหน่วยงาน CDCP. (2014, pp. 85-92) เสนอวงจรการสื่อสารในสถานการณ์วิกฤติและการสื่อสารในสถานการณ์เสี่ยง ซึ่งการสื่อสารในแต่ละช่วงจึงมีสถานะแตกต่างกันไปตามช่วงเหตุการณ์ดังนี้

7.5 ช่วงก่อนวิกฤติ (Pre-crisis) การสื่อสารในช่วงนี้ควรเน้นการเตรียมตัวให้พร้อม (prepare) ส่งเสริมให้เกิดพันธมิตร (foster alliance) กำหนดคำแนะนำให้ทุกคนเห็นพ้องร่วมกัน (develop consensus recommendation) และการทดสอบสาร (test message)

7.6 ช่วงเริ่มเข้าสู่วิกฤติ (initial) การสื่อสารควรเน้นการให้ทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไร แจ้งให้ทราบถึงความเสี่ยงด้วยเนื้อหาง่าย ๆ จัดตั้งตัวแทนที่น่าเชื่อถือ ให้แนวทางการปฏิบัติ และเชื่อมโยงเนื้อหาสู่การสื่อสารระดับสาธารณะ

7.7 ช่วงรักษา แก่ไข (Maintenance) การสื่อสารเน้นการช่วยเหลือให้ประชาชนเข้าใจความเสี่ยง ให้ข้อมูลที่มาและความเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น สร้างความเข้าใจและความร่วมมือสนับสนุนด้วยแผนการตอบสนองต่อเหตุการณ์ และการฟื้นฟู รับฟังการตอบสนองจากประชาชนโดยเฉพาะความเข้าใจผิด อธิบายถึงคำแนะนำกรณีฉุกเฉินสร้างความเข้มแข็งในการตัดสินใจที่เป็นประโยชน์

7.8 ช่วงแก้ไข (Resolution) การสื่อสารเน้นการปรับปรุงการตอบสนองของประเด็นอย่างเหมาะสมในอนาคตผ่านการให้ความรู้ ตรวจสอบปัญหาและข้อผิดพลาด โน้มน้าวใจให้ประชาชนสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยงานให้สามารถปฏิบัติงานได้

7.9 ช่วงประเมินผล (evaluation) เป็นการเน้นการปฏิบัติตามแผนงานการสื่อสาร ถอดบทเรียนและกำหนดการกระทำที่จะช่วยพัฒนาแบบเรียนในเหตุการณ์ในอนาคต

นอกจากนี้ Asimakopoulou, & Bessis (2010) ยังชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติได้ และเสนอกลยุทธ์การใช้การสื่อสารลดความเสี่ยงโดยแบ่งเป็น 3 ระยะได้แก่

7.10 การสร้างการรับรู้อย่างกว้างขวาง ถึงภัยอันตรายของภัยพิบัติ ซึ่งจำเป็นต้องมีในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ

7.11 การเตือนภัยให้สามารถหลบหนีและป้องกันภัยได้ จึงจำเป็นต้องฝึกฝนช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ

7.12 การแจ้งข่าวและให้ได้รับการแนะนำเกี่ยวกับภัยพิบัติซึ่งจะต้องทำอย่างต่อเนื่องหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติ โดยทำทันทีและต่อเนื่องในระยะยาวเช่นเดียวกันนั้น Zemp (2010) เสนอกลยุทธ์การใช้การสื่อสารลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติโดยแบ่งเป็น 3 ระยะตามช่วงของการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ ได้แก่ 1) การสร้างการรับรู้อย่างกว้างขวาง ถึงภัยอันตรายของภัยพิบัติ ซึ่งจำเป็นต้องมีในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ 2) การเตือนภัยให้สามารถหลบหนีและป้องกันภัยได้

จึงจำเป็นฝึกฝนช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ และ 3) การแจ้งข่าวและให้ได้รับการแนะนำเกี่ยวกับภัยพิบัติซึ่งจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง หลังเหตุการณ์ภัยพิบัติ โดยทำทันทีและต่อเนื่องในระยะยาว

7.13 ช่วงระยะของการสื่อสารภัยพิบัติแผ่นดินไหว

จากแนวคิดที่กล่าวมา งานวิจัยครั้งนี้จัดแบ่งการสื่อสารเพื่อการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว โดยให้เกิดการดำเนินงานอย่างสอดคล้องกับระยะสถานการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้น 4 ระยะ ซึ่งในแต่ละระยะควรมีการดำเนินงานการสื่อสารที่เหมาะสมกับสถานการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ดังนี้

7.13.1 ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ (Before the Event) หมายถึง ช่วงเวลาที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวขึ้นในพื้นที่ การสื่อสารควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารข้อมูลจะช่วยในด้านการป้องกันการเกิดเหตุการณ์และเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ โดยสามารถดำเนินการสื่อสารรณรงค์ในเรื่องเฉพาะ (thematic campaign) หรือเรื่องภัยพิบัติทั่วไป (generic campaign) โดยเน้นการให้ความรู้ การแก้ไขสถานการณ์และการตอบสนองต่อภัยพิบัติอย่างถูกต้อง สื่อสารในลักษณะกลาง ๆ ไม่เน้นความตื่นตระหนกตกใจ แต่เน้นความน่าเชื่อถือ

7.13.2 ระยะเริ่มเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ (Initial Phase) หมายถึง ช่วงเวลาที่ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อพื้นที่แล้ว การสื่อสารต้องเน้นการเตือนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องเป็นการเตือนล่วงหน้าก่อนเกิดเหตุการณ์ โดยที่การสื่อสารในระยะนี้ต้องมีความชัดเจน ให้ความกระจ่าง ในเรื่องการป้องกันและรอดพ้นจากอันตราย คงเส้นคงวา อธิบายภัยอันตรายถึงภัยพิบัติชี้แนะทางเลือกความปลอดภัยของชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถใช้แก้ปัญหาได้อย่างปลอดภัย

7.13.3 ระยะเหตุการณ์ดำเนินอยู่ (Central Phase) หมายถึง ช่วงเวลาที่ชุมชนประสบภัย เกิดความสูญเสียขึ้นในชุมชน เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยต้องการความช่วยเหลือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องให้การช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและซื่อสัตย์ (rapid and honest) โปร่งใส ในขณะที่สื่อมวลชนควรให้ข่าวสารที่เป็นจริงและสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนได้ และผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ ควรให้ความรู้ความสามารถในวิชาชีพของตนเองเพื่อพยากรณ์คาดการณ์เหตุการณ์อันตรายที่จะเกิดขึ้น และติดตามตรวจจับเหตุการณ์อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ การสื่อสารระยะนี้ควรใช้ช่องทางการสื่อสารจากองค์กรหน่วยงานรัฐร่วมกับการสื่อสารมวลชนผ่านสื่อ โดยภาครัฐให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติ การแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว ในขณะที่สื่อมวลชนควรเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์สะท้อนความเดือดร้อนของประชาชน การแก้ไขปัญหาของภาครัฐที่ควรปรับปรุง ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการแก้ไขและสร้างความปลอดภัยจากภัยพิบัติได้

7.13.4 ระยะฟื้นฟู (Recover Phase) หมายถึง ช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสิ้นสุดลงและประชาชนได้รับความช่วยเหลือแล้ว ยังคงต้องมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

ตามแบบการสื่อสารก่อนเกิดเหตุการณ์ สนับสนุนให้ส่วนต่าง ๆ ทำหน้าที่ของตนเองอย่างดี และพร้อมสำหรับเหตุการณ์ในอนาคต

8. ปัจจัยและอุปสรรคการสื่อสารภัยพิบัติ

8.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนอง ได้แก่ ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่แตกต่างกันจึงตีความเนื้อหาแตกต่างกัน มีความเข้าใจเนื้อหาที่แตกต่างกัน เช่นการมีประสบการณ์ต่อภัยพิบัติ ช่วงวัย ระดับความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติ การรับรู้ต่อภัยพิบัติ รวมทั้ง เพศ การศึกษา และเจเนอเรชันของแต่ละคนที่เติบโตมาจากสภาพสังคมที่แตกต่างกัน (Drabek, 1999) ดัชนีวิจัยของ โรจนา บุญชูวงศ์ (2550) ยังพบว่าอุปสรรคสำคัญก็คืออายุ เพศ ก็มีส่วนสำคัญในด้านการสื่อสารเตือนภัยสึนามิซึ่งพบว่าในประเด็นในการฝึกซ้อมระบบเตือนภัยและอพยพสึนามิน้อยเกินไป และเส้นทางที่ใช้หนึ้นมีระยะทางที่ไกลเกินไป ทำให้ยากลำบากสำหรับ กลุ่มเด็กและ ผู้หญิง และผู้สูงอายุ

8.2 ปัจจัยด้าน ความแตกต่างของปัจเจกบุคคลต่อการเข้าใจเนื้อหาข้อมูลข่าวสารด้านภัยพิบัติ ซึ่ง Handmer, & Proudley (2007) ศึกษาความเข้าใจของประชาชนต่อนโยบายการพยากรณ์อากาศในลักษณะโอกาสที่เกิดขึ้นพบว่า ประชาชนมีความเข้าใจในพื้นฐานการพยากรณ์เบื้องต้น ยังมีคนที่ยังไม่เข้าใจข้อความเชิงพยากรณ์ และตีความหมายแตกต่างจากที่นักพยากรณ์อากาศต้องการสื่อความหมายหรือเผยแพร่ออกไป ซึ่งสุจิตรา นาวารัตน์ น้ำทิพย์ วิภาวิน และธาดา ศักดิ์ วชิรปริษาพงษ์ (ม.ป.ป.) ก็พบว่าปัญหาและอุปสรรคความต้องการสารสนเทศที่พบมากที่สุด คือเนื้อหาของสารสนเทศที่ได้รับมีลักษณะเป็นวิชาการมากเกินไป รองลงมาคือความไม่ถูกต้องของข้อมูล และช่วงเวลาการเผยแพร่ไม่ทันต่อความต้องการ

8.3 ปัจจัยด้านเนื้อหาเตือนภัยทั้งส่งผลการตอบสนอง เช่นความชัดเจนของเนื้อหา ความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และได้เสนอแนะว่าเนื้อหาที่ที่คนต้องการประกอบด้วย องค์กรที่ออกมาเตือนภัยเป็นองค์กรใด อุปสรรคปัญหาที่เกิดจากภัยพิบัติคืออะไร พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอยู่บริเวณใด เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นเมื่อใด โอกาสเกิดมาเพียงใด สภาวะเสี่ยง และวิธีการกระทำที่จะป้องกันอันตราย และปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองต่อเนื้อหาภัยพิบัติ อีกประการหนึ่งคือ บริบทของคนในขณะที่เกิดเหตุการณ์ เช่น ความเกี่ยวข้องของเหตุการณ์ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เกิดเหตุ ภาวะการณ์ในชีวิตการทำงานที่จะได้รับผลกระทบ และปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ธรรมชาติของภัยพิบัติแต่ละชนิดที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล และอันตรายที่แตกต่างกัน (Drabek, 1999)

8.4 ปัจจัยด้านการขาดความพร้อมของการสื่อสาร ซึ่ง กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัชรวรรณ (ม.ป.ป.) พบว่า หน่วยงานภาครัฐยังคงมีปัญหาด้านความพร้อมของระบบสื่อสารและการให้ข้อมูลแก่สาธารณะ เช่น ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทำให้ภาครัฐขาดข้อมูลเชิงลึกในระดับพื้นที่

8.5 ปัจจัยด้านความบกพร่องของทางด้านร่างกายในการใช้การสื่อสาร Kent, & Ellis (2015) ชี้ให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์ที่หลอมรวมกันและมีการใช้เชื่อมโยงกัน มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติ แต่ได้ชี้ให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์นี้ไม่สามารถเป็นช่องทางที่ผู้บกพร่องพิการ (disability) จะสามารถใช้ได้ ด้วยเหตุที่สื่อเหล่านี้ยังไม่ได้มีการออกแบบโดยคำนึงถึงผู้บกพร่อง และเสนอว่าสื่อสังคมออนไลน์ควรมีการออกแบบเพื่อผู้บกพร่องด้วยเพื่อให้ใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติไปยังกลุ่มผู้บกพร่องด้วย

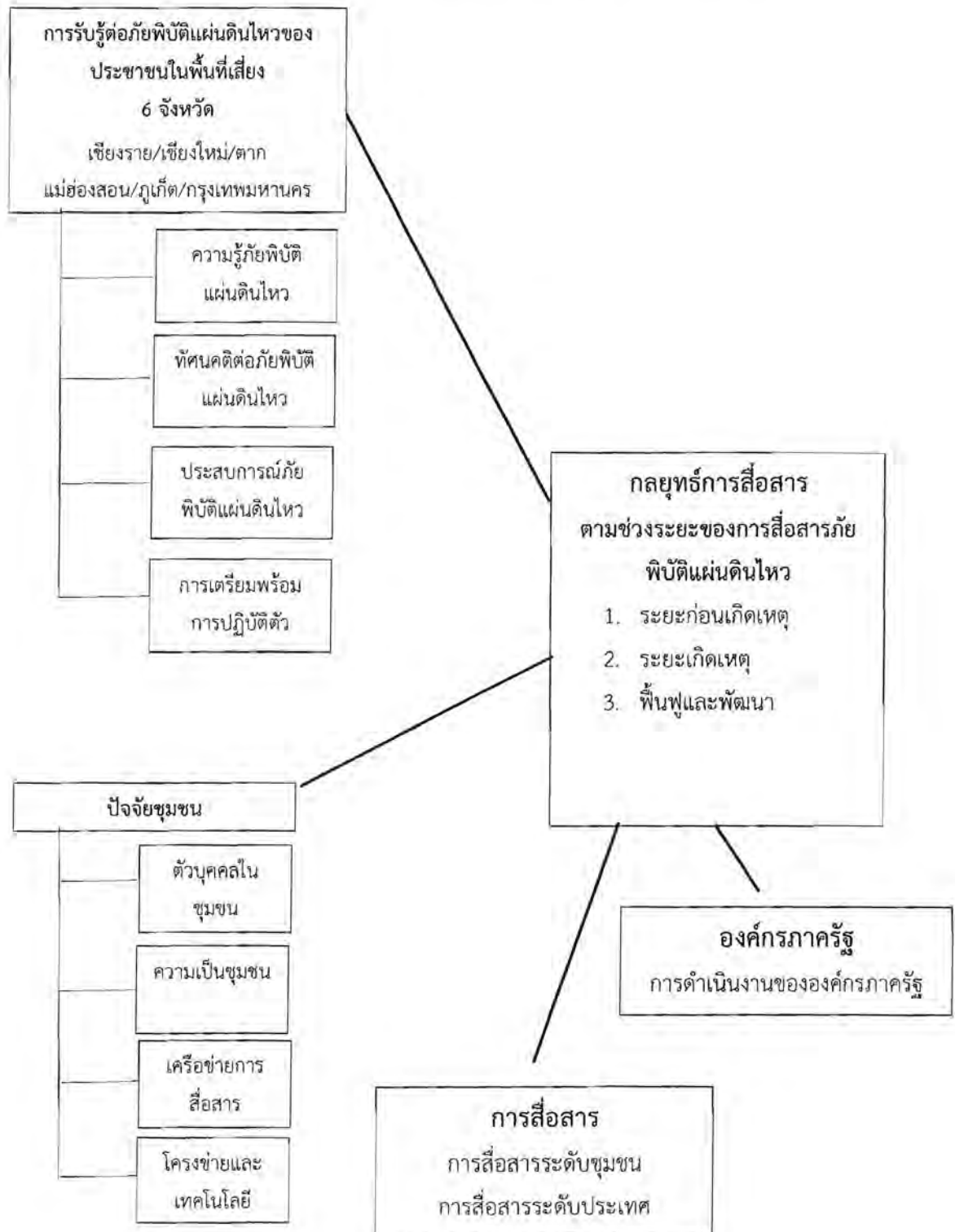
8.6 ปัจจัยด้านข่าวสารที่มีมากเกินไป (overload) เป็นอุปสรรคในการใช้งานสื่อทั้ง 2 ประเภท สื่อสังคมออนไลน์ และสื่อมวลชน (Austin, Liu, & Jin, 2012)

8.7 ปัจจัยด้านการให้ความสำคัญของสื่อมวลชนต่อการนำเสนอข้อมูลข่าวสารภัยพิบัติ ในชุมชน ทั้งนี้ข้อสรุปงานวิจัยของ Cohen, Hughes, & White (2007) ได้สรุปมุมมองของผู้ประสบภัยพิบัติ ต่อข่าวสารทางสื่อมวลชนว่า สื่อมวลชนเป็นส่วนหนึ่งในการรวบรวมข้อมูลในภาพกว้างของภัยพิบัติ การมีความรู้ความเข้าใจในระดับท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลของสื่อมวลชน ชุมชนขนาดเล็กมีความรู้สึกว่าตนเองถูกละเลยและไม่ค่อยพอใจนัก เมื่อสื่อมวลชนนำเสนอแต่เหตุการณ์ในเมืองใหญ่ และชี้ให้เห็นว่าผลกระทบของการรายงานข่าวต่อผู้ประสบภัยนั้น เกิดขึ้นทันทีที่รายงานข่าว และยังมีผลในระยะยาวต่อไปอีกด้วย

8.8 ปัจจัยด้านประสบการณ์ของผู้ที่เคยได้รับภัยพิบัติมาก่อน ซึ่งผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในอดีตมาก่อนจะมีการติดตามข่าวสารอยู่ตลอดเวลา ดังผลสรุปงานวิจัยของ โรจนา บุญชูวงศ์ (2550) พบว่าในอดีตไม่เคยรู้จักคลื่นสึนามิมาก่อน โดยก่อนเกิดเหตุการณ์นั้นอยู่อย่างสะดวก มีอิสระในการดำเนินชีวิต แต่พอเกิดเหตุการณ์ ต้องอยู่ด้วยความหวาดระแวง ต้องต้องระมัดระวัง คอยติดตามข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังต้องเปิดรับสื่อในการติดตามข้อมูลข่าวสาร แผ่นดินไหวเป็นประจำอยู่เสมอ หลังจากที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น และติดตามข้อมูลก่อนล่วงหน้า เพื่อจะสามารถเตรียมตัวอพยพทันที

กรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนแนวคิดสามารถพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ตามแผนภาพที่ 2.1

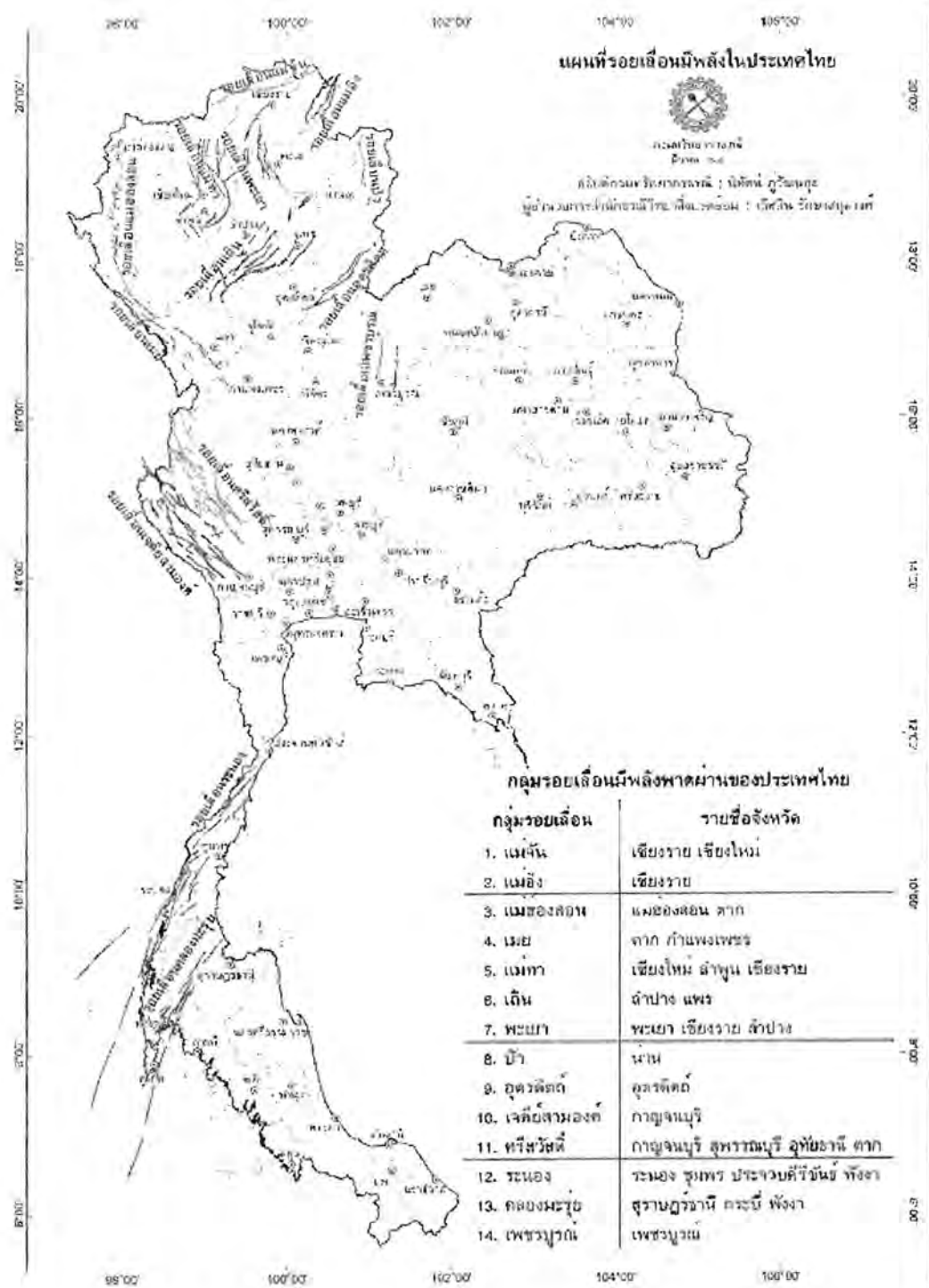
บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง "กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว" ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้แยกการวิจัยไว้เป็น 2 ภาค (two-phase design) โดยจะนำเสนอเป็นการวิจัยแบบ 2 ขั้นตอนโดยเอกเทศ โดยในขั้นที่ 1 นั้นผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจถึงปัญหาและสถานการณ์ให้ถ่องแท้ และผลการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นแรกนำไปสู่การวางแผนเพื่อนำไปสู่ผลการวิจัยเชิงสำรวจตามแผนที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย และผลการวิจัยทั้ง 2 ภาคดังกล่าวจะนำไปสู่เพื่อการเชื่อมโยงบทสรุปของผลการวิจัย (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2545, น. 227) รวมทั้งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลนำมากำหนดแผนกลยุทธ์การสื่อสาร โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่สำคัญในการเก็บข้อมูลในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติแผ่นดินไหวในประเทศไทย ระเบียบวิธีการวิจัยในครั้งนี้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พื้นที่การเก็บข้อมูล

สำหรับประเทศไทยนั้น มีหลายส่วนตั้งอยู่บนรอยเลื่อนของผิวโลก ซึ่งมีอยู่ 14 กลุ่มที่ยังมีพลังอยู่ในบริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันตกลงไปถึงภาคใต้ ได้แก่ รอยเลื่อนแม่จันและแม่อิง รอยเลื่อนแม่ฮ่องสอน รอยเลื่อนแม่เมย รอยเลื่อนแม่ทา รอยเลื่อนเถิน รอยเลื่อนพะเยา รอยเลื่อนปัว รอยเลื่อนเจดีย์สามองค์ รอยเลื่อนศรีสวัสดิ์ รอยเลื่อนระนอง และรอยเลื่อนมະรุย (กฤษดา เกิดดี, 2553, น. 56) โดยบริเวณที่มีความเสี่ยงต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวสูงในประเทศไทย ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่เก็บข้อมูล ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดภูเก็ตและกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่การวิจัยในครั้งนี้

ภาพที่ 3.1 พื้นที่เสี่ยงแผนที่รอยเลื่อนมีพลังในประเทศไทย จาก กรมทรัพยากรธรณี

<http://www.dmr.go.th/>

ขั้นตอนและรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นลำดับขั้นตามรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) ร่วมกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น และสื่อมวลชน ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ภูเก็ต และกรุงเทพมหานคร
2. การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชาชนในเขตพื้นที่เคยเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหว และพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อาจจะเกิดแผ่นดินไหว 6 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ภูเก็ต และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ดำเนินการต่อเนื่องจากขั้นตอนและผลการวิจัยจากการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสำรวจ นำมาสังเคราะห์พัฒนาเป็นกลยุทธ์การสื่อสาร และนำไปตรวจสอบโดยนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร และการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ดำเนินงานวิจัยโดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการสื่อสารภัยพิบัติ การจัดการภัยพิบัติ เพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากนั้นดำเนินการลงพื้นที่ 5 จังหวัด ตามภูมิภาค ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน และภูเก็ต ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และสื่อมวลชนท้องถิ่น โดยมีผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญจำนวนไม่น้อยกว่า 15 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (saturation) ผู้วิจัยจึงจะหยุดทำการเก็บข้อมูล ในขณะเดียวกันในการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ให้สัมภาษณ์มีเงื่อนไขทางด้านระยะเวลาของการให้ข้อมูลซึ่งต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์ได้ไม่นานทำให้ผู้วิจัยต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นวิธีการสนทนากลุ่มแทน (focus group)

นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังใช้การดำเนินวิธีการด้วยการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการหลายวิธีประกอบ เช่น การประชุมชุมชน การสัมภาษณ์ครอบครัวหรือผู้ที่เคยประสบภัย และการสัมภาษณ์

แบบไม่เป็นทางการด้วยการสอบถามแบบแนะนำต่อ (snowball technic) ผู้เกี่ยวข้องตามกรอบการวิเคราะห์ในภาพรวม ประกอบด้วย สมาคมภาคประชาชน (civil society) หน่วยงานภาครัฐบาล หน่วยงานภาคเอกชน นักวิชาชีพ (professional person) เพื่อความลึกของข้อมูลตามสถานการณ์ของพื้นที่การเก็บข้อมูล (Tran, 2016, p. 119) มีกรอบคำถามสำหรับผู้เชี่ยวชาญในการระบุและวางโครงสร้างการสื่อสารของ Höppner et al. (2010, p. 55) เน้นคำถามในประเด็นการระบุแนวทางวิธีการปฏิบัติ และการวางโครงสร้างการกระทำ นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตชุมชน และรวบรวมเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะบ้านเรือน ระบบการสื่อสาร และเครือข่ายการสื่อสารของชุมชน

ทั้งนี้แผ่นดินไหวแตกต่างกับภัยพิบัติประเภทอื่นในแง่ที่นักวิทยาศาสตร์เองยังไม่สามารถทำนายเวลา สถานที่ และความรุนแรงของแผ่นดินไหวที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ดังนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการวาดภาพเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น (scenario planning) เพื่อช่วยชี้แนะวิธีการเข้าไปผูกพัน (engage) กับบุคคลด้วยการสนทนา (dialogue) ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดวิสัยทัศน์ใหม่เกี่ยวกับความไม่แน่นอนอันช่วยให้เกิดการสร้างความรู้ร่วมกัน (Fresco, & Timm, 2016, p. 79)

พื้นที่การเก็บข้อมูลและรายชื่อกลุ่มเป้าหมายที่ให้สัมภาษณ์มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. จังหวัดตาก อำเภอแม่สอด

สื่อมวลชนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤศจิกายน 2559 จำนวน 2 คน ได้แก่

1.1 นายเกียรติศักดิ์ เนตรทอง ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ อสมท. จังหวัดตาก

1.2 นายเกียรติศักดิ์ ปรีชาพิทยารัตน์ นักสื่อสารมวลชน ชำนาญการ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย แม่สอด

ผู้นำชุมชน ประชาชนและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่น สัมภาษณ์วันที่ 23 พฤศจิกายน 2559 จำนวน 4 คน ได้แก่

1.3 นายสมบูรณ์ กาล้อบ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3 บ้านห้วยผักทละ ตำบลหนองน้ำเขียว อำเภอแม่สอด

1.4 นายวรุฒิ อภิรักษ์คงคา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5 บ้านแม่กุ ตำบลหนองน้ำเขียว อำเภอแม่สอด

1.5 นายวาทิต ปัญญาคม นายอำเภอ แม่ระมาด

1.6 นายวฤณพร เตชะโชติ อายุ 25 ปี หมู่ 1 บ้านแม่จะเรบ้านทุ่ง ตำบลแม่จะเร อำเภอระมาด

2. จังหวัดเชียงราย อำเภอพานและอำเภอแม่ลาว

ผู้นำชุมชน ประชาชนที่ได้รับผลกระทบและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นวันที่ สัมภาษณ์วันที่ 28 พฤศจิกายน 2559 จำนวน 5 คน ได้แก่

2.1 นายสมบัติ ศรีอ้วน ผู้ใหญ่บ้านดงลาน ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัด
เชียงราย

2.2 นายบรรพต สุขจิตต์ ผู้ใหญ่บ้านห้วยหวาย ตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว
จังหวัดเชียงราย

2.3 นายชาติ พรหมสกร อายุ 45 ปี ผู้ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว หมู่บ้านดงลาน
ตำบลทรายขาว อำเภอพาน

2.4 นางสาวอนงค์วัฒนา เทพสุริยะ อายุ 45 ปี ผู้ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว
หมู่บ้านห้วยหวาย ตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว

2.5 นางผัด คำแสนยศ ผู้อายุ 69 ปีได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว หมู่บ้านดงลาน
ตำบลทรายขาว อำเภอพาน

สัมภาษณ์สื่อมวลชนท้องถิ่น สัมภาษณ์วันที่ 29 พฤศจิกายน 2559 จำนวน 2 คน ได้แก่

2.6 นายสมชาย เกิงฝาก นักสื่อสารมวลชน ข้าราชการ สถานีวิทยุกระจายเสียง
แห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงราย

2.7 นายภูติส กิตติสถาพร ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 จังหวัดเชียงราย

3. จังหวัดภูเก็ต อำเภอเมือง ตำบลกะทู้

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และประชาชน สัมภาษณ์วันที่ 13 ธันวาคม 2559 จำนวน 11 คน

ได้แก่

3.1 นายโชคชัย ชงเจริญกุล ประธานชุมชนบ้านกะทู้ 3

3.2 นางวิภา วิวัฒนวงศ์ ประธานชุมชนบ้านกะทู้ 2

3.3 นางกาญจนา ทรัพย์ทวี ประธาน อสม. กะทู้ 2

3.4 นางอำมร ธิรวุฒ ประธานชมรม หมู่ 2 กะทู้

3.5 นายวิเชียร เกียรติตันสกุล ประชาชน หมู่ 2

3.6 นายชัชชัย รักเหย้า ประชาชน ม. 2 กะทู้

3.7 นายสมเกียรติ ทรัพย์ทวี ประชาชน หมู่ 2 กะทู้

3.8 นายประชา เมธากัทรพันธุ์ ประธาน หมู่ 2 กะทู้

3.9 นายมานพ สกุลขวัญนาค ประธานหมู่ 4 ศาลเจ้ากะทู้

3.10 นางธัญชนก กิจพิทักษ์สิน ประชาชน หมู่ 4 ศาลเจ้ากะทู้

3.11 นางสาวกัญธาร เกิดทรัพย์ หมู่ 2

สัมภาษณ์สื่อมวลชนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด สัมภาษณ์วันที่ 14
ธันวาคม 2559 จำนวน 2 คน ได้แก่

3.12 นางสาวสาลินี ปราบ ผู้สื่อข่าวสำนักข่าวเนชั่น จังหวัดภูเก็ต

3.13 นายอุดมพร กาญจน์ หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
จังหวัดภูเก็ต

4. จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมือง และอำเภอแมริม

สื่อมวลชนท้องถิ่น และสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนตำบลฟ้าฮ่าม สัมภาษณ์วันที่ 18
มกราคม 2560 จำนวน 4 คน ได้แก่

4.1 นางสาวธวันต์ ชุมแสง ผู้อำนวยการส่วนข่าวและรายการภูมิภาค สำนักงาน
ประชาสัมพันธ์เขต 3 กรมประชาสัมพันธ์

4.2 นายชัยพันธ์ ชติยะ หัวหน้าศูนย์ข่าวภูมิภาค หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

4.3 นางจิราภรณ์ อยู่สาตร์ เทศบาลตำบลฟ้าฮ่าม

4.4 นางสุรัตน์ สายอุดม เทศบาลตำบลฟ้าฮ่าม

ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้ว และเจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสา
ธารณภัยจังหวัด สัมภาษณ์วันที่ 19 มกราคม 2560 จำนวน 4 คน ได้แก่

4.5 นายปรสงค์ เหลื่อมแสง อบต. ตอนแก้ว อำเภอแมริม

4.6 นายยุทธนา บุญสูง รองนายก อบต. ตอนแก้ว อำเภอแมริม

4.7 นางสิทธิลักษณ์ สุทธวาสน์ เลขาธิการนายกฯ บ้านตอนแก้ว อำเภอแมริม

4.8 นายแสนพล แก้วทราย หัวหน้างานป้องกันและปฏิบัติการสำนักงานป้องกันภัย
จังหวัดเชียงใหม่

5. จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอเมือง

สื่อมวลชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้บริหารเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
สัมภาษณ์วันที่ 1 มีนาคม 2560 จำนวน 12 คน ได้แก่

5.1 นายสมาน ต้นใส ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ อสมท. และหนังสือพิมพ์มติชน

5.2 นายเอกณรินทร์ ใจมะโน ผู้จัดการ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.3 นายเสน่ห์ นวระคะคี ประธานชุมชนปางอ้อและวิทยุสื่อสารสมัครเล่น

5.4 นางเทพินท์ พงษ์วดี ประธานสภาองค์กรชุมชน

5.5 นายจรูญ คำนวมตา ประธานมูลนิธิชุมชนแม่ฮ่องสอน

5.6 นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลจองคำ

5.7 นางอำไพ ใจตรง ประธานชุมชนหนองจองคำ

5.8 นายสุเทพ นุชทรง ประธานเครือข่ายเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน

5.9 นายทองดี กิติพันธ์ ชุมชนป๊อกกาดเก่า

5.10 นางปิ่น พงษ์วดี ชุมชนป๊อกกาดเก่า

5.11 นายสมบุญ ใจเย็น ปลัดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

5.12 นายประพันธ์ รัตนตรัยภักดี หัวหน้างานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

6. กรุงเทพมหานคร

สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (TPBS) สัมภาษณ์วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2560 จำนวน 1 คน
ได้แก่

6.1 คุณดาริน คล่องอักษร บรรณาธิการข่าวอากาศและภัยพิบัติ สถานีโทรทัศน์
ไทยพีบีเอส

ประเด็นการสัมภาษณ์

สำหรับคำถามในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบการสัมภาษณ์จากการทบทวนวรรณกรรม โดยมีรายละเอียดประเด็นการสัมภาษณ์ผู้วิจัยกำหนดผู้เกี่ยวข้อง 2 กลุ่มหลัก ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชาชนในชุมชนและผู้นำชุมชน มีประเด็นการสัมภาษณ์หลัก ได้แก่ ความพร้อมและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเตรียมความพร้อมและการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว โดยมีแนวคำถาม ดังนี้

- บทบาทของผู้นำชุมชนในการเตือนภัย บรรเทา การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว
- ความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ การรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ชมรม การจัดตั้งกรรมการชุมชน บทบาทผู้นำชุมชน ความร่วมมือในการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- การมีส่วนร่วมของคนชุมชนในด้านการป้องกัน เตือนภัย ฝึกอบรมแก้ปัญหาภัยแผ่นดินไหว
- การรับรู้ของชุมชนต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้แก่ การติดตามข้อมูลเตือนภัยผ่านสื่อมวลชน สื่อท้องถิ่น สื่อของหน่วยงานภาครัฐ และผู้นำชุมชน
- การตื่นตัวของผู้นำและชาวบ้านในการรักษาหรือปัญหาภัยพิบัติแผ่นดินไหว และการประเมินวิเคราะห์ความเสี่ยงต่อชุมชน
- การเตรียมความพร้อมสำหรับเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้แก่ การรับรู้ความเสี่ยงของตนเอง การมีประสบการณ์เผชิญกับเหตุการณ์

แผ่นดินไหว การกำหนดแผนอพยพเมื่อเกิดเหตุ การปฏิบัติตนเมื่อเกิดเหตุให้ความรู้แก่คนในชุมชน การฝึกซ้อมหลบภัย

— เครือข่ายการสื่อสารในชุมชน

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่หน่วยงานด้านภัยพิบัติ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผู้ปฏิบัติงานด้านภัยพิบัติ ผู้เชี่ยวชาญ และสื่อมวลชนท้องถิ่น มีประเด็นการสัมภาษณ์หลัก ดังนี้

- นโยบาย และแผนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวในพื้นที่
- ระบบการทำงาน การประสานงานด้านการจัดการภัยพิบัติระหว่างองค์กร หน่วยงานภาครัฐกับชุมชน
- การเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน
- การจัดสรรงบประมาณ
- ระบบการสื่อสารการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว
- วิธีที่ดีสำหรับส่งเสริมให้คนรับรู้ภัยอันตรายมีอะไรบ้าง
- ขั้นตอนการอพยพหนีภัยที่ดีควรเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
- พื้นที่เฉพาะ ช่วงเวลาที่จะต้องจัดทำแผนเตือนภัย และความเสี่ยง
- การเตรียมพร้อมป้องกันและฟื้นฟูเยียวยา
- การจำลองภาพเหตุการณ์ภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น

สำหรับการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตชุมชน และรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับชุมชน กำหนดประเด็นข้อมูล ดังนี้

- ระบบการสื่อสารในชุมชนในระดับภายในครอบครัว ระหว่างคนในชุมชน และชุมชนกับภาครัฐด้านการเตือนภัยพิบัติ
- สื่อและช่องทางการสื่อสารภัยพิบัติแผ่นดินไหวในชุมชน เช่น สื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการเตือนภัยในชุมชน ทั้งสื่อที่ชุมชนผลิตเอง สื่อที่หน่วยงานภาครัฐแจกจ่าย สื่อบุคคลภาครัฐ
- ระบบการสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม และโครงสร้างการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับชุมชน
- ระบบการสื่อสารโทรศัพท์เคลื่อนที่ ไร้สาย
- ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทั้งแบบไร้สายและระบบเครือข่ายเคเบิล

- อุปกรณ์การสื่อสารและสื่อที่คนในชุมชนครอบครอง เช่น โทรศัพท์มือถือ หนังสือพิมพ์ วิทยุสื่อสาร โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์เคลื่อนที่ อุปกรณ์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต เครื่องคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต
- ลักษณะบ้านเรือน พื้นที่ทำกิน พื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติแผ่นดินไหว พื้นที่สำคัญของชุมชน เช่น วัด โรงเรียน ที่ทำการภาครัฐ
- ระบบเตือนภัยพิบัติแผ่นดินไหว และการฝึกซ้อมอพยพเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว
- ลักษณะคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการตื่นตัวต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้แก่ กลุ่มไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง กลุ่มต่อต้าน กลุ่มผู้มีความวิตกกังวล และกลุ่มพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย

จากประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แก่กลุ่มตัวอย่างข้างต้นนั้น ผู้วิจัยอาจไม่ได้สัมภาษณ์ไปตามประเด็นที่มีอยู่ทั้งหมดในแนวคำถาม ซึ่งประเด็นบางข้อนั้นอาจตัดแปลงให้คล้ายกับสถานการณ์หรือรายละเอียดบางเรื่องที่เพิ่งปรากฏขึ้นมาในคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ในขณะนั้น (ชายโพธิ์สิตา, 2548, น. 281) การเก็บข้อมูลในพื้นที่จะดำเนินการประสานงานติดต่อกับผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ก่อนลงพื้นที่ และลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามกรอบประเด็นให้ครบถ้วน

เครื่องมือเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ใช้ เทคโนโลยีและเครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ กล้องถ่ายรูปจากสมาร์ทโฟนเพื่อเก็บภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในชุมชน และสื่อต่าง ๆ ในชุมชน และทำการขออนุญาตในการบันทึกเสียงและถ่ายรูประหว่างสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มด้วยเพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลจากวิจัยครั้งนี้

ขั้นที่ 2 การวิจัยเชิงสำรวจ

ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ โดยทำการสำรวจประชาชนในเขตพื้นที่เคยเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหว และพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อาจจะเกิดแผ่นดินไหว 6 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ภูเก็ต และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนในเขตพื้นที่เคยเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหว และพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อาจจะเกิดแผ่นดินไหว 6 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ภูเก็ต และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีกลุ่มตัวอย่างซึ่งสามารถประมาณการจำนวนประชากรได้ว่ามีจำนวนมากกว่า 100,000 คน เมื่อใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมที่ระดับความเชื่อมั่น .05 ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมประมาณ 400 คน ดังนั้นจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้ 512 คน โดยมาจากจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ภูเก็ต จังหวัดละ 100 คน และกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 712 คน ถือเป็นประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

กำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างเป็นลำดับขั้น เริ่มจากจังหวัดพื้นที่เสี่ยงที่กำหนด โดยสุ่มเลือกอำเภอด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายด้วยการจับฉลาก 1 อำเภอ จากนั้นจับฉลากสุ่มเลือก 1 ตำบล จับฉลากเลือกชุมชนในเขตตำบล ดำเนินการเก็บข้อมูลตามจำนวนตัวอย่างที่กำหนด สำหรับจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑลผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มเลือกอย่างง่ายด้วยการจับฉลากเลือกเขตจำนวน 5 เขต จับฉลากเลือกพื้นที่เก็บข้อมูลในเขต ลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามจำนวนตัวอย่างเขตละ 40 คน

เครื่องมือวิจัยและการวัดตัวแปร

การวิจัยเชิงสำรวจ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นหลัก โดยกำหนดการวัดตัวแปรสำคัญตามกรอบแนวคิดการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย โดยแบ่งเป็น 5 ส่วน¹ ดังนี้

ส่วนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคล 16 ข้อ

ส่วนที่ 2 ช่องทาง สื่อ ที่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว 2.1) ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจาก สื่อในชุมชนของท่าน 22 ข้อ และ 2.2) ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว จาก สื่อระดับประเทศ 15 ข้อ

¹ โปรดดูรายละเอียดแบบสอบถามและข้อเฉลยคำตอบความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว (ข้อที่ 20-29 หน้า 245) ภาคผนวก ก

ส่วนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว 10 ข้อ

ส่วนที่ 4 ทักษะติดต่อแผ่นดินไหว 20 ข้อ

ส่วนที่ 5 ประสบการณ์และการเตรียมความพร้อมสำหรับภัยพิบัติแผ่นดินไหว 17 ข้อ

สำหรับการวัดตัวแปรสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดการวัดตามความเหมาะสมของตัวแปรและให้สอดคล้องกับการวิเคราะห์ทางสถิติ ดังนี้

1. ตัวแปรสถานภาพส่วนบุคคล อันได้แก่ เพศ สัญชาติ สภาพาสุข ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ระยะเวลาการเข้าพักในชุมชน กิจกรรมในชุมชน สภาพที่อยู่อาศัย อุปกรณ์และโครงข่ายการสื่อสารทั้งในบ้านที่อยู่อาศัยและในชุมชน ผู้วิจัยกำหนดการวัดตัวแปรระดับนามบัญญัติ (Nominal Scale) สำหรับตัวแปรจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อยู่อาศัยหรืออาศัยอยู่ลำพังคนเดียว หากผู้ตอบระบุข้อความอาศัยอยู่คนเดียวในบ้านให้ข้ามไปตอบข้อถัดไป (ข้อ 16) ผู้วิจัยกำหนดการวัดตัวแปรระดับนามบัญญัติ (Nominal Scale) เช่นกัน

ส่วนตัวแปรสถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ และจำนวนสมาชิกครอบครัวที่อยู่อาศัย และจำนวนสมาชิกที่อายุน้อยสุดเป็นคำถามปลายเปิดให้ใส่ค่าตัวเลขตามความเป็นจริง ผู้วิจัยกำหนดการวัดตัวแปรระดับอัตราส่วน (Ratio Scale) ส่วนตัวแปรจำนวนสมาชิกที่อายุ 60 ปีขึ้นไปเป็นคำถามปลายเปิดและเปิด หากกรณีผู้ตอบระบุข้อความที่ไม่มีผู้สูงอายุให้ข้ามไปตอบข้อถัดไป แต่หากมีจำนวนสมาชิกที่อายุ 60 ปีขึ้นไปให้ใส่ค่าตัวเลขตามความเป็นจริง และตัวแปรจำนวนผู้ที่มีสุขภาพไม่แข็งแรงเป็นคำถามปลายเปิดและเปิดเช่นกัน หากกรณีผู้ตอบที่ไม่มีผู้สูงอายุให้ข้ามไปตอบข้อถัดไป แต่หากมีจำนวนผู้ที่มีสุขภาพไม่แข็งแรงให้ใส่ค่าตัวเลขตามความเป็นจริง เช่นกัน ผู้วิจัยกำหนดการวัดตัวแปรระดับอัตราส่วน (Ratio Scale)

2. ตัวแปรช่องทาง สื่อ ที่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว ประกอบด้วยคำถามระดับการเข้าถึงเนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวผ่านสื่อและช่องทาง ได้แก่ สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ สื่อบุคคล สื่อในพื้นที่และชุมชน สื่ออินเทอร์เน็ต โทรศัพท์เคลื่อนที่หรือสมาร์ทโฟน และตัวแปรประสบการณ์และการเตรียมความพร้อมสำหรับภัยพิบัติแผ่นดินไหว ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับการเคยประสบเหตุแผ่นดินไหวทั้งโดยตรงและคนใกล้ชิดที่ประสบเหตุ และการมีส่วนร่วมในการเตือนภัย การช่วยเหลือ การบรรเทาภัย การได้รับการช่วยเหลือ การวางแผนการจัดการแผ่นดินไหว การเข้ารับการอบรมความรู้ ฝึกปฏิบัติ ฝึกซ้อมการอพยพ ฝึกซ้อมการปฏิบัติตนเมื่อเกิดเหตุการณ์และหลังเหตุการณ์สิ้นสุดลง ซึ่งผู้วิจัยกำหนดการวัดตัวแปรระดับอันตรภาค (Interval Scale) โดยใช้มาตราวัดประเมินค่า (Summated Rating Scale) 5 ระดับ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 กำหนดการวัดเป็นระดับอันตรภาค (Interval Scale) 5 ระดับ ดังนี้

เป็นประจำ	คะแนน	5
บ่อย ๆ	คะแนน	4

เคยบ้าง	คะแนน	3
บางครั้งบางครั้ง	คะแนน	2
แทบจะไม่เคยเลย	คะแนน	1

2.2 การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 -1.80	หมายถึง	น้อยที่สุด

3. ตัวแปรทัศนคติต่อแผ่นดินไหว ประกอบด้วยข้อความเกี่ยวกับความรู้สึกที่บุคคลมีต่อแผ่นดินไหว ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของ Höppner et al. (2010 p. 21) นำมาปรับสร้างเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้สึกแบบปล่อยไปตามยถากรรม (Laggard) ความรู้สึกแบบต่อต้านการปฏิบัติตามคำแนะนำ (Resistant) ความรู้สึกวิตกกังวลที่จะได้รับอันตราย สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน (Distracted) และความรู้สึกแบบพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย (Responsive) ผู้วิจัยกำหนดการวัดตัวแปรระดับอันตรภาค (Interval Scale) โดยใช้มาตราวัดประเมินค่า (Summated Rating Scale) 5 ระดับ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 กำหนดการวัดเป็นระดับอันตรภาค (Interval Scale) 5 ระดับ ดังนี้

3.1.1 ข้อความเชิงลบ ข้อความที่ 1-10 ให้ค่าคะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	คะแนน	1
เห็นด้วย	คะแนน	2
เฉย ๆ	คะแนน	3
ไม่เห็นด้วย	คะแนน	4
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	คะแนน	5

3.1.2 ข้อความเชิงบวก ข้อความที่ 11-20 ให้ค่าคะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	คะแนน	5
เห็นด้วย	คะแนน	4
เฉย ๆ	คะแนน	3
ไม่เห็นด้วย	คะแนน	2
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	คะแนน	1

3.2 นำค่าเฉลี่ยมาจัดระดับทัศนคติต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวตามเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.21 – 5.00	หมายถึงทัศนคติเชิงบวกอย่างมาก
ค่าเฉลี่ย	3.41 – 4.20	หมายถึงทัศนคติเชิงบวก
ค่าเฉลี่ย	2.61 – 3.40	หมายถึงทัศนคติปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.81 – 2.60	หมายถึงทัศนคติเชิงลบ
ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.80	หมายถึงทัศนคติเชิงลบอย่างมาก

4. ตัวแปรความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวประกอบด้วยคำถามความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว ในด้าน ความหมายและลักษณะภัยพิบัติแผ่นดินไหว สาเหตุการเกิดแผ่นดินไหว ความรุนแรง แนวเปลือกโลกที่เสี่ยงต่อแผ่นดินไหวในประเทศไทย ปัจจัยที่เกี่ยวกับผลกระทบของแผ่นดินไหว ช่วงเวลาที่เกิดเหตุ ความแข็งแรงของโครงสร้างอาคาร การรับรู้พื้นที่เสี่ยงในชุมชน รวมจำนวน 10 ข้อ

4.1 ตัวแปรความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวจำนวน 10 ข้อ (ข้อที่ 20-29) รวม 10 คะแนน กำหนดการวัดเป็นระดับอัตราส่วน (Ratio Scale)

ให้คำตอบที่ตอบถูกต้อง	แทน 1	คะแนน
ให้คำตอบที่ตอบผิด/ไม่ตอบ	แทน 0	คะแนน

4.2 กำหนดการวัดเป็นระดับอัตราส่วน (Ratio Scale) โดยตอบถูกได้ 1 คะแนน และตอบผิดได้ 0 คะแนน นำคะแนนเฉลี่ยมาจัดระดับความรู้ 5 ระดับ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	8.01-10.00	หมายถึงความรู้ระดับดีมาก
คะแนนเฉลี่ย	6.01-8.00	หมายถึงความรู้ระดับดี
คะแนนเฉลี่ย	4.01-6.00	หมายถึงความรู้ระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.01-4.00	หมายถึงความรู้ระดับต่ำ
คะแนนเฉลี่ย	0.00-2.00	หมายถึงความรู้ระดับต่ำมาก

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทดสอบคุณภาพแบบสอบถามด้านความตรงในเนื้อหา (Content Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) ก่อนเก็บข้อมูลจริง

ความเที่ยงตรง (Validity) ใช้การตรวจสอบโดยให้นักวิชาการด้านวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านแผ่นดินไหวจำนวน 2 คน² เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้อง

² โปรดดูรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ภาคผนวก ข

เครื่องมือวัดในด้านเนื้อหา (Content Validity) และด้านความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) ตามกรอบนิยามการวัด หลังจากนั้นได้ปรับแก้ไขและนำไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้การตรวจสอบในส่วนของกรวัดตัวแปรมาตรวัดประเมินค่า (Summated Rating Scale) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาคดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540, น. 125-126)

จากสูตร

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
	n	แทน	ค่าจำนวนข้อคำถาม
	S_i^2	แทน	ค่าคะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ
	S_t^2	แทน	ค่าคะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบ (pre-test) แก่กลุ่มตัวอย่างที่มีความใกล้เคียงกันในจังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอนอย่างละ 10 ชุด รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 ชุด และนำมาคำนวณหาค่าอัลฟาของครอนบาคโดยค่าที่ได้มีดังนี้ ด้านข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อในชุมชน $\alpha = 0.9947$ ด้านข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อระดับประเทศ $\alpha = 0.830$ ความรู้ต่อแผ่นดินไหว $\alpha = 0.642$ ทิศนคติต่อแผ่นดินไหว $\alpha = 0.848$ ประสบการณ์ด้านแผ่นดินไหว $\alpha = 0.822$ การเตรียมพร้อมรับมือแผ่นดินไหว $\alpha = 0.942$ ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมั่นระดับสูง

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยส่วนของการสำรวจการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำผลข้อมูลที่รวบรวมได้แล้วมาตรวจสอบความถูกต้องจากนั้นจึงนำมาข้อมูลเพื่อเตรียมการสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences: SPSS) และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) มีรายละเอียดดังนี้

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic)

ใช้พรรณนาคุณลักษณะของตัวแปรโดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequencies) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ฯลฯ สรุปข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ภาพรวมของข้อมูล และใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อจัดกลุ่มทัศนคติต่อแผ่นดินไหว จำนวน 20 ข้อความใช้เกณฑ์ค่า Eigen value มากกว่า 1 ขึ้นไปในการเลือกองค์ประกอบ และใช้เกณฑ์ค่าน้ำหนักกลุ่มตัวแปร (Factor Loading) ที่มีค่าตั้งแต่ .60 ขึ้นไปในการพิจารณาคัดเลือกตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบ

สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) วิเคราะห์ความคล้ายคลึง และความแตกต่างของข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปตามประเด็นวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสาร

การดำเนินการขั้นตอนนี้ ดำเนินงานต่อเนื่องจากขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสำรวจ โดยนำผลการวิจัยทั้ง 2 ส่วน และประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีมาสังเคราะห์พัฒนาเป็นกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว หลังจากการวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงสำรวจ ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์พัฒนาเป็นกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว และนำผลไปตรวจสอบโดยนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน โดยการให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาปรับปรุงกลยุทธ์การสื่อสารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน ดังนี้

1. ศาสตราจารย์ ดร. ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ คณบดีคณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ให้ความเห็นต่อแผนกลยุทธ์ฯ วันที่ 20 สิงหาคม 2560
2. รองศาสตราจารย์ มาลี บุญศิริพันธ์ อดีตคณบดี คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ และอดีตประธานกรรมการนโยบาย องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ไทยพีบีเอส) ให้ความเห็นต่อแผนกลยุทธ์ฯ วันที่ 17 สิงหาคม 2560

การรายงานผลการวิจัย

ผู้วิจัยรายงานนำเสนอผลการวิจัยแบ่งเป็นบท ดังนี้

บทที่ 4 รายงานผลสัมฤทธิ์เชิงลึก ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และภาพประกอบข้อมูลจากการลงพื้นที่

บทที่ 5 รายงานผลการวิจัยเชิงสำรวจ พร้อมด้วยตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 6 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ข้อจำกัดการวิจัย

การลงพื้นที่ช่วงเก็บข้อมูล ณ ขณะนั้นมีสถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นตามภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ภาคเหนือประสบภัยพิบัติคว้นไฟป่า เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก เชียงใหม่ และภาคใต้เกิดสภาพภูมิอากาศแปรปรวนทำให้เกิดฝนตกหนักและเกิดน้ำท่วมในวงกว้างหลายจังหวัด และเส้นทางสายหลักลงใต้คือถนนเพชรเกษมตัดขาดในการลงพื้นที่ไปยังภาคใต้ ซึ่งจำเป็นต้องเปลี่ยนจากพื้นที่เก็บข้อมูลจากจังหวัดระนอง ซึ่งเป็นพื้นที่เก็บข้อมูลที่อยู่บนรอยเลื่อนมระยุ เป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่บนรอยเลื่อนแม่ฮ่องสอนแทน ในการศึกษาเรื่องแผ่นดินไหวนั้นเป็นภัยที่ไม่สามารถบ่งบอกล่วงหน้าได้ ต่างจากภัยธรรมชาติประเภทอื่น ๆ โดยการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูล และกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลนั้นส่วนใหญ่ไม่เคยประสบกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวมาก่อน และในระหว่างเก็บข้อมูลได้เกิดภัยพิบัติอื่นขึ้น ณ ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล อาทิ หมอกคว้นไฟป่าทางภาคเหนือ และอุทกภัยน้ำท่วมทางภาคใต้ ซึ่งอาจจะส่งผลต่อความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ได้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์การสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวของชุมชน และการรายงานข่าวของสื่อมวลชน

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพรวมกับการวิจัยเชิงปริมาณ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเพื่ออธิบายพื้นฐานชุมชน การสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวของชุมชน นโยบายและการดำเนินงานของภาครัฐและส่วนปกครองท้องถิ่น และการรายงานข่าวของสื่อมวลชน การรายงานผลการวิจัยในบทนี้นำเสนอเป็น 4 ตอน ตามประเด็นการวิเคราะห์ข้างต้น ดังนี้

- ตอนที่ 1 พื้นฐานชุมชน การสื่อสาร ความเข้มแข็ง การตื่นตัวและเตรียมพร้อมของชุมชน
 - ตอนที่ 2 การรับรู้ ทักษะคิด และการตอบสนองต่อแผ่นดินไหวของชาวบ้าน
 - ตอนที่ 3 การดำเนินงานภาครัฐและส่วนงานปกครองท้องถิ่น
 - ตอนที่ 4 การรายงานข่าวของสื่อมวลชน
- ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 พื้นฐานชุมชน การสื่อสาร ความเข้มแข็ง การตื่นตัวและเตรียมพร้อมของชุมชน

พื้นฐานชุมชนและการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ประชาชน นำเสนอเป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

- 1.1 พื้นฐานชุมชน
- 1.2 ช่องทางและการสื่อสารในชุมชน
- 1.3 การประกาศเตือนภัยพิบัติทางธรรมชาติ
- 1.4 ความเข้มแข็งของชุมชน
- 1.5 การตื่นตัวและการเตรียมพร้อมรับมือภัยแผ่นดินไหว

จากการสัมภาษณ์สามารถนำเสนอรายละเอียดในแต่ละประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1.1 พื้นฐานชุมชน

ชุมชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว ที่ตั้งอยู่ในแนวรอยเลื่อน ที่มีโอกาสเกิดแผ่นดินไหวในประเทศไทย มีทั้งชุมชนที่เป็นชุมชนนอกเขตเมือง ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นภูเขา แม่น้ำ และที่ราบ และชุมชนเมือง ที่มีลักษณะความเป็นเมือง มีอาคารบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้างจำนวนมาก หนาแน่น และมีอาคารสูง

1.1.1 พื้นฐานชุมชนนอกเขตเมือง

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวนอกเขตเมือง มีลักษณะเป็นชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานพร้อม ๆ กันเมื่อหลายสิบปี บางชุมชนอพยพมาตั้งถิ่นฐานมากกว่า 100 ปี ลักษณะความสัมพันธ์จึงเป็นแบบเครือญาติ รู้จักและสนิทสนมกัน แม้อาจจะมีบางส่วนที่ไม่ใช่เครือญาติ แต่ก็มีความสนิทสนมใกล้ชิดกัน ในชุมชนมีทั้งคนแก่ ผู้สูงอายุ วัยผู้ใหญ่ วัยกลางคน หนุ่มสาววัยทำงาน วัยรุ่นและเด็ก มีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืชตามพื้นถิ่น มีทั้งที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง และเป็นผู้เช่าพื้นที่ทำเกษตรกรรมจากเจ้าของที่ดินหรือนายทุน บางชุมชนถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและมีการจ้างแรงงานมาช่วยทำเกษตร บางชุมชนมีรายได้ต่อครัวเรือนไม่มากนัก เริ่มตั้งแต่ปีละ 1-2 หมื่นบาท ไปจนถึงปีละ 1 แสน และมากถึง 4-5 แสนบาท สมาชิกครอบครัวมักจะมีประมาณ 3-6 คน เป็น พ่อแม่และลูก มีประเพณีพื้นถิ่นที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติทุกปี โดยเป็นประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญพระ การแสดงความเคารพผู้สูงอายุ การสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านหรือท้องถิ่น การแสดงความเคารพแม่น้ำ พื้นดิน

“...ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร ปลูกข้าวโพดแล้วก็ปลูกข้าวประมาณ แปดสิบเปอร์เซ็นต์...ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า พื้นที่ตัวเองมีไม่เยอะครับ...เช่าจากนายทุน...รายได้เฉลี่ยไม่มาก ปีละแสนกว่าบาท...ครัวเรือนเฉลี่ย 4 คนพ่อแม่ลูก...พื้นถิ่นไทยพื้นเมืองล้านนา...จะเป็นเครือญาติแล้วก็ครอบครัวแบบอย่างพ้อย่างนึ่ง...ถึงแม้ไม่ใช่ก็นับถือเป็นที่พื่อน้อง...อพยพมาพร้อมกันตั้งอยู่ตรงนี้ สักประมาณร้อยปี...อพยพมาจากเถิน (จังหวัดลำปาง)...มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เฝ้าข้าวหลาม เอาข้าวใหม่ไปทำบุญ...ประมาณช่วงมกราเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว แล้วก็ประเพณีเทศน์มหาชาติ...แล้วก็ม้งงานเลี้ยงฉลองเจ้าพ่อในหมู่บ้าน เจ้าพ่อพระวอ จะเป็นเดือนเก้าของเหนือก็จะเป็นงานเลี้ยงเส้นไหว้ประจำปี ปีละสองครั้ง เดือนเก้า และเดือนห้าของเหนือไม่เหมือนปฏิทิน คนเก่าคนแก่ในหมู่บ้านกำหนด...” (สมบูรณ์ กาล่อม, สัมภาษณ์)

“...ครัวเรือนเฉลี่ย 5 คนก็มี 6 คนก็มี 3 คนก็มี...เมื่อก่อนก็อยู่ฝั่งโนนฝั่งพมานะแล้วก็อพยพอยู่ตรงนี้ (บ้านหนองน้ำเขียว) ตั้งอยู่หมู่บ้านตรงนี้เลย ประมาณ 200 ร้อยปีแล้วมั้งน่าจะถึงนะคนเก่าคนแก่อยู่มาก่อนนะ...เป็นญาติพี่น้องกัน แต่ใช้คนละ

นามสกุลก็มี...ลูกหลานก็ไม่ค่อยไปที่อื่นกันนะ...เด็กหนุ่มสาวทำอะไรทำสวนกับพ่อแม่... อาชีพทำไร่นา เกษตรกร ปลูกข้าวโพดส่วนใหญ่แล้วก็ทำนา...เป็นเจ้าของที่ดินเอง ทำเองแล้วก็จ้างแรงงานช่วย...อย่างสูงสุดที่ได้บางคนก็สี่แสนก็มีห้าแสนก็มีนะ บางคนไม่ถึงหมื่นก็มี...ศาสนาพุทธหมดเลยครับ วัดมี พระ 4 รูป...ประเพณีมีผูก ข้อมือก็มี...ประเพณีเขาเรียกว่าฝ้ายเรื่องน้ำครับ ทำเดือนพฤษภาคมครับ ทำเมื่อตอน พ่อแม่ป่วยตายเขาเริ่มมาก่อน ถ้าเราไม่ทำก็ไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วย...มีงานสงกรานต์ ก็มีก่อก้อนเจดีย์ทราย ทำบุญ ทุกปีนะ..." (วรวิมล อภิรักษ์คงคา, สัมภาษณ์)

"...ทั่วไปส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันครับ ต่างถิ่นไม่มากครับไม่เกินสิบเปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันที่อยู่กันเป็นฉันทที่ฉันทน้อง มีอะไรก็ช่วยเหลือ ปกปักรักษาหรือกัน..." (บรรพต สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

สภาพบ้านเรือนในชุมชน มีทั้งที่เป็นบ้านเรือนไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูงและติดพื้น บ้านปูน ชั้นเดียว บ้านไม้สองชั้น บ้านสองชั้นครึ่งไม้ครึ่งปูน นอกจากนี้มีตึกอาคารสาธารณะ ได้แก่ โรงเรียน วัด มีถนนสาธารณะที่เป็นคอนกรีต ลาดยาง และถนนลูกรัง มีเสาไฟฟ้า มีลำโพงกระจายเสียงตามสาย ติดตามเสาไฟฟ้า กระจายทั่วชุมชน แต่ละบ้านมีจานดาวเทียมสำหรับรับชมรายการโทรทัศน์

ภาพที่ 4.1 บ้านพักอาศัย บ้านดงลาน ตำบลทรายขาว อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 4.2 บ้านพักอาศัย บ้านดงลาน ตำบลทรายขาว อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 4.3 ถนนภายในหมู่บ้าน บ้านดงลาน ตำบลทรายขาว อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 4.4 บ้านพักอาศัย บ้านห้วยหวาย ตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 4.5 หอกระจายเสียง บ้านห้วยหวาย ตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

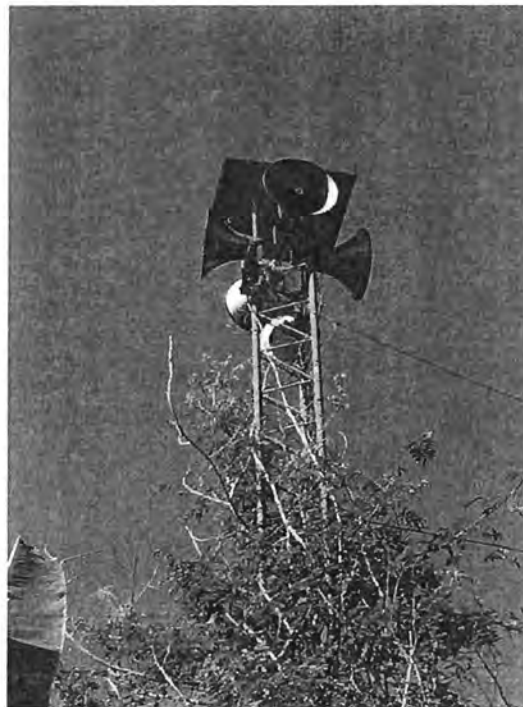
ภาพที่ 4.6 บ้านพักอาศัย บ้านห้วยผักหละ ตำบลหนองน้ำเขียว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ภาพที่ 4.7 บ้านพักอาศัย บ้านห้วยผักหละ ตำบลหนองน้ำเขียว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ภาพที่ 4.8 บ้านพักอาศัย บ้าน ตำบล อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ภาพที่ 4.9 หอกระจายเสียง บ้านห้วยผักหละ ตำบลหนองน้ำเขียว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

1.1.2 พื้นฐานชุมชนในเขตเมือง

ชุมชนในเขตเมืองที่อยู่ในพื้นที่รอยเลื่อนแผ่นดินไหว เป็นชุมชนที่มักจะไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร เป็นชุมชนที่พักอาศัย บ้านเช่า อพาร์ทเมนต์ มีความเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน และพัฒนาขึ้นมาเป็นชุมชนเมือง หรือมีการขยายชุมชนเมืองเข้ามาจนกลายเป็นชุมชนพักอาศัยมากกว่าการทำเกษตร ยังเป็นชุมชนเดิมที่มีความเชื่อ ประเพณีดั้งเดิมอยู่

“...อาชีพดั้งเดิมรับจ้างทำเหมืองแร่...ปัจจุบัน รับจ้างทำโรงแรม แม่บ้าน ค้าขาย...ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร...ถ้าคนมีพื้นที่ดินก็ทำธุรกิจบ้านเช่า...จะเป็นลักษณะของอพาร์ทเมนต์...มีอยู่ความเชื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ความเชื่อของบนบานสานกล่าว การทรงเจ้าเข้าทรง...ถ้าเป็นคนก็จะนับถือเจ้าเงินมีศาลเจ้าเป็นที่รวมใจของคนกะที่อยู่ คือศาลเจ้ากะทู้...ประเพณีนี้คือคนมีความทุกข์ใจร้อนใจก็ไปขอพรจากพระเจ้า...” (โชคชัย ชงเจริญกุล, สัมภาษณ์)

ความเป็นชุมชนของเขตเมือง พัฒนาขึ้นมาจากชุมชนเดิมที่เป็นชุมชนดั้งเดิม ทำเกษตร และมีวัฒนธรรมพื้นถิ่น มีความเอื้ออาทรกัน แต่เมื่อสภาพชุมชนเปลี่ยนเป็นเมืองมากขึ้น ค่านิยมความเอื้ออาทรก็ลดน้อยลง

“...เมื่อก่อนเป็นอาชีพเกษตรกรดั้งเดิมนะคะ ส่วนมากเขาจะปลูกข้าวเผือก ปลูกพวกพืชเกษตร ปลูกผักเยอะแยะ แต่พอตอนหลังมันใกล้เมืองมันเปลี่ยนแปลง เมื่อก่อนนี้เราเป็นชุมชนชนบทอยู่นะเห็นใกล้เมืองอย่างนี้ ทุ่งนาหมดเลยนะ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใช่แล้วแปรเปลี่ยนไปหมดเลย...เขาจะเป็นชุมชนเอื้ออาทร รั้วบ้านไม่มีเลยนะคะ เดินทะลุกันเลยบ้าน...แล้วเมื่อก่อนคนภาษาเหนือเขาก็จะบอก “พริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้” มีอะไรก็หยิบยื่นให้กัน นี่คืออัตลักษณ์ที่น่าประทับใจ แต่เดี๋ยวนี้ถามว่ามันยังมีไหม มีแต่มันเป็นน้อย...” (จิราภรณ์ อยู่สาตร์, สัมภาษณ์)

“...ชุมชนตอนแก้วมันเป็นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท...พื้นเดิมที่นี่เมื่อก่อนจริง ๆ เป็นเกษตรกรครับผม ยังเป็นชนบท แต่ตอนนี้มันไปรับจ้างในเมือง แล้วก็ตอนนี้บ้านจัดสรรเขาซื้อที่มันจะไม่มีพื้นที่แล้ว ที่ทำไร่นา แล้วก็ลูกหลานเขาก็ พุดง่าย ๆ มันเหมือนจะเป็นชานเมืองแล้ว เขาไปเรียนแล้วเขาก็ไม่ค่อยจะทำไร่นาเท่าไรแล้ว ไม่อยู่สวนแล้ว ก็มีแต่รุ่นเก่า ๆ นะครับ...” (ยุทธนา บุญสูง, สัมภาษณ์)

ในชุมชนเมือง คนวัยทำงานจะออกไปทำงานซึ่งมีทั้งทำงานในชุมชนและออกไปทำงานต่างถิ่น วัยหนุ่มสาวก็มีที่เดินทางไปเรียนต่างเมือง เด็กนักเรียนจะไปโรงเรียนตอนเช้ากลับตอนบ่าย ดังนั้นคนที่อยู่บ้านตลอดทั้งวันจะเป็นผู้สูงอายุ

“...ส่วนมากก็จะเป็นผู้สูงอายุที่อยู่บ้าน วัยเด็กเขาก็ไปเรียนหนังสือ วัยคนทำงานก็ออกไปทำงานบางทีก็ไปเรียนหนังสือแล้วก็ไม่ได้กลับมาแม่ฮ่องสอนก็จะเยอะ...”

(เทพินท์ พงษ์วดี, สัมภาษณ์)

สภาพอาคารบ้านเรือนที่พักอาศัย มีทั้งบ้านห้องแถวไม้ชั้นเดียว บ้านตึกชั้นเดียว บ้านตึกสองชั้น ปูลูกเรียงรายติดกัน และมีอาคารสูงอยู่บ้าง มีอาคารสาธารณะ เช่น โรงเรียน วัด ศาลเจ้า ที่ทำการองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ภาพที่ 4.10 บ้านพักอาศัย ชุมชนกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต

ภาพที่ 4.11 บ้านพักอาศัย ชุมชนกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต

ภาพที่ 4.12 บ้านพักอาศัยชุมชนบึงกาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 4.13 บ้านพักอาศัย ชุมชนกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต

ภาพที่ 4.14 บ้านพักอาศัยชุมชนปือกกาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2 ช่องทางการสื่อสารในชุมชน

ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้านในชุมชน มีหลายช่องทาง ได้แก่ เสียงตามสายในชุมชน กลุ่มไลน์และเฟซบุ๊ก เครือข่ายชาวบ้าน สัญญาณดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต รถตะเวนแจ้งข่าว ซึ่งในแต่ละช่องทางมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 เสียงตามสายในชุมชน

ทุกชุมชนทั้งนอกและในเขตเมืองจะมีเสียงตามสาย โดยมีลำโพงกระจายเสียงติดกระจายทั่วหมู่บ้าน มีเครื่องส่งสำหรับประกาศกระจายเสียงติดตั้งที่บ้านผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ดูแลและประกาศเสียงตามสายด้วยตนเอง ช่องทางนี้มักใช้ในการแจ้งข่าวไปยังกลุ่มคนสูงอายุและกลุ่มผู้ใหญ่ที่ยังไม่คุ้นเคยกับสื่อสังคมออนไลน์ เรื่องที่ประกาศ โดยทั่วไปจะเป็นเรื่องกฎ ระเบียบ และข่าวสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้าน สิทธิประโยชน์ของชาวบ้าน เรื่องสวัสดิการ การส่งเสริมอาชีพ ความช่วยเหลือที่รัฐให้แก่ประชาชน และมีการประกาศเร่งด่วนในกรณีที่เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทั้งประกาศเตือน ประกาศให้เฝ้าระวัง ประกาศอพยพไปที่ปลอดภัย โดยทั่วไปในสถานการณ์ปกติจะประกาศในช่วงเช้าตรู่ก่อนที่คนออกจากบ้านไปประกอบอาชีพ และประกาศในช่วงเย็นหลังจากที่คนกลับมาจากประกอบอาชีพ

“...ถ้าเป็นคนเฒ่าคนแก่ เราก็ประชาสัมพันธ์ข่าวเสียงตามสาย...แต่ละเสาไฟฟ้าก็จะมีลำโพง...ตัวออกอากาศอยู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) เป็นคนดูแลเอง ถ้ามันเสียเราก็ซ่อมเอง...ไม่กำหนดเวลาประกาศ ถ้ามีข่าวสารอะไรก็ประกาศ แต่ส่วนใหญ่แล้วจะประกาศในช่วงเย็นก็ประมาณซัก ห้าโมงครึ่ง...เพราะช่วงกลางวันคนเขาไปทำงาน อยู่กลางทุ่งนาอยู่กลางไร่ มันจะไม่รู้...ก็จะเป็นข่าวในลักษณะที่มันเป็นความจำเป็น ความเร่งด่วนที่เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้าน แล้วก็ข้อระเบียบข้อบังคับ...ข่าวที่มีความจำเป็น เช่น ข่าวที่มีการช่วยเหลือจากรัฐบาล การขึ้นทะเบียนของเกษตรกร การได้รับนโยบายต่าง ๆ ที่มันเกิดประโยชน์ต่ออาชีพการเกษตร...เรื่องเร่งด่วนบางที่เป็นเรื่องของอุทกภัย วิกฤติภัยมีพายุเข้าอย่างงี้ วันนี้จะมีพายุดีเปรสชันต้องระมัดระวัง...” (สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

“...เสียงตามสายนี้ถ้าเหตุสำคัญจะประกาศละ เช่น ทางกรมชลประทาน บอกบ้าง เรื่องน้ำเรื่องฝนเราก็ต้องประกาศอย่างวันนี้หนังสือมาว่าเขื่อนแม่สรวยจะซ่อมด่วน ให้หยุดทำนา ตอนเย็นผมก็จะประกาศประกาศเข้าเย็น...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

“...ประกาศตามสายครับ ประกาศเองครับ มีสองสามที่ครับ...ประกาศบ่อยครับ ถ้าเวลาจำเป็นครับ เวลาประชุมลูกบ้านหรือหน่วยงานเข้ามา...” (วรุฒิ อภิรักษ์คงคา, สัมภาษณ์)

“...ที่หมู่บ้านมีเสียงตามสาย ในตำบลตอนแก้ว จะมีเสียงตามสายทุกหมู่บ้านแล้ว ตอนเย็นจะเสียงตามสายของ อบต. ทุกวัน ทุกเย็น จะมีข่าวสาร...” (ประสงค์ เหลื่อมแสง, สัมภาษณ์)

“...เสียงตามสายในชุมชนสำคัญมาก...พอเกิดเหตุการณ์ปุ๊บเราก็จะประกาศเสียงตามสายให้คนชุมชนเรารู้ตัวกันหมดเลย...” (กาญจนา ทรัพย์ทวี, สัมภาษณ์)

ในชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาล หรือตำบล เสียงตามสายในชุมชนจะมี 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งเป็นเสียงตามสายของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลที่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล จะใช้กระจายข่าวจากเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลไปตามหมู่บ้าน และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นเสียงตามสายของหมู่บ้านที่ผู้ใหญ่บ้านจะใช้ประกาศข่าวราชการด้วยตนเอง

“...จะมีอยู่สองประเภทก็คือเสียงตามสายของ อบต. เองนะคะ แล้วก็อีกอันนึงคือจากผู้ใหญ่บ้าน เสียงตามสายส่วนกลางก็จะเป็นของ อบต. ซึ่งจะประชาสัมพันธ์จากส่วนกลางจาก อบต. ไปทั้งหมดสิบหมู่บ้านซึ่งจะได้รับข่าวสารเป็นไปในแนวทางทิศเดียวกันทั้งหมด...ส่วนเสียงตามสายของหมู่บ้านจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากทางอำเภอแล้วนำเสนอในส่วนของข่าวสารลงไปชุมชนอีกทีนึงอันนี้จะเป็นสองแบบ...” (สิทธิลักษณ์ สุทรวาสน์, สัมภาษณ์)

การใช้เสียงตามสายสามารถเข้าร่วมกับการติดป้ายประกาศในชุมชนได้ รวมทั้งการแจกจ่ายเอกสาร แผ่นพับที่มีรายละเอียดเพิ่มเติมจากที่ประกาศทางเสียงตามสายได้

“...แผ่นพับ แล้วก็พวกป้ายไวเนล มันต้องทำไปควบคู่กัน ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายร่วมกัน ตอนนี้ทาง อบต. ของเราได้ฝากแผ่นพับแล้วก็บวกกับป้ายไวเนลให้กับทางสมาชิก แล้วให้กับทางผู้ใหญ่บ้านแล้ว ตอนนี้เดี่ยวให้ผู้ใหญ่บ้านท่านมีประชุม ให้ผู้ใหญ่บ้านได้บอกกล่าวข่าวสารออกมาอีกทีหนึ่ง ผมว่าแผ่นพับเนี่ย เอาไว้จุดศาลากลางบ้านก็ดีนะครับ หรือว่าให้ผู้มาชุมชน หรือว่าให้อสม. เป็นคนเดินแจกที่บ้านเขาจะได้คุยกัน...” (ยุธนา บุญสูง, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม การใช้งานเสียงตามสายในบางชุมชนจะมีปัญหาบ้าง เช่น สภาพการใช้งานที่ไม่ดี การขาดงบประมาณในการบำรุงรักษาอุปกรณ์ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านจะต้องรับผิดชอบเอง ถือเป็นภาระของผู้ใหญ่บ้าน ที่จะส่งผลต่อการใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารกับลูกบ้าน มักจะใช้ในกรณีต้องประกาศเรื่องด่วน แต่ถ้าไม่ด่วนบางชุมชนอาจจะเลือกใช้การเขียนป้ายประกาศติดในหมู่บ้านแทนก็มี

“...ก็บางทีก็ติด ๆ ขาด ๆ ไปบ้าง มันไม่มีหน่วยไหนมาดูแลรับผิดชอบให้...เสียดายตามสายนี้รับมาจากอำเภอนะรุ่นเก่าสืบทอดมาปีแล้ว รุ่นนั้นเขามีให้ประจำหมู่บ้านสืบทอดปี ส่วนลำโพงเสียก็ต้องซื้อเอง ค่าไฟมันก็กินอย่างเดียบบางที่เราเปิดปั๊บน้ำมันตกผมต้องจ่ายเองนะค่าไฟ...ถ้าหากเป็นชาวไม่แรงด่วนผมก็ติดก็ติดป้ายประกาศนะ...”
(สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

1.2.2 กลุ่มไลน์ (LINE) และเฟซบุ๊ก (Facebook)

ผู้นำชุมชนมีช่องทางการสื่อสารระหว่างผ่าน “กลุ่มไลน์” โดยมีทั้งการสื่อสารระหว่างตนเองกับลูกบ้าน โดยเฉพาะลูกบ้านที่เป็นหนุ่มสาวและวัยรุ่น ซึ่งมีบางชุมชนที่ใช้ติดต่อกับลูกบ้านวัยหนุ่มสาวที่ไปเรียนหรือทำงานต่างถิ่น และการสื่อสารระหว่างตนเองกับส่วนงานราชการ โดยมีกลุ่มไลน์แยกเป็นกลุ่ม ๆ ไป ในกลุ่มไลน์ลูกบ้านจะเป็นการแจ้งข่าวสารที่จำเป็น กลุ่มไลน์ราชการจะเป็นการรับทราบข่าวสารและคำสั่งที่ส่วนงานราชการปกครอง

“...ผ่านทางไลน์ ส่วนใหญ่เด็กที่เขาเรียนอยู่ต่างจังหวัดก็จะมีเป็นกลุ่มเยาวชนที่ใช้อินเทอร์เน็ต ติดต่อทางอินเทอร์เน็ตด้วย...กลุ่มเยาวชนที่เขาเรียนต่างถิ่นก็จะสร้างกลุ่มไว้ เฉพาะในหมู่บ้านที่อยู่ในกลุ่ม...ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มใหญ่ในหมู่บ้านทุกคนสามารถมาเจอกันได้...เป็นข่าวสารก็จะโพสต์ลงไป เขาก็เปิด ๆ ดูมีอะไรเขาก็แชร์...ก็เป็นเรื่องกิจกรรมในหมู่บ้าน อย่างเช่นว่าเรามาประชุมกันแล้วเสนอพิจารณาแล้วแต่ส่วนใหญ่มันไม่ได้ แต่หมู่บ้านอื่นเขาได้ไง มาแชร์มาคุยกันนะ...เราใช้เฟซบุ๊กส่วนตัว เราสมัครเฟซบุ๊กแล้ว ที่นี้เพื่อนที่เราเป็นเพื่อนแชร์กันเราก็จะเห็น แต่ไม่ได้เป็นกลุ่มราชการ...” (สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

“...ใช้ไลน์ครับ ไลน์กลุ่ม เพราะว่ามีกลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน กลุ่มปกครองหมู่บ้าน กลุ่มผู้ใหญ่กับผู้ช่วยไลน์ติดต่อกัน ถ้ามีปัญหาที่ส่งไลน์ใช้ไลน์โทรศัพท์มือถือ...เพราะสื่อสารไลน์จะง่ายกว่า...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

“...มีอยู่ครับเป็นบางกลุ่ม ผมใช้เป็นกลุ่มข่าวสารหมู่บ้าน...มีสมาชิกที่เขามีไลน์...ส่วนใหญ่ถ้ามีข่าวสารที่เป็นประโยชน์ก็จะส่งให้...” (บรรพต สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

สำหรับกลุ่มไลน์ที่ติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ราชการ จะใช้ติดต่อ รับแจ้งข่าว รับคำสั่ง และ ประสานงานกับชุมชน แจ้งให้ประสานกับชาวบ้าน รวมทั้งการรับทราบเหตุด่วนภัยพิบัติด้วย ในกลุ่มไลน์ส่วนงานราชการจะประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ระดับตำบล นายอำเภอ เจ้าหน้าที่อำเภอ และเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.)

“...เป็นไลน์ของตำบล มีผู้ใหญ่ทุกหมู่บ้านแล้วก็กำนัน พอเราจะประสานงานประชุมกันในระดับตำบลจะคุยกันในระดับกลุ่มไลน์ บางครั้งข้อความราชการบางทีก็ไม่ค่อย

ชัดเจน...อีกอันเป็นไลน์อำเภอทั้งหมดนะ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอแม่สอด (จังหวัดตาก)...ส่วนมากไม่ค่อยได้คุยกัน จะเป็นเรื่องปฏิบัติบางที่เป็นงานเก็บภาพส่งแล้วส่งทางไลน์..." (สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

"...คุยด้วย ไลน์ด้วย จัดเป็นกลุ่ม ๆ ให้มันมีหมดเลย ผู้สูงอายุก็มี ทั้งหมู่บ้านในวัดองค์กรใครองค์กรมัน...เจ้าหน้าที่วิทยุเขาจะไลน์ให้รู้เสมอว่าดินฟ้า อากาศอุณหภูมิเท่าไร อันนี้ไฟไหม้บ้านคน ๆ นี้เขาจะไลน์มาแจ้งให้ทราบ คือกลุ่มอำเภอเมืองเชียงใหม่ คือคนทั้งตำบลจะรู้กันหมด มันรวดเร็ว..." (จิราภรณ์ อยู่สาตร์, สัมภาษณ์)

"...มีใช้ไลน์ มีสัญญาณของวันทูลอดส่วนมากวันทูลอดหมดนะ ดีแต่ก็...มีไลน์กลุ่มไลน์อำเภอ...ถ้าหากไม่จำเป็นประกาศก็โทรหากัน..." (วรวิณี อภิรักษ์คงคา, สัมภาษณ์)

1.2.3 การบอกปากต่อปากของชาวบ้าน

ช่องทางการสื่อสารในชุมชนที่มีอยู่อีกช่องทางหนึ่งคือ การใช้เครือข่ายการสื่อสารส่วนบุคคลกระจายข่าวต่อ ๆ กันไป โดยทั่วไปในบางชุมชนจะมีบุคคลที่เป็นคนที่ช่างพูดช่างคุยกับคนอื่น ๆ ในชุมชน ผู้นำชุมชนบางชุมชนใช้คนเหล่านี้เป็นช่องทางกระจายข่าวไปยังลูกบ้านด้วย แต่ไม่ได้ใช้เป็นประจำทุกครั้ง และไม่ได้มีทุกชุมชนขึ้นอยู่กับว่าในชุมชนนั้นมีบุคคลลักษณะนี้อยู่หรือไม่

"...มีอยู่บ้างครับ แบบคนที่แบบเขาชอบพูด เราก็ใช้ให้เป็นประโยชน์ บางทีก็ไปคุยเรื่องนั้นไปมาที่เรื่องนี้ในบางข่าวที่เราจะประกาศ แต่ว่าก็ไม่เยอะใช้ใหม่ ก็แต่ให้ฟังหน่อยสั้นไหลละ...ลองส่งไปสักเรื่อง แหย่ไปสักเรื่องเดียวก็รู้เรื่อง..." (สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

"...มีปากต่อปาก ก็มีนั่งตามร้านค้า...ชาวบ้านก็จะคุยกันปากต่อปาก อย่างถ้าเวลาจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุทุกเดือน เราก็จะคุยให้เค้าฟัง..." (ประสงค์ เหลื่อมแสง, สัมภาษณ์)

1.2.4 สัญญาณดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต

ในชุมชนยังมีการติดตั้งจานดาวเทียมของชาวบ้านในแต่ละบ้าน สำหรับใช้รับชมรายการโทรทัศน์ สัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ชาวบ้านสามารถใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตในจุดที่มีบริการฟรีจากหน่วยงานราชการท้องถิ่นได้

"...ส่วนใหญ่ (ในหมู่บ้าน) ใช้จานดาวเทียมของ PSI...ส่วนใหญ่เป็นจานดาวเทียมการดูทีวี อินเทอร์เน็ตจะเป็นของ TOT แล้วก็ถ้าเด็กมาเล่นเน็ต อบต. ปล่อยสัญญาณฟรีใช้เล่นตรงสำนักงาน...ทีวีดิจิตอลมีแต่ไม่ได้ใช้ เพราะว่ามีจานดาวเทียมแล้ว...จานดาวเทียมถูกกว่ามีทุกบ้าน แล้วถ้าไปใส่กล่องดิจิตอลมันก็ต้องไปซื้อเสียดังค์อีก

เพราะทีวีรุ่นใหม่ออกมาดีอยู่แล้ว เพราะจานดาวเทียมมีดีจึทลในตัวอยู่แล้ว...”
(สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

1.2.5 รถยนต์กระจายข่าว มอเตอร์ไซด์และโทรโข่งตะเวนแจ้งข่าว

บางชุมชนมีการใช้รถยนต์กระจายเสียง และรถมอเตอร์ไซด์ขับตระเวนรอบหมู่บ้าน เพื่อแจ้งข่าวและเตือนภัยได้ ซึ่งเหมาะสมจะใช้ในกรณีที่ไฟฟ้าดับไม่สามารถประกาศเสียงตามสายได้ เมื่อจำเป็นเร่งด่วนหรือต้องการเตือนภัย จะใช้อาสาสมัครขับรถมอเตอร์ไซด์ตะเวนแจ้งทั่วหมู่บ้าน

“...เทศบาลนัดใช้รถเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ คือที่เห็นเขาจะใช้วิธีการแบบนี้ นะ ใช้ประชาสัมพันธ์แล้วก็จะขับไปเรื่อย ๆ...” (กัญญาธร เกิดทรัพย์, สัมภาษณ์)

“...ถ้าไฟดับหมดเดี๋ยวนี้เรามีโทรโข่งละมอเตอร์ไซด์ประกาศอย่างเดียว ถ้ามัน เหตุการณ์รุนแรงจริง ๆ อย่างบ้านเสียหายมีเตรียมไว้ละ มีสองตัว เราก็ช่วยกัน ประกาศ...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

“...ก็ใช้รถมอเตอร์ไซด์ไปเลยเพราะเราไม่ไกลกัน พื้นที่สามตารางกิโลเมตร แค่นั้นเอง ...ขี่ไปเลยขับไปเลยไปหากันถึงบ้านก็ตะโกนโหวกเหวก ๆ...หน่วยงานที่รับผิดชอบก็ ไปเลย...” (จิราภรณ์ อยู่สาตร์, สัมภาษณ์)

1.2.6 เครือข่ายวิทยุสื่อสารสมัครเล่น (วอ.)

บางชุมชนมีสมาชิกชุมชนที่เป็นนักวิทยุสื่อสาร (วอ.) สมัครเล่น จะเชื่อมต่อกับเครือข่าย วิทยุสื่อสารสมัครเล่นในพื้นที่ และเป็นช่องทางการสื่อสารที่รวมตัวกันเพื่อกิจกรรมสาธารณะ ประโยชน์ เช่น การจราจร อุบัติเหตุ รวมทั้งการแจ้งข่าวการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ช่องทางนี้ ถือเป็นช่องทางสื่อสารเริ่มต้นที่ช่วยให้ทราบข่าวการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติได้

“...ส่วนของผมเครือข่ายวิทยุรวมตัวกันใช้ วอ. สิ่งที่เราช่วยได้ก็คืออำนวยความสะดวก เรื่องการจราจร...คืออยู่ในเครือข่ายวิทยุสื่อสาร...ตอนนั้นทราบข่าวเก้าโมง นิด ๆ...ได้รับแจ้งว่าเกิดที่ป่าตองเก้าโมงเศษ ๆ (เหตุการณ์เกิดสึนามิที่ภูเก็ต ปี พ.ศ. 2547)...” (ประชา เมธภัทรพันธุ์, สัมภาษณ์)

“...เครือข่ายนี้น่าจะจำเป็น (วิทยุสื่อสาร) ถ้ามีสื่อใช้ไม่ได้หรือว่าที่ห่างไกลจริง ๆ มันไม่มีคลื่นนะก็ต้องอาศัยเครือข่ายนี้แหละ...” (บุญยืน คงเพชรศักดิ์, สัมภาษณ์)

เครือข่ายวิทยุสื่อสารมีบทบาทในการเตือนและแจ้งเหตุภัยพิบัติได้ ผู้ที่อยู่ในเครือข่ายจะมีหลายกลุ่มทั้งชาวบ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครช่วยเหลือและกู้ภัยสาธารณะ จึงเป็น ช่องทางที่ชาวบ้านที่อยู่ในเครือข่ายวิทยุจะได้รับทราบเหตุภัยพิบัติ

“...คุยกันในเรื่องขายของเรา เราก็แจ้ง ปก. ด้วยครับ แล้วก็แจ้ง กสทช. เขต 9 เชียงใหม่ เราจะเปิดวิทยุฟังเราตลอดครับ ถ้าเกิดเหตุอะไรเขาก็เปิดทิ้งไว้เลย ครับ เขาสามารถส่งการตรงนั้นเข้ามาได้ครับ...รายงานขึ้นมา อย่าง ปก. เขารับปุ๊บ เขาก็แจ้งส่วนที่เขา ต้องการความช่วยเหลือ แล้วก็เข้าไปนะครับ เราก็รายงานให้เสร็จ ถ้าเข้าไปถึงแล้วที่นี้เขาสามารถควบคุมสถานการณ์ได้เราก็ถอนออกครับ...”
(เล่นท์ นวระศศิ, สัมภาษณ์)

“...มีวิทยุสื่อสาร คือจากจังหวัด ลี้กู่ฮ้อเกอ จากอำเภอลี้กู่ฮ้อเกอ เป็นอย่างนี้... คลื่นเดียวกันหมด ของฟ้าฮ้ามจะใช้ของฟ้าฮ้าม ฟ้าฮ้ามคืออำเภอเมืองเชียงใหม่ มันมี นามเรียกขานนะแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน...” (จิราภรณ์ อยู่สาตร์, สัมภาษณ์)

มีความเห็นจากเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับช่องทางที่จะสามารถใช้ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับภัยแผ่นดินไหว ส่งข่าวสารให้เข้าถึงชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ 1) การจัดประชุม เช่น การประชุมประจำเดือนระหว่างส่วนงานกับชาวบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน การประชุมประชาคม 2) วัน แจกเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประจำเดือน ซึ่งชุมชนที่วิธีการแจกเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุโดยให้มารับที่ส่วนงาน ท้องถิ่น สามารถใช้โอกาสในการส่งข่าวสารไปยังชาวบ้านบ้านได้ เพราะชาวบ้านโดยเฉพาะผู้สูงอายุ จะมาครบทุกคนและมาเป็นประจำทุกเดือน 3) การประชุมภายในหมู่บ้าน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้จัด ประชุมในหมู่บ้าน ส่วนงานสามารถส่งเอกสารไปยังประชาชนผ่านผู้ใหญ่บ้านได้ 4) อสม.ซึ่งทำหน้าที่ เยี่ยมชาวบ้านถึงบ้านตามความรับผิดชอบของตนเอง เป็นช่องทางที่จะส่งข่าวถึงชาวบ้านได้โดยตรง ทั้งการส่งเอกสารไปให้ และการให้ อสม.ชี้แจง อธิบาย ให้รายละเอียดได้

“...หนึ่งการลงไปเยี่ยม มีประชาคมทุกปีแต่ละหมู่บ้าน เรามีข่าวสารประชาสัมพันธ์ เราก็กส่งไปเลย ทุกหมู่บ้าน สองเวลาแจกเบี้ยยังชีพลงไปแต่ละหมู่บ้าน เขามารวมกัน ลงไป อันนี้มันอยู่ในตัวอบต. ล้วน ๆ สามารถประชุมหมู่บ้านผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน เราก็กส่งเอกสารไปให้ผู้ใหญ่บ้าน..ให้ผู้นำ Co (ประสานงาน) กันให้ผู้นำคุยเวลาคุณ จะประชุมหมู่บ้าน สี่ อสม.แต่ละหมู่บ้านเรียกมาประชุมปุ๊บ บอก อสม...” (ยุทธนา บุญสูง, สัมภาษณ์)

1.3 การประกาศเตือนภัยพิบัติทางธรรมชาติ

นอกจากนี้ในเรื่องของการสื่อสารเกี่ยวกับภัยพิบัติ ช่องทางกลุ่มไลน์ เฟซบุ๊ก และชาว โทรทัศน์ เป็นช่องทางที่จะทราบข่าวการเกิดเหตุ และผู้นำชุมชนจะมีการตรวจสอบ แล้วจึงประกาศ เตือนลูกบ้าน มีการใช้สัญญาณไซเรนที่ทางราชการติดตั้งให้กับหมู่บ้านในการเตือนภัย

“...ส่วนมากทางไลน์เขาจะโพสต์กันว่าจะมีพายุเข้าที่นั่นที่นี้ ผมดูแล้วก็เช็คอีก เช็ค ดูให้ชัดเจน...เช็คก็เข้ากูเกิล (Google) เช็คดูพยากรณ์อากาศของวันนี้ จะมีผล

อะไรบ้าง...เราก็จะตรวจสอบจากหน่วยงานราชการต้นสังกัดอีกที่ว่ามันจริงไหม ถ้าจริงก็จะประกาศให้รับทราบ..." (สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

"...ดูแต่ช่วงนะ ผมดูที่ประกาศออกจากทีวีภาคเหนือฝนเยอะอย่างจ๊อย่างจั้นนะ ผมก็ต้องสังเกตดูนะถ้าฝนเยอะ ๆ นะ ก็ต้องประกาศให้ลูกบ้านทราบนะ...มันที่เขาหมุน ๆ เขาเรียกว่าไรนะ (ผู้วิจัยบอก 'สัญญาณไซเรน') เออนั้นแหละที่เขาให้มาหน่วยงานไรจำไม่ได้ละ ที่เขามาสำรวจปีนั้นนะ...ถ้าน้ำมาเยอะ ๆ ก็ต้องเตือนนะ มันดังไว้ ๆ ต้องเตือนต้องหนีเลยแหละ..." (วรุฒิ อภิรักษ์คงคา, สัมภาษณ์)

"...ถ้ามีการเตือนภัยมาป่าก็จะประกาศเสียงตามสายให้ทุกคนได้รับรู้จะให้เตรียมพร้อม หรือให้เคลื่อนไหวจากตรงนั้น ตรงนี้เป็นบทบาทหน้าที่..." (เทพินท์ พงษ์วัต, สัมภาษณ์)

1.4 ความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชนจะมีการบริหารจัดการภายในชุมชนในรูปแบบของกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน และมีกรรมการที่เป็นที่ประชุมตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารชุมชนและการพัฒนาชุมชน

"...มีสามกลุ่มครับ ช่วยกันพัฒนาก็มี ช่วยกันดูแลรักษาความสงบก็มี แล้วก็ยังมีไรกันก็ช่วยกันครับ...ประชุมทุกเดือนครับ เดือนละครั้ง...ถ้าได้วาระจากอำเภอจะต้องประชุมกันครับ...ชมรมไม่มี เราต้องช่วยกันทั้งหมู่บ้าน..." (วรุฒิ อภิรักษ์คงคา, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ในชุมชนระดับใหญ่ขึ้นมา ในระดับเทศบาลจะใช้ระบบการเป็นตัวแทนชุมชนเข้าร่วมกลุ่มกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มชุมชน มีการประสานโดยประธานกลุ่มกับตัวแทนชุมชนย่อย ๆ ลงไป และใช้กลไกนี้ในการแก้ปัญหาชุมชน และประสานความช่วยเหลือจากเทศบาล อำเภอและจังหวัดต่อไป

"...ในเขตชุมชนจากการรวมกลุ่ม...เรามารวมกลุ่มชุมชนกันในเขตชุมชนทั้งหมดเราก็จะแบ่งเป็นหย่อม ๆ กัน แล้วก็ตัวประธานก็ได้มาจากการเลือกตั้งคนในชุมชนแล้วพอเลือกตั้งประธานชุมชนเสร็จแล้วก็จะง่ายกับการทำงานนะคะ ก็คือว่าเราแบ่งกันเป็นสี่หย่อมแต่ตอนหลังมาเป็นห้าหย่อมนะคะ...เราแบ่งโซนกันแล้วเราก็จะตั้งประธานโซนเป็นโซน ๆ แต่ละหย่อมมันก็จะง่ายในการทำงานอะไรเราก็จะเชิญกรรมการตัวแทนหย่อมนั้นโซนนั้นเพื่อมาเสนอความคิดเห็นความต้องการ แล้วเวลามีกิจกรรมอะไรเราก็จะบอกแต่ละหย่อมแต่ละโซนนั้นก็ไปแจ้งในหย่อมของตนเอง มีกิจกรรมร่วมกันเวลามีปัญหาอะไรที่จะมาสะท้อนปัญหา ก็จะเอาปัญหาโซน

ของตัวเองมาเข้าที่ประชุม...ถ้าหากว่าเราแก้ปัญหาในชุมชนได้เราก็จะแก้ปัญหากัน
ที่นี่แล้วบางอย่างมันใหญ่เกินไปเราก็จะประสานทางเทศบาล...ประสานเข้าไปสู่
ระดับจังหวัด..." (เทพินท์ พงษ์วดี, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชุมชนยังมีการเฝ้าระวัง ช่วยกันเตือนภัย และช่วยเหลือกันเมื่อเกิดเหตุภัย
ธรรมชาติขึ้น

"...ฝนตกกะเขา (ชาวบ้าน) ก็จะมาดูน้ำในลำห้วย ในชั่วโมงถ้ามันไม่ลดนะ เขาก็จะ
เตรียมอยู่แต่ลำจุด ๆ บางคนมีรถก็ช่วยขนไว้ที่สูง...เขาจะโทรศัพท์แจ้งกันเตือน...ที่
ผ่านมาก็จะมีน้ำท่วม ทางชาวบ้านก็นำกำลังคนไปช่วยขนของต่างหมู่บ้านเขาก็
ทำกับข้าวแจกจ่ายช่วย..." (สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

ชุมชนมีความเห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในเรื่องภัยพิบัติ โดย
เสนอความเห็นว่าการจัดตั้งเครือข่ายที่เข้มแข็งในชุมชน ด้วยการรวมตัวกันของกรรมการชุมชน
กับสมาชิกและอาสาสมัครในชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเตือน ป้องกัน และฟื้นฟูหลังเกิดเหตุภัยพิบัติ

"...คิดว่าตรงนี้น่าจะมีเครือข่ายตั้งเป็นเครือข่ายโดยสมบูรณ์หากเกิดเหตุสามารถ
ช่วยกันกระจายได้ อย่างแผ่นดินไหวแบบนี้ หรือว่าซ้อมให้คนให้เด็กได้รู้จักหนี ไม่ใช่พอ
เกิดไรขึ้นเรียกให้ลูกเข้าบ้าน เพราะแผ่นดินไหวไม่ใช่แล้ว เราจะต้องออกมาอยู่
กลางสนาม คือให้ความรู้แก่เด็กแก่ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนของเรา..." (อำร ธีรฐ, สัมภาษณ์)

"...คืออยากให้ชุมชนลักษณะที่มีเครือข่ายเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น
ถ้าเรามีเครือข่ายที่เราก็สามารถมีตัวเชื่อมระหว่างเครือข่าย...มีหน้าที่อะไรดูแลคนใน
ชุมชนร่วมกับท้องถิ่นที่เป็นเทศบาลได้ยังไง ก็คือต้องการแบบนี้คะ..." (กัญญาธร
เกิดทรัพย์, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม สำหรับชุมชนในเขตเมือง แม้จะมีตัวแทนจากชุมชนย่อยมารวมกันเป็น
กลุ่มใหญ่ แต่มีเสียงสะท้อนจากผู้นำชุมชนว่าปัจจุบันชาวบ้านให้ความร่วมมือกับชุมชนน้อยลง
เนื่องมาจากการต้องทำอาชีพนอกชุมชนและความคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง

"...สมัยก่อนป้ายยอมรับว่าการที่เขาพูดคุยกันง่ายแต่เดี๋ยวนี้มันเริ่มยากแล้วนะ เพราะ
ทุกคนคือเหลือแต่คนแก่ คนหนุ่มคนสาวออกไปอยู่ข้างนอกบางที่เขาก็ไปทำงาน...
สมัยก่อนนี้เขาก็จะนั่งตีมน้ำชาแล้วก็คุยกันนะแต่เดี๋ยวนี้มันไม่มีแล้ว...สมัยก่อนยังไม่
มีเสียงตามสายเลยเราออกไปตรงนั้นตรงนั้นนะ เดี๋ยวพุงนี้เราจะมีเรื่อง เขาก็มานั่งรอ
กันแล้ว พอเดี๋ยวนี้ประกาศไปปากยังหาคนมายากเลย เพราะว่าเศรษฐกิจเดี๋ยวนี้
ทุกคนแย่งทำมาหากินเพื่อจะได้เงินมา ฉะนั้นเขาเลยเริ่มไม่ให้ความสำคัญตรงนี้
เท่าไร เพราะเขามองว่ามันไกลตัวเขา..." (เทพินท์ พงษ์วดี, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้จากการสนทนากลุ่มในชุมชนที่เคยประสบเหตุภัยพิบัติทางธรรมชาติมาก่อน เช่น ชุมชนตำบลกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ที่เคยมีประสบการณ์เกิดเหตุสึนามิ พ.ศ. 2547 และมีประสบการณ์ในการรวมตัวกันในชุมชนเพื่อช่วยเหลือเยียวยาคนในชุมชน และประสานงานกับภาครัฐ เพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน จะสามารถวาดภาพเหตุการณ์อนาคตได้ และสามารถระบุได้ถึงสิ่งที่ต้องดำเนินงานเมื่อเกิดเหตุการณ์จริงในอนาคตได้ ตั้งแต่การแจ้งเหตุ สสำรวจผู้บาดเจ็บ จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือที่พัก อาหาร น้ำ ประสานหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอความช่วยเหลือ รอพึ่งข่าวเมื่อปลอดภัย ให้กลับเข้าที่พัก และมีการฟื้นฟูเยียวยา

“...ต้องแจ้งแนวทางก่อนว่าให้รีบออกมาในที่ปลอดภัยมากที่สุดที่จะทำได้ แล้วก็ ประชาสัมพันธ์ให้ทั่ว...” (ประชา เมธากัทรพันธุ์, สัมภาษณ์)

“...มีการรวมกลุ่มกันคะ...เราต้องแบ่งงานกัน เราก็ดูว่าคนที่ออกมาทั้งหมดเราก็ดู ความพร้อมทางด้านร่างกายที่ได้รับบาดเจ็บน้อยพอจะช่วยเหลือคนอื่นได้ เราก็จะมารวมกลุ่มกัน แล้วคุยกันว่าคนไหนช่วยกันด้านไหน ๆ คือนั่นต้องต้องสติกันให้ได้...” (ธัญชนก กิจพิทักษ์สิน, สัมภาษณ์)

“...ในชุมชนเราก็ต้องสำรวจ ใครรับผลกระทบบ้าง ใครมีปัญหาอะไรเราก็จดรายชื่อ ส่งให้กับทางราชการคะ แต่ของเราต้องสำรวจก่อนว่าของใครเป็น ใคร...” (กาญจนา ทรัพย์ทวี, สัมภาษณ์)

“...ชุดรักษาความปลอดภัยก็ต้องมี เพราะมันจะมีกลุ่มที่หวังดีเอาทรัพย์สินไป...” (มานพ สกฤษชวัญนาค, สัมภาษณ์)

“...หน่วยหนึ่งที่หลายคนไม่รู้เลย ที่เราต้องติดต่อไปก็คือกาชาด เพราะกาชาดมี ข้อบังคับเลยว่าต้องพร้อมอย่างช้าที่สุดภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง ต้องช่วยแบบครบวงจรนี้ คือระเบียบของกาชาดสากลเลย...สิ่งหนึ่งที่เราต้องทำให้คนมาอยู่ที่ปลอดภัยแล้ว ต้องพยายามที่จะประสานงานให้คนที่อยู่ข้างนอก ที่จะให้ความช่วยเหลือไม่ว่าด้าน ป้องกันภัย หรือทางจังหวัด...ขอความร่วมมือขอบริจาคอาหาร การรักษาพยาบาล เบื้องต้น ของใช้จำเป็น...” (ประชา เมธากัทรพันธุ์, สัมภาษณ์)

“...เราต้องฟังสื่อทางรัฐ ทางรัฐก็จะบอกข่าวว่าอยู่เรื่องการสันเสเพื่อน ไม่ใช่พอ เสร็จเข้าไปบ้านเตี้ยมันมาอีก(แผ่นดินไหว)...” (ธัญชนก กิจพิทักษ์สิน, สัมภาษณ์)

“...ต้องไปติดต่อหาที่ที่จะช่วยชาวบ้านอีก ต้องประสานงานอีก...ต้องไปสนทนากับเขา (ผู้ประสบภัย) ขวนเขาคุยบ้างบางที่เขาชิมเคร้า สูญเสียคนในครอบครัวไป เราก็ต้อง หาวิธีการช่วยเขา...” (กาญจนา ทรัพย์ทวี, สัมภาษณ์)

“...ก็ไปประสานหน่วยงานสิทธิที่เขาควรจะได้...พื้นฟูจิตใจก็ต้อง จริงๆ แล้ว
หน่วยงาน อสม. มันจะเป็นแผนกหนึ่งของ อสม. ก็คือ แผนกสุขภาพจิตชุมชน...”
(ประชา เมธากัทรพันธ์, สัมภาษณ์)

ความเข้มแข็งของชุมชนในการรวมตัวกัน ยังมีส่วนที่ต้องประสานงานกับส่วนงาน
ปกครองท้องถิ่นและราชการ กลุ่มกรรมการของชาวบ้านจะมีการประชุมร่วมกับส่วนงานปกครอง
ท้องถิ่นเป็นประจำ เพื่อทราบข่าวราชการและความเคลื่อนไหวที่จะนำไปดำเนินการต่อในชุมชน

“...การประสาน การติดต่อ ต้องมีทุกเดือน เพราะว่าคอนแก้วเนี่ย (อำเภอแม่ริม
จังหวัดเชียงใหม่) จะมีการประชุมภาคีเครือข่าย หนึ่งเดือนหนึ่งครั้ง ก็คือหน่วยงาน
ข้าราชการทั้งหมดคุณต้องมาประชุมที่เรา คุณไม่มีข่าวสารก็ไม่ต้องพูด ฟัง คุณมี
ข่าวสาร คุณพูด ผมมีข่าวสาร ผมพูด ต่างคนต่างรับข่าวสารไป แล้วไปเผยแพร่ของ
หน่วยงานท่านที่อยู่ในเขตพื้นที่...ในการทำงานนะ เราให้คณะกรรมการแต่ละ
หมู่บ้าน ร่วมกันดึงมาเป็นคณะกรรมการ ถ้าเกิดทำางระบายน้ำบ้านคุณ คุณต้องส่ง
ตัวแทนเข้ามา ผู้ใหญ่บ้านต้องเลือกมา หรือว่าใครก็ได้ หรือว่าใครที่เป็นผู้รับเหมามา
...พูดง่าย ๆ ก็คือมันใช้ระบบ การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางของคอนแก้ว แล้วก็ใช้
ระบบการมีส่วนร่วม...” (ยุทธนา บุญสูง, สัมภาษณ์)

1.5 การตื่นตัวและการเตรียมพร้อมรับมือภัยแผ่นดินไหว

การตื่นตัวและการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยแผ่นดินไหวของชาวบ้าน มีรายละเอียดที่จะ
นำเสนอในประเด็นต่อไปนี้

1.5.1 การตื่นตัวเกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ชาวบ้านในชุมชนที่ยังไม่มีการเกิดเหตุแผ่นดินไหว แม้จะอยู่ในพื้นที่เขตรอยเลื่อนก็ยัง
มองว่าแผ่นดินไหวยังไกลตัว ไม่กังวลหรือเกิดความกลัว อย่างไรก็ตามมักจะตื่นตัวต่อภัยพิบัติทาง
ธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นเป็นประจำในพื้นที่มากกว่า

“...คิดว่าเขาคงยังไม่มีจำเป็น เพราะมันไม่มีบ่อย มันไม่เกิดบ่อย เพราะบางทีไหวเขา
ก็ยังไม่รู้ว่าเกิดแผ่นดินไหว...อย่างครั้งมันไหวมันเป็นตอนกลางคืนเขาหลับเขาก็คง
ไม่รู้...” (สมบุญ กาล้อม, สัมภาษณ์)

“...ชุมชนอยู่ในความประมาท เราไม่เคยได้รับผลกระทบเลย มันก็เลยเกิดความ
ประมาทขึ้นมา...ความจริงเขตของเรา...คือเปลือกโลกรอยต่อ...คืออาจจะเกิด
แผ่นดินไหวในลักษณะบนพื้นมันจะรุนแรงกว่าที่มันจะเกิดในทะเล...” (สมเกียรติ
ทรัพย์ทวี, สัมภาษณ์)

“...แต่หลัง ๆ มันนานมา(แผ่นดินไหว)ไม่ค่อยกระตือรือร้นเท่าไร...ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็ว่ามันไม่มาแล้ว กว่ามันจะมาก็หลายปีมั้ง ชาวบ้านเลยลืม ๆ...” (บรรพต สุจริตต์, สัมภาษณ์)

“...เขาก็ได้ระวังตัวนะ...เขาต้องสังเกตดูนะ ถ้าฝนตกเยอะ ๆ เขาต้องระวัง แต่ละครอบครัวอยู่ริม ๆ ทั่วเขาต้องระวังนะ...ผมก็เตรียมตัวตลอดจนเวลาฝนตกติดต่อตลอดวันวันสองวันก็เตรียมประกาศตามสายเลย...ต้องเตรียมไว้ บางคนก็รู้เอง บางคนก็ไม่รู้...สมมติว่าถ้าน้ำมาเยอะ ๆ ต้องเตรียมตัวหน่อย ต้องเตรียมของหนีขึ้นที่สูงนะ เพราะที่ติดห้วยมันก็ต่ำนะ ผมต้องไปเตือนเขาก่อนนะ...” (วรุดิ อภิรักษ์คงคา, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้นักข่าวให้ข้อมูลว่า ชาวบ้านที่ประสบเหตุจะมีการตื่นตัวในระยะแรก ๆ ที่เกิดเหตุการณ์ ที่เขาได้รับผลกระทบ หรือเห็นจากข่าว พอเหตุการณ์ผ่านไป การตื่นตัวจะลดน้อยลง เพราะไม่เกิดแผ่นดินไหวกันอีก ชาวบ้านจะตื่นตัวขึ้นมาอีกครั้งเมื่อเกิดแผ่นดินไหว ดังนั้นนักข่าวจะมีการรายงานข่าวที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดกระแสการตื่นตัว โดยการรายงานข่าวเมื่อครบรอบปีวันเกิดเหตุทุกปี

“...ความตื่นตัวของเขาก็ตามกระแสครับ หมายความว่าเมื่อเกิดแผ่นดินไหวอีกครั้งหนึ่งเขาก็จะตื่นตัวครั้งหนึ่ง...ถามว่ากลัวแผ่นดินไหวที่รอยเลื่อนแม่จัน (อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย) อย่างที่เขาประกาศไหม เขาบอกว่าไม่กลัวเพราะว่ายังไม่เกิด...ทุกปีเราจะนำเสนอย้อนหลังว่ามันเกิดอะไรขึ้นเมื่อปี 57 ก็จะนำเสนอข่าวครบรอบในแต่ละปี ๆ เพราะหากไม่ทำแบบนี้ชาวบ้านก็จะลืม...ส่วนราชการก็จะทำกิจกรรมแบบหนึ่งปีเหมือนกัน หรือท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นสวตมนตรี จัดการให้ความรู้ อย่างลงพื้นที่เพิ่มเติมอย่างองค์กรส่วนท้องถิ่นก็มีการจัดให้ข้อมูลแผ่นดินไหวบางครั้งชาวบ้านก็มาศึกษาเพิ่มเติม...” (ภูติส กิติสถาพร, สัมภาษณ์)

“...ด้วยนิสัยของคนทั่วไปถ้ามันไม่มาเกิดกับตัวเองเขาก็จะไม่ติดตาม เรียนรู้เท่าไร...มันเหมือนกับไฟไหม้ฟางพอเกิดเหตุที่ทุกคนจะตื่นมาที่หนึ่ง พอเรื่องเงียบไปทุกคนก็เงียบ...” (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

“...ชาวบ้านเขาก็ไม่ได้สนใจมากมายเท่าไร เพราะว่าเป็นพื้นที่ของเรา มันเกิดน้อยแล้วก็ความรุนแรง มันไม่มีไง มันก็เลยไม่ค่อยได้สนใจ...” (สมาน ต้นไธ, สัมภาษณ์)

1.5.2 การเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของชุมชนที่เคยเกิดเหตุแผ่นดินไหว

สำหรับชุมชนที่เคยประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวมาแล้ว จะมีการตื่นตัวและเตรียมความพร้อม โดยผู้นำชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในการเตือน อพยพ แจ้งส่วนงานราชการเพื่อขอความช่วยเหลือ และการจัดเตรียมความพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ในอนาคต โดยมีการประชุมกันภายในหมู่บ้านเพื่อกำหนดวิธีการรับมือ ประสานทางสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) เพื่อขอเจ้าหน้าที่มาอบรมให้ความรู้ บางชุมชนมีการตั้งอาสาสมัครภายในหมู่บ้านขึ้นมาจำนวนหนึ่งทำหน้าที่เตือนภัยในหมู่บ้านโดยเฉพาะ

“...เกิดเหตุแผ่นดินไหวแบบนี้ไม่เคยเจอมา...มันสั่นขนาดสายไฟฟ้าพาดกัน..รั้วพังล้มแบบลูกกระนาบ แรงมาก...มันสั่นตลอดเวลา ประมาณสามทุ่มมันสั่นไม่หาย...ผมเลยเลยเปิดเสียงตาสายประกาศให้พี่น้องขอให้ไปอยู่โรงเรียนก่อน แล้วเดี๋ยวจะเอาอาสาในหมู่บ้านดูแลทรัพย์สิน...ผมก็รายงานทางอำเภอวันนั้นเลยครับโทรเลย...เราประชุมกันอยู่เลยเตรียมความพร้อมเรื่องภัยพิบัติ...ผมก็ประสานทาง ปภ. จังหวัดบ้างขออบรมในหมู่บ้านตกลงเลย อบรมเรื่องภัยพิบัติ...เราก็เลยตั้งคณะมีสเตอร์เตือนภัย...อาสาสมัครในหมู่บ้าน 10 คน ถ้าแผ่นดินไหวเจอภัยพิบัติต้องรับผิดชอบมีโทรโข่งเรียบริย...ออกกระจายข่าวเลย...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

“...มันมีเสียงมาก่อนเหมือนฟ้าร้องดังมาก...ที่แรกก็ไม่รู้ว่ามันเป็นแผ่นดินไหวหรือไง มันไม่เคยเกิดมาก่อน...ผมก็หอบเอาหลานชายสองคนออกมาข้างนอก ประมาณห้าหกวินาทีที่มันสั่นแรง...กลับมาดูบ้านตัวเองก็ไม่มีแล้วครับมันล้มหมดเลย ที่เป็นปูนยุบลงไป...แล้วผมก็คิดได้ก็ต้องแจ้งให้ชาวบ้านรู้ ผมก็ไปที่หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน กว่าจะเข้าได้มันก็มาอีกนาที่หนึ่งครับ สั่นอยู่เรื่อย ๆ มันก็มาอีกมาอีก ประมาณสองสามนาที่กว่าจะประกาศให้ชาวบ้านรู้...ผมก็ประกาศให้ชาวบ้านได้รู้ว่าเกิดแผ่นดินไหว ให้พี่น้องชาวบ้านออกมาให้หมดอยู่ที่โล่ง ๆ ไว้ก่อน...ชาวบ้านก็ออกมาที่โล่ง ๆ ผมก็ขี่มอเตอร์ไซด์สำรวจภายในหมู่บ้านแล้วก็เห็นบ้านบางหลังก็เสียหายเยอะ สำรวจสภาพบ้านเสียหายมีประมาณ 20 กว่าครัวเรือน (ที่เสียหายหนัก) ก็แจ้งหน่วยงานที่ต้นสังกัดทราบในเบื้องต้นก่อน...แจ้งทางโทรศัพท์ครับ...แจ้งที่ ปภ.ครับ หน่วยงานแรกที่เข้ามาที่ ปภ. จังหวัด...มีตั้งชุดเตือนภัยชุดหนึ่งครับ ชื่อว่า 25 ตาสับปะรด มีประมาณ สิบกว่าคนครับ..ช่วยกันดูและ ไม่ว่าจะฝนตก เกี่ยวกับทุกอย่างที่เกิดภัยพิบัติ ให้แจ้ง...หลังจากที่เหตุการณ์ระดมชาวบ้านให้มาช่วยกัน...สืบคนจากการสรรหาจากหมู่บ้านนี้แหละครับ ช่วยกันดูกัน ดูภัยอื่นด้วย...” (บรรพต สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

หลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว มีการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่ จัดการอบรมในชุมชน โดย ปก. หน่วยงานสาธารณสุข มหาวิทยาลัย องค์กรภาคประชาชนในพื้นที่จัดอบรมให้ความรู้ เช่น เรื่องการอพยพผู้เจ็บป่วย ในส่วนของหมู่บ้านยังมีการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อม และสำหรับชุมชนที่เกิดเหตุและมีการจัดการที่ดี จะได้รับเชิญให้ไปเล่าประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่เสี่ยงด้วย

“...ปก. จังหวัดมาอบรม 2 วัน เรื่องการอพยพเรื่องผู้เจ็บป่วย จากเหตุแผ่นดินไหว จากการขาดกบัง อพยพคนพิการบ้าง ผู้บาดเจ็บหัวแตกเป็นเคส..แล้วก็เจ้าหน้าที่ อบต. อบรมจัดเป็นรุ่น ๆ สองสามรุ่น...ได้กรมสุขภาพจิตของกรุงเทพฯ กับโรงพยาบาลเข้ามา...ตอนเกิดต้องทำยังไง ต้องหลบใต้โต๊ะ ถ้ามีอาการล้มอย่างวิ้ง ออกห่างจากอาคารสูง ห่างออกเสาไฟ อย่าไปใกล้ที่เสี่ยงของที่จะล้มใส่...แล้วก็ได้จากของหน่วยงานโรงพยาบาลมาช่วย แล้วก็ได้ขวัญกำลังใจจากมูลนิธิจากทางเครือข่าย...คุยที่ประชุมทุกเดือน...เราเอาเป็นวาระของหมู่บ้านเลยว่าอย่าชะล่า อย่าประมาท...ประชุมทุกบ้านเลยครับ กับกรรมการหมู่บ้านร่วมเจ็ดฝ่ายมาร่วมด้วยกันหมดเลย ทุก ๆ วันที่สองของเดือนไม่เกินวันที่ห้า...ผมโดนมูลนิธิ และมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงเชิญไปร่วมมาประชุมให้แจ้งข้อมูลข่าวสารให้พี่น้องชาวบ้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างพียงาก็ไป บริหารจัดการยังไง ที่ได้บริหารจนถึงเป็นโมเดล (ตงลานโมเดล) บ้านเราเป็นชุมชนไม่เอารัดเอาเปรียบกันเข้มแข็งบอกจัดการง่าย...”
(สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

ในด้านการฟื้นฟูเยียวยาพื้นที่ประสบเหตุ มีการให้ความช่วยเหลือในด้านการซ่อมแซมและสร้างบ้านใหม่ รวมทั้งมีการให้ความรู้ การอบรมช่างในหมู่บ้าน เกี่ยวกับการสร้างบ้านที่รับแรงสั่นไหวจากแผ่นดินไหว ในบางพื้นที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับบ้านไม้ไผ่ซึ่งเป็นวิทยากรมาจากนักวิชาการประเทศญี่ปุ่น แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เพราะชาวบ้านมีค่านิยมในการสร้างบ้านแบบบ้านตึก ซึ่งแสดงถึงความมีหน้ามีตามากกว่าการสร้างบ้านไม้ไผ่

“...เรื่องการสร้างบ้าน เอาอาจารย์จากประเทศญี่ปุ่นมา แต่ชาวบ้านไม่รับ...ก็เพราะแกตติวัสดุอุปกรณ์แบบนี้...อาจารย์หลายท่านมาในหมู่บ้าน เอาผมไปประชุมที่เทคโนก่อนว่าสร้างบ้านแบบแผ่นดินไหวใช้ไม้ไผ่ก็ได้ ไม้อะไรก็ได้...ไม้ไผ่นี่ถ้าเอาแฮร์ริตเอาความหวานออก อบแล้วมอดมันไม่กิน แต่ชาวบ้านไม่เอา อยากจะรับเป็นไม้เป็นปูนแบบนี้ เพราะว่าชุมชนกำลังพัฒนานะเลยติดกับวัตถุที่ทำให้มันงาม ๆ นะ...แต่อันนั้น (บ้านที่สร้างด้วยไม้ไผ่) ปลอดภัยกว่านะ ดูที่บ้านสูง ๆ ที่เป็นก่อไม้ตะไม่มียเสียหายสักอย่าง มีแต่ซอคนที่ส้อมแตกเสียหายแค่นั้นครับ...แต่ชาวบ้านจะเป็นหลังให้มันดูดีเป็นห้อง...ชาวบ้านรับไม่ได้ บอกกับอาจารย์ (ทีมงานจากประเทศญี่ปุ่น)

ก็ไม่เป็นไร ก็ไปขึ้นวารี (หมู่บ้านที่อยู่เชิงเขาและบนเขาถัดไปอีกอำเภอ) แต่วารีก็ไม่เอา เพราะว่ามันติดวัดอยู่...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

“...หลังจากนั้นก็ยังมีหลาย ๆ หน่วยงานเข้ามาผมก็ตั้งจุดอยู่ปากซอยที่บ้านผมให้คณะกรรมการช่วยกันหาข้อมูลต่าง ๆ สืบหาความเสียหายภายในหมู่บ้านว่าใครเสียหายอย่างน้อยแค่ไหนก็ทำข้อมูลให้ทางเทศบาลอำเภอได้รับทราบว่ามีหมู่บ้านเราเสียหายที่หลังคา แล้วก็ประสานงานที่รับผิดชอบมาสำรวจเบื้องต้นอีกทีหนึ่งว่าเสียหายเท่าไร หลังนี้ประมาณเท่าไร...ที่แรกตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งเข้ามาสำรวจเป็นชุดที่มีความรู้ทางด้านช่างบ้าน มาดูความเสียหายว่าบ้านหลังนี้เสียหายเท่าไหนแล้วประเมินคร่าว ๆ ให้ช่างเทศบาลได้รับรู้...จะมีหน่วยงานฝีมือแรงงานของจังหวัดเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการซ่อม วิธีซ่อมยังไงก็มาฝึกชาวบ้าน สิบกว่าวัน...ให้ชาวบ้านครัวเรือนละหนึ่งคนมาอบรมการซ่อมบ้าน ว่าเสียหายขนาดนี้จะซ่อมขนาดไหน...” (บรรพต สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

ในพื้นที่ชุมชนที่เคยเกิดเหตุแผ่นดินไหว มีการเยียวยาสภาพจิตใจด้วยพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อพื้นถิ่นด้วย

“...เขาเรียกว่าสืบชะตาใหญ่ทั้งหมู่บ้าน รวมชาวบ้านจัดเอาพระสงฆ์ 9 รูป ทำพิธีสืบชะตาหมู่บ้าน เวลาเกิดเหตุภัยแก่หมู่บ้าน หรือคนล้มตาย เราก็จะทำสืบชะตาเวลาเราทำก็จะสบายใจ...แล้วก็การสะเดาะเคราะห์เดือน ปีใหม่วันสงกรานต์จะมีวันที่สืบท่าสืบทสองวันนี้แหละเขาเรียกว่าเป็นวันที่ดีที่สุด จะเอาพ่ออาจารย์วัดเป็นคนส่งเคราะห์ทั้งหมด...” (บรรพต สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

สำหรับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยง และเคยได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว จะมีการเตรียมความพร้อมโดยทางส่วนงานปกครองท้องถิ่น จะมีแผนรับมือภัยพิบัติของตนเองและแผนร่วมกับทางจังหวัด และ ปภ.

“...เรามีเขียนไว้ตั้งนานแล้ว แล้วก็ในส่วนของท้องถิ่น...แผนของเรามีหมดเลยเราก็มีการซ้อมแผน มีการอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน...เป็นเรื่องของการฝึกซ้อมแผน ไม่ว่าจะเป็นแผนแผ่นดินไหว แผนภัยพิบัติต่าง ๆ ไฟไหม้ ของเรามีรถกระเช้า 12 เมตรของเราเตรียมตรงนี้ในส่วนของท้องถิ่น เราจะเตรียมของเครื่องจักรกลความพร้อมของการช่วยเหลือแบบเร่งด่วน ดุกเงิน...จะให้ชาวบ้าน รู้ว่าคุณอาจจะมียุงอะไรสักอย่างอะไรก็ได้ความจำเป็นต้องใส่นั้น เช่น มียาสามัญ มีไฟฉายมีอะไรพวกนี้ใส่นั้น ตอนที่เราไปดูงานของ ปภ. นะ เขายังฝึกสอนบอกเราว่าฝึกใส่อาหารแห้งไปใส่นั้นแล้วปีนึงก็มาดู เราก็เตรียมให้ชาวบ้านแนะนำให้ชาวบ้านหมดเลย ตอนที่เรา

อบรมให้ชาวบ้าน เราจะมี ปก. จังหวัดให้ความรู้ในด้านการหลบหนีภัยพิบัติถ้าจะ
รอยตัวในที่สูงเราก็อบรมนะ...อบรมปีละครั้งละ...” (จิราภรณ์ อยู่สาตร์, สัมภาษณ์)

“...ทางเทศบาลจะมีหนังสือเชิญชวนให้ประธานชุมชนแต่ละชุมชน นำคณะกรรมการ
และก๊วนในหมู่บ้านนำมาแล้วก็มาประชุมร่วมกัน...แล้วก็มีทั้งอบรม ภาคทฤษฎีและ
ภาคปฏิบัติ...” (สุรัตน์ สายอุดม, สัมภาษณ์)

ชาวบ้านในพื้นที่ที่เคยเกิดแผ่นดินไหวจะยังมีความตื่นกลัวอยู่หลังจากเกิดเหตุใหม่ ๆ แต่
เมื่อเวลาผ่านไป การตื่นตัวจะลดลงมาก

“...ชาวบ้านกลัวยังกลัวอยู่ มันไม่ใช่ถ้อยว่ากลัว มันวิตกความเสียหาย กลัวบ้านพังบ้าง
กลัวไม่มีเงินบ้างซ่อม...อย่างที่ผ่านมาเกิดอยู่เรื่อย ๆ...ช่วงนี้หลายครั้งแต่เล็ก ๆ ครัว
สองสาม (ริกเตอร์) ประมาณนี้...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

1.5.3 การเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของชุมชนที่ยังไม่เกิดเหตุแผ่นดินไหว

การเตรียมพร้อมรับมือภัยแผ่นดินไหว ในชุมชนที่ยังไม่เกิดเหตุ ยังไม่มีการเตรียม
ความพร้อมมากนัก ผู้นำชุมชนและชาวบ้านยังไม่ทราบว่า ถ้าเกิดเหตุจะต้องทำอย่างไร

“...ไม่รู้เลยครับ...ลูกบ้านก็ไม่รู้แน่ เพราะไม่มีหน่วยงานที่เข้ามาแนะนำนะ มีแต่
หน่วยงานที่แนะนำดินสไลด์...ข้อมูลแผ่นดินไหวนี้ไม่รู้เลยนะ...” (วรุฒิ อภิรักษ์คง
คา, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ในชุมชนที่เป็นเขตเมือง บริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล
(อบต.) มีความเสี่ยงที่ตั้งอยู่แนวรอยเลื่อน จะมีการเตรียมความพร้อมด้วยการเน้นให้ผู้ใหญ่บ้านเตือน
ชาวบ้านถึงวิธีการปฏิบัติตนเมื่อเกิดแผ่นดินไหวด้วย

“...ผู้ใหญ่บ้าน ก็จะประชุมลูกบ้านว่าถ้ามีเหตุการณ์แบบแผ่นดินไหว เค้าจะไปบอก
ชาวบ้านว่าต้องเตรียมตัวยังไง ต้องทำตัวแบบไหน ถ้าหลัก ๆ ก็อย่างถ้าเกิด
แผ่นดินไหวนะ คือให้ทุกคนเตรียมไว้ว่าต้องมิงกหวีด มีไฟฉาย มีอาหารแห้ง คือ
พร้อมที่ว่าเมื่อเหตุการณ์ อย่างงกหวีด คือเราจะได้ไปขอความช่วยเหลือ ต้องใช้
นกหวีดเป่า อย่างไฟฉายนะ อาจจะมีส่องขึ้นมา เตียวผมไปดู จะได้ว่าตรงนี้ส่องไฟ
ฉาย คือมีคนอยู่ คือเตรียมความพร้อม เปลี่ยนเป็นยา เปลี่ยนเป็นบางส่วน คือช่วยใน
ระยะสั้น...ไปแนะนำกับชาวบ้าน ไปคุยกับพ่อหลวง แล้วเค้าจะแนะนำข้อมูล
ชาวบ้านทำ แล้วพอเกิดเหตุการณ์แบบนี้ ต้องทำตัวแบบนี้...” (ประสงค์ เหลื่อมแสง,
สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีการกำหนดข้อบังคับเรื่องการก่อสร้างอาคารในเขตเมือง จะต้องก่อสร้างตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อรองรับแผ่นดินไหวด้วย

“...อย่างที่ ออบต. ดอนแก้ว เดียวนี้ถ้าจะทำ ถ้าใครจะมาขอแบบ ชาวบ้านเค้าจะปลูกบ้าน ปลูกอะไร เมื่อก่อนจะปลูกบ้านปลูกอะไรก็ต้องทำ เดียวนี้อย่างศาลากลางบ้าน เค้าจะทำเพื่อรองรับแผ่นดินไหว ผมเคยเห็นว่าเมื่อก่อนเสาเหล็กเค้าจะมีแค่ 4 เส้น เดียวนี้เค้าใส่ 8 เส้น สลับกัน...” (ประสงค์ เหลือมแสง, สัมภาษณ์)

ชาวบ้านมีความเห็นว่า การเตรียมพร้อมรับมือกับเหตุการณ์แผ่นดินไหว นอกจากจะให้ความรู้แล้ว สิ่งสำคัญที่ชาวบ้านเสนอมา คือ การฝึกซ้อมการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุ

“...อยากให้เน้นอย่างหนึ่ง คือถ้าให้ความรู้อย่างเดียวมันก็รู้แล้วก็เท่านั้น ความจริงต้องให้มีการซ้อมด้วย ประชาชนเขาจะได้มีประสบการณ์...คือต้องประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรู้มาร่วมซ้อม...หรือว่าครึ่งปีครึ่งหนึ่ง หรือปีละครั้งหนึ่งก็ดี...ต้องจำลองเหตุการณ์ให้เขาเห็นก่อนว่าอันตรายเป็นแบบไหน ที่นี้หนักที่สุดก็องค์กรส่วนท้องถิ่น และเทศบาลก็ต้องเป็นตัวหลัก ฝึกซ้อมมันก็ต้องมีงบประมาณให้เขาด้วย...” (มานพ สกฤษวิญานาค, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังมีความเห็นว่า การฝึกซ้อมจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือมาฝึกซ้อม ในสภาพชุมชนบางชุมชนอาจจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านน้อย ด้วยเหตุที่ชาวบ้านอาจจะยังไม่ให้ความสำคัญเพราะยังไม่เคยเกิดเหตุขึ้นในชุมชน

“...ผมว่าเรื่องการซ้อม ผมบอกเลยว่าถ้าจัดกันจริงจังนะ คงไม่ได้รับความร่วมมือ เพราะว่าแต่ละคนไม่เคยได้รับผลกระทบ เหมือนคนไม่เคยป่วยจะได้รู้คุณค่าการรักษา...” (ประชา เมธาทิรพันธุ์, สัมภาษณ์)

ตอนที่ 2 การรับรู้ ความรู้ ทักษะ และ การตอบสนองต่อแผ่นดินไหวของชาวบ้าน

จากผลการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เคยมีประสบการณ์ในเหตุการณ์แผ่นดินไหว วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

- 2.1 การรับรู้และทัศนคติต่อภัยแผ่นดินไหว
- 2.2 ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว
- 2.3 การตอบสนองต่อแผ่นดินไหว

2.1 การรับรู้และทัศนคติต่อกัญแผ่นดินไหว

ชาวบ้านที่เคยมีประสบการณ์แผ่นดินไหว มีการรับรู้ว่าเป็นภัยที่น่ากลัว อันตรายรุนแรง ทำลายทรัพย์สิน บ้านเรือน

“...ตอนนั้นมันไหว...มันไหวแบบสะเทือนเลย พอตืนั่งกินเหล้าสนทนากัน...มันไหว สีฟ้าโหมงเย็น...มีคนประกาศเครื่องตามสายเลยศาลาประชาคมที่กลางหมู่บ้าน...บ้านผมร่วงพังหมดเลย...เหตุการณ์นี้รุนแรงที่สุดเลย...วันนั้นผมอยู่ในเหตุการณ์นะ พอตีคานในครัวพังลงมา...คือมันตกใจ มันมาเร็ว ๆ กลัวบ้านพัง...แล้วก็เห็นรั้วมันโยก...ไม่มีวิธีปฏิบัติตอนไหว...” (ชาติ พรหมสกร, สัมภาษณ์)

“...ไปจ่ายตลาดซื้อกับข้าวตอนเย็น...แรกมันก็สั่นสะเทือนคล้าย ๆ โยกเยกแต่ไม่รู้คืออะไร พอรู้ว่าแผ่นดินไหวก็เลยนั่งลง เคยได้ยินว่าเวลาแผ่นดินไหวนั่งลง บอกให้เพื่อน ๆ แถวนั้นนั่งลง คนที่อยู่ข้างในบอกให้มาอยู่ที่โล่ง ๆ เพราะข้างบน (เหนือศีรษะ) มันมีเสาไฟแรงสูงติดถนนใหญ่...ชาวบ้านก็บอกว่าตอนนี้บ้านเราแผ่นดินไหว ขอให้มาอยู่ข้างนอกก่อนอยู่โล่ง ๆ รวมตัวกัน เขาว่าอย่างนี้นะผู้ใหญ่บ้าน...” (อนงค์ วัฒนา เทพลริยะ, สัมภาษณ์)

“...มันสายเรือน (บ้าน) เหมือนจะล้ม ตั้งตั้ง ๆ บ้านผู้ใหญ่ทัน (บ้านข้าง ๆ ผู้ให้สัมภาษณ์) มันล้มไปเลยนะ ร่วงข้างล้มหมดเลย...ไหวแล้วก็นั่งลงไป หาที่ไม่มีอะไรตกใส่หัว หนีไปที่ไม่มีต้นไม้หล่นใส่หัว...” (ผัด คำแสนยศ, สัมภาษณ์)

“...เคยเจอครั้งนึง (แผ่นดินไหว) ตอนออกกำลังกาย...ตอนปี 57 ไหวที่เชียงราย เรียกกันลงมา ๆ ตอนแรกนอนดูทีวีไม่ใช้แล้วมันแผ่นดินไหว... มันสะเทือน บ้านมันสะเทือนมันดังครืนคราก ๆ ถ้าบ้านเป็นไม้เนื้อกล้วยจะล้มนะ หนักที่สุด...” (สุรัตน์ สายอุดม, สัมภาษณ์)

สำหรับชาวบ้านที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์แผ่นดินไหวมาก่อน มักจะไม่กลัว ไม่เคยคิดมาก่อนว่าจะต้องเผชิญกับภัยแผ่นดินไหว และเมื่อเคยเจอเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่ไม่รุนแรง จะไม่คิดว่าเกิดแผ่นดินไหว มักจะคิดว่าเป็นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่แผ่นดินไหว ไม่มีความกลัวอันตราย เพราะไม่รู้และเป็นแผ่นดินไหวที่ไม่รุนแรง เกิดขึ้นในช่วงสั้น ๆ

“...ความรู้สึกพื้นะก็ไม่ค่อยกลัวสักเท่าไรเพราะไม่เคยสัมผัส...ยังไม่เคยด้วยตนเอง...ความรู้สึกกลัวก็เลยยังไม่ค่อยมีเพราะยังไม่เคยเจอ...” (วิภา วิวัฒนวงศ์, สัมภาษณ์)

“...มันรู้สึกเหมือนอะไรมาสะเทือน ตรง ๆ...ประมาณเที่ยงคืนกว่า ๆ พอตีกำลังอาบน้ำอยู่ก็นึกว่าเสียงอะไร...เสียงเป็นสังกะสีเสียงหลังคา...นึกว่าหมาวิ่งกระโดดหลังคา...โพสต์ลงเพชแบบเล่น ๆ เฉย ๆ...บอกว่าเป็นก๊วผีหลอก อะไรแบบนี้...ไม่กลัว

มันยังไม่ร้ายแรงพอไหวแล้วก็จบ...ไม่เคยคิดว่ามันจะเกิดขึ้น หรือว่าจะร้ายมันยังไม่เกิดขึ้นจริง...” (วฤณพร เดชาโชติ, สัมภาษณ์)

“...ตัวผมเองผมคิดถึงขนาดว่าประเทศไทยนี้ไม่มีโอกาสเกิดเลยด้วยซ้ำ มันมีแต่ที่อื่นในโลก บ้านเรานี่โชคดีที่ไม่ได้อยู่บนรอยเลื่อน ข้อมูลที่มันบอกอยู่ในรอยเลื่อนหรืออยู่ใกล้รอยเลื่อนมันเพิ่งมาได้ไม่กี่ปีนี่เองนะ...” (บุญยืน คงเพชรศักดิ์, สัมภาษณ์)

ชาวบ้านที่เคยประสบเหตุแผ่นดินไหว มีทัศนคติว่า เป็นเหตุการณ์ที่นำมาซึ่งความเศร้าโศก หมัดกำลังใจ เพราะต้องสูญเสียทรัพย์สิน บาดเจ็บ บ้านเรือนที่พักอาศัย และต้องหาทุนทรัพย์เพิ่มเติมเพื่อซ่อมแซมที่อยู่อาศัย

“...ก็ไม่ไหวนะ คือมันหมัดกำลังใจทำทุกสิ่งทุกอย่างนะ คือมันศูนย์ทุกอย่าง คือมันหมดแบบนี้...ถึงมันจะเล็ก ๆ น้อย ๆ กว่าซ่อมกว่าจะรื้อมันเหนื่อย สภาพจิตใจอันดับแรก อีกอย่างนึงก็ทุนทรัพย์นะ...ต่างคนต่างช่วยกันในด้านสภาพจิตใจ ตอนนั้นใหม่ ๆ (หลังจากเกิดแผ่นดินไหวรอบแรก ๆ) ก็ช่วยกันอาหารการกิน เล่าสู่กันฟังว่า ใครมีเหตุการณ์อย่างไร ใครมีอาการแบบไหน ๆ ก็พูดกันทำนองนี้...” (อนงค์วัฒนา เทพสุริยะ, สัมภาษณ์)

“...มีอันตรายเพราะเวลาบ้านล่ม (ถล่ม) ไล่หัวก็ตาย ตอนมันไหวครั้งแรกนะมีรถพยาบาลมารับคนป่วยไปเลยนะ บางคนก็หัวแตกนะ...” (ผัด คำแสนยศ, สัมภาษณ์)

2.2 ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ชาวบ้านที่เคยอยู่ในเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งแรกระบุว่า ก่อนที่จะมาประสบเหตุการณ์ตนเองไม่เคยรู้เลยว่าจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไรเมื่อเกิดแผ่นดินไหว ไม่เข้าใจหน่วยวัดระดับความรุนแรง “ริกเตอร์” ว่า ตัวเลขแต่ละระดับจะรุนแรงแค่ไหน

“...ไม่มีวิธีปฏิบัติตอนไหว...ครั้งแรกมันไหวก็ไม่รู้มันไหวเท่าไรนะ ผมก็ไม่รู้ว่ามันมีที่ริกเตอร์ แต่รู้ว่ามันรุนแรงนะ ผมว่าฟังยากไม่รู้ริกเตอร์อะไรรุนแรง...ผมไม่ค่อยจะรู้ที่ริกเตอร์ มันรุนแรงที่ริกเตอร์เพราะเราไม่ค่อยจะรู้เรื่อง...” (ชาติ พรหมสกร, สัมภาษณ์)

ยังมีชาวบ้านที่กล่าวว่าตนเอง ไม่มีความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวมาก่อนเลย และความรู้เรื่องนี้ทำให้เขาเกิดความกลัวเมื่อเกิดเหตุ แต่ก็ยังแสดงความต้องการที่จะได้รับความรู้เพื่อความปลอดภัยของตนเองเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหวในอนาคต

“...ไม่รู้เลย เพราะว่าไม่รู้มาก่อนเลย...” (ผัด คำแสนยศ, สัมภาษณ์)

“...เราไม่มีความรู้ไม่มีความเตรียมพร้อม เราต้องอบรมกันต้องสอนกันก่อนอันนี้ ป้องกันดีที่สุด...เราไม่รู้ว่ามันจะเกิดเวลาไหน ถ้าเกิดมาจริง ๆ มันตัวใครตัวมัน มันก็ไม่มีใครเป็นใครต่างคนก็ต่างกลัวตาย...” (ทองดี กิติพันธ์, สัมภาษณ์)

“...เราไม่มีความรู้เลย ยอมรับเลยว่าไม่มีใครมาให้ความรู้กับเราแผ่นดินไหวถ้ามันรุนแรงระดับนี้เป็นยังไง เราก็นึกภาพไม่ออก อาคารบ้านเรือนพังระเนระนาด...ตรงนี้ ความรู้ผมเน้นนะครับ เรื่องจะให้ความรู้เป็นสำคัญ เรื่องให้ความรู้ก่อนนะครับในเบื้องต้นจะได้ลดความสูญเสียได้...” (บุญยืน คงเพชรศักดิ์, สัมภาษณ์)

“...อย่างบ้านเรานะ เราต้องให้รู้เส้นที่เขย่าเราอยู่เรื่อย ๆ มันอยู่ตรงไหนจุดไหนอะไรนี่...” (เสน่ห์ นวรคะสี, สัมภาษณ์)

ในเรื่องการความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวของชาวบ้าน มีความเห็นของนักข่าวที่ลงพื้นที่ทำข่าว และได้สัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ ให้ความเห็นว่าชาวบ้านในพื้นที่เสี่ยงภัย มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแผ่นดินไหวอยู่แล้วในระดับหนึ่ง เพราะมีรายการให้ความรู้ในสื่อท้องถิ่น การอบรม ให้ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐแล้ว

“...ชาวบ้านเข้าใจอยู่ ความรุนแรงของมัน (แผ่นดินไหว)...เพราะว่าการให้ความรู้กับประชาชนทางด้านรายการที่ผลิตอย่างี่ของ มช. (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ทางวิศวกรเขาจะให้ความรู้...” (สมชาย เกิงฝาก, สัมภาษณ์)

“...เขารู้ครับแต่ว่าคงไม่รู้มากเท่าไร ยังเสี่ยงอยู่” (บรรพต สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

“...รู้แล้วถ้าเกิดเหตุต้องทำยังไง เบสิค รู้ค่ะ” (สาลินี ปราน, สัมภาษณ์)

มีผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น แต่การให้ความรู้ด้วยการจัดอบรมชาวบ้าน ต้องให้ชาวบ้านมาร่วมตัวกันซึ่งอาจจะไม่สะดวกกับชาวบ้าน เพราะแต่ละคนต้องทำอาชีพทุกวัน ดังนั้นการอบรมอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือ สื่อที่จะช่วยให้ความรู้ทดแทนการอบรมได้คือ หนังสือคู่มือความรู้แผ่นดินไหว ซึ่งชาวบ้านนำไปอ่านได้เองที่บ้าน อ่านตอนมีเวลาว่างได้

“...อยากให้นักวิชาการที่มีความรู้เข้ามาให้ความรู้แก่ชาวบ้านอีก เพิ่มทักษะแก่ชาวบ้านอีก ให้ความรู้เรื่องที่ว่านักวิชาเกี่ยวกับภัยพิบัติ สาเหตุ แผ่นดินไหวเกิดจากอะไร เกิดขึ้นชาวบ้านทำตัวยังไง ป้องกันยังไง หลายอย่างนะ...ผมว่าถ้าอบรมชาวบ้านไม่ค่อยมีเวลา ถ้าเป็นเอกสารจะดีกว่าแจกจ่ายให้ชาวบ้าน ชาวบ้านยังอ่านอยู่ให้อ่านดูถ้าว่างจากการงานให้อ่านดู ถ้าเป็นอบรมมันไม่ทั่วถึงไง คนเขาไปทุ่งไปนา...” (บรรพต สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

ชาวบ้านระบุว่า ตนเองได้รับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเมื่อเกิดแผ่นดินไหว จากการรับชมข่าวต่างประเทศที่มีเหตุการณ์แผ่นดินไหว การรับชมจากรายการโทรทัศน์ การค้นหาข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต

“...ในทีวีข่าวต่างประเทศเวลาแผ่นดินไหวเขาจะบอกว่าถ้าอยู่ในบ้านให้หมอบอยู่ใต้โต๊ะ เพราะบ้านเราไม่เคยมี (แผ่นดินไหว)...มันมีอยู่แต่ไหวไม่เยอะบางครั้งไม่รู้สักด้วยซ้ำไป...” (อนงค์วัฒนา เทพสุริยะ, สัมภาษณ์)

“...โทรทัศน์ต่าง ๆ ก็พยายามให้ความรู้เรา ก็พยายามมีความเข้าใจในระดับหนึ่งว่ากรณีเกิดแผ่นดินไหวต้องพยายามลูที่โล่ง หรือถ้าออกไปทันพยายามมุดอยู่ใต้โต๊ะ อยู่มุมเสาที่เป็นตอหม้อใหญ่ ๆ เพื่อให้มีความแข็งแรงมากที่สุด อย่ายู่บนอาคารที่ยุกตัวได้ง่าย ตรงนี้ถือว่าเป็นความโชคดีที่ได้รับความรู้จากการดูโทรทัศน์ไม่ได้ตั้งใจ...” (สมเกียรติ ทรัพย์ทวี, สัมภาษณ์)

“...ทั่วไปเราก็จะเสร็จหาได้ ตามข่าวก็ได้ เขาก็มีเตือนอะไรบ้าง ดูจากข่าวต่างประเทศอะไรแบบนี้...” (วฤณพร เดชาโชติ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชาวบ้านมีความเห็นว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับภัยแผ่นดินไหวโดยเสนอว่าควรให้ความรู้แก่เด็กผ่านโรงเรียน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

“...การให้ความรู้ที่ดีที่สุดก็คือผ่านทางโรงเรียน เราจะต้องให้ความรู้แก่เด็ก เด็กจะสอนผู้ใหญ่...คือโรงเรียนที่สังกัดเทศบาลส่งต่อการจัดหลักสูตรเข้าไปในการที่จะให้อบรมเด็ก ถ้าหากเกิดภัยพิบัติเราจะต้องเตรียมตัวอย่างไรมันจะเป็นสิ่งที่จะต้องทำด้วยซ้ำไป...” (โชคชัย ชงเจริญกุล, สัมภาษณ์)

“...อาจจะต้องให้ความรู้ผู้นำชุมชนถ่ายทอดให้กับลูกบ้าน...” (วิภา วิวัฒน์วงรงค์, สัมภาษณ์)

“...ขอแบ่งเป็นสองส่วนนะ ส่วนหนึ่งเด็กก็คงจะเป็นเรื่องของโรงเรียน...แต่ถ้าเป็นชาวบ้าน ผมเห็นหน่วยงาน อสม. แทบทุกเดือนได้สัมผัสกับชาวบ้าน...อสม. ได้สัมผัสตรงมากกว่า แทบทุกเดือนโอกาสที่จะแทรก ค่อย โอกาสที่จะบอกกล่าว แนะนำให้ความรู้มีเยอะกว่า...” (ชัชชัย รักเหย้า, สัมภาษณ์)

2.3 การตอบสนองต่อแผ่นดินไหว

จากการมีประสบการณ์แผ่นดินไหวครั้งแรก จะตอบสนองด้วยการหลบหนีไปที่ปลอดภัย แต่เมื่อเกิดไหวขึ้นต่อมา ในระดับไม่รุนแรง ชาวบ้านก็จะไม่หนีภัย จนกลายเป็นความเคยชิน ไม่หลบหนีหากรู้สึกสั่นไหวเพียงเล็กน้อย

“...คือตอนนั้นที่เกิดเหตุ (เหตุการณ์แผ่นดินไหวเชียงรายปี 2557)...ส่วนใหญ่เขาก็นึกว่าเป็นอาการเวียนหัว...ชาวบ้านก็ต่างคนต่างนึกว่าเป็นเรื่องของอาการเวียนหัวก็เลยต้องนั่ง แต่พอนั่งสักพักแล้วปรับสภาพแล้ว รู้สึกว่ามันไม่ใช่...บางคนรับรู้จากแรงสั่นเนื่องจากว่าโคมไฟมันแกว่งมันสั่นไหว ที่แรกที่คิดว่าเป็นอาการของการเวียนหัวมันไม่ใช่ เพราะว่าประกอบกับสภาพแวดล้อมข้าง ๆ ที่มันสั่นไหวมันเป็นแผ่นดินไหวเขาก็จะออกมากันข้างนอก...ออกมาอยู่ในที่โล่ง เนื่องจากว่าทางถนนจะมีประชาชนออกมายืนกันข้างนอก...” (สิทธิลักษณ์ สุทธวาสน์, สัมภาษณ์)

“...มีไหวอยู่เรื่อย ๆ อยู่ ตอนผมนอนอยู่มันก็ไหว...คือไหวไม่แรงก็นอนต่อ คือมันไม่แรงใจมันไม่เหมือนครั้งแรก ไหวเล็กน้อยเรานอนต่อ ไหวไม่แรงแต่ไหวบ่อยมาก...มันชินไปแล้วไง เราก็ใช้ชีวิตตามปกติไม่ได้ตกใจอะไร...” (ชาติ พรมสกร, สัมภาษณ์)

“...ทุกวันนี้มันก็ไหวสั่น ๆ อยู่ ครั้งแรกก็ฟัง แต่ถ้ามันเจ็บบ ก็เฉย ก็นอนต่อ...” (อนงค์วัฒนา เทพสุริยะ, สัมภาษณ์)

“...เดี๋ยวนี้ไม่กลัวแล้ว เพราะมันชินนะ (หัวเราะ) เพราะมันเกิดบ่อยเมื่อไม่กี่วันมันก็ไหวนะ...เรื่องปกติแล้วหากไหว...ตอนแรกกลัว เดี่ยวนี้ทำใจได้แล้ว ถ้ามันไหวก็ปล่อยมันไหว...” (ผัด คำแสนยศ, สัมภาษณ์)

เมื่อได้รับการอบรม หรือรับทราบเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติตนเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหวจากผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านจดจำได้ว่า เมื่อแผ่นดินไหวรุนแรง เขาจะต้องวิ่งออกจากอาคารไปที่โล่งแจ้ง

“...มีเขามาอบรมให้อยู่ แต่ผมไม่ได้ไปให้พ่อไป ผมต้องไปทำงาน...อันนี้ผมก็ไม่ค่อยรู้เรื่องนะ แต่หากรู้ว่าไหวแบบครั้งแรกนะ คงต้องวิ่งหนีออกไปอยู่ที่กลางแจ้งนะ วิ่งออกจากบ้านหนีไปที่โล่ง ๆ ต้องวิ่งหนีเลย ไปกลางแจ้งรอให้หยุดค่อยมาดูความเสียหายเลย...” (ชาติ พรมสกร, สัมภาษณ์)

“...พ่อหลวงสมบัติ (ผู้ใหญ่บ้าน) เขาแนะนำว่าถ้าเวลาแผ่นดินไหวให้ระวัง ให้วิ่งไปหลบในที่ไม่มีอะไรตกใส่หัวเลย...สมมติถ้าอยู่บ้านในที่แคบ ๆ ไม่มีที่หลบให้มุดได้โต๊ะเลยนะ ที่มันแข็งแรง...คุณป้าจะวิ่ง ไปอยู่ที่ไม่มีอะไรทลันใส่หัว กลางถนนเลยนะ (หัวเราะ)...ลูก (ของคุณป้า) ก็เอาของไว้ใส่รถนะ ทั้งน้ำ ข้าว อาหารการกินหากเวลา มีแผ่นดินไหว...” (ผัด คำแสนยศ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีการติดตามข่าวแผ่นดินไหวอยู่บ้าง จากผู้ใหญ่บ้าน สื่อมวลชนและสำหรับชาวบ้านที่เป็นวัยหนุ่มสาวและคุ้นเคยกับเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต จะมีการติดตามข่าวสารแผ่นดินไหวจากเว็บไซต์ และดาวนโหลดแอปพลิเคชันมาใช้ใช้งาน

“...ติดตามข่าว...ส่วนมากจะเป็นทีวี...บางครั้งถ้ารุนแรงผู้ใหญ่บ้านก็จะเป็นคนบอกที่บ้านเราแผ่นดินไหวเวลานั้น จำนวนนั้นไหนแคไหนเขาก็จะบอก..บางที่ประชุมถ้าสำคัญจริง ๆ ก็จะมาประชุมประชาคมหมู่บ้าน...” (อนงค์วัฒนา เทพสุริยะ, สัมภาษณ์)

“...ตอนที่เกิดปีแรก ๆ เราจะดาวนโหลดแอป (app) มาเลย (ผู้สัมภาษณ์บอกว่าจำชื่อไม่ได้) แต่หลังจากนั้นเราจะใช้วิธีการเฝ้าระวังในเว็บไซต์มันจะมีขึ้นอยู่ มันจะขึ้นมาตลอดว่าที่ไหนบ้าง ล่าสุดก็จอมทอง (อำเภอ) เราก็ลองเข้าไปดูก็ไหวจริง...พอดีเครือข่ายเราก็มีเครือข่ายทางเฝ้าระวังเราก็คุยกัน...” (สิทธิลักษณ์ สุทวาศน์, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามยังมีชาวบ้านที่หลังจากเคยประสบเหตุแผ่นดินไหวแล้ว ก็ยังไม่ตื่นตัวเท่าไรนัก ไม่ค่อยได้ติดตามข่าวสาร

“...ไม่เคยเลย เพราะบางครั้งไปนอนสวนเนอะ แล้วก็ไปเลี้ยงปลาอยู่ในสวนแล้วทำสวนทำไร่...ก็ติดตามแต่ไม่ได้เะอะหรืออะไรนะ เพราะว่ามันตกใจเนอะ...ป่าจำไม่ค่อยได้เนอะ ดูทีวีเขาว่าแผ่นดินจะถ้าไหวมากก็ให้ระวังตัว ให้อยู่ที่ปลอดภัยเอาตัวรอดก่อนนะ...” (ผัด คำแสนยศ, สัมภาษณ์)

ตอนที่ 3 การดำเนินงานภาครัฐและส่วนงานปกครองท้องถิ่น

ภาครัฐมีส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เป็นหลักในพื้นที่ ได้แก่ ส่วนงานปกครอง เช่น นายอำเภอ นายกเทศมนตรี นายอำเภอเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ระดับจังหวัด ซึ่งมีการดำเนินงานในระดับพื้นที่เกิดเหตุ เชื่อมโยงกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และส่วนกลางกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยนำเสนอเป็นรายประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

- 3.1 แผนการดำเนินงานจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติ
- 3.2 การฝึกซ้อมแผนรับมือสาธารณภัยและภัยพิบัติ
- 3.3 การบูรณาการทำงานแบบเครือข่ายของส่วนงานภาครัฐ ท้องถิ่น และประชาชน
- 3.4 ข้อกำหนดอาคารและสิ่งปลูกสร้าง
- 3.5 ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง (Urban Search and Rescue; USAR)
- 3.6 เว็บไซต์และแอปพลิเคชัน (Application) ภัยพิบัติแผ่นดินไหว

จากการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดในแต่ละประเด็นที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

3.1 แผนการดำเนินงานจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติ

ด้านแผนการดำเนินงาน สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีแผนป้องกันสาธารณภัยระดับจังหวัด ทั้งแผนเผชิญเหตุและแผนสภาวะฉุกเฉิน เพื่อจะจัดตั้งเป็นศูนย์บัญชาการแก้ไขสาธารณภัยและภัยพิบัติได้ทันที ซึ่งมีทั้งส่วนกลางของจังหวัดและส่วนท้องถิ่นที่เกิดเหตุที่จะทำงานประสานกัน อีกทั้งในพื้นที่รอยเลื่อนซึ่งเสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว จำเป็นต้องมีแผนการอบรมให้ความรู้และสร้างเครือข่ายร่วมกับท้องถิ่นด้วย

“...เรามีแผนป้องกันสาธารณภัยจังหวัด แล้วก็แผนเผชิญเหตุ แผนเผชิญเหตุในสภาวะฉุกเฉินนี้เราเตรียมห้องที่เป็นศูนย์บัญชาการไว้เฉพาะเมื่อเกิดเหตุ นัดแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เข้ามาบัญชาการร่วมกับผู้อำนวยการของจังหวัดอันนั้นหมายถึงผู้ว่าการจังหวัดครับ...ในส่วนของท้องถิ่นเราก็ให้ท้องถิ่นทำแผนรองรับถ้าเกิดเหตุพวกนี้...ฉะนั้นรู้พื้นที่ต้องทำงานเลย...ของเราแผ่นดินไหวที่คลองมะลุ่ยที่มีปัญหาที่มัน active อยู่...ต้องมีแผนสร้างเครือข่ายแล้วก็ให้ความรู้แก่เยาวชนรวมทั้งเน้นย้ำท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ เพราะท้องถิ่นต้องปฏิบัติการทันทีหรือให้ใครเข้าช่วยทันทีทันใดไม่ได้ อันนี้คือประเด็นที่เราทำอยู่...” (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

“...กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเนี่ย กำหนดให้สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทุกจังหวัดได้กำหนดให้มีแผน สาธารณภัยที่แยกประเภทออกไปแต่ละภัย แต่ละจังหวัด เขาเรียกว่าแผนระดับจังหวัด...” (แสนพล แก้วทราย, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้แผนที่เขียนไว้ จะต้องมีการตรวจสอบความถูกต้อง ความปลอดภัย และต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และจำเป็นต้องจัดการฝึกซ้อมแผนจริง เพื่ช้กซ้อมการปฏิบัติงาน อย่างน้อยปีละครั้ง

“...ต้องผ่านเราตรวจสอบ ตรวจสอบว่าโอเค เป็นไปตามข้อกำหนด เป็นไปตามแผนชาติ เป็นไปตามของจังหวัด สอดคล้องกัน แล้วเป็นไปตามลักษณะที่สามารถปฏิบัติได้...ผมก็เลยกำหนดว่า ฝึกซ้อมแผน ฝึกซ้อมการป้องกันอะไรนี้ เอาแผนมาเปิดด้วย ตอนนี้ทุกคนเข้าใจแผนมากขึ้น คือจับต้องได้ ต้องเอามาปิดฝุ่นอย่างน้อยทุกปี...” (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

“...เราจะต้องมีการซักซ้อมแผน สาธารณภัยที่เป็นแผนแผ่นดินไหวของจังหวัด เป็นประจำทุกปี แล้วแผนนี้จะเป็นแผนจังหวัดรวมใหญ่ ก็จะสั่งการให้อำเภอทุกอำเภอทำการซ้อมแผนเรื่องแผ่นดินไหวอาคารถล่มเนี่ย ทุกปีเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจจะไปผนวกต่อกัน ไม่ได้เป็นแค่แผ่นดินไหวอย่างเดียว อาจจะมีเรื่องของดินโคลนถล่ม เรื่องของอุทกภัย ถ้าไปพื้นที่ไหนที่มันสุ่มเสี่ยงต่อภัยพิบัติ...” (แสนพล แก้วทราย, สัมภาษณ์)

การทำงานในสถานการณ์วิกฤติ เหตุการณ์ภัยพิบัติรุนแรง จะใช้ระบบบัญชาการ (Incident Command System; ICS) ซึ่งมีการกำหนดไว้เป็นระเบียบตามกฎหมาย ให้มีผู้บัญชาการสั่งการการแก้ไขเหตุการณ์ได้ แต่ละระดับ เริ่มตั้งแต่ ระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค ซึ่งระดับการสั่งการจะสามารถเลื่อนขั้นสูงขึ้นได้ไปตามระดับตามขอบเขตพื้นที่และความรุนแรงของเหตุการณ์

“...ผู้อำนวยการท้องถิ่นคือเทศบาล มีเหตุในเทศบาล เทศบาลก็นายกเทศมนตรี ก็เป็นผู้บัญชาการ เป็นไอซี (ผู้บัญชาการเหตุการณ์) หลังจากนั้นมาถึงอำเภอ นายกก็มอบอำนาจให้กับนายอำเภอ นายอำเภอบอกอ๊วยไม่ไหวแล้ว มันเยอะกินพื้นที่หลายอำเภอ ผู้ว่าฯ มา ผู้ว่าฯจังหวัดมา ซึ่งกินพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูนลำปาง ผู้ว่าฯก็มอบต่อให้กับส่วนกลาง ก็คือกรมป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย ก็เป็นผู้บัญชาการกลาง...เรามีกฎหมายน้อยอยู่ เรามีระเบียบด้วยซ้ำว่าตอนนี้เรามีภัยด้วยกันสี่ระดับ ระดับหนึ่ง สอง สาม สี่ ร้ายแรงระดับชาติ...ถ้าระดับสามขึ้นไปเนี่ย ระดับสามแต่ละระดับสี่ แค่ระดับสามเนี่ยรัฐบาลก็ต้องมาควบคุมแล้ว ซึ่งรัฐบาลก็ต้อง

control ให้ได้...เป็นวอร์รูมครับ เขาเรียกว่า ไอซีก็จะมีไอซีเล็ก ไอซีใหญ่ขึ้นมา...เราจะมั้งได้ เขาเรียกว่าศูนย์บัญชาการเหตุการณ์ อย่างของสำนักงาน (ปก.) ส่วนของจังหวัดก็จะอยู่ที่ศาลากลาง..." (แสนพล แก้วหรั่ง, สัมภาษณ์)

การทำงานจะมีลักษณะทำงานร่วมกันระหว่างส่วนราชการกับท้องถิ่น เครือข่ายความร่วมมือกับภาคปกครองท้องถิ่นและชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครกู้ภัย มีการทำงานในลักษณะประเมิน สั่งการ ระดมสรรพกำลังเพื่อจัดการภัยพิบัติ มีการประกาศเป็นพื้นที่ประสบสาธารณภัยตาม พรบ. ปก. เพื่อดำเนินงานตามกฎหมาย และประกาศเป็นพื้นที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือได้

"...ประเมิน สั่งการ หาผู้เชี่ยวชาญในการดูแลภาพรวมทั้งหมด แล้วก็รวบรวมส่วนราชการต่าง ๆ ระดมสรรพกำลังเพื่อส่งเพื่อช่วยเหลือ อันนี้เป็นหน้าที่ของศูนย์อำนวยการหมดเลย...ซึ่งเชื่อมกับที่เกิดเหตุ ที่เกิดเหตุใครบัญชาการอยู่ตรงนั้น อาจจะเป็นท้องถิ่นอำเภอ เมื่ออำเภอเข้าจะมีระดับที่ตั้งไว้ สรุปว่ากองบัญชาการเชื่อมกับที่เกิดเหตุมากกว่า...แต่พอเกิดสถานการณ์ตรงนั้น ท้องถิ่นรับรู้ก่อนเพื่อน เพราะฉะนั้นนายกฯ หรือคนที่นายกมอบหมายก็ต้องไปดำเนินการไปบัญชาการตรงนั้นเพื่อควบคุมสถานการณ์ ประเมินสถานการณ์ส่งต่อทางนี้ก็รับข้อมูลส่วนท้องถิ่นส่วนหนึ่ง พื้นที่ส่วนหนึ่ง มาประเมิน รวมทั้งเอาทางวิชาการ เอาทางแจ้งเตือนต่าง ๆ ที่เรามีแผนรองรับอยู่แล้วมาประเมิน จะส่งรถมาให้ใช้อะไรบ้าง ยา อาหารเครื่องดื่มอะไรต้องส่ง หน้าที่ใครต้องส่ง...เราประกาศสองเรื่องเกิดเหตุปั๊บเราประกาศเป็นเรื่องประกาศเขตพื้นที่ประสบสาธารณภัย ตาม พรบ. ปก. 50 แล้วก็พอต้องการให้ความช่วยเหลือก็ประกาศเป็นเขตพื้นที่ให้ความช่วยเหลือ อันนี้ประกาศตามกฎหมาย ทุกหน่วยสามารถเข้าไปช่วยเหลือได้ เพราะกฎหมายมันจะมีการรับรอง..." (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

การดำเนินงานหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหวยังคงต้องมีการติดตามสถานการณ์หลังเกิดเหตุ เน้นการให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินสถานการณ์ เช่น การเกิดอาฟเตอร์ช็อก เพื่อจัดการเหตุภัยพิบัติได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัยที่สุด

"...ต้องประเมินหน้างานตามสถานการณ์ อันนี้ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเกี่ยวข้องแล้วว่าแผ่นดินไหวต้องเกิดอีกแล้วอาฟเตอร์ช็อก...สถานการณ์ที่ไม่สูงกว่าของเดิม แต่อาจจะใกล้เคียงของเดิม อาจจะต่ำกว่าเล็กน้อยบางที่เขาประกาศ แผ่นดินไหวเจ็ด แล้วมหากว่า ๆ (ริกเตอร์) แล้วก็ค่อยลงไปเรื่อย ๆ บางทีอาฟเตอร์ช็อกเป็นพันครั้ง ที่นี้เป็นเรื่องที่เราต้องประเมินแล้วเราประเมินต้องไม่ต่ำกว่า เพราะพื้นที่ที่เกิดเสียหายแล้วไม่ให้เข้าอยู่แล้ว หน่วยกู้ภัยต้องรู้ว่าถ้าเกิดอาฟเตอร์ช็อกแล้วคุณต้องทำ

ยังอิงกับมัน หน่วยต่าง ๆ ที่เข้าไปช่วยเหลือต้องรู้ หน่วยกู้ภัยต้องเขาไปละลายต่อนั้นด้วย มีการประเมินเข้าแล้วประเมินตุลัษณะยังไง...” (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

“...หลังจากนั้นก็มีการติดตาม ก็จะอยู่ในส่วนของเรื่องกรมสุขภาพจิต ในส่วนของปภ.ก็ต้องมีติดตามว่าเขาเอาไปแล้วเป็นไงครับ เขาได้รับความเดือดร้อนอะไร มากน้อยขนาดไหนก็เป็นเรื่องของปภ.ครอง...” (แสนพล แก้วหรั่ง, สัมภาษณ์)

ในด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จำเป็นต้องมีการประเมินทางวิชาการ เพื่อความปลอดภัยทั้งผู้ประสบเหตุและผู้ให้การช่วยเหลือ โดยต้องใช้การประเมินทางวิชาการจากหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ เช่น กรมโยธาธิการ สภาวิศวกรรมการ รวมทั้งหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น กองช่างเทศบาล กองช่างของ อบต. เป็นต้น รวมทั้งชุดกู้ภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

“...ส่วนใหญ่พื้นที่เราก็มีโยธาจังหวัด อุตุเป็นการแจ้งเตือนว่าจะเกิดอาฟเตอร์ช็อกเมื่อไร แต่ในการช่วยเหลือนี้ สมมติอาคารถล่มเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างโยธาต้องเข้ามาวิเคราะห์ โยธาไม่พอสภาวิศวกรเข้ามาเกี่ยวข้อง...แล้วก็ส่วนใหญ่อีกส่วนหนึ่งก็คือผู้ที่ให้ใบอนุญาตไป เช่น กองช่างของเทศบาล กองช่างของ อบต. ที่มีใบอนุญาตว่าพื้นที่ตรงนี้มีใบอนุญาตแล้วแบบโครงสร้างเป็นยังไงการช่วยเหลือก็ต้องมีหลายทางที่เข้ามา อีกอย่างนักกู้ภัยก็ต้องรู้ว่าเข้าออกยังไง แล้วกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยก็มีชุด อีอาร์ที พอเกิดเหตุก็สามารถเข้ามาสนับสนุนแล้วร่วมช่วยกัน...” (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

เมื่อการดำเนินงานช่วยเหลือได้ดำเนินการไปจนเหตุการณ์คลี่คลาย จะมีการพิจารณาถ่วงถ่วงความช่วยเหลือออกจากพื้นที่ โดยพิจารณาว่า ชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ฝ่ายพัฒนาชุมชนได้เข้ามารับงานต่อ ส่วนของการกู้ภัยและช่วยเหลือก็จะถอนออกจากพื้นที่ ถือว่าเข้าสู่ภาวะปกติ

“...ถอนจากที่พื้นที่รับมือได้ เมื่อพื้นที่อยู่ได้ชาวบ้านอยู่ได้ หน่วยต่าง ๆ ก็เริ่มถอนฝ่ายพัฒนาชุมชนเข้าไปดูแลเรื่องกายเรื่องจิต สาธารณสุขก็เข้าไปดูแล อสม. ที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติการไป อันนั้นถือว่ามันเข้าใกล้สู่สภาวะปกติ...” (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

สิ่งที่จำเป็นอีกประการหนึ่งหนึ่งคือการจัดการให้ชาวบ้านสามารถช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ในเบื้องต้น ซึ่งการดำเนินงานของภาครัฐโดย ปภ. จะมีการจัดการความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติให้กับชาวบ้าน โดยใช้แนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” (Community Based) เน้นความเข้มแข็งของชุมชนที่จะสามารถช่วยตนเอง เอาตัวรอดได้ในเบื้องต้นโดยการให้ความรู้แก่ชุมชน สร้างและจัดให้มีระบบ

การเตือนภัย การช่วยเหลือ การทำงานร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การนำเครื่องมือ อุปกรณ์ สรรพกำลังของท้องถิ่นมาใช้งาน โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วนงานราชการ การประสานความร่วมมือกัน ไม่ใช่การรอรับความช่วยเหลือจากราชการเพียงอย่างเดียว

“...มีการจัดการไปให้ความรู้ชาวบ้าน เรื่องพื้นที่ชุมชนเป็นฐาน เราสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชนอย่างน้อย ๆ ให้เขาเอาตัวรอด และมีบทบาทอยู่ได้กับภาวะที่ถูกเจตนาตรงนั้นระยะหนึ่งก่อนที่จะเข้าไปถึง...แล้วก็สร้างอาสาสมัคร อพปร. อาสมัคร ป้องกันภัยพลเรือน มีสเตอร์เตือนภัย แล้วก็เดี๋ยวนี้หน่วยกู้ชีพต่าง ๆ เราคุยกันไว้หนึ่งตำบลหนึ่งทีมกู้ชีพกู้ภัย แล้วก็มีส่วนต่าง ๆ ท้องถิ่นเองก็ร่วมไม้ร่วมมือในการบูรณาการ อย่างตอนนี้ผมชวนท้องถิ่นมา ท้องถิ่นมีเครื่องจักรอะไรบ้างมาบูรณาการ บางที่ท่านมีผมไม่มี ทางนี้ไม่มีแต่มีคนก็ไปช่วยกัน เมื่อพื้นที่ท่านไม่เกิดท่านเอาเครื่องจักรมาช่วยเรา เราก็ประกอบกำลังให้เลย พื้นที่ท่านเกิดเราเอาคนไปประกอบให้ท่าน...” (อุดมพร กาญจน, สัมภาษณ์)

นอกจากการจัดการอบรมแล้ว ยังมีการใช้การสื่อสารผ่านช่องทางต่าง ๆ ทั้งการผลิตสื่อ เผยแพร่ให้ความรู้ การให้ความรู้แก่สื่อมวลชนเพื่อช่วยในเรื่องการรายงานข่าวได้อย่างถูกต้องและสร้างความเข้าใจแก่ประชาชน และการเพิ่มเติมความรู้ทางวิชาการจากวิทยากรและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เพื่อความปลอดภัยจากภัยพิบัติให้แก่ประชาชน

“...เราก็มีแผ่นพับ อะไรที่ให้ไปโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยพยายามใช้สื่อช่องต่าง ๆ ที่สามารถใช้สื่อออกมาได้...สื่อมวลชนท้องถิ่นเข้าใจกันเลย พยายามเติมอยู่ตลอด เติมให้ความรู้อยู่ตลอด...อันนี้ข้อสำคัญของสื่อ อันนี้พอเติมมาก ๆ คนก็เริ่มหาวิธีการอยู่รอดก็เป็นขาหนึ่งที่เราเข้าไป คล้าย ๆ การสอนเชิงปฏิบัติ ว่าถ้าหากเกิดแผ่นดินไหว เข้าใต้โต๊ะมุดใต้โต๊ะว่ากันไป หรือมุมอาคารยังงี้บ้าง...เราก็เชิญทาง มอ. วิทยาเขตภูเก็ต (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) เขาก็มีอาจารย์เชี่ยวชาญทางนี้อยู่ ของธรณีวิทยาพวกนี้ เราจัดเชิญเขามาว่าลักษณะของเปลือกโลก ศูนย์งี้ รอยเลื่อนนี้มันมีอะไรบ้าง กรมอุตุก็มีผู้เชี่ยวชาญอยู่ ศูนย์เตือนภัยพิบัติ งานไหนเราก็เชิญมากนะ ผู้ประกอบการต่าง ๆ โรงแรมต่าง ๆ ผมก็เพิ่งจัดไป...” (อุดมพร กาญจน, สัมภาษณ์)

การเฝ้าระวังเหตุเป็นการดำเนินงานที่มีความสำคัญ หน่วยงานราชการในระดับท้องถิ่นจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสาธารณภัยและภัยพิบัติในพื้นที่ของตนเอง ทำหน้าที่เฝ้าระวังเหตุ และเมื่อเกิดเหตุจะดำเนินการช่วยเหลือตามแผนงานทันที

“...ใช้วิทยุสื่อสาร แล้วก็ตัวของเจ้าพนักงานเองนะ...ตัวของนายกก็อยู่ อยู่ในนั้นคือเครือข่ายมันจะอยู่ด้วยกัน แล้วก็หลัก ๆ ก็ต้องอยู่กับทางแผนงานป้องกันและ

บรรเทาสาธารณภัยอยู่แล้ว คือลูกน้องเราจะแจ้งเราก่อนแล้ว...แม่ข่ายมันจะมีเสาอยู่ข้างหลัง แล้วก็เราจะมีเจ้าหน้าที่อยู่เวรตลอด 24 ชม.อยู่แล้ว เขาจะส่งข่าว..." (ยุทธนา บุญสูง, สัมภาษณ์)

3.2 การฝึกซ้อมแผนรับมือสาธารณภัยและภัยพิบัติ

ส่วนงานราชการระดับจังหวัดมีการฝึกซ้อมแผนรับมือสาธารณภัยและภัยพิบัติ โดยมีการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงท้องถิ่น ฝึกซ้อมด้วยการจำลองเหตุการณ์จริง และให้ทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องได้ลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ทางจังหวัดจะกำหนดเลือกพื้นที่ที่มีความพร้อม เหมาะสม และมีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติเป็นสถานที่ฝึกซ้อม จำลองเหตุการณ์ว่าเกิดเหตุจริง และดำเนินการจริง โดยประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามแผนและฝึกซ้อมเสมือนจริงทุกขั้นตอน ตั้งแต่เกิดเหตุ ชาวบ้านจะต้องปฏิบัติตามวิธีการหลบภัยอย่างปลอดภัย การแจ้งเหตุ การเข้าพื้นที่เกิดเหตุของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การเข้าช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ การคัดกรองผู้บาดเจ็บนำส่งโรงพยาบาล จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือ การจัดการภายในศูนย์ช่วยเหลือทั้งด้านอาหาร น้ำดื่ม การรักษาดูแลผู้บาดเจ็บทางร่างกาย และการฟื้นฟูจิตใจ คลายความกังวล จนเหตุการณ์คลี่คลาย ใช้เวลาฝึกซ้อมจริง 2 วันต่อเนื่อง

"...เรามาศึกซ้อมปีที่แล้วเอง (ปี 2559) เนื่องจากว่าทางเราได้รับข้อมูลว่ารอยเลื่อนมันมีในส่วนของอำเภอแมริมอยู่รอยหนึ่ง ฉะนั้นแล้วทางจังหวัดเขาเล็งเห็นว่าถ้าเราจะสมมติเหตุขึ้นมาแล้วทำให้มันประสบผลสำเร็จในทุกหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่าย...การซ้อมแผนเราจำลองชุมชนหรือตำบลนึงนะคะ ก็คือตอนแก้วเราเป็นตำบลประสบเหตุการณ์ร้ายแรงเลย ตอนเราจำลองเหตุการณ์ให้ทั้งตำบลชี้แจงชาวบ้านประชุมร่วมกันก่อนว่าเราจะซ้อมแผน ให้ชาวบ้านเข้าใจโดยที่จะใช้ตัวกลางก็คือผู้ใหญ่บ้าน อสม. พวกนี้เป็นสื่อ...เราจะจำลองเหตุการณ์จะมีเสียงไซเรนนะ สมมติมีเหตุชาวบ้านจะทำยังไง...เราจะแบ่งเป็นชุมชน เราจะให้ความรู้แก่ชาวบ้านว่าถ้าเกิดเหตุ ถ้าชาวบ้านถ้าอยู่ในตัวบ้าน หรือบ้านประมาณชั้นเดียวหรือบ้านทั่วไปให้อยู่ได้ โต๊ะ เราจะบอกกับผู้สูงวัยก่อน ถ้าเด็กถ้าอยู่ได้ให้มาอยู่ข้างนอกก่อน ระดับขึ้นมาเป็นโรงเรียน เรามีโรงเรียนอยู่ในพื้นที่อยู่สามโรงก็ให้ โรงเรียนซ้อมด้วย พอเกิดเสียงปี่นักเรียนกับคุณครูจะทำยังไง ครูจะเกณฑ์นักเรียนออกมาข้างนอกก่อน ข้างบนถ้าลงมาไม่ได้ให้มาอยู่ได้โต๊ะเรียน เขาก็ซ้อมแบบนี้ซ้อมประมาณสองวัน เพื่อให้เกิดเหตุการณ์จริง แบบวันแรกมันเกิดเหตุการณ์หนัก มีผู้เสียชีวิตอะไรยังไงบ้าง แล้วก็ผู้บาดเจ็บเป็นยังไง อีกวันนึงเราซ้อมเราเคลียสถานที่แล้วก็เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการยังไง อันนี้คือเบื้องต้น..." (สิทธิลักษณ์ สุทรวาสน์, สัมภาษณ์)

การซ่อมแผนจะเน้นการปฏิบัติตามเหตุการณ์จริง จำลองเหตุการณ์จริงเพื่อให้ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ส่วนงานต่าง ๆ ได้มีประสบการณ์จริง ตามเงื่อนไขการเกิดเหตุการณ์จริง เช่น โครงข่าย โทรศัพท์เคลื่อนที่ถูกรัดขาดจะสื่อสารกันระหว่างหน่วยงานที่ช่วยเหลืออย่างไร การช่วยเหลืออพยพ ผู้บาดเจ็บ รวมทั้งการประชุมสรุปเพื่อปรับปรุงแผนในครั้งต่อไป

“...เราจำลองว่าการสื่อสารมันถูกรัดขาด เพราะฉะนั้นเราจะไม่สามารถสื่อสารกันได้ อันนี้เป็นอุปสรรคหนึ่งที่เราจะสื่อสารกันยังไงเนื่องจากโทรศัพท์ใช้ไม่ได้ เราเลยใช้วิธีการก็คือพอเกิดเหตุปุ๊บ เราจะมี วอแดง วิทยุสื่อสาร เราก็กวัก วอ. แดง ให้เจ้าหน้าที่แต่ละชุดไปแล้วใช้ในการประสาน เนื่องจากวิทยุแดงจะเป็นเครือข่ายสั้น สามารถที่จะใช้ภายในตำบลได้ประมาณ สี่ห้ากิโลได้ อันนี้ก็จะ เป็นช่องทางหนึ่ง เนื่องจากว่าช่องทางการสื่อสารเนี่ยควรจะ ต้องถูกตัดขาด...เราก้ใช้วิทยุสื่อสารซึ่ง เจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยที่ออกไปปักชายปักขวาจะมีแต่ละจุดไป แล้วก็คนที่จะมีก็คือ ส่วนของฝ่ายบริหาร ซึ่งผู้สั่งการเพื่อที่จะรับฟัง แล้วก็จุดสั่งการนี้จัดรับสัญญาณก็คือ ที่นี้ ก็คือศูนย์อำนวยการก็คือเครือข่ายนะจะอยู่ที่นี่ เนื่องจากเสาร์แม่เบทจะอยู่ ตรงนี้อยู่แล้ว...เรื่องของการบาดเจ็บเราจะให้ชาวบ้านรู้โดยตนเองนะว่าถ้าเกิดเหตุ แล้วออกมาข้างนอกสมมติมันเป็นเหตุการณ์หนักจุดที่ชาวบ้านจะไปไหน เราจะ บอกเลยว่าพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้านมีที่ไหนบ้างให้ไปตรงนั้น...เช่น สนามกีฬาใน โรงเรียน ป่าช้าที่มันจะมีที่โล่งกว้างซึ่งอันนี้จะเป็นจุดที่ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะ ทราบตัวตนเองว่าเวลาเกิดเหตุปุ๊บให้ไปอยู่ตรงนั้นนะ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่เราจะ แบ่งงานกันว่าปักชาย ปักขวา แล้วก็ตรงกลางจะไปกันยังไง แล้วให้ไปรวมกันแล้วก็ คัดกรอบผู้ประสบเหตุ จากนั้นนำผู้ประสบเหตุไปอยู่ศูนย์กลาง เป็นกองอำนวยการ เราจะตั้งไว้ที่โรงเรียนบ้านดอนแก้ว ซึ่งเป็นศูนย์กลางของตำบล...จะมีหน่วยแพทย์ ประจำตำบลเข้ามา อสม. จิตอาสาที่จะรวมตัวกันตรงนั้นก่อนเพื่อที่จะรองรับแต่ละที่ เข้ามาซึ่งก็คือผู้ป่วยที่เราซ่อมกัน...ในการซ่อมมันก็จะมียากหลายของเหตุการณ์ ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียชีวิต รีเฟอผู้ป่วยจากนี้เข้าโรงพยาบาลต่าง ๆ ซึ่งเราซ่อมจริงเราก้ จะรีเฟอจริงไปโรงพยาบาลต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นลำพูน ลำปาง...ซ่อมสองวัน พออีกวันหนึ่งนี้ เหตุการณ์มันเริ่มเบาบางลง คือเหตุการณ์วันแรกเราซ่อมจบที่ส่งผู้ป่วยเข้านอนก็คือ หมายถึงว่าส่งผู้ประสบภัยมารวมกัน ส่งผู้ป่วยเข้านอน สวดมนต์ ไม่ว่าจะทำกิจกรรม ทำเสริมวันแรก คือถือว่าซ่อมกันวันแรก ผู้ป่วยเหล่านี้เราจะมีโซนนิ่งอย่างทีบอกว่า เยียวยาจิตใจ จะมีกลุ่มจิตอาสาซึ่งทำกิจกรรมนั้นหนาการกับผู้ป่วยหรือผู้ประสบเหตุ เหล่านี้ด้วย...หลังจากจบวันแรกวันที่สองเราจะประชุมกันมีเหตุการณ์ อุปสรรคที่มัน เกิดขึ้น ข้อสังเกตการณ์อะไรต่าง ๆ เราก้จะมาพูดกันในวันที่สองทุกหน่วยงานที่เรา

จะได้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนของประชาชนด้วยที่เข้ามาคุยกัน...” (สิทธิลักษณ์ สุทธวาสน์, สัมภาษณ์)

3.3 การบูรณาการทำงานแบบเครือข่ายของส่วนงานภาครัฐ ท้องถิ่นและประชาชน

การทำงานของส่วนงานราชการมีการประสานงานเป็นเครือข่ายในพื้นที่ ระหว่างส่วนงานราชการท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และประชาชน ซึ่งมีกฎหมายรองรับการทำงานร่วมกันด้วย

“...ระดับหมู่บ้านมาระดับท้องถิ่น ตำบลแล้วก็เข้าสู่ระดับอำเภอ...ระบบนี้มันจะมีอยู่แล้วของกฎหมายว่าด้วยการป้องกันทางสาธารณสุขมันจะแบ่งขอบข่ายกันไว้แล้ว... นายอำเภอจะเป็นผู้สั่งใช้ท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นเป็น ปก สูงกว่าเขาก็คง อบต. บ้าง ของเทศบาลบ้างสั่งใช้เป็นทอด ๆ...ที่เกินความสามารถของท้องถิ่นเขาก็จะขอ มาขอให้เราช่วย แจ่งหรือขอกำลังเพิ่ม...รวมทั้งหน่วยอื่นด้วยถ้าไม่ไหวจริงก็จะร้องขอ ทั้งทหาร ตำรวจชายแดนในพื้นที่ หน่วยกำลังในพื้นที่ หน่วยป่าไม้...อำนาจกฎหมายภัยพลเรือนให้อำนาจ ผู้อำนวยการแต่ละพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นในระดับในท้องถิ่น ระดับอำเภอร้องขอให้เหล่านี้ช่วยได้ อำนาจทางกฎหมายของทาง ปก. เขา นะครับ...” (วาทิต ปัญญาคม, สัมภาษณ์)

การสื่อสารในกลุ่มทำงานใช้วิทยุสื่อสารเป็นช่องทางการติดต่อสื่อสาร ทั้งด้านเตือนภัย แจ่งเหตุ ภัย ช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ โดยมีคลื่นวิทยุสื่อสารความถี่กลางของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ปก. ส่วนงานปกครองระดับจังหวัด และส่วนกลาง และคลื่นท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายกู้ภัย มูลนิธิต่าง ๆ และนักวิทยุสมัครเล่นในพื้นที่

“...ผมเอง (หัวหน้างาน ปก.จังหวัด) ดูแลวิทยุที่มีความถี่กลาง โดย กสทช. มอบ อำนาจให้ ปก. จังหวัด ดูแลความถี่กลางในส่วนของจังหวัดมอบให้ศูนย์ ปก. เขต ดูแลความถี่กลางในส่วนของเขต ที่เรามีช่องทางการสื่อสาร...ลูกน้องผมก็ต้องใช้ ความถี่ แต่ความถี่ที่เขาใช้ปกติ อย่างเช่นท้องถิ่นนี้มีความถี่การเรียกขานนี้ อย่าง อันดามัน เขาจะมีเครื่องอีกเครื่องหนึ่งได้รับแจ่งจากเครือข่ายท้องถิ่นได้ข่าวปุ๊บ ผมเป็น center ของท้องถิ่นก็ส่งข่าวต่อมาทางความถี่กลางว่าเกิดเหตุตอนนี้ ขอรับ ความช่วยเหลือ สถานการณ์เป็นอย่างไรบ้างต้องการรับความช่วยเหลือจากจังหวัด อย่างไร อันนี้เรามีแผนค่อนข้างครอบคลุมและชัดเจน...” (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

นอกจากวิทยุสื่อสารแล้ว ยังมีการสื่อสารผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ แอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งใช้เป็นช่องทางสนทนา ส่งข่าวสาร แจ้งเหตุ แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงาน ในกลุ่มคนทำงาน

“...มีวิทยุ มีโทรศัพท์แล้วก็มีเรื่องของการใช้ social...มีไลน์ มีเฟซบุ๊ก อะไรพวกนี้ครับ แต่ตอนนั้นรู้สึกน่าจะเป็นไลน์ ช่วงไลน์กำลังใหม่ ๆ...เป็นกลุ่มที่เราตั้งกันขึ้นมาเองครับ ก็จะเป็นกลุ่มกู้ชีพ กู้ภัย หลักๆ ก็จะเป็นทั้งอาสา ทั้งตัวเจ้าหน้าที่ข้าราชการเอง แล้วก็พวกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามาเราก็ดังๆ รู้จัก...ผมรู้จักน้องผมก็ตั้งน้องเข้ามา เพื่อจะได้สื่อสารกันได้ตลอดเวลา แล้วก็อย่างนี้ อาจารย์ทาง มช. (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) เนี่ย ท่านก็มีอาจารย์ที่เป็นเรื่องของแผ่นดินไหว อาคารลุ่มก็ตั้งท่านเข้ามา เวลานั้นเราก็จะขอท่านเป็นที่ปรึกษาว่าอันนี้มันเป็นอย่างนี้ อะไรยังไง รวมทั้งเรื่องของอาจารย์ที่อยู่ที่นี่มีความรู้เรื่องของวิศวะโครงสร้างอย่างนี้ เราก็ดูเข้ามา...” (แสนพล แก้วทราย, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ในพื้นที่ที่เข้าถึงลำบาก พื้นที่ป่าเขา อาจจะไม่มียุทธยานเคลื่อนสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารผ่านดาวเทียมจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถใช้สื่อสารได้ อย่างไรก็ตามในพื้นที่ท้องถิ่นยังไม่มีเครื่องมือสื่อสารผ่านดาวเทียม เช่น โทรศัพท์ดาวเทียม

“...ในป่าในเขาลำบากมาก เว้นแต่ให้อบต. (องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น) มีพวกดาวเทียม โทรศัพท์ดาวเทียมหรือเครื่องมือสื่อสารด้านดาวเทียม...เรายังไม่มี (อำเภอแม่ระมาด จ.ตาก) ที่นี่ไม่มีโทรศัพท์ดาวเทียมนะ...” (วาทิต ปัญญาคม, สัมภาษณ์)

3.4 ข้อกำหนดอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

ส่วนงานราชการมีการกำหนดกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่จะช่วยสนับสนุนการจัดการลดความรุนแรงจากภัยพิบัติ เสริมความปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุ โดยมีการกำหนดให้อาคารสิ่งก่อสร้างจะต้องมีก่อสร้างเพื่อให้สามารถรับแรงสั่นสะเทือนจากแผ่นดินไหวได้ในระดับหนึ่ง ผ่านการควบคุมและการอนุญาตก่อสร้างอาคาร สิ่งก่อสร้างในพื้นที่เขตเทศบาล เขตเมือง อีกทั้งชาวบ้านที่เคยประสบเหตุหรือในพื้นที่รอยเลื่อน จะมีการสร้างบ้านที่ป้องกันแรงสั่นไหวได้ในระดับหนึ่งเช่นกัน

“...กำหนดครับ กำหนดทั่วประเทศ...แต่ไม่ได้หมายถึงว่าจะควบคุมทั้งหมด แต่เดี๋ยวนี้ไม่ต้องห่วงบ้านชาวบ้านเขาก็ตื่นตัว...เขารองรับอยู่แล้วครับ ใส่เหล็กใส่ไร เพียงแต่ว่าไม่ได้คำนวณ แต่ก็ใส่แบบชาวบ้านเผื่อไว้ ก็สามารถช่วยได้ส่วนนึง...” (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

3.5 ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง (Urban Search and Rescue; USAR)

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีการพัฒนาบุคลากรของตนเอง เพื่อเข้าร่วมเป็น “ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง” (Urban Search and Rescue; USAR) ซึ่งเป็นชุดปฏิบัติการค้นหาและช่วยชีวิตอุบัติเหตุภัย กำกับมาตรฐานโดย International Search and Rescue Advisory Group (INSARAG) ภายใต้การจัดตั้งดูแลขององค์การสหประชาชาติ (UN) และปัจจุบันมีทีม USAR ของ ปภ. แล้ว ที่สามารถปฏิบัติงานได้ในประเทศ แต่ยังไม่สมบูรณ์ในระดับนานาชาติตามเกณฑ์ของ INSARAG โดยเฉพาะในด้านอุปกรณ์ อยู่ระหว่างการพัฒนาเพื่อให้ได้ไปรับรองระดับนานาชาติอย่างสมบูรณ์

“...เราผลิตบุคลากรที่เรียกว่า ชุด USAR เป็นชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง ซึ่งเราพยายามจะสร้างมาตรฐานของ UN นะครับ...ตอนนี้กรมสร้างทีมขึ้นมาแล้ว ผมเป็นหนึ่งในทีมของ USAR ของกรมด้วย...ทุกประเภทภัย มันจะเป็นชุด ยูซาร์ของประเทศ ไทย มันก็จะ เป็น USAR Thailand...แต่ตอนนี้เรายังไม่ได้ใบ certificate ของทาง UN... ผมยกตัวอย่างง่าย ๆ สมมติว่าทาง INSARAG บอกว่าเราต้องมีของ สีบอย่าง ตอนนี้ประเทศไทยมีแปดอย่างแล้ว เรายังขาดอยู่สองอย่าง อันนี้ยกตัวอย่างครับ มันก็จะมีเรื่องของระบบอินเทอร์เน็ตไร้สาย ความเร็วสูงที่จะต้อง มันจะต้องรายงานผลในเรื่องของการ alert ต่อเหตุที่มันเกิดขึ้นแต่ละพื้นที่ว่าตอนนี้คุณทำอะไรไปแล้วบ้าง ช่วยคนได้บ้าง ในพื้นที่กี่ตารางกิโลเมตร ก็อะไรก็แล้วแต่ เราช่วยอะไรได้บ้าง พื้นที่ความเสียหายเป็นยังไง อะไรอย่างนี้...” (แสนพล แก้ว หวาย, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ทีม USAR ของไทย มีการอบรมให้ความรู้บุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานค้นหาและช่วยเหลือนักเสียชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“...ตอนนี้เบื้องต้น เราดูแลประเทศเราก่อน ที่นี้พอเวลาเกิดเหตุอย่างตอนนี้ ประมาณสิบกว่าจังหวัดภาคเหนือตอนบน หรือเอาแคบ ๆ ก็คือ ประมาณแปดเก้าจังหวัดภาคเหนือตอนบนนะ มันมีเหตุเรื่องของการแผ่นดินไหวอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องที่เราต้องเฝ้าระวัง...ตอนนี้ผมก็ถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ผลิตไปให้ทีมในจังหวัดเชียงใหม่...เป็นชุดปฏิบัติการค้นหา ภูภัยจังหวัดเชียงใหม่...สนธิกำลังพลเรือน ตำรวจ ทหารแล้วก็ปภ. แล้วก็องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น...” (แสนพล แก้วหวาย, สัมภาษณ์)

3.6 เว็บไซต์และแอปพลิเคชัน (Application) ภัยพิบัติแผ่นดินไหว

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการเตือนภัยพิบัติแผ่นดินไหว มีการจัดทำเว็บไซต์และแอปพลิเคชันเตือนภัยพิบัติ แจ้งการเกิดเหตุแผ่นดินไหว ในส่วนของแอปพลิเคชันยังมีแอปพลิเคชันที่จัดทำและเผยแพร่แอปพลิเคชันให้สามารถดาวน์โหลด (Download) มาใช้ได้งานบนโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตหรือสมาร์ทโฟน ได้ทั้งระบบปฏิบัติการ ไอโอเอส (IOS) และ แอนดรอยด์ (Android) มีทั้งแอปพลิเคชันของไทยและต่างประเทศ

“...มันจะมีแอปเอนะ คือเราสามารถเช็คได้...มันจะเป็นแอปที่มันจะรายงานแผ่นดินไหวดังทั่วโลกมันก็จะขึ้นมา...ตอนที่เกิดปีแรก ๆ เราจะดาวน์โหลดแอปมาเลย...” (สิทธิลักษณ์ สุทรวาสณ์, สัมภาษณ์)

จากการหาข้อมูลเพิ่มเติมของผู้วิจัยพบว่า กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้จัดทำเว็บไซต์ ศูนย์เตือนภัยพิบัติ (National Disaster Warning Center; NDWC) และจัดทำแอปพลิเคชัน NDWC เป็นการเพิ่มช่องทางในการแจ้งเตือนภัยพิบัติต่าง ๆ ให้กับประชาชนได้ใช้ประโยชน์

Warning : 10.54 on 17 Scale: 00 ระดับไหวแรงมาก ขนาด 3.1 ความลึก 12 กิโลเมตร ระยะเวลา 20.53 วินาที ความถี่ 0.65 Hz อนุพัทธ์ของคลื่นแผ่นดินไหว

Home About Us News&Activity Knowledge Volunteer Academic Room

รายงานสรุป

สถานการณ์ภัยพิบัติประจำวัน

วันที่เกิดเหตุ	รายละเอียด
10/05/2558	1. เกิดแผ่นดินไหวขนาด 3.1 ความลึก 12 กิโลเมตร ระยะเวลา 20.53 วินาที ความถี่ 0.65 Hz อนุพัทธ์ของคลื่นแผ่นดินไหว

รายงานผลการการเฝ้าระวังภัยพิบัติ ประจำ วันที่ ๑๐ มี.ย. ๖๐

แผนที่รายงานแผ่นดินไหวทั่วโลก

แผนที่แสดงภัยพิบัติ

ภาพที่ 4.15 ตัวอย่างแอปพลิเคชันของศูนย์เตือนภัยพิบัติ (National Disaster Warning Center; NDWC) จาก เว็บไซต์ศูนย์เตือนภัยพิบัติ <http://www.ndwc.go.th>

ภาพที่ 4.16 ตัวอย่างแอปพลิเคชันของศูนย์เตือนภัยพิบัติ (National Disaster Warning Center; NDWC) จาก เว็บไซต์ศูนย์เตือนภัยพิบัติ <http://www.ndwc.go.th>

นอกจากนี้ยังมีแอปพลิเคชันจากต่างประเทศที่สามารถดาวน์โหลดมาใช้งานได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น QuakeFeed เป็นแอปพลิเคชันแจ้งเหตุเกิดแผ่นดินไหวทั่วโลก สามารถตั้งเตือนเมื่อเกิดเหตุในพื้นที่ใกล้เคียงผู้ใช้งานได้ เลือกรายการข้อมูลที่ต้องการทราบ และดูแผนที่ได้

ภาพที่ 4.17 ตัวอย่างแอปพลิเคชันศูนย์เตือนภัยพิบัติ “QuakeFeed” จาก Application QuakeFeed

นอกจากเทคโนโลยีที่กล่าวมา ส่วนงานปกครองท้องถิ่นบางแห่ง ได้นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับงานด้านข้อมูลชุมชน โดยการออกแบบโปรแกรมที่ผนวกรวมข้อมูลประชากรในพื้นที่กับแผนที่ชุมชนบนดาวเทียม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ ได้ออกแบบจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมโยงฐานข้อมูลประชากรในแต่ละบ้านกับแผนที่ดาวเทียมกูเกิ้ลแมพ (Google Map) ผู้ใช้งานโปรแกรมสามารถเลือกดูตำแหน่งบ้านของประชาชนและทราบได้ทันทีว่าบ้านนั้นมีผู้อาศัยอยู่จำนวนเท่าไร มีผู้พิการ มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่หรือไม่ จำนวนเท่าไร ซึ่งส่วนงานใช้เป็นข้อมูลในการทำงานด้านการบริหารชุมชน การให้ความช่วยเหลือ สวัสดิการชุมชน สาธารณสุข รวมทั้งด้านการจัดการสาธารณสุขได้

“...เราจะมีระบบ tech map เป็นระบบคอมพิวเตอร์ที่หลาย ๆ ที่มาศึกษาดูงานที่ผมนู่นะครับ มันจะเป็นเครือข่ายเหมือนระบบดาวเทียม เราเข้า google ปู๊ปเราสามารถชี้ได้เลย บ้านหลังนี้เลขที่นี้ กดเข้าไปปู๊ปจะบอกเลยว่ามีชายกี่คน หญิงกี่คน ผู้สูงอายุกี่คน เรียนกี่คน แล้วมีผู้พิการกี่คนจะรู้...เป็นศูนย์ระบบข้อมูลของ Tech map เด็กที่ทำจะเป็นเจ้าหน้าที่ของเรา เป็นคนสร้างข้อมูลขึ้นมาหมดเลย...โดยระบบก็คือ เรามีข้อมูลพื้นฐานที่ อสม.เก็บแต่ละจุด พอได้มาปู๊ปใช้ใหม่ แล้วเอาข้อมูลนี้มา match กับตัวแผนที่ถูกไหมครับ แล้วสามารถเช็คทางดาวเทียมได้...”
(ยุทธนา บุญสูง, สัมภาษณ์)

ตอนที่ 4 การรายงานข่าวของสื่อมวลชน

การรายงานข่าวของสื่อมวลชนท้องถิ่นในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว และสื่อมวลชนส่วนกลางระดับประเทศ มีรายละเอียดประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

- 4.1 กระบวนการทำข่าวแผ่นดินไหว
- 4.2 แหล่งข่าวและเครือข่ายในการทำข่าวแผ่นดินไหว
- 4.3 การตรวจสอบข้อมูลในการรายงานข่าว
- 4.4 หลักการรายงานข่าวแผ่นดินไหว
- 4.5 ข้อควรคำนึงในการรายงานข่าวแผ่นดินไหว

ผลการวิจัยในแต่ละประเด็น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 กระบวนการทำข่าวแผ่นดินไหว

กระบวนการทำข่าวของสื่อมวลชน เริ่มต้นขึ้นหลังเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวในพื้นที่ที่สื่อมวลชนรับผิดชอบ โดยเริ่มต้นจากการที่สื่อมวลชนได้ข้อมูลการเกิดเหตุแผ่นดินไหวขึ้น ซึ่งการได้รับข้อมูลการเกิดแผ่นดินไหว มาจากหลายแหล่งข่าว โดยมักจะทราบข่าวจากชาวบ้านในพื้นที่ หน่วยงานในพื้นที่ที่เป็นเครือข่ายกับสื่อมวลชน ซึ่งเกิดจากการที่สื่อมวลชนลงพื้นที่ทำข่าวอื่น ๆ และสนิทสนม มีการให้หมายเลขโทรศัพท์เพื่อติดต่อกับนักข่าว

“...เราจะมีแหล่งข้อมูล ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในพื้นที่ หัวหน้าหน่วยงานราชการอะไรต่าง ๆ ทั้งองค์ภาครัฐภาคเอกชน...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

“...เป็นชาวบ้านแจ้งมาผ่านโทรศัพท์...โทรมาหาผู้สื่อข่าวว่าเขาอยากแจ้งข่าวที่บ้านเขาเสียหาย...เขาอยากให้สื่อมานำเสนอเพราะเขากลัวจะไม่ได้รับการช่วยเหลือ...” (ภูติส กิตติสภาพร, สัมภาษณ์)

“...มักจะได้รับการแจ้งจากแหล่งข่าวที่อยู่พื้นที่โดยตรง และประกาศเตือนส่วนกลางจากกรมอุตุบ้าง หรือศูนย์เตือนภัยพิบัติแห่งชาติ...บางครั้งเวลาส่วนกลางจะรู้ก่อนเพราะว่าเขาจะใกล้ชิดจากหน่วยงานทางราชการที่เป็นหน่วยงานหลักของรัฐบาลจะเป็นคนให้ข้อมูล กับอีกอันติดตามข่าวสารจากช่องทางต่าง ๆ...” (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

ปัจจุบันมีสื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้สื่อข่าวสามารถติดต่อกับชาวบ้าน และใช้เครือข่ายข่าวได้อย่างสะดวกมากขึ้น สามารถส่งข้อความมาแจ้ง และส่งภาพประกอบได้อีกด้วย ช่วยให้สะดวกยิ่งขึ้นในการทำข่าว สื่อสังคมออนไลน์ที่นักข่าวใช้ติดต่อได้แก่ แอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก

“...มีระบบการติดต่อสื่อสารผ่าน application Line, Facebook อะไรต่าง ๆ ดังนั้นมันทำให้ มันอำนวยความสะดวกผู้สื่อข่าวได้มากพอสมควร ในการที่เรามีเครือข่ายเนอะ เครือข่ายเขาอาจจะขึ้นมา ไหวตรงโน้นรุนแรง ไหวตรงนี้รุนแรง เราก็ขอส่งภาพให้หน่อย หรืออะไรให้หน่อย ถ้ามันน่าสนใจ เราก็จะลงเข้าไปในพื้นที่...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

“...เดี๋ยวนี้ไม่ว่าเหตุการณ์ใดนะครับ ภาพนี้จะปรากฏขึ้นทางไลน์ ทางเฟซ ภายในสอง สามนาทีเท่านั้น ก็เนี่ยพอแผ่นดินไหวที่เชียงรายบู๊บ เราก็นี้กว่ามันน้อย แต่ปรากฏว่าเราดูตามโซเชียลต่าง ๆ เฮ้ย มันมีถนนยุบลงไป ผมต้องเดินทางเข้าไปที่เกิดเหตุทันทีเลย...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

“...ปัจจุบันการสื่อสารออนไลน์ทำให้การระบบแจ้งข่าวสารชาวบ้านเป็นหลัก ทางเฟซบุ๊ก ทางระบบไลน์ กว่าแปดสิบเปอร์เซ็นต์ เราจะเห็นภาพที่เป็นจริง ทันทีเกิดเหตุ เขาสามารถหาพื้นที่ที่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตส่งมาให้ได้เลย...เฟซบุ๊กของผมเอง

เขาโพสต์มาหาผม แซทมา บางคนก็แท็กมาหา บางคนก็ไลน์มาบ้าง...” (เกียรติศักดิ์ เนตรทอง, สัมภาษณ์)

“...จากอินเทอร์เน็ตศูนย์เตือนภัยเขาจะรายงานว่าแผ่นดินไหว...ทางไลน์ของกลุ่ม สื่อมวลชนที่อยู่ในกลุ่มของจังหวัด แล้วก็หน่วยงานด้วยครับ...” (สมชาย เกิงผาก, สัมภาษณ์)

“...เดี๋ยวนี้โลกโซเชียลค่อนข้างไว ไวกว่าเราที่รับรู้อีกเพราะว่าเราแค่ 3 แมกนิจูดหรือ 3 ริกเตอร์นี้ ในอำเภอเมืองแทบจะไม่รู้เรื่องเลยครับ...เราก็รับแจ้งจากโลก โซเชียลว่ามีแผ่นดินไหว...ส่วนมากจะเป็นไลน์ครับ...ก็จะเป็นของกลุ่ม ๆ เขาแจ้งชาวบ้าน กลุ่มอาสาสมัครบ้าง แล้วก็กลุ่มส่วนราชการบ้าง...” (ภูติส กิติสถาพร, สัมภาษณ์)

“...จะรู้จากเฟซ จากไลน์ก่อน แต่ก็ยังไม่เชื่อเพราะหวังว่ามันเป็นข่าวเก่ารีเปลา ส่งต่อ ๆ ผิดรีเปลา ก็เชื่อได้อย่างเดียวก็คือคุณแม่ฮ่องสอนก็จะโทรถามเขาว่าจริงไหม...” (เอกณรินทร์ ใจมะโน, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังทราบจากอาสาสมัครป้องกันภัยในพื้นที่ และเพื่อนนักข่าวในพื้นที่

“...เราต้องผูกมิตร สร้างสัมพันธ์ที่ดีกับเขา (อาสาสมัครที่อยู่ในพื้นที่) เพราะพวกนี้จะไปถึงจุดแรก คนแรกของเหตุการณ์นะครับ...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

“...คือไลน์มันจะมาจากกลุ่มเพื่อนเราก็พอเช็คได้ แต่ความซัวร์ยังไม่เท่ากับคนที่เขา ดูแลในพื้นที่...” (เกียรติศักดิ์ ปรีชาพิทยารัตน์, สัมภาษณ์)

หลังจากเกิดเหตุขึ้นในพื้นที่ นักข่าวจะทราบจากคนในพื้นที่ในเวลาหลังจากนั้นค่อนข้างจะเร็ว แต่นักข่าวจะต้องตรวจสอบยืนยันกับหน่วยงานราชการโดยตรง นักข่าวให้ข้อมูลว่า ช่วงระยะเวลาที่หน่วยงานรับผิดชอบจะให้ข่าวยืนยันเกิดเหตุแผ่นดินไหว จะใช้เวลาหลังจากเกิดเหตุประมาณ 10-20 นาที

“...ประมาณเกือบ 20 นาทีเหมือนกันนะครับ เพราะว่าบางครั้งนะครับ ไลน์มาบอกนะว่าแผ่นดินไหวแม่ลาว (จังหวัดเชียงราย) นะใครรู้บ้าง...เราก็กลับไปเช็คที่เว็บไซต์ของกรมอุตุนิยมวิทยา ยังไม่ขึ้นเลย แล้วอีกสิบนาที ยี่สิบนาทีถึงเพิ่งขึ้นมามาว่าตรวจพบแผ่นดินไหว...” (ภูติส กิติสถาพร, สัมภาษณ์)

หลังจากทราบเหตุเกิดแผ่นดินไหวแล้ว ในฐานะของสื่อมวลชนจะมีการตรวจสอบว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นจริงก่อนจะรายงานข่าว โดยเน้นการตรวจสอบกับพื้นที่ที่เกิดเหตุ จากนั้นจะตรวจสอบจากหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับแผ่นดินไหว เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา เพื่อให้ยืนยันว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง และให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าเกิดในพื้นที่ใด ระดับความรุนแรงเท่าไร จุดศูนย์กลางอยู่ที่ใด แล้วจึงรายงานข่าวเบื้องต้นว่าเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหว โดยรายงานว่า

เกิดแผ่นดินไหวที่ใด ระดับความรุนแรงเท่าไร จุดศูนย์กลางอยู่ที่ใด หลังจากนั้นจะลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบความเสียหาย และผลกระทบ

“...เมื่อแน่ใจว่ามันมีแผ่นดินไหวจากการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ศูนย์วัดความสั่นสะเทือนอะไรเรียบร้อย เราก็จะรายงานทันทีก่อนว่ามันเกิดแผ่นดินไหว ขนาดนี้ก็ริกเตอร์ ๆ อะไรอย่างนี้ค่ะ จุดศูนย์กลางอยู่ที่ไหน ๆ อะไรอย่างนี้ค่ะ นั่นคือข่าวแรกก่อน หลังจากนั้นค่อยลงไปในพื้นที่เพื่อที่จะหาว่าตรงไหนมันได้รับผลกระทบ...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

“...ตอนแรกผมก็รายงานเป็นเรื่องธรรมดาว่า วันนี้ไหว หนึ่งแมกนิจูด ความลึกเท่าไร เราจึรายงาน มันอยู่ตรงจุดไหนของ อำเภอจอมทอง อำเภอแม่วาง (จังหวัดเชียงใหม่) เกิดจากรอยเลื่อนแม่วางกับรอยเลื่อนแม่ทา...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

หลังจากนั้นจะมีการรายงานข่าวเป็นลำดับขั้นตามเหตุการณ์ ดังนี้ เริ่มจากรายงานข่าวแจ้งเหตุการณ์ รายงานผลกระทบในพื้นที่ ความช่วยเหลือจากภาครัฐ ความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ประสบเหตุ และเมื่อเหตุการณ์สงบ จะรายงานเรื่องการซ่อมแซมบ้านเรือน การฟื้นฟูจิตใจ แผนการป้องกัน การซ่อมการอพยพและหลบภัย ซึ่งจะจัดขึ้นในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวรุนแรง

“...หนึ่งแจ้งก่อนว่ามันเกิดแผ่นดินไหว สองไปดูพื้นที่ว่าที่ใดที่ได้รับผลกระทบ สามติดตามหน่วยงานราชการหรือว่าผู้ว่าหรือว่าหัวหน้าหน่วยงานที่ลงพื้นที่ว่าเข้าไปให้ความช่วยเหลือจนเจออย่างไรนะคะ บรรเทาทุกข์อย่างไร สี่ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเนี่ยเขาเดือดร้อนยังไงนะคะ ห้าเรื่องของการซ่อมแซม การบูรณาการ เรื่องของการป้องกัน ทำยังไงในอนาคตที่จะไม่ให้มันเกิดขึ้น...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

“...เรียงลำดับ เสนอความรุนแรงนะ เรายึดภาพเป็นหลักนะ รายงานเนื้อข่าวยังไม่เท่าไรหรอก ภาพนี้ชาวบ้านเห็นความเสียหาย ของพระพุทธรูป ของวิหาร ของบ้านเรือนที่พังราบหมด แผ่นดินรอยร้าวของแผ่นดิน เราจะนำเสนอข่าวเป็นภาพชุดก่อน จากนั้นก็ให้เริ่มจากหน่วยงานวิชาการ หน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ เข้ามาบรรยายถึงความเสียหาย ที่ได้สำรวจว่ามีจำนวนมากน้อยเท่าไร นะครับ ที่ไหนเสียหายมาก ที่ไหนเสียหายน้อย จากนั้นเราก็รายงานว่ามันจะเกิดซ้ำซ้อนขึ้นมาไหม after shock ขึ้นมาอย่างไร แล้วจะมีการไหวใหญ่อย่างไร ให้พวกที่ว่ามีความรู้ด้านนี้ให้พูดออกมา...แล้วก็รอยเลื่อน ในเมื่อมันเข้าที่แล้วมันก็คงจะไม่เกิดขึ้นมาอีก ก็ต้องรายงานลงมาอย่างนี้ แล้วก็การช่วยเหลือเป็นอย่างไร หน่วยงานภาครัฐ การเตรียมการ

รับสถานการณ์ยังไง เพราะว่าขวัญคนที่อยู่ในพื้นที่มันกระเจิงไปหมดแล้ว ทำยังไงจะเรียกขวัญเขากลับมา...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

“...ความเสียหาย ต้องมาก่อน...เพราะว่าถ้านำเสนอความช่วยเหลือจากรัฐจะมาด้วยความเร็วสุด...คือถามจากผู้นำท้องถิ่นก่อนนะครับ เพราะเขาจะรู้จำนวนลูกบ้านเขา...จะประเมินเบื้องต้นไว้ก่อน...แต่มันรายงานหลายครั้ง แต่ครั้งสุดท้ายก็มาจากข้อมูลราชการของทางอำเภอประกาศออกมาว่ายอดสรุปออกมา...การช่วยเหลือการเยียวยา ว่าไปรียังไปถึงแค่ไหน...ส่วนใหญ่สเด็ปนี่คือการไปสัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้ได้รับผลกระทบ...ต่อไปจะเป็นการไปฟื้นฟูในระบบจิตใจหรือป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นในรอบต่อไป...ที่นี้อาจจะเป็นการจัดกิจกรรมซ่อมแผนประจำปี...เพื่อให้ชาวบ้านตื่นตัว...” (เกียรติศักดิ์ เนตรทอง, สัมภาษณ์)

“...ช่วงสองสามวันแรกส่วนมากจะเป็นเรื่องของความเสียหายมากกว่า หลังจากนั้นหลายวันต่อมาก็เป็นประเด็นของการช่วยเหลือ การช่วยเหลือเสร็จเรียบร้อยแล้วนี่ก็จะเป็นเรื่องของสภาพจิตใจ แล้วก็อีกช่วงจะเป็นของการปรับตัวของประชาชนหลังเกิดแผ่นดินไหวแล้วเป็นยังไง...” (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

การทำข่าวระหว่างเกิดเหตุ จนถึงระยะฟื้นฟู จะมีระยะเวลาในการรายงานเหตุการณ์แผ่นดินไหวในแต่ละครั้ง ใช้เวลารายงานข่าวต่อเนื่องประมาณ 1 เดือน โดยมีประเด็นข่าวไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจนถึงขั้นฟื้นฟูในพื้นที่ จะหยุดทำข่าว แต่ยังคงมีการติดตามเป็นระยะในด้านการให้ความช่วยเหลือ ฟื้นฟูบ้านเรือน ให้ความรู้ ป้องกันในอนาคต ต้องเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งจัดการตนเองได้

“...หลังจากหนึ่งเดือนผ่านไปเราก็คุยกับการข่าวภูมิภาคว่าตอนนี้ประเด็นเราเริ่มหมดแล้วไม่มีแล้ว เพราะนำเสนอต่อไป เราก็จะได้แต่เรื่องสภาพจิตใจ แล้วถ้าหากไปหาชาวบ้านบ่อย ๆ นี้ เขาก็จะขอความช่วยเหลืออย่างอื่น การรับบริจาคจะทำให้เขาเคยชินว่าจะต้องมาขอรับบริจาค เราก็ซา ๆ ลงหลังจาก 1 เดือนผ่านไปแล้ว...แต่หลังจาก 1 เดือนผ่านไปแล้วทางช่อง 3 เอง เขาก็ไม่ได้หยุดเขาก็ให้ทีมข่าวในจังหวัดไปสำรวจความเสียหายในภาพรวมว่ามีการช่วยเหลือของส่วนราชการไหม...” (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

“...หนุนเสริมให้ภาคประชาชน ผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยง มีความเข้มแข็ง และรู้ว่าจะจัดการตัวเองอย่างไร นั่นเป็นหัวใจของการทำงาน...” (ดาริน คล่องอักษร, สัมภาษณ์)

4.1.1 การทำข่าวแผ่นดินไหว นักข่าวต้องร่วมมือกับนักวิชาการ

สื่อระดับประเทศที่ให้ความสำคัญกับการทำข่าวแผ่นดินไหว มีการเตรียมนักข่าวให้พร้อมในการทำข่าวแผ่นดินไหว โดยเริ่มให้นักข่าวได้ไปอบรมเรื่องการทำข่าวภัยพิบัติ และกำหนดเป็นช่วงข่าวภัยพิบัติโดยเฉพาะ ที่ให้ความสำคัญเช่นเดียวกับข่าวอื่น ๆ

“...ไทยพีบีเอส ก็ส่งหลายคนไปอบรมในเรื่องของการทำข่าวเตือนภัยล่วงหน้าเรื่องภัยพิบัติเพราะว่าแนวโน้มของโลกจะเกิดภัยพิบัติมากขึ้น...แล้วก็มีรายการรู้สู้ภัยพิบัติเกิดขึ้นมา ซึ่งมันก็จะพูดถึงภัยทั้งหมดในโลกนี้ แล้วก็ผลกระทบกับประชาชนและการรับมือต่าง ๆ ว่า จะทำยังไง ภาครัฐ ภาคประชาชนทุกส่วน...” (ดาริน คล่องอักษร, สัมภาษณ์)

การทำข่าวภัยพิบัติ นักข่าวต้องร่วมมือกับนักวิชาการ โดยที่นักวิชาการเป็นผู้ให้ความรู้ อธิบายให้นักข่าวเข้าใจ วิเคราะห์สาเหตุ พยากรณ์ว่าจะเกิดอะไรต่อไป ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์เป็นบทเรียนที่ประชาชนต้องเรียนรู้ และปรับตัวให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติที่จะเกิดในอนาคตให้ได้ โดยต้องประสานองค์ความรู้กับข้อเท็จจริงทุกส่วน ทั้งภาครัฐ นักวิชาการ ประชาชน ต้องรอบด้าน

“...ปริญญานักวิชาการ มีนักวิชาการท่านไหนที่ให้ข้อมูลได้ เพราะว่าเรื่องภัยพิบัติที่เราทำไม่ใช่ไปบอกว่าสถานเกิดอะไรขึ้น ไม่งั้นก็เหมือนกันหมด แต่เราต้องการที่จะวิเคราะห์ได้ว่าเกิดอะไรขึ้น และจะเป็นยังไงต่อไป จะแก้ปัญหาอย่างไร มันต้องเป็นการลงข้อมูลลึก และต้องมีการสำรวจมีนักวิชาการที่ไปช่วย...การที่เราลงลึกในข้อมูลเชิงวิเคราะห์แบบนี้...มันก็เป็นบทเรียน...มันก็จะทำให้เสริมองค์ความรู้ให้กับประชาชนมากยิ่งขึ้น...เราน่าจะมีบทบาทที่จะช่วยหนุนเสริมนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนต่อไปนี้ เขารับมือด้วยตัวเองได้มากขึ้น...เราก็ต้องการองค์ความรู้ หรือข้อเท็จจริงหรือข้อมูลจากทั้งนักวิชาการ ภาครัฐ ภาคประชาชน ทุกส่วน มันต้องครบ รอบด้าน...” (ดาริน คล่องอักษร, สัมภาษณ์)

สำหรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง สื่อมวลชนในพื้นที่อาจจะมีการตัดสินใจ “ล้มฝั่งรายการปกติ” ซึ่งเป็นการยกเลิกรายการปกติ เปลี่ยนเป็นรายการพิเศษเพื่อรายงานเหตุการณ์ตลอดเวลา จัดส่งนักข่าวลงไปประจำในพื้นที่ รายงานความเสียหาย ผลกระทบ การช่วยเหลือประชาชน การจัดตั้งศูนย์บรรเทาทุกข์ช่วยเหลือประชาชน โดยออกอากาศเป็นรายการสด จนกว่าเหตุการณ์จะคลี่คลาย ทั้งนี้การล้มฝั่งเกิดขึ้นได้ในสื่อของกรมประชาสัมพันธ์ โดยจะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจของหัวหน้าในพื้นที่และเสนออนุมัติจากอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ โดยจุดที่จะตัดสินใจล้มฝั่งคือ สถานการณ์เกิดขึ้นและเกิดผลกระทบอย่างรุนแรง คนในพื้นที่ให้ความสนใจเพียงเรื่องเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียว

“...ในพื้นที่เนี่ยจะต้องลี้ภัยราชการ จัดรายการเกี่ยวกับตรงนี้โดยเฉพาะ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผู้สื่อข่าวลงไปในพื้นที่ เข้าไปดูความเสียหาย เข้าไปดูการช่วยเหลือประชาชน เข้าไปสัมภาษณ์ประชาชน สัมภาษณ์ผู้ที่ให้การช่วยเหลือ มีการจัดตั้งศูนย์บรรเทาทุกข์ที่จะให้ความช่วยเหลือในพื้นที่...ต้องประเมินนะคะว่า มันวิกฤตหนักจนประชาชนในพื้นที่ไม่พูดถึงเรื่องอื่นและมีน้ำจะสนใจเรื่องอื่นไปนอกจากเรื่องนี้แล้ว...เช่น ถ้ามันไหวขนาดนั้นนะ เจ็ด ริกเตอร์อย่างนี้คะ...เรื่องของความเดือดร้อนของประชาชนที่มันเป็นไปทุกหย่อมหญ้าขนาดนั้น มันก็ต้องลี้ภัย...จะมีการต้องรายงานไปยังอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ก่อนทุกครั้งนะคะ แล้วก็ต้องขออนุญาตก่อน...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

ในกรณีที่เหตุการณ์มีความรุนแรง แต่อาจจะมีผลกระทบในพื้นที่เพียงพื้นที่เดียว ประชาชนยังไม่เดือดร้อนทั้งจังหวัด อาจจะมีการรายงานข่าวแบบ การแทรกในรายการปกติเป็นระยะ แทนการลี้ภัยราชการ

“...ต้องดูเป็นพื้นที่ คือไม่ใช่ว่าแบบตำบลเดียวน้ำท่วม แล้วก็ลี้ภัยราชการ ก็ไม่ใช่ ... แต่เราก็จะใช้วิธีรายงานผ่านรายการต่าง ๆ ...ผู้สื่อข่าวลงพื้นที่ แล้วสามารถโทรได้ตลอดเวลา ไม่ว่ารายการนั้นจะเป็นรายการอะไร เขาก็จะตัดให้...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

4.1.2 ระบบงานข่าวเชื่อมโยงนักข่าวท้องถิ่นและสื่อส่วนกลางระดับชาติ

กระบวนการทำข่าวมีระบบงานข่าวที่ประสานงานระหว่างสื่อระดับท้องถิ่น กับสื่อส่วนกลางระดับประเทศด้วย โดยทั่วไปสื่อส่วนกลางระดับชาติจะมีนักข่าวประจำพื้นที่ของตนเอง ทำหน้าที่รายงานข่าวเหตุการณ์ในพื้นที่ เสนอไปยังกองบรรณาธิการส่วนกลาง เพื่อคัดเลือกนำเสนอในสื่อส่วนกลาง โดยกองบรรณาธิการสอบถามมายังผู้สื่อข่าวท้องถิ่น

“...มันต้องเชื่อมโยงกัน ทางกองบรรณาธิการเขาจะโทรศัพท์เข้ามาสอบถามว่าในพื้นที่เนี่ยมีเหตุการณ์อะไรสำคัญไหม ที่เขาจะนำเสนอข่าว...ไทยรัฐเนี่ยวันนึง ข่าวหน้าหนึ่งนี่จะมีอยู่เจ็ดข่าวทั่วประเทศ ถ้าประเด็นเราดี เราก็เป็นหนึ่งในเจ็ดที่ถูกคัดเลือก...ไทยรัฐนี่จะมีทั้งหมดหกกรอบ เราจะมีกรอบภาคเหนือภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ แบ่งแยกกันออกมานะครับ ถ้าประเด็นที่เรานำเสนอเนี่ยกระทบกับคนหมู่มาก ทั้งประเทศก็เสนอทั้งหมดเลย แต่ถ้ามันกระทบเฉพาะคนภาคเหนือก็มา 11 จังหวัดภาคเหนือ (กรอบภาคเหนือ)...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้นักข่าวท้องถิ่นจะต้องทำข่าวท้องถิ่น แล้วส่งให้กองบรรณาธิการเพื่อคัดเลือกตีพิมพ์ และส่วนกลางยังสามารถกำหนดสิ่งมาให้นักข่าวท้องถิ่นให้ทำข่าวตามที่ส่วนกลางกำหนดด้วย โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ฉบับใหญ่ สถานีโทรทัศน์ และสื่อของรัฐของกรมประชาสัมพันธ์

“...เรารับข่าวมาจากชาวบ้าน สมมติว่ามีการแผ่นดินถล่มอะไร เป็นหลุมลึกอะไรเนี่ย หลังจากเรารับข่าวมาแล้ว เราก็แจ้งที่กรุงเทพฯ ว่า มันมีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้น กรุงเทพฯ ก็ให้ไปดู แล้วรีบรายงานข่าวเข้ามา เราก็ต้องไปดู...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

“...ทางกองโตะข่าวภูมิภาคของช่องสามเองเขาก็ assign ประเด็นมาว่าวันนี้ต้องมีประเด็นความเสียหายมีอะไรบ้าง มีบ้าน มีสถานที่ราชการ มีวัดแล้วก็ความเดือดร้อนของประชาชนมีอะไรบ้าง ความต้องการของเขา ความเป็นอยู่สภาพจิตใจ...” (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

โดยมีระบบงานข่าวทั้งแบบที่นักข่าวท้องถิ่นทำข่าวท้องถิ่น แล้วส่งเข้าส่วนกลาง ซึ่งมีทั้งสื่อเอกชนและสื่อกรมประชาสัมพันธ์

“...จะมี บก. เลือก (บรรณาธิการศูนย์ข่าวภาคเหนือของศูนย์ข่าวสถานีโทรทัศน์ อสมท.) กลุ่มนี้จะเป็นคนยังเข้ากรุงเทพ...ส่วนใหญ่จะผ่านการกรองจากศูนย์การควบคุมภาคเหนือ...คือเน้นให้ไวที่สุดไปให้ถึงให้ไวที่สุด หรือถ้าไม่ถึงเอาคนที่ไปถ่ายให้ได้ก่อนเพื่อส่งข่าวครั้งแรกเปิดข่าวไปแล้วผมถึงไป...” (เกียรติศักดิ์ เนตรทอง, สัมภาษณ์)

“...คือผมจะมีสองข่าวครับ อันดับแรกคือข่าวที่ผมจัดทุกเช้าหกโมง อันที่สองผมส่งข่าวไปยังกรุงเทพฯ (กรมประชาสัมพันธ์) เพื่อออกอากาศข่าวทุกต้นชั่วโมงของวิทยุแห่งประเทศไทย...ถ้าเคสใหญ่ที่วีต้องการปรับสคริปเล็กน้อย ภาพบันทึกเองบางทีก็ขอจากตรงนี้เลยบางทีก็ขอกันครับ...ภาพสามารถลงไปในถังข่าวได้เลย ทั้งภาพนิ่ง เคลื่อนไหว...” (เกียรติศักดิ์ ปรีชาพิทยารัตน์, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้นักข่าวยังให้ข้อมูลว่า ในพื้นที่จะมีสื่อท้องถิ่นหลายสื่อ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี เพจข่าวออนไลน์

“...สื่อท้องถิ่นเป็นหนังสือท้องถิ่น วิทยุ โทรทัศน์ท้องถิ่น...แล้วก็ยังมีวิทยุชุมชนไม่ต่ำกว่ายี่สิบคลื่นนะคะ...มีช่องสิบเอ็ด แล้วช่องเคเบิลค่อนข้างเยอะ...เคเบิลบางอันก็มีทีมข่าวของเขา ก็จะใช้วิธีการสื่อข่าวที่เขาทำอยู่...บางเคเบิลเองก็ใช้วิธีสื่อข่าวจากนักข่าวที่ทำทีวีอยู่แล้ว...นักข่าวออนไลน์เฉพาะ มีทั้งเพจ ทั้งเว็บไซต์ แต่หลัก ๆ จะไปเฟซบุ๊กซะมากกว่า...มีเพจของตัวเอง ก็เขียนข่าว เอาไปขึ้นเพจ...” (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

4.1.3 การปรับเนื้อหาเชิงเทคนิคให้เข้าใจง่าย

การรายงานข่าวแผ่นดินไหว มีข้อมูลที่เป็นศัพท์เทคนิค ศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ที่อาจจะทำให้ชาวบ้านทั่วไปไม่เข้าใจ นักข่าวต้องสอบถามนักวิชาการเพื่อให้เขาอธิบาย และนักข่าวจะทำความเข้าใจเนื้อหาให้ได้ก่อน จากนั้นจะใช้ความสามารถในฐานะผู้รายงานข่าว หาวิธีการที่จะเล่าเรื่องให้เข้าใจง่าย สื่อสารให้ชาวบ้านเข้าใจ ทั้งนี้ นักข่าวมีการใช้คำในการรายงานข่าวที่จะช่วยให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องระดับความรุนแรงที่วัดเป็นหน่วยตัวเลขวิทยาศาสตร์ที่เรียกว่า "ริกเตอร์" นักข่าวมีเทคนิคการรายงานระดับความรุนแรงเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจ เช่น ใช้คำว่ารุนแรงน้อย ปานกลาง มาก เป็นต้น

"...อันดับแรกตัวเราต้องเข้าใจก่อน มันยาก ก็ต้องคุยกับนักวิชาการให้รู้เรื่อง แล้วก็ให้เข้าใจเขา เข้าใจใน content นั้นจริง ๆ ก่อน แล้วพอเราเข้าใจแล้ว เราก็ค่อยนำสิ่งนั้นมาแปลให้มันง่ายขึ้น หาวิธีการบวนการในด้านนิเทศศาสตร์เพื่อที่จะเล่าให้มันง่าย และสื่อสารให้ชาวบ้านเข้าใจ ก็เหมือนอย่างตอนน้ำท่วมที่มีการแปลจำนวนน้ำเป็นปลาหวา หลาย ๆ อย่างที่เราใช้ infographic มาช่วยอธิบาย..." (ดาริน คล่องอักษร, สัมภาษณ์)

"...อย่าง 4.2 แมกนิจูดเนี่ย เราก็บอกว่า เนี่ยมันไหวรุนแรงกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา เหมือนกับให้ชาวบ้านเผื่อระวังแล้ว มันไม่ใช่ธรรมดาแล้ว..." (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

"...ไหว 2.5 ละตึกก็ไล่ไปเท่านั้น แต่ก็ไล่ไปแค่ความรู้สึกสั่นไหวเล็กน้อย...ความเสียหายยังไม่มียารายงานมาหากมีการรายงานจะรายงานให้ทราบต่อไป..." (เอกภพ รินทร์ โจมะโน, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความพยายามใช้คำที่ช่วยให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น อธิบายการเกิดแผ่นดินไหวว่า เป็นการผ่อนคลายของพลังงานใต้ดิน

"...ทุกวันแม้กระทั่งทางสื่อของราชการ ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบเผื่อระวังแผ่นดินไหว หรือกรมอุตุนิยมวิทยาเนี่ยเขาจะระบุว่าเป็นการผ่อนคลายของพลังใต้ดิน...เขายังยกตัวอย่างว่า เหมือนกับครอบครัวอยู่บ้านเดียวกันเนี่ย ถ้ามันทะเลาะกันบ้าง มันก็เป็นการผ่อนคลายในครอบครัว ผมก็เอาตัวอย่างมายกให้ชาวบ้านฟัง..." (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

นักข่าวที่รายงานข่าวแผ่นดินไหว มีการปรับคำที่ใช้ในข่าวให้ชาวบ้านได้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น การอธิบายความรุนแรงของภัยพิบัติด้วยการนำเสนอภาพจริง ตัวอย่างคือ การรายงานเหตุการณ์น้ำท่วม จะใช้ภาพระดับน้ำในแม่น้ำแทนการให้ข่าวเป็นตัวเลขระดับน้ำมิลิเมตร แผ่นดินไหวใช้เทียบกับ "บ้านสั่น" รอยเลื่อน ปรับมาใช้คำว่า "พื้นที่ต้องเผื่อระวัง" เป็นต้น

“...ผมจะทำให้เขาเห็นภาพเลยตอนนี้ผมไปที่เขื่อนแล้วนะน้ำเหลืออีกหลายเมตร นี่คือแสดงว่าน้ำไม่ท่วม น้ำยังไม่ล้นสปริงเวย์เลย ผมก็จะแปลงอะไรแบบนี้ จะไม่มานั่งว่าวันนี้ตกก็มีลิเมตร เพราะว่าชาวบ้านไม่รู้เรื่อง ข้อมูลที่ผมได้รับเป็นมิลลิเมตรก็จะไปดูให้เห็นกับตาว่ามันมีเท่าไร แค่นั้นครับ...” (เกียรติศักดิ์ ปรึกษาพิทยารัตน์, สัมภาษณ์)

“...ถ้าสาม (ริกเตอร์) ชาวบ้านยังไม่เข้าใจ...เหมือนบ้านสันอะไรประมาณนี้...มันไม่เชิงรายงานนะแค่เล่าว่าวันนี้ที่แม่สอดรับรู้ได้ว่ามีแผ่นดินไหว...” (เกียรติศักดิ์ เนตรทอง, สัมภาษณ์)

“...เราก็มาปรับของคำว่า รอยเลื่อนเป็นว่าพื้นที่ที่ต้องเฝ้าระวังเพราะหลังจากเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวแล้ว ใต้พื้นดินมีการขยับตัวก็อาจจะเกิดดินสไลด์ได้ยังงั้นครับ จากรอยเลื่อนก็เป็นดินสไลด์แทนเราก็จะให้ชาวบ้านเข้าใจง่ายได้ยิ่งขึ้นในการใช้ศัพท์...” (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

“...เราจะใช้วิธีการเปรียบเทียบนะจะว่าถ้าขนาดนี้มันก็แค่มีความรู้สึกได้ แต่มันไม่มีการเสียอะไรขึ้น แต่ถ้าระดับขนาดนี้สมมติว่าหก (ริกเตอร์) ขึ้นไปใช้ตัวเลขมาช่วยแล้วก็เปรียบเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่นะคะเพื่อให้เห็นชัดเจน...เอาความเสียหายของแต่ละระดับมาเทียบมันก็จะเห็นชัดขึ้น ถ้าแค่นี้มันจะเกิดอาการยังไง แต่แค่นี้มันจะไปกระทบตรงไหนบ้าง...” (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

4.1.4 เนื้อหาและประเด็นสำคัญในการรายงานข่าวแผ่นดินไหว

การรายงานข่าวแผ่นดินไหว มีความจำเป็นที่นักข่าวจะต้องมีความรู้ มีการจดบันทึกสถิติ การเกิดแผ่นดินไหว เฝ้าระวังการเกิดขึ้นอย่างถี่ ๆ อีกทั้งต้องรายงานข้อมูลการเกิดเหตุที่สำคัญ ได้แก่ ระดับความรุนแรง ความลึกของจุดที่แผ่นดินไหว ระยะเวลาที่เกิดการไหว ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยเตือนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนได้เฝ้าระวังเพื่อความปลอดภัยมากขึ้น รวมทั้งให้ความรู้เรื่องรอยเลื่อนสำคัญที่อาจจะเกิดแผ่นดินไหว

“...เราจะต้องเก็บสถิติไว้ว่า จำนวนการไหวเนี่ย ผมจะดูอย่างนี้ อย่าง 4.2 เนี่ย ความลึก 4 กม. 4.2 ความลึก 4 กม.มันไหวที่วินาที แต่เราไม่บอกตัววินาที (ที่แผ่นดินไหว) เพราะว่า 4.2 ถึงแม้มันจะเล็ก ดูไม่มาก แต่ถ้ามันไหวสัก 1 นาที มันพังได้ ใช่ไหม... เราก็ต้องรู้ว่ารอยเลื่อนต่าง ๆ รอยเลื่อนแม่ทา รอยเลื่อนแม่สรวาย รอยเลื่อนแม่วาง เนี่ย รอยเลื่อนพวกนี้มันลักษณะยังไง ลักษณะของรอยเลื่อนที่อยู่ใกล้ตัวเราเนี่ย มันจะส่งผลกระทบต่ออะไรไหม...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

“...สถานที่มันเกิดตรงไหน แล้วก็ศูนย์กลางอยู่ตรงไหน มันสั้นมาถึงตรงไหน...”
(สมาน ดันใส, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ประเด็นการรายงานข่าว จะมีลักษณะการเตือน แต่ไม่สร้างความตื่นตระหนกให้แก่ประชาชน โดยนำเสนอรายละเอียดเหตุการณ์ให้เห็นว่าจะส่งผลกระทบต่อเฉพาะในพื้นที่ที่เกิดเหตุ มีพื้นที่ใดที่อันตราย พื้นที่ใดที่เสี่ยง พื้นที่ใดที่ไม่อันตราย รวมทั้งอาคารแบบใดที่ต้องระวังอันตราย

“...ลักษณะเป็นการเตือนไม่ให้ตระหนก จริง ๆ แล้วความเสียหายมันก็ไม่เยอะเท่าไร เพราะว่าความรุนแรงไม่มากแล้ว ก็บางพื้นที่ก็จุดไกลจากหมู่บ้านนะ...ความเสียหายแต่ละหลังมันอยู่ห่างไกลกันมากครับมันอยู่ที่ความแข็งแรงของบ้านที่สร้างนะ...”
(สมชาย เกิงฝาก, สัมภาษณ์)

“...เราต้องระวังของการที่จะนำเสนอว่า พาดแรงไปที่เกินขอบเขตจะสร้างวิตกให้แก่ชาวบ้าน ก็จะทำให้ความวุ่นวายขึ้น ความสับสนขึ้น เราก็นำเสนอตามข้อเท็จจริงตามภาพที่เราเห็นเท่านั้น ส่วนอื่นที่เขา (คนอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์) บอกเล่ามา เราไม่สน...เราเสนอที่ได้ข้อมูลจากชาวบ้านโดยตรง...” (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ นักข่าวมีความเห็นว่า การทำข่าวภัยพิบัติหากเน้นการรายงานข่าว ให้ข้อมูล ให้ความรู้เพื่อให้ประชาชนปรับตัว รับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติในอนาคตได้ รู้วิธีการเอาตัวรอดปลอดภัย ฟังตนเองได้ โดยนักข่าวต้องให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับภัยพิบัติ ให้ความรู้เป็นบทเรียนในการปรับตัว

“...หัวใจคืออยากให้ประชาชนรับรู้ข้อมูล แล้วก็ปรับตัวหาวิธีอะไรที่จะปรับตัวและอยู่กับมันให้ได้...ฉะนั้นมีทางเดียวตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ประชาชน ผู้รับผลกระทบต้องปรับตัวและอยู่กับมัน และรู้ว่าจะทำยังไงให้ได้ นั่นเป็นหัวใจสำคัญที่ทั้งโลกเขาพูดถึงอยู่...มีวิธีการที่จะเอาตัวรอดได้ โดยที่อย่าไปหวังคนอื่นนะ หวังพึ่งตัวเอง...”
(ดาริน คล่องอักษร, สัมภาษณ์)

4.1.5 เสนอข่าวนำด้วยสื่อออนไลน์เพื่อแจ้งเหตุ และเพิ่มเติมรายละเอียดด้วยสื่อหลัก

การรายงานข่าวของสื่อที่มีทั้งสื่อหลักที่เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับหรือโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ มีการรายงานข่าวแผ่นดินไหวอย่างรวดเร็วหลังเกิดเหตุโดยรายงานในลักษณะจากแจ้งข่าวผ่านสื่อออนไลน์ จากนั้นจะรายงานรายละเอียดเพิ่มมากขึ้นในหนังสือพิมพ์ฉบับล่าสุดที่จะตีพิมพ์

“...สื่อออนไลน์มันจะออกทันที ที่หลังเกิดเหตุนะครับ สื่อออนไลน์ของสื่อต่าง ๆ เนี่ย ทั้งทีวีทั้งอะไรเนี่ยมันจะออก บัง ๆ บังขึ้นไป แล้วอย่างหนังสือพิมพ์นะ อย่างพอมันออก ผมส่งออนไลน์เสร็จ ผมก็ต้องมาส่งหนังสือพิมพ์จะต้องละเอียดนะครับ...”
(ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

4.2 แหล่งข่าวและเครือข่ายในการทำข่าวแผ่นดินไหว

นักข่าวในพื้นที่จะมีเครือข่ายของตนเองเป็นแหล่งข่าว คอยแจ้งข่าวเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น ซึ่งมีทั้งเครือข่ายวิทยุสื่อสารของกลุ่มวิทยุสมัครเล่น เครือข่ายวิทยุอาสาสมัครสาธารณสุข เครือข่ายชาวบ้านและผู้นำชุมชน เครือข่ายหัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่

“...มีแม่ข่ายทางวิทยุเครื่องใหญ่คอยรับโทรศัพท์ 24 ชั่วโมง ทันทีที่เกิดเหตุ...เวลาเกิดเหตุจะมีชุดเคลื่อนที่เร็ว...หลังจากรับแจ้งจากผู้ใหญ่บ้าน ชุดรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน พอแจ้งปั๊บหน่วยงานผมก็จะออกไปและยืนยันข่าว...” (เกียรติศักดิ์ เนตรทอง, สัมภาษณ์)

“...ข้อมูลที่ผมรู้เบื้องต้นที่ผมใช้ประโยชน์มากที่สุด จะมีไลน์ของหัวหน้าส่วนราชการ ซึ่งผมจะเข้าได้เพราะว่าผมอยู่ในราชการเขาก็จะส่งกัน...สิ่งแรกที่เช็คผมจะคุยกับนายอำเภอกับคนที่รู้พื้นที่มากที่สุด จนกระทั่งแน่ใจจะลงพื้นที่ไปทำข่าวกันเลย...” (เกียรติศักดิ์ ปรีชาพิทยารัตน์, สัมภาษณ์)

“...แหล่งข่าวทางโทรศัพท์นี้แหละครับ มีโทรศัพท์ติดต่อกันแล้ว หน่วยงานหลักก็คือ ปก. จังหวัด...จะสัมภาษณ์ผู้ว่าหน่วยงานต้องติดต่อกับ ปก. เป็นหลัก...” (สมชาย เกิงผาก, สัมภาษณ์)

“...การตั้งกลุ่มไลน์หลายกลุ่ม กลุ่มเรื่องของการจราจร กลุ่มเรื่องของภัยพิบัติ กลุ่มสิ่งแวดล้อม...แผ่นดินไหวไม่มีอะจะรวมไปอยู่ส่วนของกลุ่มศูนย์ข่าวภูเก็ต...มีนักวิทยุสมัครเล่นก็จะอยู่ในกลุ่มนี้แล้วเขาก็จะมีเครือข่ายจากหน่วยงานราชการในการป้องกันเหตุ...” (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

“...มีไลน์กลุ่มทั้งกลุ่มจังหวัดทั้งเป็นหัวหน้าส่วนตั้งแต่ผู้ว่าลงมาแล้วกลุ่มของกรมอุตสาหกรรมจังหวัดตากต่าง ที่ในแต่ละวันเขาก็จะรายงาน...” (เอกณรินทร์ ใจมะโน, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้นักข่าวท้องถิ่นที่รู้จักสนิทสนมกัน ยังมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย มีช่องทางติดต่อเชื่อมโยงกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล แจ้งเหตุการณ์ แจ้งข่าวที่เกิดขึ้น เพื่อให้คนในเครือข่ายได้ทราบและไปทำข่าวได้ โดยมีทั้งช่องทางโทรศัพท์ และกลุ่มไลน์

“...เป็นเครือข่ายท้องถิ่น...รู้จักกันเป็นการส่วนตัวด้วย มีข่าวอะไรโทรมานะ มีเรื่องอะไรที่เกิดที่นั่นโทรมานะ...ผมสามารถที่จะประสานในเครือข่ายท้องถิ่นในตัวจังหวัดได้ทุกคน กลุ่มไลน์ เราก็มียู่...” (สมาน ต้นไส, สัมภาษณ์)

4.3 การตรวจสอบข้อมูลในการรายงานข่าว

สิ่งสำคัญที่นักข่าวจำเป็นต้องทำในการรายงานข่าวคือ การตรวจสอบความถูกต้อง ทั้งนี้ นักข่าวมีความเห็นว่า เหตุการณ์แผ่นดินไหวเป็นเหตุการณ์ที่อ่อนไหว สร้างความตื่นตระหนกให้แก่คนในพื้นที่ได้มาก หากรายงานข่าวผิดพลาดจะส่งผลเสียต่อประชาชน ดังนั้นจึงต้องมีการตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องก่อนการรายงานข่าว

“...เรื่องของการตรวจสอบข้อมูลเป็นเรื่องสำคัญมากนะค่ะ เพราะว่ามันจะมีทั้งข่าว ปลอ่ย ข่าวลวง ข่าวสร้างกระแส ดังนั้นสิ่งสำคัญที่สุด คือคุณต้องตรวจสอบข้อมูล...”

(ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

การตรวจสอบข้อมูลของนักข่าว จะให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลจากหลาย แหล่งประกอบกัน โดยสอบถามชาวบ้านในพื้นที่แล้วยังสอบถามผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชน ในฐานะ ต้นแหล่งข้อมูลเหตุการณ์ แล้วทำการตรวจสอบอีกครั้งกับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งจะยึดถือเอกสารทางราชการที่เผยแพร่ออกจากหน่วยงานอย่างเป็นทางการ

“...ต้องตรวจสอบจากหน่วยงานภาครัฐที่เขาเป็นเจ้าของข้อมูลที่แท้จริง หรือว่าเขามี หน้าที่ในการตรวจสอบนะค่ะ บางทีแบบพอได้ยินข่าวมาปุ๊บ แล้วคุณตั้งไปออกเลย อันนั้นไม่ใช่...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

“...โทรศัพท์ไปถามเจ้าหน้าที่ ปก. แต่ยังไม่ครอบคลุมเราก็เดาสุ่มแล้วคิดว่าต้องไป ที่ที่มีถนนทรุดก่อนแล้วก็ไปถามชาวบ้านละแวกนั้นว่ามีที่ไหนเสียหายอีก เขาก็บอก ว่าพื้นที่ดงมะตะ (จังหวัดเชียงราย) เป็นส่วนใหญ่เลย เราก็ถาม อบต. เพราะ อบต. หรือเทศบาลนี้เขาเป็นคนสำรวจก่อนหน้านี้เราก็เข้าไปถาม...ลองไปที่พื้นที่ที่หนัก ๆ มาก่อน ก็ไปพื้นที่บ้านห้วยชานเพราะเป็นบ้านสามชั้นแล้วพังลงมาหมดเราก็ไปทำ ข่าวตรงนั้นก่อน...” (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า การตรวจสอบข้อมูลจะให้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า กล่าวคือ ตรวจสอบจากชาวบ้านในพื้นที่ ผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการ ถ้าแหล่งข้อมูลทุกแหล่งมีข้อมูล ตรงกัน ถือว่าถูกต้องสามารถรายงานข่าวได้

“...มันเกิดเหตุการณ์แบบนี้จริงไหม เขาบอกเชื่อนटक เวลานั้นน้ำท่วมทุกครั้งมัน จะต้องบอกเชื่อนटक ไซ้ใหม่จริงไหมในพื้นที่อย่างนี้ ถ้าสมมติพอหลวง (ก้านัน) บอกว่าจริง เราเชื่อได้ไหม เราเชื่อได้เลยหรือ ต้องโทรเข้าไปสัมภาษณ์ ไปขอข้อมูล จากก้านัน ถ้าพอหลวงบอกว่าจริงแล้วค่ะ ก้านันก็บอกว่าจริง เช็คที่นายอำเภอจริง ไหม อย่างนี้ค่ะ ส่งคนลงไปดู คือเราไม่เชื่อข้อมูลแค่ชั้นเดียวค่ะ...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

“...ผมเช็คจากเว็บไซต์ตรงด้วยแล้วก็ไลน์ผู้สื่อข่าวของกรมฯ...เขาจะมีคนที่สนิทจากคนที่กรมอุตุฯรับ ส่งต่อทันทีมันก็เด่งทันที ผู้สื่อข่าวส่วนหนึ่งจะมีคอนเน็คชั่น...” (เกียรติศักดิ์ ปรีชาพิทยารัตน์, สัมภาษณ์)

“...อย่างแรกเลยต้องมีภาพ ผมจะไม่เชื่อในแบบแค่คุยกัน...ยิ่งผมทำทีวีต้องถ่ายคลิปให้ได้ในที่เกิดเหตุ เรายืนยันสถานที่ให้ได้ถึงจะเชื่อถือ...ผมต้องเช็คสองอย่างระหว่างทั้งของประชาชนธรรมดา กับราชการ ราชการจะช้าหน่อยเพราะต้องเดินทางไปยังพื้นที่ แต่มันจะชัวร์กว่า...” (เกียรติศักดิ์ เนตรทอง, สัมภาษณ์)

“...เราได้ข้อมูลปุ๊บเราก็จะเช็คกลับที่ของกรมอุตุ ของเว็บไซต์ศูนย์เฝ้าระวังแผ่นดินไหวของกรมอุตุ อีกครั้งหนึ่งเพื่อยืนยันว่าไหวจริงนะ เมื่อไหวจริงเราก็ถามเข้าไปในพื้นที่ว่ามันจริงรึเปล่า...” (ภูติส กิตติสภาพร, สัมภาษณ์)

“...เช็คข้อมูลเพื่อความมั่นใจ อาจจะเช็คกับห้องที่ผู้นำชุมชนที่อยู่ตรงนั้น กับอีกที่ก็คือหน่วย ปภ...กับอีกอันหนึ่งก็คือจะเช็คจากกลุ่มนักเรียนด้วยตัวเอง...แล้วก็ให้แต่ละคนเช็คสายข่าวของตนเอง...จะรีเช็คอีกทีนะคะมั่นใจว่ามันมีเหตุเกิดขึ้นจริงแน่นอนก็ถึงจะลงไปพื้นที่คะ...” (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

4.4 หลักการรายงานข่าวแผ่นดินไหว เน้นจริยธรรม ไม่เสริมแต่ง

การรายงานข่าวเหตุการณ์แผ่นดินไหว มีความอ่อนไหวต่อการสร้างความตื่นตระหนกให้กับประชาชน เกี่ยวข้องกับการเตือนภัยเพื่อให้ประชาชนปลอดภัย อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ความเดือดร้อน ความเศร้าโศก นักข่าวยึดถือหลักการรายงานโดยเน้นการรายงานตามหลักจริยธรรมวิชาชีพ ความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ ความโปร่งใสในการให้ความช่วยเหลือและการรับบริจาคสิ่งของ ไม่ควรเน้นการรายงานเชิงอารมณ์

“...คุณธรรม จริยธรรม รวมไปถึงเรื่องของความโปร่งใส การตรวจสอบได้นะคะ ทันสถานการณ์...ความถูกต้องของข้อมูล...จะต้องมีความโปร่งใสในการที่จะให้การช่วยเหลือ ไม่ใช่ว่าแบบ ช่วยแต่ญาติของตัวเอง แล้วคนอื่นไม่ต้องช่วยอะไรแบบนี้...” (ธณวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

การรายงานข่าวแผ่นดินไหวต้องไม่เพิ่มเติม เสริมแต่งเนื้อหา ต้องรายงานตามแหล่งข่าว นำคำแนะนำของแหล่งข่าวมารายงาน ต้องอ้างอิงแหล่งข่าวที่มีความเชี่ยวชาญจริง

“...การเขียนข่าวแผ่นดินไหวจะ เขียนโดยใช้ความนึกคิดของเราไม่ได้ การเขียนข่าวที่จะส่งผลกระทบต่อคนหมู่มากเนี่ยต้องใช้แหล่งข่าว แหล่งข่าวที่ตรง ตรงกับจุดที่มันเกิด ข่าวแผ่นดินไหวนี้เราจะเสริมอะไรเข้าไปไม่ได้เลย เสริมแนวคิดตัวเองไม่ได้

เลย ต้องเอาหลักการ เอาที่เขาให้สัมภาษณ์ ที่เขาแนะนำมา เป็นนักวิชาการหมด...”
(ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

4.5 ข้อควรคำนึงในการรายงานข่าวแผ่นดินไหว ถูกต้อง ไม่ปิดบัง ช่วยเยียวยา ให้ความรู้แก่ผู้ ตั้งสถานีเฉพาะ

นักข่าวแสดงความเห็นเกี่ยวกับข้อควรคำนึงในการรายงานข่าวเหตุการณ์แผ่นดินไหวหลายเรื่อง ได้แก่ ต้องระวังเรื่องความถูกต้องของข้อมูลที่ใช้ในการรายงานข่าวโดยมีการตรวจสอบอย่างละเอียดก่อนการรายงานข่าว

“...ต้องระวังในเรื่อง ข่าวไม่จริง ข่าวปล่อย ข่าวลวง ต้องตรวจสอบ จะนำเสนอสิ่งที่ถูกต้อง เป็นเรื่องจริงเท่านั้นค่ะ...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

4.5.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องไม่ปิดบังข้อมูล และให้ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง

นักข่าวมีความเห็นว่า การรายงานข่าวจะต้องไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้โดยอ้างถึงเหตุผลเพื่อป้องกันการตื่นตระหนก นักข่าวให้ความสำคัญกับการรายงานข่าวโดย จะต้องรายงานข่าวตามจริง ควบคู่ไปกับการให้ข้อมูลที่กระตุ้นเตือนให้หน่วยงานที่รับผิดชอบตื่นตัว และเตรียมการเพื่อลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นด้วย

“...เราเขียนข่าวเชียงใหม่เตรียมรับสถานการณ์แผ่นดินไหว ถึงแม้คนในตัวเองจะดูเฉยๆ แต่คนในพื้นที่นะ ที่เขาอ่าน เขาตื่นตระหนกแล้ว ตายแล้วทำไมทางการมันบอกเราอย่าง สื่อไปลงอีกอย่างหนึ่ง แล้วจะเชื่อสิ่งไหน เราเชื่อสื่อ เพราะสื่อเจาะลึก เขากลับมองเห็นว่าเราเนี่ยเข้มแข็งกว่าหน่วยงานราชการ ราชการเขามีปลอมใจ แต่สื่อเนี่ยบอกความจริงให้รู้เลยว่า พวกคุณระวังนะ...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

“...อย่างที่เราเห็นก็คือว่า การให้ข้อมูลเรื่องรอยเลื่อนของแผ่นดินไหว ราชการต้องบอกกับชาวบ้านตามตรงว่าพื้นที่นั้นเป็นอย่างไร ถ้าหากบอกว่าแค่พาดผ่าน ไม่มีอะไร ชาวบ้านก็เฉย ๆ ถ้าหากเราบอกว่าต้องระวังนะเราอยู่ใต้แต่ต้องเผ่าระวัง ที่ผ่านมาเขาไม่ได้บอกว่ารอยเลื่อนแล้วชาวบ้านไม่เข้าใจ เขาบอกว่าอยู่แค่จุดแผ่นดินไหวแค่นั้นเอง...” (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

“...บางทีตัวเลข ความเสียหายยังต้องปิดเรา...ว่าถ้าความเสียหายที่เกิดขึ้นจากแผ่นดินไหว...คิดว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีการลำบากของการทำข่าว...” (เอกณรินทร์ ไจมะโน, สัมภาษณ์)

“...หน่วยงานราชการต้องกล้าเปิดเผยข้อมูลนะคะเพื่อให้ทุกคนรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นเพื่อหาวิธีการช่วยเหลือและการเข้าไปดูแลได้อย่างทั่วถึง ไม่ควรปิดบังข้อมูลโดยเฉพาะ

นักข่าว...ที่ผ่านมาเจอค่อนข้างบ่อยจะไม่ค่อย เดี่ยวจะตื่นตระหนก แต่ในมุกกลับกัน ถ้าเราบอกข้อเท็จจริงอย่างน้อยชาวบ้านหรือที่อยู่ใกล้เคียงหรือคนทั่วไปจะได้รับรู้ว่า แบบนั้นจะไม่เสียหายอะไรมากมาย..." (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้นักข่าวให้ข้อเสนอว่า หน่วยงานเกี่ยวข้องกับข้อมูลแผ่นดินไหว จะต้องให้ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้รายงานข่าวให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะนักข่าวสามารถนำข้อมูลมารายงานเป็นสื่อบันทึกที่มีรายละเอียดมากขึ้นได้ ก่อนเกิดเหตุ ควรให้ข้อมูลว่าจะทำอย่างไร เมื่อเกิดเหตุจะหลบหนีอย่างไร หลังเกิดเหตุจะต้องฟื้นฟูอย่างไร

"...ต้องการข้อมูลที่ว่าลักษณะการที่จะเกิดแผ่นดินไหว เราต้องทำอะไร ที่เราจะสามารถที่จะกระจายข่าวตรงนี้ให้ชาวบ้านเขามีความระมัดระวังขึ้น คือความต่อเนื่องของข้อมูลที่จะต้องรายงานตลอดเวลา...เราสามารถที่จะรายงานอย่างต่อเนื่องได้ตลอดเวลา...รายงานกันตลอดจากศูนย์ข้อมูลอย่างนี้ สุดยอดเลยตรงนี้ เราสามารถที่จะเขียนเป็นสื่อบันทึกได้ เป็นข่าวย่อยข่าวอะไรได้ตลอดเวลาเลย..." (สมานตันใส, สัมภาษณ์)

"...สิ่งที่สื่อควรจะทำจากนี้ไปก็คือการรายงานตลอดเวลา รายงานให้รู้ว่า ก่อนเกิดเหตุให้องค์ความรู้ว่าถ้าเกิดอันนี้ คุณต้องทำยังไง แล้วระหว่างเกิดเหตุ คุณต้องทำยังไง หลังเกิดเหตุฟื้นฟูยังไงให้ดีขึ้น...บ้านพังไปแล้วเพราะแผ่นดินไหว สร้างใหม่ยังไง ให้มันดีขึ้น ให้มันรับครั้งหน้าได้มากขึ้น อย่างนี้มันเป็นสิ่งที่สื่อต้องช่วยกันพูดให้มาก ...จะซ่อมบ้านยังไง จะสร้างเหมือนเดิมไหม อะไรคือสาเหตุที่ทำให้บ้านพัง..." (ดาริน คล่องอักษร, สัมภาษณ์)

4.5.2 การรายงานข่าวช่วยเยียวยาจิตใจหลังเกิดเหตุได้

การรายงานข่าวแผ่นดินไหวสามารถช่วยเยียวยาฟื้นฟูจิตใจได้ โดยนักข่าวจะสัมภาษณ์เพื่อผ่อนคลาย และสืบค้นถึงความช่วยเหลือหลังเหตุการณ์

"...เราก็จะไปถามเขาว่า กลัวยี่เป่าเขาก็จะเล่าแบบเดิม ๆ ว่ากลัว แล้วก็เล่าเหตุการณ์นั้นว่าเป็นยังไง แล้วก็ถามว่าจะอยู่ได้ไหมในพื้นที่นี้ในอนาคต เขาบอกว่า ถึงแม้จะรุนแรง สร้างความเสียหายให้กับหมู่บ้านยังไงเขาก็ต้องอยู่เพราะไม่รู้จะอยู่ที่ไหน แต่เขาก็ต้องปรับตัวปรับโครงสร้างบ้านให้แข็งแรงมากยิ่งขึ้น ก็คือทำให้ชาวบ้านได้ความรู้มากยิ่งขึ้น เมื่อก่อนนี้สร้างบ้านแบบตามมีตามเกิด คือช่างตามบ้านก็มาสร้างง่าย ๆ แล้วก็เพิ่มเติมอีกนิดนึงว่าเขาได้รู้ว่าการเอาตัวรอดจากแผ่นดินไหวทำอย่างไร เพราะเขาบอกว่ามีเจ้าหน้าที่มาสอนในหมู่บ้านหลังจากการเกิดแผ่นดินไหวได้ห้าหกวัน..." (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

4.5.3 การให้ความรู้แก่ผู้สื่อข่าว

นักข่าวเสนอแนะให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวแก่นักข่าว เพื่อให้สามารถรายงานข่าวแผ่นดินไหวได้ดี โดยเสนอให้มีการบรรยายให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน นักข่าวโดยผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นดินไหว และมีผู้เชี่ยวชาญคอยให้ความรู้แก่ผู้สื่อข่าวในขณะที่ทำข่าวอย่างสม่ำเสมอ อาจจะจัดตั้งเป็นศูนย์ผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้และเป็นแหล่งข่าวแผ่นดินไหวที่นักข่าวสามารถเข้าถึงและสัมภาษณ์ได้ทันทีเมื่อเกิดเหตุการณ์ และมีการให้ข่าว ให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

“...จังหวัดเนี่ยน่าจะตั้งศูนย์ให้ความรู้ในเรื่องแผ่นดินไหว เป็นห้องหลักเลย ให้เอาคนนักวิชาการที่รู้เรื่องแผ่นดินไหวเนี่ย มาให้ความรู้กับสื่อมวลชน...ส่งเจ้าหน้าที่ไปตามอำเภอต่าง ๆ ที่มันอยู่ในจุดล่อแหลม จุดเสี่ยง ไปอธิบาย...น่าจะเอาเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติอะไรต่าง ๆ อาจจะตั้งไว้ที่ปก.ก็ได้ใช้ไหม เหมือนศูนย์ดำรงธรรม...เอาแค่ห้องเล็กๆ ก็ยังดี สื่อมวลชนผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามา อาทิตย์หนึ่งแถลงครั้งหนึ่งก็ได้ เกี่ยวกับเรื่องแผ่นดินไหวเนี่ยใช้ไหม มันก็มีข้อมูลเยอะเยอะ เพราะมันเป็นเรื่องใกล้ตัว ยิ่งจังหวัดที่วาล้อแหลม เชียงราย เชียงใหม่ต้องมี ต้องให้ออกมา...” (ชัยพนธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

“...ส่วนตัวผมว่า center ที่พวกเราสามารถเชื่อมได้จากหน่วยงานอ้างอิงได้อย่างเช่นกรมอุตุนิยมวิทยา ศูนย์ธรณีพิบัติ น่าจะมีการเชื่อมโยงกับพวกเรา พอท่าน (หัวหน้าส่วนราชการ) มาบิปรามันใจว่าข่าวนี้ไม่มี แล้วเราก็จับกับข้อมูลในพื้นที่ถ้าท่านมาเร็วที่สุดถึงพวกเราเมื่อไรก็ยังเป็นประโยชน์มากเท่านั้น...” (เกียรติศักดิ์ ปรีชาพิทยารัตน์, สัมภาษณ์)

4.5.4 การจัดตั้งสถานีเฉพาะแผ่นดินไหว

นักข่าวมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์หรือวิทยุเฉพาะภัยพิบัติแผ่นดินไหวในระดับท้องถิ่นว่า เป็นสิ่งที่ดี เพราะจะเข้าถึงชาวบ้านในท้องถิ่น ช่วยกระตุ้นเตือนให้ตื่นตัวตลอดอย่างต่อเนื่อง โดยภาครัฐควรเป็นผู้ดำเนินการ หรือหากไม่สามารถทำได้ ควรนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน

“...เป็นสิ่งที่ดีนะครับ เพราะว่าคนในท้องถิ่นเขาก็ยังเสพสื่อในท้องถิ่นอยู่เป็นส่วนใหญ่ หากมีการนำเสนออย่างต่อเนื่องอย่างว่าเตือนภัยย้อนหลัง ชาวบ้านหมู่บ้านนี้ทำอะไร ชาวบ้านนี้ควรจะได้รับอะไร เขาเห็นกระบวนการที่ออกทีวีออกสื่อไปนี่เขาก็จะปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่อง...หากให้ภาครัฐทำนี่ อาจจะดี...แต่ถ้าหากเป็นแบบหมู่บ้าน ให้ผู้นำหมู่บ้านเป็นการออกเสียงตามสายทุกวัน ๆ ย้ำทุกวัน ๆ เป็นรายการ

นำเสนอที่ออกเสียงตามสายผมน่าจะมียุทธศาสตร์อย่างไรบ้าง...เป็นสื่อเฉพาะพื้นที่
เข้าถึงเลย..." (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

นักข่าวมีความเห็นเพิ่มเติมว่า หากจะมีการจัดตั้งสถานีเฉพาะเรื่องแผ่นดินไหว อาจจะ
พิจารณาเลือกใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กเพจ ช่องยูทูบ เสนอเนื้อหาให้ความรู้ แต่ไม่เน้น
วิชาการ เทคนิคทางวิทยาศาสตร์

"...น่าจะออนไลน์นะคะ เพราะคนเข้าถึงได้ง่ายปัจจุบัน...น่าจะเป็นเพจมากกว่า เป็น
ยูทูบด้วยก็ดีมันต้องประกอบกันหลาย ๆ อย่างมันต้องใช้ทั้งเพจ ทั้งยูทูบเพื่อกระจาย
ในวงกว้าง...คือไม่ใช่แบบวิชาการจำ เอากลาง ๆ คนฟังหรือคนดูเขาไปสัมผัส
สามารถรับรู้ได้ง่าย ๆ นะคะ เพราะว่าอย่างศัพท์มันจะเป็นวิชาการเกินมันจะทำให้
คนไม่สนใจมันน่าเบื่อ..." (ลาลีณี ปราบ, สัมภาษณ์)

บทที่ 5

ผลการสำรวจการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ ประสบการณ์ และการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับภัยแผ่นดินไหว

ผลการวิจัยเชิงสำรวจ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชาชนในเขตพื้นที่ที่เคยเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวและพื้นที่เสี่ยงภัยที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อน มีกลุ่มตัวอย่างจากภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้ จากจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ภูเก็ต รวม 512 คน และกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 712 คน และนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้นำมาประมวลและวิเคราะห์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistics Package for the Social Sciences) ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ ภูมิภาค เพศ อายุ สัญชาติ สภาพาสุภาพ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ระยะเวลาการเข้าพักในชุมชน กิจกรรมในชุมชน สภาพที่อยู่อาศัย จำนวนสมาชิกในครอบครัวผู้อยู่อาศัย อุปกรณ์และโครงข่ายการสื่อสารทั้งในบ้านที่อยู่อาศัย และรอบชุมชน

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลช่องทาง สื่อ ที่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว ได้แก่ ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อในชุมชน และข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อระดับประเทศ

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทัศนคติต่อแผ่นดินไหว และ 4.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบทัศนคติต่อแผ่นดินไหว

ส่วนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสบการณ์และการเตรียมความพร้อมสำหรับภัยพิบัติ

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล

ตารางที่ 5.1

จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามภูมิภาค

จังหวัด	จำนวน	ร้อยละ
กรุงเทพฯและปริมณฑล	200	28.1
เชียงใหม่	110	15.4
เชียงราย	100	14.0
แม่ฮ่องสอน	102	14.3
ตาก	100	14.0
ภูเก็ต	100	14.0
รวม	712	100.0

จากตารางที่ 5.1 อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่จังหวัดกรุงเทพฯและปริมณฑลมีจำนวนมากที่สุด จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ มีจำนวนที่เท่ากัน คือ 100 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0

ตารางที่ 5.2

จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ อายุ สัญชาติ สภาพะสุขภาพ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ระยะเวลาการเข้าพักในชุมชน กิจกรรมในชุมชน สภาพที่อยู่อาศัย และจำนวนสมาชิกในครอบครัวผู้อยู่อาศัย

ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	326	45.8
- หญิง	386	54.2
อายุ		
- ต่ำกว่า 20 ปี	31	4.4
- 20-30 ปี	266	37.5
- 31-40 ปี	158	22.3
- 41-50 ปี	114	16.1
- 51-59 ปี	62	8.7
- 60-70 ปี	60	8.5
- 71-80 ปี	15	2.1
- มากกว่า 80 ปี	3	0.4
สภาพะสุขภาพ		
- สุขภาพแข็งแรง	618	86.9
- มีโรคประจำตัว (แต่ยังทำกิจวัตรประจำวันได้)	85	12.0
- เจ็บป่วยเรื้อรัง (ไม่สามารถช่วยตัวเองได้)	1	0.1
- บกพร่องทางการเคลื่อนไหว เช่น เดินไม่ได้	3	0.4
- บกพร่องทางการได้ยิน เช่น หูหนวก	4	0.6
ระดับการศึกษา		
- ไม่เคยเรียนหนังสือ	13	1.8
- ประถมศึกษา	125	17.6

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

- มัธยมศึกษา	166	23.3
- अनुปริญญา ปวช. ปวส.	138	19.4
- ปริญญาตรี	251	35.3
- ปริญญาโท	14	2.0
- ปริญญาเอก	5	0.7
รายได้		
- ไม่มีรายได้	59	8.3
- ต่ำกว่า 1,000 บาท	33	4.7
- 1,001- 5,000 บาท	47	6.6
- 5,001-10,000 บาท	163	23.0
- 10,001-15,000 บาท	181	25.5
- 15,001-20,000 บาท	129	18.2
- 20,001-30,000 บาท	69	9.7
- 30,001-40,000 บาท	13	1.8
- 40,001-50,000 บาท	9	1.3
- มากกว่า 50,000 บาท	6	0.8
อาชีพ		
- ไม่ได้ประกอบอาชีพ	46	6.5
- ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	65	9.2
- เกษตรกร/ทำนา ทำสวน ทำไร่	59	8.3
- ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	156	22.0
- รับจ้าง	158	22.3
- พนักงานบริษัท เอกชน ลูกจ้าง	158	22.3
- ข้าราชการบำนาญ	17	2.4
- นักเรียน นักศึกษา	46	6.5
- อื่น ๆ เช่น พระ สอนศาสนา	5	0.7

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

สภาพที่อยู่อาศัยกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน		
- น้อยกว่า 1 ปี	39	5.5
- 1-2 ปี	76	10.7
- มากกว่า 2 ปี แต่เกิน 5 ปี	84	11.8
- มากกว่า 5 ปีแต่ไม่เกิน 10 ปี	136	19.2
- มากกว่า 10 ปี	375	52.8
การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนในช่วง 1 ปี		
- ไม่เคยเลย	196	27.7
- 1-2 ครั้งต่อปี	245	34.6
- 3-4 ครั้งต่อปี	117	16.5
- 5-6 ครั้งต่อปี	65	9.2
- มากกว่า 6 ครั้งต่อปี	85	12.0
สภาพที่อยู่อาศัย		
- บ้านไม้	143	20.2
- บ้านครึ่งตึก ครึ่งไม้	118	16.6
- บ้านตึกชั้นเดียว	200	27.9
- บ้านตึก 2 ชั้นขึ้นไป	86	12.1
- อาคารพาณิชย์ ทาวน์เฮ้าส์ 2 ชั้นขึ้นไป	28	3.9
- อาคารทึบชั้น แพลต	119	16.8
- คอนโดมิเนียม	13	1.8
- อื่น ๆ เช่น วัด ห้องเช่า	4	0.6
การพักอาศัยร่วมกับผู้อื่น		
- พักอาศัยร่วมกับผู้อื่น ๆ ในบ้าน	553	77.7
- พักอาศัยอยู่คนเดียวในบ้าน	159	22.3

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่างที่พักอาศัยร่วมกับผู้อื่นในที่พัก	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
- พักอยู่ร่วมกัน 1 คน	1	.02
- พักอยู่ร่วมกัน 2 คน	102	18.9
- พักอยู่ร่วมกัน 3 คน	148	27.2
- พักอยู่ร่วมกัน 4 คน	134	24.6
- พักอยู่ร่วมกัน 5 คน	84	15.4
- พักอยู่ร่วมกัน 6 คน	36	6.6
- พักอยู่ร่วมกัน 7 คน	8	1.5
- พักอยู่ร่วมกัน 8 คน	9	1.7
- พักอยู่ร่วมกัน 9 คน	4	0.7
- พักอยู่ร่วมกันมากกว่า 10 คน	7	1.4

จากตารางที่ 5.2 อธิบายภาพรวมทางด้านสถานภาพส่วนบุคคลได้ว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเป็นเพศหญิง จำนวน 386 คน คิดเป็นร้อยละ 54.2 และเพศชาย จำนวน 326 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8 ในด้านของอายุนั้นกลุ่มตัวอย่างมีอายุอยู่ระหว่าง 20-30 ปี มากที่สุด จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมา คือ อายุ 31-40 ปี จำนวน 158 คิดเป็นร้อยละ 22.3 และช่วงอายุ 41-50 ปี จำนวน 114 คิดเป็นร้อยละ 16.1 และด้านสภาวะสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง จำนวน 618 คน คิดเป็นร้อยละ 86.9 รองลงมามีโรคประจำตัว (แต่ยังทำกิจวัตรประจำวันได้) จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 สำหรับด้านระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด โดยมีจำนวน 251 คน คิดเป็นร้อยละ 35.3 รองลงมาคือ มัธยมศึกษา จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 และระดับอนุปริญญา ปวช./ปวส. จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4

ทางด้านรายได้นั้น กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ 10,001 - 15,000 บาท มากที่สุด มีจำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 รองลงมามีรายได้ 5,001-10,000 บาท จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 และรายได้ 5,001-10,000 บาท จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 นอกจากนี้ยังมีกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีรายได้จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 8.3 ส่วนด้านอาชีพกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน และอาชีพรับจ้างมากที่สุดเป็นจำนวนเท่ากันคือ 158 คน คิดเป็นร้อยละ 22.3

รองลงมา คือธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 และข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 65คน คิดเป็นร้อยละ 9.2

สำหรับด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน กลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลามากกว่า 10 ปี เป็นจำนวนมากที่สุด จำนวน 375 คน คิดเป็นร้อยละ 52.8 รองลงมาคือ มากกว่า 5 ปีแต่ไม่เกิน 10 ปี จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 19.2 และ มากกว่า 2 ปี แต่เกิน 5 ปี จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8 และมีน้อยกว่า 1 ปี จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 5.5

ด้านการความบ่อยครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในรอบปี มีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน 1-2 ครั้งต่อปี เป็นจำนวนมากที่สุด 245 คน คิดเป็นร้อยละ 34.6 รองลงมาคือไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน จำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 27.7

ด้านประเภทที่อยู่อาศัย กลุ่มตัวอย่างที่มีที่พักอาศัยเป็นบ้านตึกชั้นเดียวมากที่สุด จำนวน 200 คิดเป็นร้อยละ 27.9 รองลงมาคือ บ้านไม้ จำนวน 143 คิดเป็นร้อยละ 20.2

ด้านการพักอาศัยร่วมกับคนอื่นในที่พัก กลุ่มตัวอย่างพักอาศัยร่วมกับคนอื่นมากที่สุด จำนวน 553 คน คิดเป็นร้อยละ 77.7 ที่เหลืออีกจำนวน 159 คิดเป็นร้อยละ 22.3 พักอาศัยคนเดียว

ทางด้านของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่พักอาศัยร่วมกับผู้อื่นในบ้านนั้นพักอยู่ร่วมกัน 3 คนมากที่สุด เป็นจำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 รองลงมาคือ พักอยู่ร่วมกัน 4 คนจำนวน 134 คิดเป็นร้อยละ 24.6 และพักอยู่ร่วมกัน 2 คนจำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 18.9

ตารางที่ 5.3

จำนวนและร้อยละของอุปกรณ์และโครงข่ายการสื่อสารในบ้านที่อยู่อาศัย และในชุมชน

อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร	จำนวน	ร้อยละ
อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารในบ้านที่อยู่อาศัย		
- เครื่องรับโทรทัศน์ (ทีวี)	685	96.2
- โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้	642	90.3
- คอมพิวเตอร์ แอปเล็ต	500	70.3
- สัญญาณเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ไวไฟ	470	66.0
- เครื่องรับวิทยุ	350	49.2
- หนังสือพิมพ์	232	32.6
- โทรศัพท์บ้าน	209	29.4
- วิทยุสื่อสาร (วอ)	68	9.6
อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารที่อยู่ในชุมชน		
- สัญญาณเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ	594	83.4
- เสียงตามสาย	486	68.3
- จานดาวเทียม	447	62.8
- โครงข่ายการสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม	196	27.5
- เครื่องสัญญาณเตือนภัยพิบัติ เช่น ไซเรน ที่วัดระดับน้ำ เป็นต้น	167	23.5

จากตารางที่ 5.3 อธิบายได้ว่า อุปกรณ์และโครงข่ายการสื่อสารที่พกอยู่อาศัย ซึ่งเกือบทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างมีอยู่ในที่พักอาศัยคือเครื่องรับโทรทัศน์ (ทีวี) คิดเป็นร้อยละ 96.2 และ โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ คิดเป็นร้อยละ 90.3 นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างมีอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารในบ้านรองลงมาคือคอมพิวเตอร์ แอปเล็ต คิดเป็นร้อยละ 70.3

สำหรับอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารที่อยู่ในชุมชนพบว่า มีสัญญาณเครือข่ายโทรศัพท์มือถือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.4 ลำดับต่อมาคือ เสียงตามสาย และใกล้เคียงกัน จานดาวเทียม คิดเป็น ร้อยละ 68.3 และ 62.8 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 ช่องทาง สื่อ ที่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ตารางที่ 5.4

จำนวน ค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ของข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อในชุมชน

ประเภทสื่อ	ระดับความถี่ในการเปิดรับสื่อในชุมชน					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เป็นประจำ	บ่อย ๆ	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยได้รับเลย			
1. พูดคุยกับคนในครอบครัว	261 (36.7)	120 (16.9)	137 (19.2)	145 (20.4)	49 (6.9)	3.56	1.34	มาก
2. พูดคุยกับเพื่อนบ้าน	100 (14.1)	168 (23.6)	184 (25.9)	197 (27.7)	62 (8.7)	3.07	1.19	ปานกลาง
3. ได้ยินจากหอกระจายข่าว ลำโพงกระจายเสียงในชุมชน	65 (9.1)	139 (19.5)	149 (21.0)	144 (20.3)	214 (30.1)	2.57	1.33	น้อย
4. ชมรายการโทรทัศน์ท้องถิ่น / สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น	73 (10.3)	118 (16.6)	123 (17.3)	167 (23.5)	230 (32.3)	2.49	1.35	น้อย
5. เห็นจากป้ายไว้นิตป้ายประกาศโปสเตอร์ ในชุมชน	67 (9.4)	104 (14.6)	132 (18.5)	143 (20.1)	266 (37.4)	2.39	1.35	น้อย
6. ฟังจากรายการวิทยุท้องถิ่น / สถานีวิทยุท้องถิ่น	59 (8.3)	94 (13.2)	116 (16.3)	208 (29.3)	234 (32.9)	2.35	1.28	น้อย
7. ได้ยินจาก วิทยุชุมชน	41 (5.8)	119 (16.7)	125 (17.6)	188 (26.4)	239 (33.6)	2.35	1.25	น้อย
8. พูดคุยกับครูในโรงเรียนชุมชน	28 (3.9)	101 (14.2)	156 (21.9)	183 (25.7)	243 (34.2)	2.28	1.18	น้อย
9. พูดคุยกับกลุ่มชมรม ในชุมชน	30 (4.2)	102 (14.3)	145 (20.4)	182 (25.6)	253 (35.5)	2.26	1.20	น้อย

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

ประเภทสื่อ	ระดับความถี่ในการเปิดรับสื่อในชุมชน					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เป็นประจำ	บ่อย ๆ	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยได้รับเลย			
10. พูดคุยกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)	36 (5.1)	84 (11.8)	146 (20.5)	179 (25.1)	267 (37.5)	2.22	1.20	น้อย
11. ได้ยินจากการประชุมสมาชิกชุมชนประจำเดือน	53 (7.5)	98 (13.8)	111 (15.6)	118 (16.6)	330 (46.5)	2.19	1.34	น้อย
12. ได้ฟังจากพระเทศน์ ประกาศ ตอนไปทำบุญที่วัด	41 (5.8)	106 (14.9)	114 (16.1)	128 (18.0)	321 (45.2)	2.18	1.30	น้อย
13. พูดคุยกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน / ผู้นำชุมชน	27 (3.8)	94 (13.2)	134 (18.9)	169 (23.8)	286 (40.3)	2.16	1.19	น้อย
14. พูดคุยกับเจ้าหน้าที่อนามัยพยาบาล หมอ	21 (3.0)	72 (10.2)	163 (23.0)	180 (25.4)	273 (38.5)	2.14	1.12	น้อย
15. พูดคุยกับกรรมการชุมชน	35 (4.9)	72 (10.1)	123 (17.3)	190 (26.7)	291 (40.9)	2.11	1.19	น้อย
16. ได้ยินจากรถแห่ในชุมชน มอเตอร์ไซด์กระจายข่าว	40 (5.6)	103 (14.5)	102 (14.3)	103 (14.5)	363 (51.1)	2.09	1.31	น้อย
17. พูดคุยกับเจ้าหน้าที่จากอำเภอเทศบาล อบต. / เขต	29 (4.1)	71 (10.1)	120 (16.9)	176 (24.8)	315 (44.3)	2.05	1.17	น้อย
18. สนทนาในกลุ่มไลน์สมาชิกชุมชน	27 (3.8)	91 (12.8)	105 (14.8)	123 (17.3)	365 (51.3)	2.00	1.23	น้อย

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

ประเภทสื่อ	ระดับความถี่ในการเปิดรับสื่อในชุมชน					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เป็นประจำ	บ่อย ๆ	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยได้รับเลย			
19. อ่านจากเฟซบุ๊ก ผู้ใหญ่บ้าน / ผู้นำ ชุมชน	31 (4.4)	86 (12.1)	80 (11.3)	115 (16.2)	397 (56.0)	1.93	1.24	น้อย
20. ได้อ่านจากไลน์ ผู้ใหญ่บ้าน / ผู้นำ ชุมชน	23 (3.2)	82 (11.5)	78 (11.0)	122 (17.2)	405 (57.0)	1.87	1.19	น้อย
21. ติดต่อผ่านวิทยุ สื่อสาร (วอ)	21 (2.9)	66 (9.3)	84 (11.8)	85 (11.9)	456 (64.0)	1.75	1.15	น้อย ที่สุด
ความถี่การเปิดสื่อรับโดยรวม						2.27	1.00	น้อย

จากตารางที่ 5.4 อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อในชุมชน โดยรวมทุกสื่อ อยู่ระดับน้อย คือ 2.27 เมื่อพิจารณารายละเอียดตามประเภทสื่อมีดังนี้

ประเภทสื่อในชุมชนที่เปิดรับในระดับมาก ได้แก่ การพูดคุยกับคนในครอบครัว
ประเภทสื่อในชุมชนที่เปิดรับในระดับปานกลาง ได้แก่ การพูดคุยกับเพื่อนบ้าน
ประเภทสื่อในชุมชนที่เปิดรับในระดับน้อย ได้แก่

- หอกระจายข่าว ลำโพงกระจายเสียงในชุมชน
- รายการโทรทัศน์ท้องถิ่น / สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น
- ป้ายไว้นิล ป้ายประกาศ โปสเตอร์ ในชุมชน
- รายการวิทยุท้องถิ่น / สถานีวิทยุท้องถิ่น
- วิทยุชุมชน
- พูดคุยกับครูในโรงเรียนชุมชน
- พูดคุยกับกลุ่ม ชมรม ในชุมชน
- พูดคุยกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)
- การประชุมสมาชิกชุมชนประจำเดือน
- พระเทศน์ ประกาศ ตอนไปทำบุญที่วัด

พูดคุยกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน / ผู้นำชุมชน

พูดคุยกับเจ้าหน้าที่อนามัย พยาบาล หมอ

พูดคุยกับกรรมการชุมชน

รถแห่ในชุมชน มอเตอร์ไซค์กระจายข่าว

พูดคุยกับเจ้าหน้าที่จากอำเภอ เทศบาล อบต. / เขต

กลุ่มไลน์สมาชิกชุมชน

เฟสบุ๊กผู้ใหญ่บ้าน / ผู้นำชุมชน

ไลน์ผู้ใหญ่บ้าน / ผู้นำชุมชน

ประเภทสื่อในชุมชนที่เปิดรับในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ ติดต่อผ่านวิทยุสื่อสาร (วอ.)

ตารางที่ 5.5

จำนวน ค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ของการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อระดับประเทศ

ประเภทสื่อ	ระดับความถี่ในการเปิดรับสื่อระดับประเทศ					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เป็นประจำ	บ่อย ๆ	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยได้รับเลย			
สื่อมวลชน								
1. ชมโทรทัศน์	305 (42.9)	133 (18.7)	169 (23.8)	89 (12.5)	15 (2.1)	3.88	1.15	มาก
2. อ่านหนังสือพิมพ์	142 (20.0)	98 (13.8)	134 (18.9)	217 (30.6)	118 (16.6)	2.90	1.38	ปานกลาง
3. ฟังวิทยุ	92 (13.0)	136 (19.2)	131 (18.5)	179 (25.3)	170 (24.0)	2.72	1.36	ปานกลาง
รวมสื่อมวลชน						3.16	1.12	ปานกลาง
อินเทอร์เน็ต								
4. อ่านเฟซบุ๊ก	255 (35.9)	111 (15.6)	115 (16.2)	94 (13.2)	135 (19.0)	3.36	1.53	ปานกลาง
5. ชมจากยูทูป	219 (30.9)	133 (18.8)	129 (18.2)	86 (12.1)	142 (20.0)	3.28	1.50	ปานกลาง
6. อ่านจากไลน์ วีดิโอ แอปพ์ ผ่าน โทรศัพท์มือถือ	115 (16.2)	138 (19.4)	100 (14.1)	144 (20.3)	214 (30.1)	2.71	1.47	ปานกลาง
7. เข้าเว็บไซต์ (www) เว็บไซต์เว็บ	105 (14.8)	107 (15.0)	142 (20.0)	133 (18.7)	224 (31.5)	2.63	1.43	น้อย
8. อ่านบล็อก หรือ เรื่องที่คนเขียนไว้ใน เว็บไซต์ของเขา	81 (11.4)	110 (15.5)	124 (17.5)	128 (18.0)	267 (37.6)	2.45	1.41	น้อย
9. ดูอินสตราแกรม	101 (14.2)	99 (13.9)	107 (15.0)	112 (15.7)	293 (41.2)	2.44	1.48	น้อย
10. อ่านทวิตเตอร์	88 (12.4)	90 (12.7)	90 (12.7)	107 (15.1)	334 (47.1)	2.28	1.46	น้อย
รวมสื่ออินเทอร์เน็ต						2.74	1.23	ปานกลาง

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ประเภทสื่อ	ระดับความถี่ในการเปิดรับสื่อระดับประเทศ					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เป็นประจำ	บ่อย ๆ	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยได้รับเลย			
เทคโนโลยีสื่อสารไร้สาย								
11. โทรคุยกันผ่านโทรศัพท์มือถือ	164 (23.1)	130 (18.3)	114 (16.1)	157 (22.1)	145 (20.4)	3.02	1.46	ปานกลาง
12. ข้อความสั้นที่ส่งมาในมือถือ	73 (10.3)	91 (12.8)	98 (13.8)	185 (26.0)	264 (37.1)	2.33	1.35	น้อย
รวมสื่อเทคโนโลยีไร้สาย						2.67	1.27	ปานกลาง
สื่อเฉพาะกิจ								
13. อ่านจากเอกสารแผ่นพับ ใบปลิว	28 (3.9)	108 (15.2)	117 (16.4)	228 (32.0)	231 (32.4)	2.26	1.17	น้อย
14. พูดคุยกับเจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปก)	15 (2.1)	81 (11.4)	122 (17.1)	152 (21.3)	342 (48.0)	1.98	1.13	น้อย
รวมสื่อเฉพาะกิจ						2.12	1.07	น้อย
ความถี่การเปิดรับสื่อโดยรวม						2.72	1.04	ปานกลาง

จากตารางที่ 5.5 อธิบายได้ว่า ความถี่โดยรวมของการเปิดรับข่าวสารจากสื่อระดับประเทศ อยู่ระดับปานกลาง คือ 2.72 มีเพียงสื่อเฉพาะกิจระดับประเทศเท่านั้นที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับในระดับน้อย

ส่วนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ตารางที่ 5.6

จำนวน ร้อยละ ของความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ข้อความความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว	ผู้ตอบถูก	
	จำนวน	ร้อยละ
1. หน่วยวัดระดับความรุนแรง - ริคเตอร์	691	97.1
2. การรับรู้การเกิดเหตุแผ่นดินไหว - บ้าน สั่นสะเทือน โคลงเคลง	647	90.9
3. วิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว - เข้าไป หลบอยู่ใต้โต๊ะที่แข็งแรง	607	85.3
4. วิธีปฏิบัติเมื่อเหตุแผ่นดินไหวสงบ - ตรวจ นับจำนวนคนในครอบครัวว่าอยู่ครบหรือไม่	606	85.1
5. สาเหตุการเกิดแผ่นดินไหว - เปลือกโลก เคลื่อนตัวอย่างฉับพลัน	557	81.0
6. วิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว - วิ่งออก จากบ้านหรืออาคารไปยังที่โล่งแจ้ง	556	78.1
7. วิธีเตรียมพร้อมเพื่อความปลอดภัย - ไม่ วางของหนักไว้ที่สูงโดยไม่มีค้ำให้แน่นกับที่	532	74.7
8. อันตรายและความเสี่ยง - บ้านตั้งอยู่แนว รอยเลื่อนของผิวโลก	479	67.3
9. วิธีปฏิบัติเมื่อเหตุแผ่นดินไหวสงบ - รอให้ เจ้าหน้าที่ตรวจสอบให้เสร็จสิ้นก่อน	463	65.0
10. อันตรายและความเสี่ยง - บ้านตึก 2 ชั้น	330	46.3

จากตารางที่ 5.6 อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวในเรื่อง หน่วยวัดระดับความรุนแรง และ การรับรู้การเกิดเหตุแผ่นดินไหว - บ้านสั่นสะเทือน โคลงเคลง โดยมีจำนวนผู้ตอบถูกต้อง ร้อยละ 97.1 และ ร้อยละ 90.9 ตามลำดับและส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับ วิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว - เข้าไปหลบอยู่ใต้โต๊ะที่แข็งแรง

วิธีปฏิบัติเมื่อเหตุแผ่นดินไหวสงบ - ตรวจนับจำนวนคนในครอบครัวยังอยู่ครบหรือไม่ และ สาเหตุการเกิดแผ่นดินไหว - เปลือกโลกเคลื่อนตัวอย่างฉับพลัน โดยมีผู้ตอบถูกต้องร้อยละ 85.3 ร้อยละ 85.1 และ ร้อยละ 81.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 5.7

จำนวน ร้อยละและค่าเฉลี่ย ของความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว

คะแนน	จำนวน	ร้อยละ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1	2	0.3	7.72	1.76	ระดับดี
2	6	0.8			
3	9	1.3			
4	18	2.5			
5	47	6.6			
6	76	10.7			
7	121	17.0			
8	156	21.9			
9	171	24.0			
10	106	14.9			

จากตารางที่ 5.7 อธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างมีความความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวอยู่ในระดับดีโดยมีค่าเฉลี่ย 7.72

ส่วนที่ 4 ทักษะคิดต่อแผ่นดินไหว

ตารางที่ 5.8

จำนวน ค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ด้านทักษะคิดต่อแผ่นดินไหว

ข้อความ	ระดับความถี่ด้านทักษะคิดต่อแผ่นดินไหว					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง			
1. การเกิดแผ่นดินไหวมาจากอาเพศในชุมชน	1 (0.1)	11 (1.5)	102 (14.3)	212 (29.8)	386 (54.2)	4.36	0.79	เชิงบวก อย่างมาก
2. แผ่นดินไหวเกิดขึ้นเพราะกรรมเวรในอดีต	2 (0.3)	9 (1.3)	53 (7.4)	222 (31.2)	246 (59.8)	4.49	0.71	เชิงบวก อย่างมาก
3. คนที่ประสบเหตุแผ่นดินไหวคือคนที่มีเคราะห์กรรม	2 (0.3)	22 (3.1)	82 (11.5)	214 (30.1)	390 (54.9)	4.36	0.82	เชิงบวก อย่างมาก
4. ประเทศไทยถือว่าไม่ใช่ประเทศที่เสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว	7 (1.0)	70 (9.8)	151 (21.2)	206 (29.0)	277 (39.0)	3.95	1.04	เชิงบวก
5. การเตือนภัยแผ่นดินไหวไม่ใช่สิ่งจำเป็น	12 (1.7)	23 (3.2)	41 (5.8)	241 (33.9)	394 (55.4)	4.38	0.86	เชิงบวก อย่างมาก
6. ไม่มีความจำเป็นที่เราจะต้องติดตามข่าวแผ่นดินไหว	10 (1.4)	15 (2.1)	31 (4.4)	258 (36.3)	396 (55.8)	4.43	0.79	เชิงบวก อย่างมาก

ตารางที่ 5.8 (ต่อ)

ข้อความ	ระดับความถี่ด้านทัศนคติต่อแผ่นดินไหว					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง			
7. ไม่เห็นต้องมาบอก เลยว่าจะให้ทำ อย่างไรเมื่อเกิด แผ่นดินไหว	8 (1.1)	10 (1.4)	48 (6.8)	274 (38.6)	370 (52.1)	4.39	0.77	เชิงบวก อย่างมาก
8. คำแนะนำเกี่ยวกับ แผ่นดินไหวไม่มี ประโยชน์อะไรเลย	11 (1.5)	20 (2.8)	43 (6.0)	255 (35.8)	383 (53.8)	4.38	0.84	เชิงบวก อย่างมาก
9. รู้สึกหงุดหงิด เมื่อ ได้ยินคำเตือนเรื่อง แผ่นดินไหว	17 (2.4)	40 (5.6)	64 (9.0)	251 (35.3)	340 (47.8)	4.20	0.98	เชิงบวก อย่างมาก
10. ไม่มี ความ จำเป็นต้องทำตาม คำแนะนำแผ่นดินไหว	14 (2.0)	36 (5.1)	39 (5.5)	259 (36.5)	362 (51.0)	4.29	0.92	เชิงบวก อย่างมาก
11. แผ่นดินไหวน่า กลัวมาก	272 (38.3)	312 (43.9)	63 (8.9)	30 (4.2)	33 (4.6)	4.07	1.02	เชิงบวก อย่างมาก
12. ถ้าเกิด แผ่นดินไหวขึ้น ต้อง ตายแน่ ๆ	85 (12.0)	186 (26.2)	187 (26.4)	159 (22.4)	92 (13.0)	3.02	1.21	ปานกลาง
13. หมดเนื้อหมดตัว แน่ ถ้าเกิด แผ่นดินไหวขึ้นกับ ตนเอง	118 (16.6)	183 (25.7)	178 (25.0)	145 (20.4)	87 (12.2)	3.14	1.26	ปานกลาง

ตารางที่ 5.8 (ต่อ)

ข้อความ	ระดับความถี่ด้านทัศนคติต่อแผ่นดินไหว					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง			
14. ไฟไหม้ 10 ครั้ง ไม่เท่าแผ่นดินไหวครั้ง เดียว	105 (14.8)	222 (31.3)	131 (18.5)	151 (21.3)	100 (14.1)	3.11	1.29	ปานกลาง
15. คำแนะนำการ ปฏิบัติเมื่อเกิด แผ่นดินไหวเป็นสิ่งที่ มีประโยชน์	412 (57.9)	243 (34.1)	38 (5.3)	12 (1.7)	7 (1.0)	4.46	0.75	เชิงบวก อย่างมาก
16. การติดตามข่าว แผ่นดินไหวเป็น สิ่งจำเป็น	401 (56.6)	266 (37.5)	33 (4.7)	7 (1.0)	2 (0.3)	4.49	0.66	เชิงบวก อย่างมาก
17. เราต้องพร้อม เสมอที่จะปฏิบัติตาม คำแนะนำเกี่ยวกับ แผ่นดินไหว	401 (56.3)	261 (36.7)	41 (5.8)	7 (1.0)	2 (0.3)	4.48	0.67	เชิงบวก อย่างมาก
18. การฝึกซ้อมหลบ ภัยแผ่นดินไหวเป็น สิ่งจำเป็น	381 (53.5)	251 (35.3)	66 (9.3)	12 (1.7)	2 (0.3)	4.40	0.74	เชิงบวก อย่างมาก
19. การเตรียมตัวเอง ให้พร้อมรับมือกับ แผ่นดินไหว เป็น สิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง	414 (58.1)	250 (35.1)	39 (5.5)	6 (0.8)	3 (0.4)	4.50	0.67	เชิงบวก อย่างมาก
20. เราต้องเรียนรู้ ข้อมูลและความรู้ เกี่ยวกับแผ่นดินไหว ตลอดเวลา	394 (55.3)	266 (37.4)	41 (5.8)	8 (1.1)	3 (0.4)	4.46	0.69	เชิงบวก อย่างมาก

ตารางที่ 5.8 (ต่อ)

ข้อความ	ระดับความถี่ด้านทัศนคติต่อแผ่นดินไหว					\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
ความถี่ด้านทัศนคติต่อแผ่นดินไหวโดยรวม						4.18	0.40	ทัศนคติเชิงบวก

จากตารางที่ 5.8 อธิบายได้ว่า ทัศนคติต่อแผ่นดินไหวโดยรวมคือทัศนคติเชิงบวก มีค่าเฉลี่ยคือ 4.18 โดยมีทัศนคติว่า ภัยแผ่นดินไหวไม่ใช่เรื่องอาเพศเวรกรรม หรือเคราะห์กรรมมองว่าแผ่นดินไหวมีความรุนแรง ประเทศไทยมีความเสี่ยงที่จะเกิดแผ่นดินไหว การเตือนภัย คำแนะนำเป็นสิ่งจำเป็น จำเป็นต้องติดตามข่าว ปฏิบัติตามคำแนะนำ ควรมีการเตรียมพร้อมรับมือ เรียนรู้เพิ่มเติม อย่างไรก็ตามหากเกิดแผ่นดินไหวขึ้น โอกาสรอดปลอดภัยยังมีอยู่บ้าง และไม่เกิดการสูญเสียทรัพย์สินยังไม่ถึงระดับหมดเนื้อหมดตัว

ส่วนที่ 4.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบทัศนคติต่อแผ่นดินไหว

ผลการวิเคราะห์ทัศนคติต่อแผ่นดินไหว ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อจัดกลุ่มทัศนคติต่อแผ่นดินไหว การวิเคราะห์องค์ประกอบทัศนคติต่อแผ่นดินไหว ผู้วิจัยสร้างเป็นเครื่องมือวัด รวมทั้งสิ้น 20 ข้อความ แล้วนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบ ด้วยวิธีการแยกองค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis) และหมุนแกนองค์ประกอบโดยหมุนแกนแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีแบบ Varimax Rotation เพื่อทำการแยกองค์ประกอบแต่ละกลุ่ม ใช้เกณฑ์ค่า Eigen value มากกว่า 1 ขึ้นไปในการเลือกองค์ประกอบ และใช้เกณฑ์ค่าน้ำหนักกลุ่มตัวแปร (Factor Loading) ที่มีค่าตั้งแต่ .60 ขึ้นไปในการพิจารณาคัดเลือกตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบตามตารางดังนี้

ตารางที่ 5.9

ค่า KMO and Bartlett's ตัวแปรทัศนคติต่อแผ่นดินไหว

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy. (KMO)		0.902
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	9542.535
	df.	190
	Sig.	.000

จากตารางที่ 5.9 อธิบายได้ว่า ค่า KMO มีค่าเท่ากับ 0.902 และการทดสอบ Bartlett's Test ยืนยันว่าตัวแปรชุดที่ศึกษาในครั้งนี้มีความสัมพันธ์กัน แสดงให้เห็นว่าข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปได้

ตารางที่ 5.10

ค่า Communalities ของตัวแปรทัศนคติต่อแผ่นดินไหว

ข้อที่	Initial	Extraction
1. การเกิดแผ่นดินไหวมาจากอาเพศในชุมชน	1.000	.778
2. แผ่นดินไหวเกิดขึ้นเพราะกรรมเวรในอดีต	1.000	.796
3. คนที่ประสบเหตุแผ่นดินไหวคือคนที่มีเคราะห์กรรม	1.000	.769
4. ประเทศไทยถือว่าไม่ใช่ประเทศที่เสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว	1.000	.368
5. การเตือนภัยแผ่นดินไหวไม่ใช่สิ่งจำเป็น	1.000	.479
6. ไม่มีความจำเป็นที่เราจะต้องติดตามข่าวแผ่นดินไหว	1.000	.654
7. ไม่เห็นต้องมาบอกเลยว่าจะให้ทำอย่างไรเมื่อเกิดแผ่นดินไหว	1.000	.679
8. คำแนะนำเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไม่มีประโยชน์อะไรเลย	1.000	.709
9. รู้สึกหงุดหงิด เมื่อได้ยินคำเตือนเรื่องแผ่นดินไหว	1.000	.687
10. ไม่มีความจำเป็นต้องทำตามคำแนะนำแผ่นดินไหว	1.000	.706
11. แผ่นดินไวน่ากลัวมาก	1.000	.214
12. ถ้าเกิดแผ่นดินไหวขึ้น ต้องตายแน่ ๆ	1.000	.859
13. หมดเนื้อหมดตัวแน่ ถ้าเกิดแผ่นดินไหวขึ้นกับตนเอง	1.000	.830
14. ไฟไหม้ 10 ครั้ง ไม่เท่าแผ่นดินไหวครั้งเดียว	1.000	.770
15. คำแนะนำการปฏิบัติเมื่อเกิดแผ่นดินไหวเป็นสิ่งที่มีความ ประโยชน์	1.000	.514
16. การติดตามข่าวแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น	1.000	.799
17. เราต้องพร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำเกี่ยวกับ แผ่นดินไหว	1.000	.791
18. การฝึกซ้อมหลบภัยแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น	1.000	.805
19. การเตรียมตัวเองให้พร้อมรับมือกับแผ่นดินไหว เป็น สิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง	1.000	.860
20. เราต้องเรียนรู้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว ตลอดเวลา	1.000	.820

จากตารางที่ 5.10 แสดงค่าความร่วมกัน (Communalities) ของตัวแปรทัศนคติต่อแผ่นดินไหวระหว่างองค์ประกอบที่สกัดได้กับตัวแปรเดิมแต่ละตัว ซึ่งเห็นได้ว่าจะสกัดองค์ประกอบแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กับตัวเองเท่ากับ 1.00 (initial) เมื่อสกัดองค์ประกอบแล้วปรากฏว่าแต่ละองค์ประกอบสามารถอธิบายตัวแปรเดิมแต่ละตัว ลดลง 1 เหลือค่าความสัมพันธ์ระหว่าง 0.214-0.860

ตารางที่ 5.11

องค์ประกอบที่สกัดต่อแผ่นดินไหวหลังจากหมุนแกนแบบ Varimax

องค์ประกอบที่	ผลรวมกำลังของน้ำหนักองค์ประกอบที่ได้จากการหมุนแกน (Extraction Sums of Squared Loadings)		
	Total	% of Variance	Cumulative %
1	7.064	35.320	35.320
2	3.941	19.706	55.025
3	1.665	8.325	63.350
4	1.210	6.049	69.400

จากตารางที่ 5.11 เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของข้อมูลโดยวิธีหมุนแกนปัจจัย (Rotation) ด้วยหมุนแกนแบบ Varimax และพิจารณาเลือกองค์ประกอบที่มีค่าความแปรปรวนมากกว่า 1 ขึ้นไป สามารถสกัดองค์ประกอบตัวแปรที่สกัดต่อแผ่นดินไหวทั้งหมด 4 องค์ประกอบ ซึ่ง 4 องค์ประกอบรวมกันสามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลได้ ร้อยละ 69.400

ตารางที่ 5.12

ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .60 ขึ้นไป

ข้อที่	องค์ประกอบ			
	1	2	3	4
1			.780	
2			.826	
3			.835	
4				
5				
6		.708		
7		.758		
8		.754		
9		.789		
10		.785		
11				
12				.864
13				.859
14				.844
15	.670			
16	.877			
17	.854			
18	.892			
19	.915			
20	.881			

จากตารางที่ 5.12 แสดงว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรที่หมุนแกนแบบแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีแบบ Varimax ที่มีค่าน้ำหนักขององค์ประกอบ ตั้งแต่ .60 ขึ้นไปมีทั้งหมด 4 องค์ประกอบ

ตารางที่ 5.13

องค์ประกอบที่ 1 กลุ่มพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย

ข้อที่	องค์ประกอบที่ 1	ค่าน้ำหนักตัวแปร (factor loading)
15	คำแนะนำการปฏิบัติเมื่อเกิดแผ่นดินไหวเป็นสิ่งที่มีความปลอดภัย	.670
16	การติดตามข่าวแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น	.877
17	เราต้องพร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำเกี่ยวกับแผ่นดินไหว	.854
18	การฝึกซ้อมหลบภัยแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น	.892
19	การเตรียมตัวเองให้พร้อมรับมือกับแผ่นดินไหว เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง	.915
20	เราต้องเรียนรู้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวตลอดเวลา	.881
ร้อยละของความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้จากองค์ประกอบ		35.320

จากตารางที่ 5.13 เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่สอดคล้องกับแผ่นดินไหวซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรที่สำคัญ 6 ตัวแปร และมีค่าน้ำหนักตัวแปรในตัวเองประกอบอยู่ระหว่าง .670-.915 สามารถอธิบายความแปรปรวนร่วมได้ ร้อยละ 35.320 แสดงว่าตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปร เป็นส่วนประกอบที่ร่วมกันบรรยายองค์ประกอบนี้ได้ดีที่สุด โดยตัวแปรที่สามารถอธิบายองค์ประกอบนี้ได้ชัดเจน คือ

ข้อที่ 19 การเตรียมตัวเองให้พร้อมรับมือกับแผ่นดินไหว เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ข้อที่ 18 การฝึกซ้อมหลบภัยแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น

ข้อที่ 20 เราต้องเรียนรู้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวตลอดเวลา

ข้อที่ 16 การติดตามข่าวแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น

ข้อที่ 17 เราต้องพร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำเกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ในขณะที่ข้อที่ 15 คำแนะนำการปฏิบัติเมื่อเกิดแผ่นดินไหวเป็นสิ่งที่มีความปลอดภัยมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบนี้ต่ำสุด ผู้วิจัยจึงเรียกชื่อองค์ประกอบที่ 1 นี้ว่า “กลุ่มพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย” โดยกลุ่มดังกล่าวจะมีลักษณะต้นตัว เปิดรับข่าวสารใช้ประโยชน์จากข่าวสาร ปฏิบัติตามคำแนะนำ ไม่ตื่นตระหนก

ตารางที่ 5.14

องค์ประกอบที่ 2 กลุ่มไม่ให้ความสำคัญกับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย

ข้อที่	องค์ประกอบที่ 2	ค่าน้ำหนักตัวแปร (factor loading)
6	ไม่มีความจำเป็นที่เราจะต้องติดตามข่าวแผ่นดินไหว	.708
7	ไม่เห็นต้องมาบอกเลยว่าจะให้ทำอะไรเมื่อเกิดแผ่นดินไหว	.758
8	คำแนะนำเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไม่มีประโยชน์อะไรเลย	.754
9	รู้สึกหงุดหงิด เมื่อได้ยินคำเตือนเรื่องแผ่นดินไหว	.789
10	ไม่มีความจำเป็นต้องทำตามคำแนะนำแผ่นดินไหว	.785
ร้อยละของความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้จากองค์ประกอบ		19.706

จากตารางที่ 5.14 เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่สอดคล้องกับแผ่นดินไหวซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรที่สำคัญ 6 ตัวแปร และมีค่าน้ำหนักตัวแปรในตัวองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .708-.789 สามารถอธิบายความแปรปรวนร่วมได้ ร้อยละ 19.706 แสดงว่าตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปร เป็นส่วนประกอบที่ร่วมกันบรรยายองค์ประกอบนี้ได้ดีที่สุด โดยตัวแปรที่สามารถอธิบายองค์ประกอบนี้ได้ชัดเจน คือ

ข้อที่ 9 รู้สึกหงุดหงิด เมื่อได้ยินคำเตือนเรื่องแผ่นดินไหว

ข้อที่ 10 ไม่มีความจำเป็นต้องทำตามคำแนะนำแผ่นดินไหว

ข้อที่ 7 ไม่เห็นต้องมาบอกเลยว่าจะให้ทำอะไรเมื่อเกิดแผ่นดินไหว

ข้อที่ 8 คำแนะนำเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไม่มีประโยชน์อะไรเลย

ในขณะที่ข้อที่ 6 ไม่มีความจำเป็นที่เราจะต้องติดตามข่าวแผ่นดินไหวมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบนี้ต่ำสุด ผู้วิจัยจึงเรียกชื่อองค์ประกอบที่ 2 นี้ว่า “กลุ่มไม่ให้ความสำคัญกับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย” โดยกลุ่มดังกล่าวจะมีลักษณะไม่เชื่อข่าวสาร แสดงพฤติกรรมตรงกันข้ามกับคำแนะนำ

ตารางที่ 5.15

องค์ประกอบที่ 3 กลุ่มปล่อยไปตามกรรม

ข้อที่	องค์ประกอบที่ 3	ค่าน้ำหนักตัวแปร (factor loading)
1	การเกิดแผ่นดินไหวมาจากอาเพศในชุมชน	.780
2	แผ่นดินไหวเกิดขึ้นเพราะกรรมเวรในอดีต	.826
3	คนที่ประสบเหตุแผ่นดินไหวคือคนที่มีเคราะห์กรรม	.835
ร้อยละของความแปรปรวนรวมที่อธิบายได้จากองค์ประกอบ		8.325

จากตารางที่ 5.15 เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทัศนคติต่อแผ่นดินไหวซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรที่สำคัญ 3 ตัวแปร และมีย่าน้ำหนักตัวแปรในตัวองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .780-.835 สามารถอธิบายความแปรปรวนรวมได้ ร้อยละ 8.325 แสดงว่าตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปร เป็นส่วนประกอบที่ร่วมกันบรรยายองค์ประกอบนี้ได้ดีที่สุด โดยตัวแปรที่สามารถอธิบายองค์ประกอบนี้ได้ชัดเจน คือ

ข้อที่ 3 คนที่ประสบเหตุแผ่นดินไหวคือคนที่มีเคราะห์กรรม

ข้อที่ 2 แผ่นดินไหวเกิดขึ้นเพราะกรรมเวรในอดีต

ในขณะที่ข้อที่ 1 การเกิดแผ่นดินไหวมาจากอาเพศในชุมชนมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบนี้ต่ำสุด ผู้วิจัยจึงเรียกชื่อองค์ประกอบที่ 3 นี้ว่า “กลุ่มปล่อยไปตามกรรม” โดยกลุ่มดังกล่าวจะมีลักษณะเฉื่อยชา ไม่สนใจข่าวสาร ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำ

ตารางที่ 5.16

องค์ประกอบที่ 4 กลุ่มภัยรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ข้อที่	องค์ประกอบที่ 4	ค่าน้ำหนักตัวแปร (factor loading)
12	ถ้าเกิดแผ่นดินไหวขึ้น ต้องตายแน่ ๆ	.864
13	หมดเนื้อหมดตัวแน่ ถ้าเกิดแผ่นดินไหวขึ้นกับตนเอง	.859
14	ไฟไหม้ 10 ครั้ง ไม่เท่าแผ่นดินไหวครั้งเดียว	.844
ร้อยละของความแปรปรวนรวมที่อธิบายได้จากองค์ประกอบ		6.049

จากตารางที่ 5.16 เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่สอดคล้องต่อแผ่นดินไหวซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรที่สำคัญ 3 ตัวแปร และมีค่าน้ำหนักตัวแปรในตัวองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .844-.859 สามารถอธิบายความแปรปรวนรวมได้ ร้อยละ 6.049 แสดงว่าตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปร เป็นส่วนประกอบที่ร่วมกันบรรยายองค์ประกอบนี้ได้ดีที่สุด โดยตัวแปรที่สามารถอธิบายองค์ประกอบนี้ได้ชัดเจน คือ

ข้อที่ 12 ถ้าเกิดแผ่นดินไหวขึ้น ต้องตายแน่ ๆ

ข้อที่ 13 หมดเนื้อหมดตัวแน่ ถ้าเกิดแผ่นดินไหวขึ้นกับตนเอง

ในขณะที่ข้อที่ 14 ไฟไหม้ 10 ครั้ง ไม่เท่าแผ่นดินไหวครั้งเดียวมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบนี้ต่ำสุด ผู้วิจัยจึงเรียกชื่อองค์ประกอบที่ 4 นี้ว่า “กลุ่มภัยรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน” โดยกลุ่มดังกล่าวจะมีลักษณะตื่นตัว มีความกลัว ตื่นตระหนก กังวล ไม่สบายใจต่อเหตุการณ์

ส่วนที่ 5 ประสบการณ์ และการเตรียมความพร้อมสำหรับแผ่นดินไหว

ตารางที่ 5.17

จำนวน ค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ของประสบการณ์แผ่นดินไหว

ประสบการณ์	ความถี่ประสบการณ์แผ่นดินไหว					\bar{x}	S.D.	ระดับ
	เป็นประจำ	บ่อย ๆ	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยเลย			
1.ประสบการณ์แผ่นดินไหว								
1.1เคยได้รับอันตราย สูญเสียจากแผ่นดินไหว	10 (1.4)	33 (4.6)	58 (8.2)	115 (16.2)	495 (69.6)	1.52	0.92	น้อยที่สุด
1.2 เพื่อนญาติของท่านเคยประสบเหตุแผ่นดินไหว	10 (1.4)	29 (4.1)	99 (14.0)	172 (24.3)	399 (56.3)	1.70	0.95	น้อยที่สุด
1.3.เคยรู้สึกถึงแรงสั่นไหวจากแผ่นดินไหว	35 (4.9)	68 (9.6)	156 (22.0)	260 (36.7)	190 (26.8)	2.29	1.11	น้อย
1.4 เคยช่วยเหลือผู้ประสบภัยแผ่นดินไหว	46 (6.5)	41 (5.8)	60 (8.5)	127 (17.9)	434 (61.3)	1.78	1.21	น้อยที่สุด
1.5 เคยเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือคนในเหตุการณ์แผ่นดินไหว	51 (7.2)	39 (5.5)	39 (5.5)	81 (11.4)	501 (70.5)	1.68	1.23	น้อยที่สุด
ประสบการณ์โดยรวม						1.79	0.90	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 5.17 อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์แผ่นดินไหวโดยรวมอยู่ระดับ น้อยที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียดมีเพียงด้าน เคยรู้สึกถึงแรงสั่นไหวจากแผ่นดินไหว อยู่ระดับน้อย เพียงประเด็นเดียวเท่านั้น

ตารางที่ 5.18

จำนวน ค่าเฉลี่ยและระดับความถี่ของการเตรียมความพร้อมสำหรับแผ่นดินไหว

การเตรียมความพร้อม	ความถี่การเตรียมความพร้อม						\bar{X}	S.D.	ระดับ
	เป็นประจำ	บ่อยๆ	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยเลย				
2.ความพร้อม									
2.1 ฝ้าระวังเหตุแผ่นดินไหวด้วยตนเอง	108 (15.2)	113 (15.9)	195 (27.4)	146 (20.5)	150 (21.1)	2.84	1.33	ปานกลาง	
2.2 ปลุกสร้างบ้านที่แข็งแรง ลดอันตรายจากแผ่นดินไหว	115 (16.2)	141 (19.9)	194 (27.3)	150 (21.1)	110 (15.5)	3.00	1.29	ปานกลาง	
2.3 ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว	134 (18.9)	159 (22.4)	210 (29.6)	151 (21.3)	56 (7.9)	3.23	1.20	ปานกลาง	
2.4 อ่านคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในเหตุการณ์แผ่นดินไหว	120 (16.9)	149 (20.9)	194 (27.2)	172 (24.2)	77 (10.8)	3.09	1.24	ปานกลาง	
2.5 เข้ารับการอบรมความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว	53 (7.5)	87 (12.3)	135 (19.0)	172 (24.2)	263 (37.0)	2.29	1.28	น้อย	
2.6 เข้าร่วมฝึกซ้อมการปฏิบัติตนเกี่ยวกับภัยแผ่นดินไหว	44 (6.2)	63 (8.8)	117 (16.4)	148 (20.8)	340 (47.8)	2.05	1.24	น้อย	
2.7 เข้าร่วมประชุมวางแผนเตรียมพร้อมสำหรับแผ่นดินไหว	32 (4.5)	54 (7.6)	117 (16.5)	146 (20.6)	361 (50.8)	1.94	1.17	น้อย	
2.8 เข้าร่วมเป็นกรรมการด้านภัยแผ่นดินไหวของชุมชน	38 (5.4)	53 (7.5)	96 (13.5)	112 (15.8)	411 (57.9)	1.87	1.21	น้อย	

ตารางที่ 5.18 (ต่อ)

การเตรียมความพร้อม	ความถี่การเตรียมความพร้อม							
	เป็นประจำ	บ่อยๆ	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยเลย	\bar{X}	S.D.	ระดับ
2.9 เป็นอาสาสมัครช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว	36 (5.1)	70 (9.8)	70 (9.8)	110 (15.4)	426 (59.8)	1.85	1.23	น้อย
2.10 ให้คำแนะนำเพื่อบ้าน คนใกล้ชิด เรื่องแผ่นดินไหว	123 (17.3)	67 (9.4)	132 (18.5)	176 (24.7)	214 (30.1)	2.59	1.43	น้อย
ความพร้อมโดยรวม						2.47	1.05	น้อย

จากตารางที่ 5.18 อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมความพร้อมสำหรับแผ่นดินไหวโดยรวมอยู่ระดับ น้อย เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมความพร้อมสำหรับแผ่นดินไหวในระดับปานกลางและน้อย ดังนี้

ระดับปานกลาง ได้แก่

1. เผื่อระวังเหตุแผ่นดินไหวด้วยตนเอง
2. ปลุกสร้างบ้านที่แข็งแรง ลดอันตรายจากแผ่นดินไหว
3. ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว
4. อ่านคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในเหตุการณ์แผ่นดินไหว

ระดับน้อย ได้แก่

1. เข้ารับการอบรมความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว
2. เข้าร่วมฝึกซ้อมการปฏิบัติตนเกี่ยวกับภัยแผ่นดินไหว
3. เข้าร่วมประชุมวางแผนเตรียมพร้อมสำหรับแผ่นดินไหว
4. เข้าร่วมเป็นกรรมการด้านภัยแผ่นดินไหวของชุมชน
5. เป็นอาสาสมัครช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว
6. ให้คำแนะนำเพื่อบ้าน คนใกล้ชิด เรื่องแผ่นดินไหว

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการ ภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้นำผลการวิจัยเชิงคุณภาพ การสำรวจประชาชน และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารฯ ซึ่งมีกระบวนการคิดสังเคราะห์และพัฒนาแผนฯ ดังต่อไปนี้

เริ่มต้นจากการนำผลวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงสำรวจมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนากลยุทธ์ โดยผลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงให้เห็นสภาพของชุมชนในประเด็นเกี่ยวกับสภาพและปัจจัยชุมชน ได้แก่ สภาพบ้านเรือน อาคาร สิ่งก่อสร้าง ความเป็นชุมชน การตื่นตัว ความพร้อม ความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งช่องทางการสื่อสารในชุมชนและการสื่อสารระหว่างผู้นำกับชุมชน หน่วยงานราชการกับชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลที่บ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างในด้านการตื่นตัวและการเตรียมพร้อมระหว่างชุมชนที่เคยและไม่เคยประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว อธิบายให้เห็นถึงผู้เกี่ยวข้อง สถานการณ์ดำเนินงาน การจัดการ และการสื่อสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว รวมทั้งชี้แนะให้เห็นถึงประเด็นเนื้อหาสาระ ทิศทาง และรูปแบบการสื่อสาร

สำหรับข้อมูลการวิจัยเชิงสำรวจได้ชี้ให้เห็นถึงภาพรวมด้านความรู้ ทัศนคติ ประสพการณ์ และการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับแผ่นดินไหวของประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเกี่ยวกับ ผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหา ช่องทางการสื่อสาร รูปแบบและระดับการสื่อสาร

ในส่วนของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้รับการนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดและการดำเนินงานด้านการสื่อสาร ได้แก่ แนวคิดการจัดการและกระบวนการจัดการภัยพิบัติ ยุทธศาสตร์การจัดการภัยพิบัติ แนวคิดการสื่อสารภัยพิบัติ การสื่อสารความเสี่ยง กลยุทธ์การสื่อสาร ในสถานการณ์ความเสี่ยงต่ออันตรายจากภัยพิบัติ และแนวคิดชุมชนเป็นรากฐาน ซึ่งได้นำมาเป็นกรอบคิดในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารฯ ทั้งหมด

จากนั้นได้สังเคราะห์ผลการวิจัยร่วมกับกรอบแนวคิดและทฤษฎี พัฒนาเป็นกลยุทธ์การสื่อสารฯ โดยละเอียด แล้วนำกลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ และแสดงความคิดเห็น นำผลการตรวจสอบและความคิดเห็นมาปรับและเพิ่มเติมให้มีความถูกต้องเป็นเหตุเป็นผลเชิงหลักการ แนวคิดและทฤษฎี มีความเหมาะสม สอดคล้องกับกระบวนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวสอดคล้องกับสภาพชุมชน และมีความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ ซึ่งจะขอนำเสนอใน

รายละเอียดในลำดับต่อไป ทั้งนี้ในตอนท้ายบทที่ 6 นี้ ได้รายงานผลการตรวจสอบและความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้ด้วย

การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 6 นี้ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ตอนที่ 2 วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

โปรดดูภาคผนวก ค แบบตรวจรายละเอียดสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาตรวจสอบให้ความเห็นต่อกลยุทธ์การสื่อสาร

ตอนที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

พื้นที่อาณาเขตของประเทศไทย มีรอยร้าวของหินใต้เปลือกโลกเรียกว่ารอยเลื่อน ซึ่งเป็นสภาพภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์แผ่นดินไหว กล่าวคือชั้นหินหลอมละลายที่อยู่ภายใต้เปลือกโลกได้รับความร้อนจากแกนโลกหลอมละลาย และลอยตัวดันเปลือกโลกตอนบนตลอดเวลา ทำให้เปลือกโลกแต่ละชั้นมีทิศทางลอยตัวแตกต่างกันโดยสะสมพลังงานไว้ภายใน เมื่อพลังงานดังกล่าวสูงขึ้นและส่งผ่านไปยังบริเวณรอยร้าวของหินใต้เปลือกโลกซึ่งเมื่อระนาบร้าวที่ประกบกันอยู่รับแรงอัดมากขึ้นจึงเกิดการเคลื่อนตัวอย่างฉับพลัน ทำให้เกิด “แผ่นดินไหว”

ประเทศไทยมีรอยเลื่อนที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดแผ่นดินไหวตั้งแต่บริเวณภาคเหนือภาคตะวันตกลงไปถึงภาคใต้ ได้แก่ รอยเลื่อนแม่จันและแม่อิง รอยเลื่อนแม่ฮ่องสอน รอยเลื่อนแม่เมย รอยเลื่อนแม่ทา รอยเลื่อนเถิน รอยเลื่อนพะเยา รอยเลื่อนปัว รอยเลื่อนเจดีย์สามองค์ รอยเลื่อนศรีสวัสดิ์ รอยเลื่อนระนอง และรอยเลื่อนมะรุ่ย เป็นอาณาบริเวณจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดระนอง จังหวัดภูเก็ต รวมทั้งกรุงเทพมหานคร

ในประเทศไทยเคยเกิดแผ่นดินไหวที่สร้างความเสียหายรุนแรงครั้งสำคัญล่าสุดใน พ.ศ. 2557 คือ แผ่นดินไหวที่อำเภอแม่ลาว เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557 เวลาประมาณ 18.00 น. ศูนย์กลางการเกิดแผ่นดินไหวอยู่ที่ตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ความแรง 6.3 แมกนิจูด ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บ้านเรือน อาคารสถานที่เป็นวงกว้าง ก่อนหน้านั้นได้ยังเกิดแผ่นดินไหวที่อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2555 ระดับ 4.3 แมกนิจูด รู้สึกไหวในหลายพื้นที่ในจังหวัดภูเก็ต บ้านเรือนแตกกร้าวหลายหลัง นอกจากนี้ยังมีการตรวจพบแผ่นดินไหวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือว่าประเทศไทยมีบริเวณที่มีความเสี่ยงต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวเช่นกัน โดยเฉพาะจังหวัดในพื้นที่รอยเลื่อนที่กล่าวมาข้างต้น

1. สภาพและปัจจัยชุมชน

ชุมชนพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว มีทั้งชุมชนนอกเขตเมือง ชุมชนชานเมือง และชุมชนในเขตเมือง ซึ่งมีอาคารบ้านเรือนที่หลากหลาย กล่าวคือบ้านเรือนในชุมชนนอกเขตเมือง มีทั้งที่เป็นบ้านเรือนไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูงและติดพื้น บ้านปูนชั้นเดียว บ้านไม้สองชั้น บ้านสองชั้นครึ่งไม้ครึ่งปูน รวมทั้งตึกอาคารสาธารณะ ได้แก่ โรงเรียน วัด มีถนนสาธารณะที่เป็นคอนกรีต ราวคาง และถนนลูกรัง มีเสาไฟฟ้า ส่วนชุมชนในเขตเมือง มักเป็นชุมชนที่ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร เป็นชุมชนที่พักอาศัย บ้านเช่า อพาร์ทเมนต์ อาคารสูง

ด้านการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับภัยแผ่นดินไหวนั้น ชุมชนที่เคยประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวมาแล้ว จะมีการตื่นตัวเตรียมความพร้อม โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเตือนอพยพ แจ้งส่วนงานราชการเพื่อขอความช่วยเหลือ เช่นเดียวกับการจัดเตรียมความพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ในอนาคต ชาวบ้านที่เคยประสบเหตุจะมีการตื่นตัวในระยะแรก ๆ ที่เกิดเหตุการณ์ ซึ่งได้รับผลกระทบ หรือได้เห็นการสูญเสียจากข่าวที่นำเสนอในสื่อต่าง ๆ หลังจากเหตุการณ์ผ่านไป ความตื่นตัวจะลดน้อยลงตามลำดับจนเหมือนปกติ ในขณะที่ชุมชนที่ยังไม่เคยประสบเหตุแผ่นดินไหว จะไม่มีการเตรียมความพร้อมมากนัก แม้จะอยู่ในพื้นที่เขตรอยเลื่อนก็ยังคงมองว่าแผ่นดินไหวยังเป็นเรื่องไกลตัว จึงไม่กังวลหรือเกิดความกลัว

สำหรับความเข้มแข็งของชุมชนได้พิจารณาจากการบริหารจัดการภายในชุมชน ทุกชุมชนมีกรรมการหมู่บ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน และมีสมาชิกลูกบ้านเป็นกรรมการ มีการประชุมตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารชุมชนและการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ในชุมชนระดับเทศบาล จะใช้ระบบการเป็นตัวแทนชุมชนเข้าร่วมกลุ่มกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มชุมชน มีการประสานงานโดยประธานกลุ่มกับตัวแทนชุมชนย่อย ๆ ลงไป และใช้กลไกนี้ในการแก้ปัญหาชุมชนและประสานความช่วยเหลือจากเทศบาล อำเภอ และจังหวัดต่อไป

นอกจากนี้ชุมชนยังมีการเฝ้าระวัง ช่วยกันเตือนภัย ช่วยเหลือกันเมื่อเกิดเหตุภัยธรรมชาติ บางชุมชนจัดตั้งเครือข่ายที่เข้มแข็งในชุมชน ประกอบด้วยกรรมการชุมชน ชาวบ้านในชุมชน และอาสาสมัครในชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเตือน ป้องกัน และฟื้นฟูหลังเกิดเหตุภัยพิบัติ ทั้งนี้ชาวบ้านในชุมชนในเขตเมือง ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับชุมชนน้อยลง น่าสังเกตว่าชุมชนที่เคยประสบเหตุภัยพิบัติทางธรรมชาติมาก่อนมักมีประสบการณ์การรวมตัวกันในชุมชนเพื่อช่วยเหลือเยียวยา และประสานงานกับภาครัฐเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน สามารถจินตนาการเพื่อวางแผนการดำเนินงานหากเกิดภัยแผ่นดินไหวขึ้นในอนาคตได้อย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่มีความพร้อมในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติได้

ในแต่ละชุมชนยังมีช่องทางติดต่อสื่อสารกันหลายช่องทาง ได้แก่ เสียงตามสายในชุมชน กลุ่มไลน์และเฟซบุ๊ก การบอกปากต่อปาก เครือข่ายชาวบ้าน สัญญาณดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต รถยนต์กระจายข่าว มอเตอร์ไซด์และโทรโข่งตระเวนแจ้งข่าว เครือข่ายวิทยุสื่อสารสมัครเล่น (วอ) การประชุมนัดหมายระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้าน เช่น การประชุมประจำเดือน การประชุมประชาคม วันแจกเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประจำเดือน และการสื่อสารผ่านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งช่องทางเหล่านี้เป็นช่องทางเบื้องต้นที่ช่วยกระจายให้ทราบการเกิดเหตุ จากนั้นจึงตรวจสอบว่าเหตุเกิดขึ้นที่ใด รุนแรงแค่ไหน ทั้งนี้ผู้นำชุมชนทำตรวจสอบด้วยตนเอง แล้วจึงประกาศเตือนลูกบ้าน ผ่านช่องทางการสื่อสารในชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น ชุมชนที่มีสัญญาณไซเรนที่ทางราชการติดตั้งให้กับหมู่บ้านก็จะใช้ช่องทางนี้ในการเตือนภัย

เมื่อพิจารณาชุมชนที่เคยเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว จะมีส่วนงานที่รับผิดชอบลงพื้นที่ให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์ สิ่งปลูกสร้างฟื้นฟูสภาพจิตใจ และมีการดำเนินงานต่อเนื่องหลังเหตุการณ์โดยให้ความรู้ ให้คำแนะนำในการปฏิบัติตน ให้ความรู้แก่ช่างในชุมชนส่งเสริมให้ปลูกสร้างบ้านเรือนให้แข็งแรงทนทานต่อแรงแผ่นดินไหว จัดทำแผนฝึกซ้อมแผนรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว การเตรียมเครือข่ายการสื่อสารเพื่อเตือนภัยแผ่นดินไหว ส่วนชุมชนที่ยังไม่เกิดเหตุ ยังไม่มีการเตรียมความพร้อมมากนัก ผู้นำชุมชนและชาวบ้านยังไม่ทราบว่า ถ้าเกิดเหตุจะต้องทำอะไร ในขณะที่ชุมชนที่เป็นเขตเมือง บริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีความเสี่ยงที่ตั้งอยู่แนวรอยเลื่อน จะมีการเตรียมความพร้อมด้วยการเน้นให้ผู้ใหญ่บ้านเตือนชาวบ้านถึงวิธีการปฏิบัติตนเมื่อเกิดแผ่นดินไหวด้วย กำหนดข้อบังคับเรื่องการก่อสร้างอาคารตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อรองรับแผ่นดินไหว

ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ คือ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีแผนป้องกันสาธารณภัยระดับจังหวัด ทั้งแผนเผชิญเหตุและแผนสภาวะฉุกเฉิน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์บัญชาการแก้ไขสาธารณภัยและภัยพิบัติได้ทันที มีแผนระดับส่วนกลางของจังหวัด และส่วนท้องถิ่นที่เกิดเหตุที่จะทำงานประสานกัน แผนการดำเนินงานมีทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว โดยก่อนเกิดเหตุจะเป็นการตรวจสอบแผน ซ้อมแผน โดยเฉพาะในพื้นที่รอยเลื่อนซึ่งเสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว จำเป็นต้องมีแผนการอบรมให้ความรู้และสร้างเครือข่ายร่วมกับท้องถิ่นด้วยการตรวจสอบความถูกต้องและความปลอดภัย และแผนต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจำเป็นต้องจัดการฝึกซ้อมแผนจริง เพื่อซักซ้อมการปฏิบัติงานอย่างน้อยปีละครั้ง

การฝึกซ้อมแผนรับมือภัยพิบัติ มีการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงท้องถิ่น ฝึกซ้อมด้วยการจำลองเหตุการณ์จริงและให้ทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องได้ลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ตั้งแต่เกิดเหตุ ชาวบ้านจะต้องปฏิบัติตามวิธีการหลบภัยอย่างปลอดภัย การแจ้งเหตุ การเข้าพื้นที่เกิดเหตุของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การเข้าช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ การคัดกรองผู้บาดเจ็บนำส่งโรงพยาบาล จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือ การจัดการภายในศูนย์ช่วยเหลือทั้งด้านอาหาร น้ำดื่ม การรักษาดูแลผู้บาดเจ็บทางร่างกาย และการฟื้นฟูจิตใจ คลายความกังวล จนเหตุการณ์คลี่คลาย ใช้เวลาฝึกซ้อมจริง 2 วันต่อเนื่อง โดยการซ้อมแผนจะเน้นการปฏิบัติตามเหตุการณ์จริง จำลองเหตุการณ์จริงเพื่อให้ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ส่วนงานต่าง ๆ ได้มีประสบการณ์จริง ตามเงื่อนไขการเกิดเหตุการณ์จริง และมีการประชุมสรุปเพื่อปรับปรุงแผนในครั้งต่อไป

2. ความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ และการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับแผ่นดินไหวของประชาชน

ในภาพรวมประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวเบื้องต้นในระดับดี คือ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดแผ่นดินไหว หน่วยวัดระดับความรุนแรง การเกิดเหตุแผ่นดินไหวสามารถรับรู้ได้จากบ้านสั่นสะเทือน โคลงเคลง ทราบวิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหวและเมื่อเหตุแผ่นดินไหวสงบ ความรู้เชิงลึกที่ยังไม่มากนัก เช่น เมื่อประสบเหตุแผ่นดินไหวที่ไม่รุนแรงเป็นครั้งแรก โดยรับรู้จากการที่บ้านสั่นโคลงเคลง แต่จะไม่นึกถึงแผ่นดินไหว จึงไม่ทำตามคำแนะนำที่ตนเองเรียนรู้มา นอกจากนี้ไม่ทราบว่าตัวเลขความรุนแรงเป็น “ริกเตอร์” หมายถึงแต่ละระดับจะรุนแรงแค่ไหน

ทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อปฏิบัติตนให้ปลอดภัยจากภัยแผ่นดินไหวจำแนกเป็นทัศนคติเชิงบวกที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัย และทัศนคติเชิงลบที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัย

กล่าวคือ ทัศนคติเชิงบวกเป็น ทัศนคติแบบรู้สึกว่าจะภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นภัยที่รุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน และ ทัศนคติแบบพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย เป็นทัศนคติเชิงบวกที่มองว่าภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นอันตรายอย่างรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ดังนั้นจึงต้องติดตามข่าวสารและปฏิบัติตนให้พร้อมเพื่อความปลอดภัย จะกระตุ้นให้เกิดการเตรียมพร้อมที่จะปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว เช่น การเตรียมตัวเองให้พร้อมรับมือกับแผ่นดินไหว การฝึกซ้อมหลบภัย ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว การติดตามข่าวแผ่นดินไหว และการเตรียมพร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำ

ทัศนคติเชิงลบ หมายถึง ทัศนคติแบบไม่ให้ความสำคัญกับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย เป็นทัศนคติเชิงต่อต้าน ที่นำไปสู่การไม่ปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว ผู้ที่มีทัศนคติแบบนี้จะรู้สึกหงุดหงิด เมื่อได้ยินคำเตือนเรื่องแผ่นดินไหว โดยมองว่าไม่มีความจำเป็นต้องทำตามคำแนะนำ ไม่เห็นความสำคัญต่อการแนะนำการปฏิบัติตัวให้ปลอดภัย และไม่เห็นความสำคัญของการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับภัยแผ่นดินไหว

ทัศนคติแบบปล่อยไปตามกรรม เป็นทัศนคติเชิงลบที่เป็นความคิดที่ยึดติดกับความเชื่อเรื่องเวรกรรม ดังนั้นจึงขาดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว โดยมีความคิดว่าคนที่ประสบเหตุแผ่นดินไหวคือคนที่มีเคราะห์กรรม แผ่นดินไหวเกิดขึ้นเพราะกรรมเวรในอดีต และการเกิดแผ่นดินไหวมาจากอาเพศในชุมชน

เมื่อพิจารณาทัศนคติต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในภาพรวมชี้ให้เห็นว่า เป็นทัศนคติเชิงบวก แบบพร้อมที่จะปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย ซึ่งเป็นทัศนคติที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว คือ สมาชิกในชุมชนเห็นว่าภัยพิบัติไม่ใช่เรื่องอาเพศหรือเวรกรรม เป็นภัยธรรมชาติ มีความรุนแรง ประเทศไทยมีความเสี่ยงที่จะเกิดแผ่นดินไหว

การเตือนภัยและคำแนะนำเป็นสิ่งจำเป็น มีความจำเป็นที่ทุกคนจะต้องติดตามข่าวแผ่นดินไหว ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำ ต้องเตรียมพร้อมรับมือ เรียนรู้เพิ่มเติม หากเกิดแผ่นดินไหวขึ้นยังมีโอกาสรอดปลอดภัยอยู่บ้าง และไม่เกิดการสูญเสียทรัพย์สินยังไม่ถึงระดับหมดเนื้อหมดตัว

ในด้านประสบการณ์เกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว ประชาชนมีประสบการณ์แผ่นดินไหวโดยรวมอยู่ระดับน้อยที่สุด เป็นประสบการณ์เพียงแค่เคยรู้สึกถึงแรงสั่นไหวจากแผ่นดินไหวในระดับที่ไม่รุนแรง และประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยเมื่อประสบเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งแรก จะตอบสนองด้วยการหลบหนีไปที่ปลอดภัย แต่กลายเป็นความเคยชินเมื่อเกิดจึงไม่หลบหนีถ้ารู้สึกสั่นไหวเพียงเล็กน้อย ความตื่นตัวจะเกิดขึ้นในระยะแรก ๆ ที่เกิดเหตุการณ์ เนื่องจากเขาได้รับผลกระทบ หรือได้เห็นการสูญเสียจากข่าวที่นำเสนอในสื่อต่าง ๆ เมื่อเหตุการณ์ผ่านไปตื่นตัวจะลดน้อยลง จะตื่นตัวขึ้นมาอีกครั้งเมื่อเกิดแผ่นดินไหวในพื้นที่ที่อาศัยอยู่หรือที่ใกล้เคียง ส่วนมากยังเป็นการตื่นตัวเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์

การเตรียมความพร้อมและการปฏิบัติตัวในเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเพื่อรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนยังอยู่ระดับน้อย อย่างไรก็ตามประชาชนมีการเตรียมความพร้อมและการปฏิบัติตัวในระดับปานกลาง โดยมีการเผื่อระวังเหตุแผ่นดินไหวด้วยตนเอง มีการปลูกสร้างบ้านที่แข็งแรง ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว และอ่านคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในเหตุการณ์แผ่นดินไหว

3. การสื่อสารระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

การสื่อสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวมีทั้งระดับสื่อท้องถิ่น และสื่อมวลชน ในระดับท้องถิ่น การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนในฐานะผู้ดำเนินการเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวกับชาวบ้านในชุมชน มีหลายช่องทาง ได้แก่ เสียงตามสายในชุมชน กลุ่มไลน์และเฟซบุ๊ก การบอกปากต่อปากของชาวบ้าน เครือข่ายชาวบ้าน สัญญาณดาวเทียม และอินเทอร์เน็ต รถยนต์กระจายข่าวมอเตอร์ไซค์และโทรโข่งตะเวนแจ้งข่าว เครือข่ายวิทยุสื่อสารสมัครเล่น (วอ.) การประชุมนัดหมายระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้าน ในภาพรวมประชาชนเกือบทั้งหมดมีเครื่องรับโทรทัศน์ (ทีวี) และโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ รองลงมาคือคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สำหรับอุปกรณ์สื่อสารในชุมชนที่มีมากที่สุดคือ เสียงตามสาย และจานดาวเทียมซึ่งมักจะเป็นจานรับสัญญาณโทรทัศน์ดาวเทียมที่ใช้ชมรายการที่ออกอากาศ และรับชมได้ผ่านดาวเทียมรวมทั้งสื่อกิจกรรม เช่น การอบรมให้ความรู้ การฝึกซ้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว สำหรับการเปิดรับข่าวสารจากสื่อระดับประเทศ ในภาพรวมประชาชนเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวผ่านโทรทัศน์ระดับมาก ทั้งนี้

เปิดรับข่าวสารผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง เฟซบุ๊ก ยูทูบ โปรแกรมสนทนา โทรศัพท์มือถือ ในระดับปานกลาง

การทำข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหวของสื่อมวลชนมีการทำงานประสานกันระหว่างผู้สื่อข่าวที่เป็นตัวแทนสื่อระดับประเทศ กระบวนการทำข่าวเริ่มต้นจากแหล่งข่าว เช่น ชาวบ้านในพื้นที่ หน่วยงานในพื้นที่ อาสาสมัครป้องกันภัยในพื้นที่ และเพื่อนนักข่าวในพื้นที่ ผ่านโทรศัพท์และสื่อสังคมออนไลน์ เมื่อตรวจสอบชัดเจนแล้วจะมีการรายงานข่าวเบื้องต้น จากนั้นผู้สื่อข่าวจะลงพื้นที่เพื่อรายงานรายละเอียดเหตุการณ์ การทำงานจะมีการประสานกันระหว่างสื่อมวลชนระดับประเทศและผู้สื่อข่าวระดับท้องถิ่น การรายงานข่าวเน้น ความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ ความโปร่งใสในการให้ความช่วยเหลือและการรับบริจาคสิ่งของ ไม่เพิ่มเติมเสริมแต่งเนื้อหา ให้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้โดยอ้างถึงเหตุผลเพื่อป้องกันการตื่นตระหนก ให้ข้อมูลที่จะกระตุ้นเตือนให้หน่วยงานที่รับผิดชอบตื่นตัว และเตรียมการ เพื่อลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้สื่อมวลชนชี้ให้เห็นว่าหากหน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถประสานงานด้านข่าวสารกับสื่อมวลชนได้จะเป็นโอกาสที่จะช่วยให้ประชาชนมีความปลอดภัย และสื่อมวลชนสามารถนำเสนอข่าวสารเพื่อสร้างความสามารถในการดูแลตนเองเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติได้ ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือ ในด้านข้อมูล ข่าวสาร ความรู้จากส่วนงานที่รับผิดชอบ

4. กรอบแนวคิดการสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นเรื่องที่ยาก แต่หากการวางระบบบริหารจัดการที่ดี จะช่วยลดความสูญเสียได้ การจัดการภัยพิบัติเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตั้งแต่การเตรียมการก่อนเกิดเหตุ การรับมือในภาวะฉุกเฉิน การบรรเทาทุกข์ช่วยชีวิต และการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์ ซึ่งการดำเนินวิธีการต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินที่จะเกิดจากภัยพิบัติ รวมทั้งมาตรการที่ครอบคลุมการแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาวซึ่งการวางแผนเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุการณ์ต่อเนื่องจนครบกระบวนการเรียกว่า “วงจรการจัดการสาธารณภัย” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ดังนี้

การป้องกัน (Prevention) คือการดำเนินการเพื่อการหลีกเลี่ยงหรือขัดขวางไม่ให้เกิดภัยพิบัติและความสูญเสียที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ทรัพย์สินและชุมชน อย่างไรก็ตามภัยพิบัติแผ่นดินไหว เป็นภัยที่ยากจะป้องกันเพราะเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ยากที่จะรู้ล่วงหน้า ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุแล้วจำเป็นต้องบรรเทาผลกระทบ (Mitigation) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการเพื่อลดผลกระทบและความรุนแรงของภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่ก่อให้เกิดอันตรายและความสูญเสียแก่บุคคลและชุมชน การบรรเทาผลกระทบมีความเชื่อมโยงกับ การเตรียมพร้อม (Preparedness) ล่วงหน้าเพื่อเพิ่มขีด

ความสามารถให้กับรัฐบาล องค์กรปฏิบัติ ชุมชน และบุคคล ในการเผชิญกับสถานการณ์ภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย ทั้งสามส่วนที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการก่อนจะเกิดเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว และเมื่อเกิดเหตุขึ้น

การรับสถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Response) คือการปฏิบัติอย่างทันทีทันใดเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น เน้นการอพยพและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ ซึ่งต้องมีระบบการทำงานด้านการบรรเทาสาธารณภัยที่มีประสิทธิภาพ เน้นการพึ่งพาตนเองได้ในเบื้องต้นของประชาชนที่ประสบเหตุภัยพิบัติ รวมทั้งการควบคุมสถานการณ์ให้เกิดการตื่นตระหนกจนเกินจริง การรับทอกับสถานการณ์จะสิ้นสุดลงเมื่อเหตุการณ์ยุติและสงบลง

การฟื้นฟูบูรณะ (Recovery) ขึ้นหลังเหตุการณ์สิ้นสุดลง คือการฟื้นฟูบูรณะเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเมื่อเหตุการณ์ภัยพิบัติผ่านพ้นไปแล้ว เพื่อให้พื้นที่หรือชุมชนได้รับภัยพิบัติกลับคืนสู่สภาพที่ดีขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูทั้งกายภาพชุมชนและสภาพจิตใจของผู้ประสบเหตุที่ต้องสูญเสียทั้งชีวิตคนใกล้ชิด ทรัพย์สิน และเพื่อให้เกิดการดำเนินงานจัดการที่สามารถจัดการเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งก็คือความจำเป็นไม่เน้นการพัฒนา (Development) หลังจากการฟื้นฟูบูรณะ ซึ่งเป็นช่วงวงจรที่ย้อนกลับไปสู่ระยะเริ่มต้นที่ยังไม่เกิดเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในอนาคต

การพัฒนาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติครอบคลุมถึงการทบทวน ศึกษาถอดบทเรียนจากประสบการณ์การจัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น นำมาปรับปรุงระบบการดำเนินงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลงมากที่สุด รวมทั้งการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่จะสนับสนุนกระบวนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ทั้งนี้แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติ ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์ที่ผิดปกติซึ่งบุคคลต้องการข่าวสารเพื่อลดความสับสนและป้องกันตนเองจากอันตราย ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น แนวคิดนี้ได้ยืนยันให้เห็นว่า การสื่อสารถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว กล่าวคือ การสื่อสารสามารถช่วยเตือนภัย ป้องกันและลดการบาดเจ็บ สูญเสียชีวิตของผู้ประสบภัย ลดความแตกตื่นตกใจ ด้วยการสร้างความมั่นใจในมาตรการ ให้ความรู้ กระตุ้นให้ตระหนักถึงภัยพิบัติ สร้างความพร้อมในการรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติ ช่วยเสริมความสามารถในการดูแลตนเอง สร้างทัศนคติที่ดีที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในการเผชิญกับภัยพิบัติด้วย ช่วยลดความเสี่ยงจากการสูญเสียอย่างรุนแรง

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การดำเนินงานตามกลยุทธ์การสื่อสาร จำเป็นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมชุมชน กล่าวคือ ชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหวมีวัฒนธรรมและค่านิยมพื้นถิ่นเฉพาะของตนเอง ดังนั้นการกำหนดเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวควรต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนเพื่อให้เนื้อหาข่าวสารเข้าถึงและเกิดความเข้าใจร่วมกันตามวัตถุประสงค์การสื่อสาร นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการ

รับรู้ที่ผู้รับสารมีต่อข่าวสารภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งมีลักษณะที่ไม่แน่นอน คาดเดายาก มีความละเอียดอ่อนเพราะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายได้ จึงนำไปสู่ความตื่นตระหนกไปกับข่าวสารที่นำเสนอในสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ และจากเนื้อหาที่ผู้ใช้งานสื่อออนไลน์เขียนและส่งต่อกัน ดังนั้นเนื้อหาที่นำเสนอควรเป็นข่าวสารที่ตีความง่าย ระบุแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือ คงเส้นคงวา ต้องถูกต้อง สร้างความไว้วางใจให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเตือนภัยประชาชน ระบุวิธีปฏิบัติ เพื่อความปลอดภัยอย่างเป็นรูปธรรมปฏิบัติได้จริง ชี้แนะวิธีการที่จะช่วยให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติ จึงจะช่วยลดความตื่นตระหนกของประชาชนได้

5. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กรอบแนวคิดการสื่อสารเหตุการณ์แผ่นดินไหว ถือเป็นพื้นฐานที่จำเป็นที่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแนวทางการสื่อสารเพื่อปรับ เปลี่ยน และสร้าง ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ของบุคคล ให้สอดคล้องกับพื้นฐานสภาพและปัจจัยชุมชน ความรู้ที่ทัศนคติประสบการณ์ของประชาชน เพื่อสนับสนุนการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการภัยพิบัติ ที่มีประสิทธิภาพและความสมบูรณ์มากขึ้น โดยจัดทำเป็น “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อม สำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” ประกอบด้วยกลยุทธ์การสื่อสาร 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the event) เป็นช่วงเวลาที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวขึ้นในพื้นที่

ระยะที่ 2 ระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) เป็นช่วงเวลาที่ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อพื้นที่แล้ว ชุมชนประสบภัย เกิดความสูญเสียขึ้นในชุมชน เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยต้องการความช่วยเหลือ

ระยะที่ 3 ระยะฟื้นฟูและพัฒนา (Recover Phase) เป็นช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสิ้นสุดลงและประชาชนได้รับความช่วยเหลือ จำเป็นต้องมีการฟื้นฟูจากความเสียหาย และพัฒนาแนวทางปฏิบัติต่อไป

การสื่อสารทั้ง 3 ระยะ เป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่การดำเนินงานอย่างเป็นวงจรต่อเนื่อง เริ่มต้นจากกลยุทธ์ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเมื่อเกิดเหตุการณ์จะเข้าสู่กลยุทธ์ระยะเกิดเหตุการณ์ เมื่อเหตุการณ์สงบจะเข้าสู่กลยุทธ์ระยะฟื้นฟูและพัฒนา ซึ่งมีความต่อเนื่องเป็นวงจรรย้อนสู่ระยะเตรียมพร้อมก่อนเกิดเหตุการณ์อีกครั้ง กลยุทธ์การสื่อสารในแต่ละระยะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 1

กลยุทธ์การสื่อสารก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the event) สร้างเครือข่าย

รณรงค์ให้ความรู้ สร้างทัศนคติและพฤติกรรมพร้อมรับมือ

สร้างช่องทางสื่อเฉพาะ

ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นภัยธรรมชาติที่ยากที่จะพยากรณ์ล่วงหน้าได้ สามารถทำได้เพียงการเฝ้าระวัง ตรวจสอบสัญญาณการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในพื้นที่เสี่ยงที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อนของเปลือกโลกตั้งแต่บริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันตก ลงไปถึงภาคใต้ ได้แก่ รอยเลื่อนแม่จันและแม่อิง รอยเลื่อนแม่ฮ่องสอน รอยเลื่อนแม่เมย รอยเลื่อนแม่ทา รอยเลื่อนเถิน รอยเลื่อนพะเยา รอยเลื่อนปัว รอยเลื่อนเจดีย์สามองค์ รอยเลื่อนศรีสวัสดิ์ รอยเลื่อนระนอง และรอยเลื่อนมะรุ่ย ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งของจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดระนอง จังหวัดภูเก็ต รวมทั้งกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้พื้นที่ใกล้เคียงบริเวณรอยเลื่อน พื้นที่ที่มีดินอ่อนซึ่งสามารถขยายการสั่นสะเทือนได้ดี เช่น บริเวณที่ลุ่มหรืออยู่ใกล้ปากแม่น้ำ ก็ถือเป็นพื้นที่เสี่ยงเช่นกัน

กลยุทธ์การสื่อสารในระยะนี้เป็นแนวทางการสื่อสารที่สนับสนุนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวในด้าน การป้องกัน (Prevention) ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงและลดความสูญเสียเมื่อเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิต ทรัพย์สิน และชุมชน รวมทั้งเป็นระยะที่เกี่ยวข้องกัน การพัฒนา (Development) เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลงมากที่สุด ด้วยการเตรียมความพร้อมให้ประชาชนสามารถรับมือและพึ่งพาตนเองได้เมื่อต้องเผชิญภัยพิบัติแผ่นดินไหว ถือเป็นกลยุทธ์ด้านการเตรียมพร้อมก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว ในระยะนี้ต้องใช้การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ สร้างทัศนคติที่ดีที่นำไปสู่การปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมล่วงหน้าในการเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว กระตุ้นให้ตระหนักถึงการป้องกันล่วงหน้า วิธีปฏิบัติและความพร้อมในการรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติ เสริมสร้างความสามารถในการดูแลตนเองเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้

วัตถุประสงค์การสื่อสารระยะที่ 1

1. เพื่อให้ประชาชนติดตามข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว มีความรู้และทัศนคติเชิงบวกเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมและแนวทางปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัยจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว และปฏิบัติตนตามวิธีการเตรียมพร้อมล่วงหน้าเมื่อการเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว
2. เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของวิธีการเตรียมพร้อมและวิธีปฏิบัติตน เมื่อเกิดแผ่นดินไหว

3. เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการดูแลตนเองได้เบื้องต้นเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กลุ่มเป้าหมายการสื่อสารระยะที่ 1

ประชาชนในเขตจังหวัดที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อนทั้งในและนอกเขตเมือง ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดระนอง จังหวัดภูเก็ต และกรุงเทพมหานคร

ผู้ส่งสารในการสื่อสารระยะที่ 1

บุคคลที่จะเป็นแหล่งสารให้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไปยังกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย

1. ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน กรรมการชุมชน ในฐานะผู้ให้ข้อมูลข่าว โดยตรงแก่คนในชุมชน

2. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ได้แก่ ส่วนงานปกครองคือ นายอำเภอ นายกเทศมนตรี นายอำเภอเทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ระดับจังหวัด ซึ่งมีการดำเนินงานในระดับพื้นที่เกิดเหตุ เชื่อมโยงกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และกรุงเทพมหานคร ในฐานะผู้ให้ข้อมูลแก่ประชาชนในระดับชุมชนและท้องถิ่น

3. อาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน ในฐานะผู้ใกล้ชิดกับชาวบ้านในชุมชนและให้ความช่วยเหลือ

4. สื่อมวลชนระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ในฐานะผู้คัดกรองข้อมูล และนำเสนอข้อมูล เหตุการณ์ ให้ความรู้ กระตุ้นเตือน ไปยังประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

เนื้อหาและทิศทางสารในการสื่อสารระยะที่ 1

การสื่อสารเพื่อการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งถือเป็นการสื่อสารในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยง (risk) และความไม่แน่นอน (uncertainty) ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องในการสื่อสาร ควรให้ความสำคัญและทำความเข้าใจในลักษณะของเนื้อหาเกี่ยวกับแผ่นดินไหว และรูปแบบการนำเสนอ สอดคล้องภายใต้สถานการณ์เสี่ยงและไม่แน่นอนด้วย เนื่องจากระยะก่อนเกิดเป็นช่วงที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดเหตุได้ตลอดเวลา เนื้อหาที่สำคัญควรเน้นเนื้อหาในกลุ่มสาระ ดังต่อไปนี้

กลุ่มสาระเนื้อหา

ความรู้เรื่องรอยเลื่อนสำคัญที่อาจเกิดแผ่นดินไหว ให้ความรู้เพื่อให้ประชาชนปรับตัวรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติในอนาคตได้ รู้วิธีการเอาตัวรอดปลอดภัย ฟังตนเองได้ โดยให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับภัยพิบัติ ให้ความรู้เป็นบทเรียนในการปรับตัว การแก้ไขสถานการณ์และการตอบสนองต่อภัยพิบัติอย่างถูกต้อง

เนื้อหาที่เป็นการเตือน ซึ่งต้องไม่สร้างความตื่นตระหนก โดยนำเสนอรายละเอียด เหตุการณ์ให้เห็นว่าจะส่งผลกระทบต่อเฉพาะในพื้นที่ที่เกิดเหตุ มีพื้นที่ใดที่อันตราย พื้นที่ใดที่เสี่ยง พื้นที่ใดที่ไม่อันตราย รวมทั้งอาคารแบบใดที่ต้องระวังอันตราย ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยเตือนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนได้เฝ้าระวังเพื่อความปลอดภัยมากขึ้น

เนื้อหาที่จะช่วยเยียวยาฟื้นฟูจิตใจโดยการนำเสนอแบบผ่อนคลาย และการให้ข้อมูล รายละเอียดเกี่ยวกับความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุและได้รับการสูญเสีย

ทิศทางเนื้อหา

การนำเสนอเนื้อหาต้องเน้นความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ ไม่เพิ่มเติมเสริมแต่ง เนื้อหาให้เกิดความตระหนก คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้โดยอ้างเหตุผลเพื่อ ป้องกันการตื่นตระหนก ให้ข้อมูลที่กระตุ้นเตือนให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นในการ เตรียมการเพื่อลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น และควรเป็นเนื้อหาข่าวสารที่เรียบเรียงให้เข้าใจง่าย ในทันที ไม่ควรมีรายละเอียดเกินความจำเป็น ติความง่าย ระบุแหล่งข้อมูลที่นำเชื่อถือ คงเส้นคงวา นำเสนอเนื้อหาเป็นไปในแนวทางเดียวกันไม่ขัดแย้ง โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาในครั้งแรกต้อง ถูกต้องเสมอ ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจ (trust) ระหว่างแหล่งสารกับกลุ่มเป้าหมาย

หน่วยงานเกี่ยวกับข้อมูลแผ่นดินไหวจะต้องให้ข้อมูลอย่างต่อเนื่องครบถ้วนแก่ ผู้สื่อข่าว เพื่อรายงานข่าวให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะนักข่าวสามารถนำ ข้อมูลมารายงานเป็นสัปดาห์ที่มีรายละเอียดมากขึ้นได้ ก่อนเกิดเหตุ ควรให้ข้อมูลว่าจะทำอะไร เมื่อ เกิดเหตุจะหลบหนีอย่างไร หลังเกิดเหตุจะต้องฟื้นฟูอย่างไร

วางแผนการสื่อสารเชิงรณรงค์ในเรื่องเฉพาะ (Thematic Campaign) เกี่ยวกับภัย พิบัติแผ่นดินไหว โดยจัดทำแผนการสื่อสารที่กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะในด้านการสร้างความรู้ ปรับเปลี่ยนและเสริมทัศนคติเชิงบวกแบบพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย (Responsive) ซึ่งเป็น ทัศนคติที่กระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับ ภัยพิบัติแผ่นดินไหว

นอกจากนี้เนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวมีลักษณะเป็นศัพท์เทคนิค ศัพท์ทาง วิทยาศาสตร์ ก่อนนำเสนอจึงต้องตรวจสอบกับนักวิชาการและทำความเข้าใจเนื้อหาให้ได้ก่อน นำเสนอ โดยหาวิธีการที่ช่วยให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น ใช้วิธีการสื่อสารในลักษณะกลาง ๆ ไม่ก่อให้เกิด ความตื่นตระหนกตกใจ เน้นความน่าเชื่อถือ และต้องสื่อสารกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง จน สามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนสู่การพัฒนาชุมชน

รูปแบบการสื่อสาร และระดับการสื่อสาร ในการสื่อสารระยะที่ 1

รูปแบบการสื่อสารประกอบด้วย 1) ระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร (Technical Communication System) นำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ในการตรวจจับและรายงานการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว เช่น การสื่อสารผ่านดาวเทียม การสื่อสารทางไกลเพื่อตรวจจับภัยพิบัติเครือข่ายคอมพิวเตอร์ 2) การสื่อสารกับสาธารณชน (Public Education and Communication) เป็นการสื่อสารเพื่อให้ความรู้ ให้ข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติไปยังกลุ่มสาธารณชนผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลความรู้ เตือนภัยและเตรียมพร้อมเมื่อเกิดเหตุการณ์ 3) การสื่อสารขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ (Organization Communication) ซึ่งมีความจำเป็นในด้านการดำเนินงานและการร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อป้องกัน และการจัดการภัยพิบัติ และ 4) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเชิงวิทยาศาสตร์และนโยบาย (Communication for Scientist Development and Policy Formation) เป็นการสื่อสารที่จะสามารถเชื่อมโยงนำนักวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การตรวจจับเฝ้าระวัง ที่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ การสื่อสารในระยะนี้เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ควรสนับสนุนให้มีการพูดคุยกันในครอบครัวเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมช่วยเหลือตนเองเบื้องต้น ระดับชุมชนผ่านช่องทางและสื่อในชุมชน เช่น หอกระจายข่าวหมู่บ้าน วิทยุชุมชน กิจกรรมท้องถิ่น การประชุม การอบรม การฝึกซ้อม การจัดนิทรรศการ จัดหมาย ประกาศแจ้งเตือนให้ชุมชนรับทราบ ระดับจังหวัด เช่น แผนที่เสี่ยงภัย โทรศัพท์สายตรง การส่งข้อความผ่านโทรศัพท์ (SMS) นิทรรศการ กิจกรรมในโรงเรียน งานแสดงกิจกรรม แผ่นพับ และระดับประเทศ เช่น หนังสือคู่มือที่ผลิตและแจกจ่ายทั่วประเทศ รายการสารคดี รายการข่าว รายการสนทนาทางโทรทัศน์ ข่าวและบทความในสื่อมวลชน รวมทั้งสื่อบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ และโปรแกรมสนทนา

แผนงานด้านการสื่อสารระยะที่ 1

แนวทางการสื่อสารในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ที่เน้นการเตรียมพร้อมก่อนเกิดเหตุการณ์ สามารถดำเนินงานตามแผนงาน 4 แผนงาน ดังต่อไปนี้

1. แผนงานสร้างเครือข่ายการสื่อสารเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว
 2. แผนงานสื่อสารณรงค์ให้ความรู้ ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว
 3. แผนงานการจัดทำและฝึกซ้อมแผนจัดการสาธารณภัย
 4. แผนงานจัดตั้งสถานีและช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว
- รายละเอียดแผนงานทั้ง 4 แผนงาน มีดังต่อไปนี้

แผนงานที่ 1 แผนงานสร้างเครือข่ายการสื่อสารเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ในสถานการณ์ความเสี่ยงต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว มีส่วนที่เชื่อมโยงกันหลายส่วน ได้แก่ ประชาชน ทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มที่เผชิญกับความเสี่ยงทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย ผู้ปฏิบัติการด้านสาธารณภัย และสื่อมวลชน ซึ่งมีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารสู่ประชาชน ส่วนต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน

การสื่อสารในระยะนี้มีผู้เกี่ยวข้องในฐานะแหล่งข่าวสารและผู้ส่งสารหลายกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติทางธรรมชาติ อาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน สื่อมวลชนระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ รวมทั้งนักวิทยาศาสตร์ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งมีบทบาทในฐานะแหล่งสารและผู้ส่งสารไปยังประชาชน ดังนั้นการจัดการภัยพิบัติที่ได้ผลต้องผนวกรวมการดำเนินงานทุกภาคส่วนเพื่อหาวิธีการลดความเสี่ยง ลดความสูญเสียชีวิต ทรัพย์สินและเศรษฐกิจจากภัยพิบัติ มีการประสานงานเป็นเครือข่ายที่จะสามารถเชื่อมโยงข้อมูล กระจายข่าวสาร ข้อมูล ให้ความรู้ สร้างทัศนคติแบบพร้อมจะปฏิบัติตามคำแนะนำ กระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติเตรียมความพร้อม และร่วมมือปฏิบัติการ สร้างองค์ความรู้ และชี้แนะนโยบายของรัฐ

การสร้างเครือข่ายการสื่อสารมีโหนด (node) สำคัญ 4 กลุ่ม ดังนี้

1.1 เครือข่ายระดับชุมชนและท้องถิ่น

เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านในชุมชนที่มีความเสี่ยง ผ่านผู้นำชุมชน ไปยังเจ้าหน้าที่ภาครัฐระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง การมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดแนวทาง วิธีที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องกันในเป้าหมายของการลดภัยพิบัติให้สำเร็จและนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไปเป็นสิ่งสำคัญ

การสร้างเครือข่ายในกลุ่มนี้สามารถดำเนินงานได้ตามโครงสร้างการบริหารงานชุมชนที่มีอยู่แล้วในระบบการบริหารงานส่วนท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากการบริหารจัดการภายในชุมชน ในรูปแบบของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน และมีสมาชิกลูกบ้านเป็นกรรมการ มีการประชุมตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารชุมชนและการพัฒนาชุมชน สำหรับชุมชนระดับเทศบาล สามารถใช้ระบบการเป็นตัวแทนชุมชนเข้าร่วมกลุ่มกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มชุมชน มีการประสานโดยประธานกลุ่มกับตัวแทนชุมชนย่อย ๆ ลงไป และใช้กลไกนี้ในการกำหนดแนวทางการเตรียมพร้อมรับมือและแจ้งข่าวเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว รวมทั้งประสานขอความช่วยเหลือจากเทศบาล อำเภอ และจังหวัดได้

นอกจากนี้ในชุมชนสามารถจัดตั้งเครือข่ายการเฝ้าระวัง ช่วยกันเตือนภัย และช่วยเหลือกันเมื่อเกิดเหตุภัยธรรมชาติ ประกอบด้วยกรรมการชุมชน ชาวบ้านในชุมชน และ

อาสาสมัครในชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเตือน ป้องกัน และฟื้นฟูหลังเกิดเหตุภัยพิบัติ ร่วมกันวางแผนรับมือด้วยเทคนิค “การวาดภาพเหตุการณ์” (Scenario) ว่า หากเกิดแผ่นดินไหวขึ้น จะเกิดอะไรขึ้นบ้างในชุมชน แล้วร่วมกันระดมความคิด วางแผนการดำเนินงานรับมือกับภัยแผ่นดินไหวขึ้นในอนาคตได้อย่างเป็นขั้นตอน เช่น การแจ้งเหตุ สํารวจผู้บาดเจ็บ จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือที่พัก อาหาร น้ำ ประสานหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอความช่วยเหลือ รอพึ่งข่าวเมื่อปลอดภัยให้กลับเข้าที่พัก และมีการฟื้นฟูเยียวยา ทั้งนี้ปัจจัยความเข้มแข็งในการรวมตัวกันของชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินงานตามแผนนี้ แผนงานนี้สามารถดำเนินงานได้ทันทีในชุมชนที่การรวมตัวกันอย่างมีส่วนร่วม และโครงสร้างการบริหารชุมชนที่เข้มแข็ง สำหรับชุมชนในเขตเมืองที่ขาดความเข้มแข็งดังกล่าวมีความจำเป็นต้องเพิ่มกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนก่อนการดำเนินงานตามแผนงานนี้

เมื่อแต่ละชุมชนเข้มแข็งแล้ว สามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงแต่ละชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน โดยเฉพาะชุมชนที่เคยประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวมาก่อน จากประสบการณ์การรวมตัวกันในชุมชนเพื่อช่วยเหลือเยียวยาคนในชุมชน และประสานงานกับภาครัฐเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน

1.2 เครือข่ายการรายงานข่าว

เป็นเครือข่ายระหว่างประชาชนในชุมชนที่เป็นแหล่งข่าวของผู้สื่อข่าว ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นกับผู้สื่อข่าวส่วนกลางและสื่อออนไลน์ ตามกระบวนการทำข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหวของสื่อระดับท้องถิ่นและส่วนกลางระดับประเทศ การเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นแหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิงทางวิชาการในการรายงานข่าวแผ่นดินไหวให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน

เครือข่ายการรายงานข่าว สามารถสร้างขึ้นได้โดยเริ่มต้นจากการเชื่อมโยงระหว่างผู้สื่อข่าวกับชุมชน ด้วยการเชื่อมโยงนักข่าวกับทุกชุมชนที่มีความเสี่ยงด้วยวิธีการจัดทำรายชื่อแหล่งข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหวในชุมชน และแจกจ่ายให้แก่ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแหล่งข่าวได้ นอกจากนี้การทำข่าวภัยพิบัติ นักข่าวต้องร่วมมือกับนักวิชาการ หน่วยงาน และผู้ปฏิบัติงานด้านภัยพิบัติ สามารถจัดทำรายชื่อแหล่งข้อมูลแยกตามกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ นักวิชาการผู้ให้ความรู้ อธิบายให้นักข่าวเข้าใจ วิเคราะห์สาเหตุ พยากรณ์ว่าจะเกิดอะไรต่อไป ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์เป็นบทเรียนที่ประชาชนต้องเรียนรู้ และปรับตัวให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติที่จะเกิดในอนาคตให้ได้ ส่วนงานและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ ความรุนแรง การตรวจจับ และการเตือนการเกิดแผ่นดินไหวได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบเหตุ โดยจัดทำรายชื่อและช่องทางการติดต่อ แยกกลุ่มความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับเหตุการณ์อย่างชัดเจน เช่น กลุ่มแหล่งข่าวในชุมชน กลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มเจ้าหน้าที่ส่วนงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการติดตาม

ตรวจจับ แจ่ง เตือนการเกิดแผ่นดินไหว กลุ่มเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและบรรเทาสาธารณภัยที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบเหตุ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการให้ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวแก่ผู้สื่อข่าว เพื่อให้สามารถรายงานข่าวแผ่นดินไหวได้อย่างถูกต้อง สามารถจัดทำในรูปแบบการบรรยายให้ความรู้แก่ผู้สื่อข่าวโดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นดินไหวเป็นวิทยากร และจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญคอยให้ความรู้แก่ผู้สื่อข่าว ในขณะที่ทำข่าวอย่างสม่ำเสมอ สามารถจัดตั้งเป็นศูนย์ผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้และเป็นแหล่งข่าวแผ่นดินไหวที่นักข่าวสามารถเข้าถึงและสัมภาษณ์ได้ทันทีเมื่อเกิดเหตุการณ์ และมีการให้ข่าว ให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

1.3 กลุ่มเครือข่ายส่วนงานบรรเทาสาธารณภัยและอาสาสมัคร

เป็นเครือข่ายในการแจ้งเตือนเหตุการณ์ การจัดทำแผน การฝึกซ้อมแผนปฏิบัติการ ให้ความช่วยเหลือและเยียวยาผู้ประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว เครือข่ายกลุ่มนี้สามารถประสานกันในเรื่องต้นผ่านการดำเนินงานของส่วนงานราชการมีการประสานงานเป็นเครือข่ายในพื้นที่ระหว่างส่วนงานราชการท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีกฎหมายรองรับการทำงานร่วมกันอยู่แล้ว สิ่งสำคัญสำหรับเครือข่ายกลุ่มนี้คือ การสื่อสารในกลุ่มทำงานที่จำเป็นต้องมีระบบสื่อสารเชื่อมโยงที่มีประสิทธิภาพ ทั้งด้านเตือนภัย แจ่งเหตุ ภัย ช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ ซึ่งปัจจุบันมีระบบสื่อสารผ่านวิทยุสื่อสารอยู่แล้ว โดยมีคลื่นวิทยุสื่อสารความถี่กลางของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ปก. ส่วนงานปกครองระดับจังหวัด และส่วนกลาง และคลื่นท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายกู้ภัย มูลนิธิต่าง ๆ และนักวิทยุสมัครเล่นในพื้นที่ แผนงานนี้ควรเน้นการปรับปรุงระบบเครือข่ายให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพในพื้นที่ที่เข้าถึงลำบาก พื้นที่ป่าเขา อาจจะไม่มียุทธยานคลื่นสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารผ่านดาวเทียมจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถใช้สื่อสารได้ ซึ่งจำเป็นต้องมีการลงทุน โครงข่ายเสริมเชื่อมโยงกับระบบแผนงานการจัดการภัยพิบัติที่มีอยู่ นอกจากนี้ การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ แอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งใช้เป็นช่องทางสนทนา ส่งข่าวสาร แจ่งเหตุ แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงาน ในกลุ่มคนทำงาน ซึ่งปัจจุบันมีอยู่แล้ว สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งนี้ต้องมีการกำหนดให้ชัดเจนว่าช่องทางใดใช้ในกิจการใด ผู้ที่อยู่ในเครือข่ายเป็นใคร ข้อกำหนดในการสั่งการและติดต่อสื่อสารกันเป็นอย่างไร

การสร้างเครือข่ายที่สำคัญอีกลักษณะหนึ่งคือ การจัดกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรมให้ความรู้ และการระดมสรรพกำลังกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน ในลักษณะ “สมัชชา” ร่วมกันแก้ไขปัญหา วางกฎกติกา แบ่งหน้าที่ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

1.4 เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นดินไหว

เป็นเครือข่ายของนักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว มีบทบาทในการสื่อสารจัดการภัยพิบัติในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ ด้านการตรวจจับเฝ้าระวัง พัฒนาวิธีการลดความเสี่ยง ลดความสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจ เป็นแหล่งอ้างอิงทางข้อมูลและความรู้ รวมทั้งการชี้แนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เครือข่ายกลุ่มนี้มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ๆ ระหว่างกัน ผ่านการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัย กระบวนทัศน์ใหม่ ๆ รวมทั้งในรูปแบบวารสารวิชาการ ที่จะเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนผลงนการค้นคว้าวิจัยในกลุ่มเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นดินไหว

การจัดให้มีช่องทาง กิจกรรมที่ผู้เชี่ยวชาญจะสามารถพูดคุยติดต่อสื่อสารกับผู้มีหน้าที่จัดการภัยพิบัติเพื่อลดช่องว่างในการทำงานร่วมกัน ช่วยให้ข้อมูล องค์ความรู้ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้นำไปใช้ในการจัดการภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลร่วมกันเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนจัดการภัยพิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด และมีความเสี่ยงต่ออันตรายในอนาคต อีกทั้งจัดให้มีช่องทางติดต่อกับผู้สื่อข่าวที่ฐานะแหล่งข่าวและผู้ให้ความรู้ ความเข้าใจ และคำแนะนำด้านข้อมูลเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

แผนงานที่ 2 แผนงานสื่อสารรณรงค์ให้ความรู้ ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การสื่อสารในระยะก่อนเกิดแผ่นดินไหว เป็นลักษณะงานที่ผู้ปฏิบัติงานสื่อสารเกี่ยวกับเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวต้องให้การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ เพื่อผลสำเร็จในด้านการให้ความรู้ ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตนเพื่อเตรียมพร้อมรับมือ โดยดำเนินงาน “โครงการการสื่อสารเชิงรณรงค์” (Communication Campaign Project) ซึ่งหมายถึง โครงการที่ประยุกต์การสื่อสารมาใช้เพื่อปรับเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เปลี่ยนไปตามที่ต้องการ มีวางแผนและออกแบบการสื่อสารให้บรรลุผลได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดแน่นอน โครงการการสื่อสารเชิงรณรงค์จำเป็นต้องกำหนดแนวทางการสื่อสาร เนื้อหา และช่องทางอย่างเข้มข้นเพื่อให้เกิดผลในระยะเวลาที่กำหนด สำหรับการสื่อสารจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว สามารถดำเนินงานได้ 2 โครงการ คือ 1) โครงการสื่อสารเชิงรณรงค์ระดับชุมชน และ 2) โครงการสื่อสารเชิงรณรงค์ระดับประเทศ

โครงการที่ 1 การสื่อสารเชิงรณรงค์ระดับชุมชน

การดำเนินงานแบบการยึดชุมชนเป็นรากฐาน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม (community-based participation) เป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งในการเตรียมพร้อมต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว การดำเนินโครงการในระดับชุมชน สามารถดำเนินงานโดยใช้แนวคิดการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community Based Disaster Risk Management: CBDRM) มาประยุกต์ใช้ โดยออกแบบจัดโครงการที่เน้นการเตรียมตนเองและเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมที่จะเผชิญภัยพิบัติโดยได้รับผลกระทบน้อยที่สุด หรือสามารถอยู่ร่วมกับภัยได้อย่างสงบสุขและพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยที่สุด เพิ่มศักยภาพชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยใช้การสื่อสารรณรงค์ให้คนในชุมชนมีความรู้ เกิดการรับรู้ถึงความจำเป็นในการเตรียมพร้อมรับมือและมีส่วนร่วมในการลดความเสี่ยงและกำหนดวิธีการปฏิบัติตนให้ปลอดภัยเมื่อต้องเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว โดยเน้นการติดตามข้อมูลข่าวสารการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า เช่น การพยากรณ์อากาศ การประกาศแจ้งเตือนจากทางราชการถึงสถานการณ์ภัยที่จะเกิดขึ้น การให้ความรู้ถึงความเสี่ยงต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวในพื้นที่ รวมทั้งใช้การสื่อสารรณรงค์ให้คนในชุมชนตื่นตัว นำไปสู่การปรึกษาหารือเพื่อร่วมกันประเมินวิเคราะห์ ความอ่อนแอความเสี่ยงภัยของชุมชน ในด้านพื้นที่เสี่ยงภัย คนในชุมชนกลุ่มใด ครอบคลุมใคร่จะได้รับความเดือดร้อน พื้นที่ทำกินของใครบ้างจะได้รับความเสียหาย พื้นที่สาธารณะในชุมชนที่จะได้รับความเสียหายมีที่ใดบ้าง

แนวทางการสื่อสารเชิงรณรงค์ในระดับชุมชน ควรวางแผนทางการสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วม การทำความเข้าใจและรู้ถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด และการยอมรับไว้วางใจชุมชนสามารถทำได้ในการกำหนดออกแบบเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการเลือกใช้สื่อ นอกจากนี้การจัดให้มีการมีส่วนร่วมจากชุมชนที่มีโอกาสเผชิญกับภัยพิบัติด้วยการฝึกอบรม ให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ ฝึกซ้อมวิธีการปฏิบัติ จะช่วยให้การตอบสนองต่อภัยพิบัติได้อย่างปลอดภัยมากขึ้น

โครงการที่ 2 การสื่อสารเชิงรณรงค์ระดับประเทศ

การรณรงค์ระดับประเทศเป็นการสื่อสารเพื่อให้ความรู้ ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชน เป็นการเตรียมพร้อมในระดับประเทศที่ทุกคนมีความเสี่ยงในการประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว ทั้งในพื้นที่ที่พุกอภัยและพื้นที่ต่างจังหวัด หรือต่างประเทศที่เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติแผ่นดินไหว การรณรงค์เน้นการวางแผนและใช้การสื่อสารเพื่อให้เกิดการเตรียมพร้อม โดยสร้างการเปลี่ยนแปลงตามลำดับชั้นทางจิตวิทยา และพฤติกรรม ซึ่งเสนอแนะว่าการสื่อสารก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสารเป็นลำดับขั้น โดยเมื่อบุคคลได้รับข่าวสารจะนำไปสู่การจดจำและเรียนรู้เกิดเป็นความรู้ จากนั้นข้อมูลข่าวสารที่ได้เรียนรู้จะพัฒนาเป็นทัศนคติ เป็นความรู้สึกในเชิงบวก กลาง ๆ หรือเชิงลบ และทัศนคติจะเป็นแรง

กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปตามทิศทางของทัศนคติ โครงการรณรงค์จะเริ่มต้นจากการเผยแพร่ข่าวสาร สารความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวอย่างถูกต้อง มีประโยชน์ และสอดคล้องกับการดูแลตนเองให้ปลอดภัยของประชาชน ผ่านสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลนี้จะกระตุ้นให้เกิดการรับรู้เชิงบวก ก่อร่างเป็นทัศนคติเชิงบวกแบบเตรียมพร้อมปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย จากนั้นจัดกิจกรรมและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกระตุ้นการให้กลุ่มเป้าหมายแสดงพฤติกรรมตามวิธีการเตรียมพร้อมรับมือ วิธีการปฏิบัติเมื่อเผชิญเหตุ และวิธีการปฏิบัติหลังเหตุการณ์สงบ

โครงการรณรงค์กำหนดวัตถุประสงค์การสื่อสาร โดยกำหนดเป็นผลการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายเมื่อได้รับข่าวสารจากโครงการในด้าน การรับรู้ถึงความเสี่ยง ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมและปฏิบัติตน เสริมและสร้างทัศนคติที่รู้สึกว่าการแผ่นดินไหวเป็นภัยรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน และทัศนคติแบบพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย เป็นทัศนคติที่พร้อมจะเตรียมตัวรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว และปรับเปลี่ยนทัศนคติแบบไม่ให้ความสำคัญกับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย ทัศนคติแบบปล่อยไปตามกรรม ซึ่งเป็นทัศนคติที่นำไปสู่การไม่ปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว ให้เป็นทัศนคติพร้อมปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามวิธีการปฏิบัติเตรียมพร้อมรับมือและวิธีการปฏิบัติเมื่อเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว

เนื้อหาที่ใช้ในการรณรงค์ ได้แก่ ความรู้เรื่องรอยเลื่อนสำคัญที่อาจจะเกิดแผ่นดินไหว โดยเป็นการเตือนแต่ไม่สร้างความตื่นตระหนกให้แก่ประชาชน พื้นที่อันตราย พื้นที่เสี่ยง อาคารสิ่งปลูกสร้างที่ต้องระวังอันตราย วิธีการปฏิบัติตนเพื่อเอาตัวรอดปลอดภัย การความช่วยเหลือหลังเหตุการณ์ การนำเสนอเนื้อหาเน้น ความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้โดยอ้างถึงเหตุผลเพื่อป้องกันการตื่นตระหนก ให้ข้อมูลที่กระตุ้นเตือนให้ประชาชนตื่นตัวและเตรียมการเพื่อลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น

ช่องทางและสื่อที่สามารถใช้ในการรณรงค์ สามารถบูรณาการช่องทางต่าง ๆ ทั้งสื่อชุมชนและสื่อระดับประเทศ คือ สื่อชุมชน เช่น เสียงตามสายในชุมชน หอกระจายข่าว เครือข่ายญาติและคนใกล้ชิดในชุมชน รถยนต์กระจายข่าวในชุมชน บ้ายประกาศ เครือข่ายวิทยุสื่อสารสมัครเล่น (วอ) การประชุมระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน วิทยุชุมชน การสื่อสารผ่านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สื่อสังคมออนไลน์ของชุมชน เช่น กลุ่มไลน์ เฟซบุ๊กของสมาชิกชุมชนและผู้นำชุมชน รวมทั้งการพูดคุยกับคนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน การสื่อสารผ่านเด็กนักเรียนในโรงเรียน กิจกรรมการฝึกซ้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหวในชุมชน สื่อระดับประเทศ เช่น รายการและข่าวทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ เฟซบุ๊ก ยูทูป โปรแกรมสนทนา แอปพลิเคชันบนโทรศัพท์สมาร์ทโฟน กิจกรรมพิเศษ นิทรรศการ หนังสือและเอกสารคู่มือให้ความรู้

แผนงานที่ 3 แผนงานการจัดทำและฝึกซ้อมแผนจัดการสาธารณภัย

สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีแผนป้องกันสาธารณภัยระดับจังหวัด ทั้งแผนเผชิญเหตุและแผนสภาวะฉุกเฉิน เพื่อจะจัดตั้งเป็นศูนย์บัญชาการแก้ไขสาธารณภัยและภัยพิบัติได้ทันที ซึ่งมีทั้งส่วนกลางของจังหวัดและส่วนท้องถิ่นที่เกิดเหตุที่จะทำงานประสานกัน อีกทั้งในพื้นที่รอยเลื่อนซึ่งเสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว มีแผนการจัดการความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติให้กับชาวบ้าน โดยใช้แนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” (Community Based) เน้นความเข้มแข็งของชุมชนที่จะสามารถช่วยตนเอง เอาตัวรอดได้ในเบื้องต้นโดยการให้ความรู้แก่ชุมชน สร้างและจัดให้มีระบบการเตือนภัย การช่วยเหลือ การทำงานร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การนำเครื่องมือ อุปกรณ์ สรรพกำลังของท้องถิ่นมาใช้งาน โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วนงานราชการ การประสานความร่วมมือกัน รวมทั้งแผนการอบรมให้ความรู้และสร้างเครือข่ายร่วมกับท้องถิ่นด้วย แผนงานดังกล่าวจำเป็นต้องมีการฝึกซ้อม ซึ่งส่วนงานราชการระดับจังหวัดมีการฝึกซ้อมแผนรับมือสาธารณภัยและภัยพิบัติ โดยมีการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงท้องถิ่น ฝึกซ้อมด้วยการจำลองเหตุการณ์จริงและให้ทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องได้ลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ทางจังหวัดจะกำหนดเลือกพื้นที่ที่มีความพร้อม เหมาะสม และมีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติเป็นสถานที่ฝึกซ้อม จำลองเหตุการณ์ว่าเกิดเหตุจริง และดำเนินการจริง โดยประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามแผนและฝึกซ้อมเสมือนจริงทุกขั้นตอน ตั้งแต่เกิดเหตุ ชาวบ้านจะต้องปฏิบัติตามวิธีการหลบภัยอย่างปลอดภัย การแจ้งเหตุ การเข้าพื้นที่เกิดเหตุของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การเข้าช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ การคัดกรองผู้บาดเจ็บนำส่งโรงพยาบาล จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือ การจัดการภายในศูนย์ช่วยเหลือทั้งด้านอาหาร น้ำดื่ม การรักษาดูแลสุขภาพผู้บาดเจ็บทางร่างกาย และการฟื้นฟูจิตใจ คลายความกังวล จนเหตุการณ์คลี่คลาย ใช้เวลาฝึกซ้อมจริง 2 วัน ต่อเนื่อง

แผนงานที่ 4 แผนงานจัดตั้งสถานีและช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว

การจัดตั้งสถานีโทรทัศน์หรือวิทยุเฉพาะภัยพิบัติแผ่นดินไหวทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศ จะช่วยให้ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวเข้าถึงประชาชน ช่วยกระตุ้นเตือนให้ตื่นตัวตลอดอย่างต่อเนื่อง การจัดตั้งสถานีเฉพาะเรื่องแผ่นดินไหว สามารถดำเนินการได้ด้วยการบูรณาการทั้งสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ (On Air) เช่น สถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียง สื่อออนไลน์ (On Line) เช่น เว็บไซต์ ยูทูป เฟซบุ๊กไลฟ์ และสื่อชุมชน (On Ground) เช่น การจัดอบรม การจัดกิจกรรมในชุมชน

นอกจากนี้สามารถประยุกต์สื่อใหม่มาใช้เป็นช่องทางการสื่อสารเตือนภัย ติดตามข่าวสารการเกิดแผ่นดินไหว โดยออกแบบผลิตและเผยแพร่บนเว็บไซต์ และแอปพลิเคชัน (Application) บนสมาร์ตโฟน แท็บเล็ต

กลไกสนับสนุนกลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 1

กลยุทธ์การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญที่สามารถสนับสนุนระบบการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว การดำเนินงานตามกลยุทธ์จะช่วยกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวและพร้อมรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้ ทั้งนี้ระบบการจัดการภัยพิบัติจำเป็นต้องมีกลไกสนับสนุนเพิ่มเติม ดังนี้

กลไกที่ 1 แผนจัดการภัยพิบัติและสาธารณภัย

ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ คือ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีแผนป้องกันสาธารณภัยระดับจังหวัด ทั้งแผนเผชิญเหตุและแผนสภาวะฉุกเฉิน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์บัญชาการแก้ไขสาธารณภัยและภัยพิบัติได้ทันที มีแผนระดับส่วนกลางของจังหวัด และส่วนท้องถิ่นที่เกิดเหตุที่จะทำงานประสานกัน

แผนการดำเนินงานมีทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว โดยก่อนเกิดเหตุจะเป็นการตรวจสอบแผน ซ้อมแผน โดยเฉพาะในพื้นที่รอยเลื่อนซึ่งเสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว จำเป็นต้องมีแผนการอบรมให้ความรู้และสร้างเครือข่ายร่วมกับท้องถิ่นด้วย มีการตรวจสอบความถูกต้องและความปลอดภัย และแผนต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจำเป็นต้องจัดการฝึกซ้อมแผนจริง เพื่อซักซ้อมการปฏิบัติงานอย่างน้อยปีละครั้ง

แผนช่วงเกิดเหตุการณ์ จะกำหนดการปฏิบัติงานของคณะทำงาน โดยใช้ระบบบัญชาการ (Incident Command System; ICS) ซึ่งมีการกำหนดไว้เป็นระเบียบตามกฎหมาย ให้มีผู้บัญชาการสั่งการการแก้ไขเหตุการณ์ได้ แต่ระดับ เริ่มตั้งแต่ ระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค ซึ่งระดับการสั่งการจะสามารถเลื่อนขั้นสูงขึ้นไล่ไปตามระดับตามขอบเขตพื้นที่และความรุนแรงของเหตุการณ์ มีการทำงานร่วมกันระหว่างส่วนราชการกับท้องถิ่น เครือข่ายความร่วมมือกับภาคปกครองท้องถิ่นและชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครกู้ภัย มีการทำงานในลักษณะประเมิน สั่งการ ระดมสรรพกำลังเพื่อจัดการภัยพิบัติ มีการประกาศเป็นพื้นที่ประสบสาธารณภัยตาม พรบ. ปภ. เพื่อดำเนินงานตามกฎหมาย และประกาศเป็นพื้นที่ให้ความช่วยเหลือ เพื่อจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือได้

แผนหลังการเกิดเหตุการณ์ ยังคงต้องมีการติดตามสถานการณ์หลังเกิดเหตุ เน้นการให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินสถานการณ์ เช่น การเกิดอาฟเตอร์ช็อก เพื่อจัดการเหตุภัยพิบัติได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัยที่สุด ในด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จำเป็นต้องมีการประเมินทางวิชาการ เพื่อความปลอดภัยทั้งผู้ประสบเหตุและผู้ให้การช่วยเหลือจากหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ เช่น กรมโยธาธิการ สถาปัตยกรรมศาสตร์ รวมทั้งหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติหน้าที่

ตามกฎหมาย เช่น กองช่างเทศบาล กองช่างของ อบต. เป็นต้น รวมทั้งชุดกู้ภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เมื่อการดำเนินงานช่วยเหลือได้ดำเนินการไปจนเหตุการณ์คลี่คลาย จะมีการพิจารณาถอนกำลังความช่วยเหลือออกจากพื้นที่ โดยพิจารณาว่า ชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ฝ่ายพัฒนาชุมชนได้เข้ามารับงานต่อ ส่วนของการกู้ภัยและช่วยเหลือก็จะถอนออกจากพื้นที่ ถือว่าเข้าสู่ภาวะปกติ

กลไกที่ 2 ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง (Urban Search and Rescue; USAR)

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีการพัฒนาบุคลากรของตนเอง เพื่อเข้าร่วมเป็น “ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง” (Urban Search and Rescue; USAR) ซึ่งเป็นชุดปฏิบัติการค้นหาและช่วยชีวิตอุบัติเหตุ กำกับมาตรฐานโดย International Search and Rescue Advisory Group (INSARAG) ภายใต้การจัดตั้งดูแลขององค์การสหประชาชาติ (UN) และปัจจุบันมีทีม USAR ของ ปภ. แล้ว ที่สามารถปฏิบัติงานได้ในประเทศ แต่ยังไม่สมบูรณ์ในระดับนานาชาติตามเกณฑ์ของ INSARAG โดยเฉพาะในด้านอุปกรณ์ อยู่ระหว่างการพัฒนาเพื่อให้ได้ไปรับรองระดับนานาชาติอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ทีม USAR ของไทย มีการอบรมให้ความรู้บุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานค้นหาและช่วยเหลือผู้เสียชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 2

กลยุทธ์การสื่อสารระยะเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) :

บริหารประเด็นข่าวและระดมความช่วยเหลือ

ระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ (Initial and Central Phase) เป็นช่วงเวลาที่ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเกิดขึ้น ส่งผลกระทบ สร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งอาคารสิ่งปลูกสร้างในชุมชน เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยต้องการความช่วยเหลือด้านการอพยพไปยังพื้นที่ปลอดภัยชั่วคราว มีความวิตกกังวล เครียด เศร้าโศกจากการสูญเสีย ในสถานการณ์ระยะนี้ การจัดการภัยพิบัติเป็นระยะของ การรับสถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Response) จำเป็นต้องปฏิบัติการช่วยเหลืออย่างทันทีทันใด เน้นการอพยพและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ ซึ่งจะต้องมีระบบและการทำงานด้านการบรรเทาสาธารณภัยที่มีประสิทธิภาพ และเน้นการพึ่งพาตนเองได้ในเบื้องต้นของประชาชนที่ประสบเหตุภัยพิบัติ รวมทั้งการควบคุมสถานการณ์มิให้เกิดการตื่นตระหนกจนเกินจริง การรับมือกับสถานการณ์จะสิ้นสุดลงเมื่อเหตุการณ์ยุติและสงบลง

วัตถุประสงค์การสื่อสารระยะที่ 2

1. เพื่อให้ผู้ประสบภัยได้รับข่าวสารการแจ้งเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทันท่วงที
2. เพื่อให้ผู้ประสบภัยมีข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือสำหรับการตัดสินใจดูแลตนเองให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติแผ่นดินไหว
3. เพื่อให้ผู้ประสบภัยและผู้ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงจุดศูนย์กลางแผ่นดินไหวไม่ตื่นตระหนก และปฏิบัติตามคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย
4. เพื่อให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการกู้และบรรเทาสาธารณภัย ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. เพื่อให้ประชาชนที่มีจิตอาสาได้มีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กลุ่มเป้าหมายการสื่อสารระยะที่ 2

การสื่อสารในระยะนี้ให้ความสำคัญกับผู้ประสบภัยในพื้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก รองลงมาคือผู้อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียงกับจุดศูนย์กลางแผ่นดินไหว เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการกู้และบรรเทาสาธารณภัย และประชาชนผู้มีจิตอาสา

ผู้ส่งสารในการสื่อสารระยะที่ 2

บุคคลที่จะเป็นแหล่งสารให้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไปยังกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. ผู้สื่อข่าวระดับท้องถิ่น สื่อมวลชน สำนักข่าวออนไลน์
2. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาสาธารณภัย
3. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติแผ่นดินไหว

เนื้อหาและทิศทางสารในการสื่อสารระยะที่ 2

สถานการณ์ระยะนี้เป็นสถานการณ์ที่ประชาชนผู้ประสบภัยได้รับความสูญเสีย ประชาชนที่อยู่ใกล้จุดศูนย์กลางแผ่นดินไหวมีความเสี่ยงต่ออันตราย จึงมีความอ่อนไหวในด้านความรู้สึก การตื่นตระหนก ความเศร้าโศก เนื้อหาสารที่เผยแพร่ในระยะนี้จะเน้นข้อมูลข่าวสารเพื่อความปลอดภัย ช่วยบรรเทาความโศกเศร้า และสร้างกำลังใจ ทั้งนี้ต้องมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส ไม่ปิดบังเพียงเพราะกังวลว่าจะสร้างความตื่นตระหนก และต้องให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ตามความจริง เป็นวิทยาศาสตร์ ควบคู่กับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัยและเริ่มด้วยมาตรการและความช่วยเหลือของหน่วยงานด้านบรรเทาสาธารณภัย

ระยะเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นช่วงการช่วยเหลืออย่างฉุกเฉินและฟื้นฟูเยียวยา เนื้อหาที่สำคัญควรเน้นเนื้อหาในกลุ่มสาระ ดังต่อไปนี้

กลุ่มสาระเนื้อหา

เนื้อหาเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ ระดับความรุนแรง จุดศูนย์กลางแผ่นดินไหว ความลึกของจุดที่แผ่นดินไหว ระยะเวลาที่เกิดการไหว โดยระบุว่าเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่ใด ระดับความรุนแรงเท่าไร จุดศูนย์กลางอยู่ที่ใด พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงและบริเวณใกล้เคียง การอพยพและศูนย์พักพิงชั่วคราว หลักการทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับผลกระทบและธรรมชาติของแผ่นดินไหวที่จะเกิดอาฟเตอร์ช็อก (After Shock) ต่อมา หลังจากนั้นจะเป็นเนื้อหาความคืบหน้าตามเหตุการณ์ รายงานผลกระทบในพื้นที่ ความช่วยเหลือจากภาครัฐ ความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ประสบเหตุ

ทิศทางเนื้อหา

การนำเสนอเนื้อหาเน้น ความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ ไม่เพิ่มเติมเสริมแต่งเนื้อหา ให้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้โดยอ้างถึงเหตุผลเพื่อป้องกันการตื่นตระหนก ความโปร่งใสในการให้ความช่วยเหลือและการรับบริจาคสิ่งของ คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลที่ จะกระตุ้นเตือนให้หน่วยงานที่รับผิดชอบตื่นตัว ให้ความช่วยเหลือโดยเร็ว และลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นและแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้สูญเสีย ให้กำลังใจ ระมัดระวังการกระทบกระเทือนความรู้สึก

รูปแบบการสื่อสาร และระดับการสื่อสารในการสื่อสารระยะที่ 2

รูปแบบการสื่อสารในระยะนี้ควรเน้นการสื่อสารกับผู้ประสบภัยโดยตรงในพื้นที่ประสบภัยและพื้นที่เสี่ยงบริเวณใกล้เคียง เป็นการสื่อสารในระดับชุมชน ใช้สื่อในชุมชน เช่น เสียงตามสายในชุมชน หอกระจายข่าว เครือข่ายญาติและคนใกล้ชิดในชุมชน รถยนต์กระจายข่าวในชุมชน ป้ายประกาศ เครือข่ายวิทยุสื่อสารสมัครเล่น (วอ) วิทยุชุมชน สื่อสังคมออนไลน์ของชุมชน เช่น กลุ่มไลน์ เฟซบุ๊กของสมาชิกชุมชนและผู้นำชุมชน รวมทั้งการพูดคุยกับคนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน

นอกจากนี้ควรเน้นการสื่อสารระดับประเทศกับประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ประสบภัย ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์การปฏิบัติตัวอย่างปลอดภัย อีกทั้งการรับรู้ความสูญเสียในพื้นที่จะกระตุ้นให้ประชาชนทั่วไปแสดงออกและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ และกระตุ้นเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือประชาชน ใช้ช่องทางผ่านการรายงานข่าวของผู้สื่อข่าวท้องถิ่น สื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ระดับประเทศ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ สื่อสังคมออนไลน์และเว็บไซต์ของสื่อและสำนักข่าว

แผนงานด้านการสื่อสารระยะที่ 2

แนวทางการสื่อสารในระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ที่เน้นการช่วยเหลือและฟื้นฟู สามารถดำเนินงานได้ 2 แผนงาน ดังนี้

1. แผนงานการบริหารประเด็นและการเผยแพร่ข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหว
2. แผนงานสื่อสารระดมสรรพกำลังสนับสนุนปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย

แผนงานที่ 1 การบริหารประเด็นและการเผยแพร่ข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การสื่อสารในระหว่างเหตุการณ์ภัยพิบัติ จำเป็นต้องมีการบริหารประเด็นและการเผยแพร่ข่าวผ่านสื่อท้องถิ่น สื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ระดับประเทศ เป็นดำเนินการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการกำกับประเด็นเนื้อหา กรอบการรับรู้ และทิศทางการนำเสนอข่าวสารผ่านการรายงานข่าวของผู้สื่อข่าว ให้สามารถสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติในช่วงเกิดเหตุซึ่งเป็นช่วงสถานการณ์ฉุกเฉิน การให้ความช่วยเหลือ และการฟื้นฟู กรอบการทำงานประกอบด้วย การวางแผนเผยแพร่ข่าวสารเชิงกลยุทธ์ โดยมีผู้ประสานงานกับสื่อมวลชนในการจัดทำข้อมูลเนื้อหาที่สนับสนุนการทำงานด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย การเตือนภัยที่อาจเกิดในพื้นที่เสี่ยงภัย การช่วยเหลือผู้ประสบภัยและการฟื้นฟู ซึ่งต้องเป็นเนื้อหาข้อมูลในประเด็นที่สื่อมวลชนต้องการและสนใจ จัดทำข่าวประชาสัมพันธ์ให้สื่อมวลชน จัดการแถลงข่าวตอบคำถามสื่อมวลชน และคอยติดตามตรวจสอบข่าวในสื่อมวลชน

กรอบการดำเนินงานตามแผนงานนี้ ประกอบด้วย การกำหนดส่วนงานรับผิดชอบการบริหารประเด็นและข่าว ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะการจัดตั้ง “ศูนย์บริหารประเด็นและข่าวภัย

พิบัติแผ่นดินไหว” ในส่วนกลางระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ทำงานร่วมกัน โดยสามารถทำได้โดยการประสานงานด้านการสื่อสารนี้ในโครงสร้างของแผนบรรเทาสาธารณภัยที่มีอยู่แล้ว และทำงานร่วมกันระหว่างการจัดการบรรเทาสาธารณภัยและการสื่อสารบริหารประเด็นและข่าวในช่วงที่เกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว การทำงานของศูนย์ดังกล่าวนี้สามารถบูรณาการเข้ากับ “แผนงานเครือข่ายการรายงานข่าว” ในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการปฏิบัติงานของศูนย์บริหารประเด็นและข่าวแผ่นดินไหว

แผนงานที่ 2 การสื่อสารระดมสรรพกำลังสนับสนุนปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย

การปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย สามารถใช้การสื่อสารมาสนับสนุนการดำเนินงานได้ โดยมีแนวทางคือ การสืบค้นข้อมูลผู้ประสบภัย การรายงานเหตุการณ์เกี่ยวกับความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ประสบเหตุ ปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือและมาตรการช่วยเหลือ การรายงานรายละเอียดเกี่ยวกับความช่วยเหลือที่ส่งไปในพื้นที่ประสบภัย การระดมความช่วยเหลือจากประชาชน สามารถทำได้โดยการสื่อสารผ่าน “ช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว” ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามแผนงานจัดตั้งสถานีและช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว ตามกลยุทธ์การสื่อสารในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ และยังสามารถทำได้โดยการจัดตั้งขึ้นเฉพาะกิจเป็น “เครือข่ายการบูรณาการช่องทางสื่อสารเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว” มีการดำเนินงานแบบบูรณาการทั้ง สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ (On Air) เช่น สถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียง สื่อออนไลน์ (On Line) เช่น เว็บไซต์ ยูทูบ เฟซบุ๊กไลฟ์ และชุมชน (On Ground) ในพื้นที่ประสบภัย ซึ่งสามารถจัดตั้งได้โดยส่วนงานภาครัฐร่วมกับสื่อมวลชน สื่อออนไลน์ และประชาชนจิตอาสาทั้งในพื้นที่ประสบภัยและประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ที่มีจิตอาสา เน้นการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ และการระดมความช่วยเหลือเข้าสู่พื้นที่ประสบภัย

กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 3

กลยุทธ์การสื่อสารระยะฟื้นฟูและพัฒนา (Recover Phase) :
ฟื้นฟู เผยแพร่บทเรียน และผลักดันนโยบายเพื่อพร้อมรับมือ

หลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสงบลงแล้ว พื้นที่ประสบภัยจะได้รับความเสียหายทั้งการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและสาธารณะของชุมชน ประชาชนสูญเสียชีวิตคนใกล้ชิด สูญเสียทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ต้องอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป มีความโศกเศร้า กลัว วิตกกังวล หดหู่กำลังใจในการดำเนินชีวิต ระยะนี้จึงเป็นระยะที่เน้น การฟื้นฟูบูรณะ (Recovery) หลังเหตุการณ์สิ้นสุดลง เพื่อให้พื้นที่หรือชุมชนได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติกลับคืนสู่สภาพที่ดี จำเป็นต้องฟื้นฟูทั้งกายภาพชุมชนและสภาพจิตใจของผู้ประสบเหตุที่ต้องสูญเสียทั้งชีวิตคนใกล้ชิดและทรัพย์สิน และเพื่อให้เกิดการดำเนินงานจัดการที่สามารถจัดการเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้ สามารถใช้การสื่อสารเพื่อสนับสนุนแผนงานจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่เข้าสู่ระยะฟื้นฟูได้ และจำเป็นต้องดำเนินงานตามแผนการพัฒนา (Development) หลังจากการฟื้นฟู ซึ่งเป็นช่วงวงจรที่ย้อนกลับไปสู่ระยะเริ่มต้นที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ การพัฒนาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติครอบคลุมถึงการทบทวน ศึกษา ประสพการณ์จัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น นำมาปรับปรุงระบบการดำเนินงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลงมากที่สุด รวมทั้งการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่จะสนับสนุนกระบวนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กลยุทธ์การสื่อสารในระยะนี้เป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่ดำเนินงานทันทีหลังเหตุการณ์สงบลง ซึ่งจะเป็กลยุทธ์ที่เชื่อมโยงเป็นวงจรต่อเนื่องไปสู่กลยุทธ์การสื่อสารระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว

วัตถุประสงค์การสื่อสารระยะที่ 3

1. เพื่อให้ผู้ประสบภัยรู้สึกผ่อนคลาย ไม่เครียด ไม่โศกเศร้า ไม่สิ้นหวัง และมีกำลังใจจะใช้ชีวิตต่อไป
2. เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการกู้ภัยและบรรเทาสาธารณภัย มีข้อมูลและแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาแผนและกำหนดนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว
3. เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยและพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวมีการปฏิบัติตนเพื่อพร้อมรับมือเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วยตนเอง

กลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารระยะที่ 3

การสื่อสารในระยะนี้ให้ความสำคัญกับผู้ประสบภัยในพื้นที่ ผู้อาศัยในพื้นที่เสี่ยงภัย แผ่นดินไหวทั้งในบริเวณใกล้เคียงกับศูนย์กลางแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้น และในพื้นที่เสี่ยงภัยที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการสาธารณภัย

ผู้ส่งสารในการสื่อสารระยะที่ 3

บุคคลที่จะเป็นแหล่งสารให้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไปยังกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. ผู้สื่อข่าวระดับท้องถิ่น สื่อมวลชน สำนักข่าวออนไลน์
2. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาสาธารณภัย

3. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติแผ่นดินไหว

เนื้อหาและทิศทางสารในการสื่อสารระยะที่ 3

ระยะหลังเหตุการณ์สงบลงแล้วเป็นช่วงการฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นกับประชาชน ผู้ประสบภัยและชุมชน เป็นระยะที่จะพัฒนาปรับปรุงแผนงาน นโยบายด้านการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เนื้อหาที่สำคัญควรเน้นเนื้อหาในกลุ่มสาระ ดังต่อไปนี้

กลุ่มสาระเนื้อหา

เมื่อเหตุการณ์สงบ เนื้อหาสำคัญที่จะสื่อสารเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนา ได้แก่ มาตรการเยียวยา ช่วยเหลือด้านการเสียชีวิต การก่อสร้างซ่อมแซมอาคารบ้านเรือน การชดเชยพื้นที่ ทำกินตามมาตรการภาครัฐ การฟื้นฟูจิตใจ สร้างกำลังใจ การให้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดในอนาคต เช่น สถิติการเกิดแผ่นดินไหว การเฝ้าระวังการเกิดแผ่นดินไหว มาตรการด้านการป้องกันในอนาคต เช่น แผนการป้องกัน การอบรมให้ความรู้ การซ้อมการอพยพ และหลบภัยซึ่งจะจัดขึ้นในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวรุนแรง วิธีการปรับตัวและรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติในอนาคต วิธีการเอาตัวรอดปลอดภัย ฟังตนเองได้ การแก้ไขสถานการณ์และการตอบสนองต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวอย่างถูกต้อง รวมทั้งความคิดเห็น ความต้องการ และข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่จะนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย ปรับปรุงแผนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวในอนาคต

ทิศทางเนื้อหา

การนำเสนอเนื้อหาเน้น ความถูกต้อง รายละเอียด วิธีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สะท้อนความคิดเห็นและคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เปิดเผยข้อมูลตามความจริง ความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น โดยไม่ปิดบังข้อมูลด้วยการอ้างเหตุผลเรื่องความตื่นตระหนกของประชาชน

นอกจากนี้ควรแสดงความเห็นอกเห็นใจ ปลอดภัยจิตใจ สร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไปหลังจากการสูญเสีย นำความสูญเสียมาเป็นบทเรียนเพื่อปรับตัวและรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวในอนาคตได้ด้วยตนเอง

รูปแบบการสื่อสาร และระดับการสื่อสารในการสื่อสารระยะที่ 3

รูปแบบการสื่อสารประกอบด้วย 1) การสื่อสารกับชุมชน เป็นการสื่อสารถึงประชาชนที่ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว ผ่านช่องทางที่เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น ผู้นำชุมชน คนในครอบครัว เพื่อนบ้าน คนใกล้ชิด และกิจกรรมการช่วยเหลือ การอบรม ฝึกซ้อมวิธีการดูแลตนเอง และระดมความคิดเห็นเพื่อเตรียมพร้อมรับมือของคนในชุมชน การตรวจสอบความต้องการความช่วยเหลือของชุมชนเพื่อการเตรียมพร้อมในอนาคต 2) การสื่อสารกับสาธารณะชน เป็นการสื่อสารที่เน้นการนำเสนอประสบการณ์และการดูแลตนเองให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่จะเกิดขึ้นในประเทศไทย 3) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเชิงนโยบาย ใช้การสื่อสารเชื่อมโยงนักวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เพื่อระดมความคิดและกำหนดแนวนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวบนพื้นฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์และชุมชนเป็นศูนย์กลาง

แผนงานด้านการสื่อสารในระยะที่ 3

แนวทางการสื่อสารในเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสงบลงแล้ว เน้นการฟื้นฟู และพัฒนาการจัดการและการเตรียมความพร้อมรับมือทั้งระดับชุมชนและระดับนโยบาย สามารถดำเนินงานได้ 3 แผนงาน ดังต่อไปนี้

1. แผนงานสื่อสารฟื้นฟูชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน
 2. แผนงานสื่อสารบทเรียนและประสบการณ์เผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว
 3. แผนงานสื่อสารเชิงนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว
- รายละเอียดของ 3 แผนงาน มีดังนี้

แผนงานที่ 1 การสื่อสารฟื้นฟูชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

แนวทางการฟื้นฟูของส่วนงานราชการท้องถิ่นและส่วนงานบรรเทาสาธารณภัยในการช่วยเหลือหลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวสงบลง จะเป็นการให้ความรู้แก่ชุมชน การทำงานร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การนำเครื่องมือ อุปกรณ์ สรรพกำลังของท้องถิ่นมาใช้งาน เพื่อฟื้นฟูสภาพทางกายภาพ ซ่อมแซมและสร้างบ้านพักอาศัย อาคารสาธารณะที่ได้รับความเสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วนงานราชการและการประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับส่วนงานราชการ โดยใช้แนวทางการพัฒนาชุมชนแบบให้ความสำคัญกับการจัดการให้ชาวบ้านสามารถช่วย

ตนเองและพึ่งตนเองได้ในเบื้องต้น ตามแนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” (Community Based) ที่เน้นให้ชุมชนสามารถช่วยตนเอง เอาตัวรอดได้ในเบื้องต้น สร้างและจัดให้มีระบบการเตือนภัยด้วยตนเอง การสื่อสารสามารถสนับสนุนกระบวนการฟื้นฟูดังกล่าวให้สามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์ได้จัด “กระบวนการสื่อสารสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน” เป็นการดำเนินงานตามแผนฟื้นฟูชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมด้วยการจัดให้ชุมชนได้มีการสื่อสารเพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงปัญหาความเสียหายที่เกิดในชุมชน กำหนดวิธีการฟื้นฟู ร่วมลงมือฟื้นฟูไปด้วยกัน ประเมินความสำเร็จในการฟื้นฟู และกำหนดเป็นแนวทางฟื้นฟูสำหรับชุมชนต่อไป กระบวนการนี้เริ่มจากการจัดให้มีช่องทางที่ชุมชนจะใช้ในการรวบรวมและการร่วมกันสำรวจความเสียหายที่เกิดขึ้นในชุมชนหลังเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว ด้วยการจัดกิจกรรมพิเศษในชุมชนเพื่อรวบรวมความเสียหาย สรุปนำเสนอในการประชุมร่วมกันร่วม จัดลำดับความเสียหาย กำหนดวิธีการฟื้นฟู แบ่งความรับผิดชอบในการดำเนินงานฟื้นฟู พร้อมจัดกระบวนการติดตามการดำเนินงานโดยคนในชุมชน และนำเสนอผลการฟื้นฟูให้ชุมชนได้รับทราบและประเมินผลการทำงานร่วมกัน เมื่อการฟื้นฟูเสร็จสิ้นตามที่ชุมชนยอมรับร่วมกัน สรุปสร้างเป็นแนวทางการฟื้นฟูที่จะใช้ในอนาคตหากเกิดการสูญเสียจากภัยพิบัติแผ่นดินไหว กระบวนการนี้เน้นการมีส่วนร่วมและการยอมรับของชุมชน ผู้นำชุมชนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและประสานงานส่วนงานปกครองท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือให้กระบวนการดำเนินได้ ส่วนงานปกครองท้องถิ่นและส่วนงานราชการให้การสนับสนุนบุคลากร องค์กรความรู้ อุปกรณ์ และงบประมาณตลอดกระบวนการฟื้นฟูที่กล่าวมา

แผนงานที่ 2 การสื่อสารบทเรียนและประสบการณ์เผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การสื่อสารตามแผนงานนี้เป็นการสื่อสารระดับมวลชน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ จัดทำเป็นสื่อสำหรับเผยแพร่ในช่องทางต่าง ๆ ในเรื่อง “เรียนรู้เพื่ออยู่รอดปลอดภัยจากภัยพิบัติแผ่นดินไหว” โดยนำข้อมูล เหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นมาถอดบทเรียนเพื่อนำเสนอในรูปแบบการเรียนรู้ผ่านเหตุการณ์ ด้วยการวิเคราะห์เหตุการณ์พร้อมนำเสนอข้อมูล มุมมอง ประเด็นที่จะนำไปสู่การรับมือ ปฏิบัติตนเมื่อเกิดแผ่นดินไหว การช่วยเหลือตนเองและการบรรเทาสาธารณภัย การฟื้นฟูสภาพจิตใจหลังได้รับการสูญเสีย การฟื้นฟูและกระบวนการฟื้นฟูชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมด้วยมุมมองและความรู้จากผู้เชี่ยวชาญที่เน้นความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจภัยพิบัติแผ่นดินไหว และวิธีการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย รวมทั้งบทเรียนจากชุมชนที่ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว ทั้งนี้ผลิตในรูปแบบสื่อที่หลากหลายสามารถนำไปเผยแพร่ได้ทุกช่องทาง ทั้งสื่อระดับชุมชน สื่อมวลชน และสื่อออนไลน์ สามารถดำเนินงานร่วมกับ “แผนงานสื่อสารรณรงค์ให้ความรู้ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว”

และ “แผนงานจัดตั้งสถานีและช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว” ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามตามกลยุทธ์การสื่อสารในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์

แผนงานที่ 3 การสื่อสารเชิงนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การพัฒนาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติครอบคลุมถึงการทบทวน และศึกษาประสบการณ์จัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น การปรับปรุงระบบการดำเนินงานที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลง รวมทั้งการกำหนดแนวนโยบายด้านการจัดการภัยพิบัติของประเทศ สามารถนำการสื่อสารมาดำเนินงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวได้ โดยดำเนินงานการสื่อสารสาธารณะในแนวทาง “การสื่อสารชี้แนะเพื่อการพัฒนาและแนวนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” กล่าวคือ เป็นการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน และกำหนดนโยบายด้านการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวบนฐานองค์ความรู้ (Knowledge Based) แผนการสื่อสารเริ่มต้นจากการรวบรวมองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์เกี่ยวกับแผ่นดินไหว มานำเสนอกับสาธารณชนผ่านช่องทางหลายช่องทาง เช่น สื่อมวลชน สื่อออนไลน์ สื่อการประชุม สื่อเวทียาสาธารณะ โดยมีการนำองค์ความรู้จากงานวิจัย ทักษะ มุมมอง และความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญ มาสังเคราะห์กำหนดเป็นกรอบประเด็นที่จะสื่อสารเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวกับสาธารณชนในสังคม เผยแพร่ด้วยการตีกรอบประเด็นสำคัญ ที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานองค์ความรู้ด้านแผ่นดินไหวและการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว สื่อสารกับสังคมอย่างต่อเนื่อง สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับสังคม ระดมความคิดเห็นที่นำไปสู่สาธารณมติของสังคมเกี่ยวกับแนวปฏิบัติและการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งจะช่วยชี้แนะแนวนโยบายสาธารณะของประเทศเพื่อการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประเทศในที่สุด และส่งเสริมให้กำหนดเป็นนโยบายสาธารณะที่จะนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้จริง การดำเนินงานนี้สามารถดำเนินงานควบคู่ไปกับแผนงานในกลยุทธ์การสื่อสารระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ได้ ส่งผลดีต่อการเตรียมความพร้อมในการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประเทศ ซึ่งเป็นวงจรเริ่มต้นจากระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ ระยะเกิดเหตุการณ์ และระยะฟื้นฟูพัฒนา

ตอนที่ 2 วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การดำเนินงานตามกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เป็นการดำเนินงานที่เป็นวงจรต่อเนื่องและบูรณาการร่วมกันทั้ง 3 ระยะของเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว เริ่มต้นจาก 1) กลยุทธ์การสื่อสารก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the event) เป็นกลยุทธ์สร้างเครือข่าย ให้ความรู้ ปรับการรับรู้ กระตุ้นการตื่นตัว เตรียมพร้อมรับมือ เมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว จำเป็นต้องดำเนินการตามกลยุทธ์ที่ 2) กลยุทธ์การสื่อสารระยะเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) เป็นกลยุทธ์บริหารประเด็นและข่าวแผ่นดินไหว สนับสนุนการช่วยเหลือ หลังจากเหตุการณ์สงบลง จะเข้าสู่กลยุทธ์ที่ 3) กลยุทธ์การสื่อสารระยะฟื้นฟู (Recover Phase) เป็นกลยุทธ์ฟื้นฟูและพัฒนาสู่ความพร้อมรับมือก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมเข้าสู่กลยุทธ์ก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว ตามแผนภาพที่ 6.1 ดังนี้

แผนภาพที่ 6.1 วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

วงจรการดำเนินกลยุทธ์การสื่อสารฯ ทั้ง 3 ระยะ เป็นการดำเนินงานแบบต่อเนื่อง เชื่อมโยงและบูรณาการแผนงานร่วมกันทั้ง 3 ระยะ เริ่มต้นจากกลยุทธ์การสื่อสารระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ต้องนำข้อมูลและผลการระยะฟื้นฟูและพัฒนาไปใช้ในการปรับการดำเนินงาน และเมื่อเกิดเหตุการณ์จะเข้าสู่กลยุทธ์ระยะเกิดเหตุการณ์ ต้องสรุปรวบรวมการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่กลยุทธ์ระยะฟื้นฟูและพัฒนา ซึ่งจะได้แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาที่ย้อนสู่ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์อีกครั้ง นอกจากนี้การดำเนินงานในแต่ละระยะที่ต้องดำเนินงานในระดับชุมชน มีความจำเป็นที่ต้องสอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์ พื้นที่ สภาพชุมชน และความเข้มแข็งชุมชน ค่านิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนด้วย

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ได้ผ่านการตรวจสอบและให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน ผู้วิจัยได้นำคำแนะนำมาปรับแก้ไขตามและนำเสนอไว้ในตอนต้นของบทนี้แล้ว สำหรับรายละเอียดผลการตรวจสอบกลยุทธ์การสื่อสารฯ มีรายละเอียดตามประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นเหตุเป็นผลเชิงหลักการ แนวคิดและทฤษฎี

ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาแล้วว่า กลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นมีรายละเอียดข้อมูลเบื้องต้นที่ชัดเจน มีหลักและเหตุผล มีการนำแนวคิดทฤษฎีมาใช้ที่เหมาะสม ตรงประเด็น การศึกษา

“...ผู้วิจัยให้ข้อมูลเบื้องต้นที่ชัดเจน มีรายละเอียดของพื้นที่ว่าประกอบด้วยส่วนงานใดบ้างที่ดูแลรับผิดชอบ ตลอดจนช่องทางการสื่อสาร รูปแบบต่าง ๆ ...” (ยุบล เบญจรงค์กิจ, สัมภาษณ์)

“...เป็นงานวิจัยสำหรับการเตรียมพร้อมการป้องกันที่อาศัยหลักการและแนวคิดจากประสบการณ์และนักวิชาการด้านการสื่อสารภัยพิบัติได้ค่อนข้างครอบคลุม โดยมีสาระที่สามารถใช้เป็นแนวทางสร้างการสื่อสารที่เป็นรูปธรรมอย่างมีขั้นตอน... หลักการและเหตุผล ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ถือว่าเหมาะสม ตรงประเด็น ศึกษา...” (มาลี บุญศิริพันธ์, สัมภาษณ์)

2. ความถูกต้องเชิงวิชาการ

ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความเห็นว่า กลยุทธ์การสื่อสารฯ ได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากการออกแบบระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน ถือว่าเป็นวิธีที่รัดกุมช่วยให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง มีการเก็บข้อมูลค่อนข้างครอบคลุม และใช้ทฤษฎีเป็นพื้นฐานในการสร้างกระบวนการคิด

“...มีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการผสมผสาน ซึ่งก็น่าจะเป็นวิธีการที่รัดกุม ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเชิงกว้าง...” (ยุบล เบญจรงค์กิจ, สัมภาษณ์)

“...อยู่ในขั้นดี มีการศึกษาเก็บข้อมูลจาก stakeholders ค่อนข้างครอบคลุม รวมทั้งการอ้างอิงแหล่งข้อมูล การใช้ทฤษฎี และแนวคิดเป็นฐานในการสร้างกระบวนการคิดได้ดี...” (มาลี บุญศิริพันธ์, สัมภาษณ์)

3. ความเหมาะสม สอดคล้องกับกระบวนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ในด้านความเหมาะสม สอดคล้องกับกระบวนการจัดการภัยพิบัติ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินว่า กลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม และช่วยป้องกันความตื่นตระหนกของประชาชนในสถานการณ์ภัยพิบัติ

“...เหมาะสม...” (ยุบล เบญจรงค์กิจ, สัมภาษณ์)

“...เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดกระบวนการสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติฯ ถือเป็นงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการป้องกันความตระหนกจากภัยพิบัติร้ายแรงในอนาคต...” (มาลี บุญศิริพันธ์, สัมภาษณ์)

4. ความคิดสร้างสรรค์เชิงกลยุทธ์การสื่อสาร และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า มีความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ถือเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาการสื่อสารเรื่องภัยพิบัติแผ่นดินไหว

“...มีความเป็นไปได้...” (ยุบล เบญจรงค์กิจ, สัมภาษณ์)

“...การศึกษาได้รับการตอบรับให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และหวังว่าจะเป็นแบบอย่างของการต่อยอดกลยุทธ์กระบวนการสื่อสารภัยพิบัติได้อย่างกว้างขวาง...”

(มาลี บุญศิริพันธ์, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า การนำไปปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องอย่างจริงจังด้วย

“...เป็นไปได้อย่างแน่นอน ถ้าได้รับความร่วมมือ และความยินดีมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และจริงใจ...” (มาลี บุญศิริพันธ์, สัมภาษณ์)

5. คุณค่าและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความเห็นว่า กลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้น มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้จริง

“...น่าจะมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้...” (ยุบล เบญจรงค์กิจ, สัมภาษณ์)

“...ดีมาก น่าจะถือเป็นนวัตกรรมหนึ่งของการสร้างการรับรู้ ความตื่นตัวในเรื่องภัยแผ่นดินไหว ซึ่งเป็นภัยค่อนข้างใหม่สำหรับสังคมไทย...มีประโยชน์ทั้งในแง่วิชาการ และผลวิจัยที่ตอบโจทย์ความต้องการข้อมูลความรู้ เพื่อเสริมช่องว่างการสื่อสารของสังคมชุมชน...” (มาลี บุญศิริพันธ์, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การสื่อสารภัยพิบัติเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์วิกฤติ ซึ่งการสื่อสารในสถานการณ์นี้ควรให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการรับข่าวสารของคนไทยที่มักจะตื่นตระหนกโดยขาดความตระหนักถึงความสำคัญของข่าวสารที่จะช่วยให้เขาปลอดภัยจากความเสี่ยงในสถานการณ์วิกฤติได้

“...ขยายในบริบทของวัฒนธรรมการรับสารของคนไทยในภาวะวิกฤติ...การตื่นตัวและตระหนักในภัยอันเกิดจากแผ่นดินไหว ที่ไม่อาจคาดเดาล่วงหน้าได้...ทั้งนี้การป้องกัน และการเตรียมความพร้อมสู่ภัยพิบัติของมวลชนจะสัมฤทธิ์ผลมากขึ้น หากเกิดความตระหนักว่าไม่ใช่เรื่องไกลตัว...” (มาลี บุญศิริพันธ์, สัมภาษณ์)

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิได้รับการนำไปปรับปรุงกลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นเพื่อความสมบูรณ์แล้ว ตามที่ปรากฏในรายงานการวิจัยในบ้นี้

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” กำหนดวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสำรวจการรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว และวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารในด้านตัวบุคคล เนื้อหา ช่องทาง ภายใต้ปัจจัยด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว 2) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวสำหรับชุมชนพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวในประเทศไทย ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณได้ ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

1. การรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว

ผลวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสำรวจประชาชนในเขตจังหวัดที่มีความเสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว สรุปได้ว่า ชาวบ้านมีความรู้ ทักษะคติ ประสบการณ์ และการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว ดังนี้

1.1 ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ผลการสำรวจในภาพรวมสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวในภาพรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาสาระความรู้ที่ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ที่ สาเหตุการเกิดแผ่นดินไหวเกิดจากเปลือกโลกเคลื่อนตัวอย่างฉับพลัน หน่วยวัดระดับความรุนแรงแผ่นดินไหวเรียกว่า “ริกเตอร์” การเกิดเหตุแผ่นดินไหวสามารถรับรู้ได้จากบ้านสั่นสะเทือน โคลงเคลง นอกจากนี้ส่วนใหญ่ยังทราบวิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว โดยรู้ว่าเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหวจะต้องเข้าไปหลบอยู่ใต้โต๊ะที่แข็งแรง และเมื่อเหตุแผ่นดินไหวสงบจะต้องตรวจนับจำนวนคนในครอบครัวว่าอยู่ครบหรือไม่

ทั้งนี้ผลการสัมภาษณ์อธิบายในเชิงลึกได้ว่า ชาวบ้านที่เคยประสบเหตุแผ่นดินไหวเป็นครั้งแรกจะระบุว่า ก่อนหน้าที่จะประสบเหตุแผ่นดินไหว ตนเองไม่เคยรู้เลยว่าจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไรเมื่อเกิดแผ่นดินไหว แม้ชาวบ้านจะรู้ว่าหน่วยวัดระดับความรุนแรงแผ่นดินไหวคือ “ริกเตอร์” แต่ไม่ทราบว่าตัวเลขแต่ละระดับจะรุนแรงแค่ไหน

1.2 ทักษะคิดต่อแผ่นดินไหว

ผลการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านที่เคยมีประสบการณ์แผ่นดินไหว มีการรับรู้ที่แผ่นดินไหวเป็นภัยที่น่ากลัว อันตรายรุนแรง ทำลายทรัพย์สิน บ้านเรือน สำหรับชาวบ้านที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์แผ่นดินไหวมาก่อน มักจะไม่กลัว ไม่เคยคิดมาก่อนว่าจะต้องเผชิญกับภัยแผ่นดินไหว และเมื่อเคยเจอเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่ไม่รุนแรง จะไม่คิดว่าเกิดแผ่นดินไหว มักจะคิดว่าเป็นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่แผ่นดินไหว ไม่มีความกลัวอันตราย เพราะไม่รู้และเป็นแผ่นดินไหวที่ไม่รุนแรง เกิดขึ้นในช่วงสั้น ๆ ชาวบ้านที่เคยประสบเหตุแผ่นดินไหว มีการรับรู้ที่แผ่นดินไหวเป็นเหตุการณ์ที่น่ามาซึ่งความเศร้าโศก หมตก่าลังใจ เพราะต้องสูญเสียทรัพย์สิน บ้านเรือนที่พักอาศัย และต้องหาทุนทรัพย์สินเพิ่มเติมเพื่อซ่อมแซมที่อยู่อาศัย

เมื่อพิจารณาในภาพรวมจากผลการสำรวจสรุปได้ว่า ประชาชนมีทัศนคติต่อแผ่นดินไหว โดยรวมในทิศทางบวก กล่าวคือในภาพรวมมองว่าภัยพิบัติไม่ใช่เรื่องอาเพศหรือเวรกรรม เป็นภัยธรรมชาติ โดยมองว่าแผ่นดินไหวมีความรุนแรง ประเทศไทยมีความเสี่ยงที่จะเกิดแผ่นดินไหว การเตือนภัย คำแนะนำเป็นสิ่งจำเป็น จำเป็นต้องติดตามข่าว ปฏิบัติตามคำแนะนำ ควรมีการเตรียมพร้อมรับมือ เรียนรู้เพิ่มเติม อย่างไรก็ตามหากเกิดแผ่นดินไหวขึ้น โอกาสรอดปลอดภัยยังพอมืออยู่บ้าง และไม่เกิดการสูญเสียทรัพย์สินยังไม่ถึงระดับหมดเนื้อหมดตัว

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์จัดกลุ่มทัศนคติของประชาชน ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) สรุปได้ว่า ทัศนคติต่อแผ่นดินไหวของประชาชนมี 4 ลักษณะ ดังนี้

ทัศนคติแบบที่ 1 พร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย เป็นทัศนคติเชิงตอบสนองด้วยความพร้อมจะปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว โดยมองว่าการเตรียมตัวเองให้พร้อมรับมือกับแผ่นดินไหว การฝึกซ้อมหลบภัย ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว การติดตามข่าวแผ่นดินไหว และการเตรียมพร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ทัศนคติแบบที่ 2 ไม่ให้ความสำคัญกับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย เป็นทัศนคติเชิงต่อต้าน ไม่ปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว กล่าวคือ ผู้ที่มีทัศนคติแบบนี้รู้สึกหงุดหงิดเมื่อได้ยินคำเตือนเรื่องแผ่นดินไหว มองว่า ไม่มีความจำเป็นต้องทำตามคำแนะนำแผ่นดินไหว ไม่เห็นความสำคัญต่อการแนะนำการปฏิบัติตัวให้ปลอดภัย และไม่เห็นความสำคัญของการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับภัยแผ่นดินไหว

ทัศนคติแบบที่ 3 ปล่อยไปตามกรรม เป็นทัศนคติเชิงความคิดที่ยึดติดกับความเชื่อเรื่องเวรกรรม ดังนั้นจึงขาดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว โดยมีความคิดว่า คนที่ประสบเหตุแผ่นดินไหวคือคนที่มีเคราะห์กรรม แผ่นดินไหวเกิดขึ้นเพราะกรรมเวรในอดีต และการเกิดแผ่นดินไหวมาจากอาเพศในชุมชน

ทัศนคติแบบที่ 4 ภัยรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน เป็นทัศนคติที่เป็นความรู้สึกว่าแผ่นดินไหวเป็นภัยที่อันตรายที่รุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน

1.3 ประสบการณ์เกี่ยวกับแผ่นดินไหว

ผลการวิจัยเชิงสำรวจสรุปได้ว่า ในภาพรวมประชาชนมีประสบการณ์แผ่นดินไหวโดยรวมอยู่ระดับน้อยที่สุด โดยเป็นประสบการณ์เพียงแค่ว่ารู้สึกถึงแรงสั่นไหวจากแผ่นดินไหวเท่านั้น ทั้งนี้ผลการสัมภาษณ์อธิบายได้ว่า ชาวบ้านที่มีประสบการณ์แผ่นดินไหวครั้งแรก จะตอบสนองด้วยการหลบหนีไปที่ปลอดภัย แต่เมื่อเกิดแผ่นดินไหวขึ้นมา ในระดับไม่รุนแรง ชาวบ้านก็จะไม่หนีภัยจนกลายเป็นความเคยชิน ไม่หลบหนีถ้ารู้สึกสั่นไหวเพียงเล็กน้อย และเมื่อได้รับการอบรม หรือรับทราบเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติตนเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว ชาวบ้านจะปฏิบัติตาม

นอกจากนี้ผลการสัมภาษณ์อธิบายได้ว่า ชุมชนที่ยังไม่เกิดเหตุแผ่นดินไหว แม้จะอยู่ในพื้นที่เขตรอยเลื่อน ยังมองว่าแผ่นดินไหวยังไกลตัว ไม่กังวลหรือเกิดความกลัว มักจะตื่นตัวต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติอื่น ๆ ที่เคยเกิดขึ้นเป็นประจำในพื้นที่มากกว่า นอกจากนี้ชาวบ้านที่เคยประสบเหตุจะมีการตื่นตัวในระยะแรก ๆ ที่เกิดเหตุการณ์ เนื่องจากเขาได้รับผลกระทบ หรือได้เห็นการสูญเสียจากข่าวที่นำเสนอในสื่อต่าง ๆ พอเหตุการณ์ผ่านไป การตื่นตัวจะลดน้อยลง ชุมชนจะตื่นตัวขึ้นมาอีกครั้งเมื่อเกิดแผ่นดินไหว

1.4 การเตรียมพร้อมเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผลการสำรวจประชาชนในภาพรวมสรุปได้ว่า ประชาชนยังมีการเตรียมความพร้อมและการปฏิบัติตัวในเหตุการณ์แผ่นดินไหวโดยรวมอยู่ระดับน้อย อย่างไรก็ตามประชาชนมีการเตรียมความพร้อมและการปฏิบัติตัวในระดับปานกลาง ในด้านการเฝ้าระวังเหตุแผ่นดินไหวด้วยตนเอง มีการปลูกสร้างบ้านที่แข็งแรง ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว และอ่านคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในเหตุการณ์แผ่นดินไหว ทั้งนี้ประชาชนยังเข้ารับการอบรม ฝึกซ้อม ประชุมวางแผนเตรียมรับมือรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการชุมชนและการเป็นอาสาสมัครในระดับน้อย

ผลการสัมภาษณ์ชุมชนช่วยอธิบายรายละเอียดการเตรียมความพร้อมของชาวบ้านในชุมชนที่เคย และไม่เคยเกิดเหตุแผ่นดินไหว ดังนี้

1.4.1 การเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของชุมชนที่เคยเกิดเหตุแผ่นดินไหว

ชุมชนที่เคยประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวมาแล้ว จะมีการตื่นตัวและเตรียมความพร้อม โดยผู้นำชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในการเตือน อพยพ แจ้งส่วนงานราชการเพื่อขอความช่วยเหลือ และการจัดเตรียมความพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ในอนาคต โดยมีการประชุมกันภายใน

หมู่บ้านเพื่อกำหนดวิธีการรับมือ ประสานงานกับสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) เพื่อขอเจ้าหน้าที่มาอบรมให้ความรู้ นอกจากนี้ยังมีการตั้งอาสาสมัครภายในหมู่บ้านขึ้นทำหน้าที่เตือนภัยในหมู่บ้านโดยเฉพาะ หลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว มีการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่ จัดการอบรมในชุมชน โดย ปภ. หน่วยงานสาธารณสุข มหาวิทยาลัย องค์การภาคประชาชนในพื้นที่ จัดอบรม ให้ความรู้ เช่น เรื่องการอพยพผู้เจ็บป่วย ในถ้ำของหมู่บ้านยังมีการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อม และสำหรับชุมชนที่เกิดเหตุและมีการจัดการที่ดี จะได้รับเชิญให้ไปเล่าประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่เสี่ยงด้วย ในด้านการฟื้นฟูเยียวยาพื้นที่ประสบเหตุ มีการให้ความช่วยเหลือในด้านการซ่อมแซมและสร้างบ้านใหม่ รวมทั้งมีการให้ความรู้ การอบรมช่างในหมู่บ้าน เกี่ยวกับการสร้างบ้านที่รับแรงสั่นไหวจากแผ่นดินไหว ในบางพื้นที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับบ้านไม้ไผ่ซึ่งเป็นวิทยาการมาจากนักวิชาการประเทศญี่ปุ่น แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เพราะชาวบ้านมีค่านิยมในการสร้างบ้านแบบบ้านตึกที่ ซึ่งแสดงถึงความมีหน้ามีตามากกว่าการสร้างบ้านไม้ไผ่

ในพื้นที่ชุมชนที่เคยเกิดเหตุแผ่นดินไหว มีการเยียวยาสภาพจิตใจด้วยพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อพื้นถิ่นด้วย สำหรับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยง และเคยได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว จะมีการเตรียมความพร้อมโดยทางส่วนงานปกครองท้องถิ่น จะมีแผนรับมือภัยพิบัติของตนเองและแผนร่วมกับทางจังหวัด และ ปภ. ชาวบ้านในพื้นที่ที่เคยเกิดแผ่นดินไหวจะยังมีความตื่นกลัวอยู่หลังจากเกิดเหตุใหม่ ๆ แต่เมื่อเวลาผ่านไป การตื่นตัวจะลดลงมาก

1.4.2 การเตรียมความพร้อมรับมือแผ่นดินไหวของชุมชนที่ยังไม่เกิดเหตุแผ่นดินไหว

การเตรียมพร้อมรับมือกับภัยแผ่นดินไหว ในชุมชนที่ยังไม่เกิดเหตุ ยังไม่มีการเตรียมความพร้อมมากนัก ผู้นำชุมชนและชาวบ้านยังไม่ทราบว่า ถ้าเกิดเหตุจะต้องทำอะไร อย่างไรก็ตาม ในชุมชนที่เป็นเขตเมือง บริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีความเสี่ยงที่ตั้งอยู่แนวรอยเลื่อน จะมีการเตรียมความพร้อมด้วยการเน้นให้ผู้ใหญ่บ้านเตือนชาวบ้านถึงวิธีการปฏิบัติตนเมื่อเกิดแผ่นดินไหวด้วย นอกจากนี้ยังมีการกำหนดข้อบังคับเรื่องการก่อสร้างอาคารในเขตเมือง จะต้องก่อสร้างตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อรองรับแผ่นดินไหวด้วย ชาวบ้านมีความเห็นว่า การเตรียมพร้อมรับมือกับเหตุการณ์แผ่นดินไหว นอกจากจะให้ความรู้แล้ว สิ่งสำคัญที่ชาวบ้านเสนอมาคือ การฝึกซ้อมการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุ อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังมีความเห็นว่า การฝึกซ้อมจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือมาฝึกซ้อม ในสภาพชุมชนบางชุมชนอาจจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านน้อย ด้วยเหตุที่ชาวบ้านอาจจะยังไม่ให้ความสำคัญเพราะยังไม่เคยเกิดเหตุขึ้นในชุมชน

2. องค์ประกอบการสื่อสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว

องค์ประกอบการสื่อสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว สามารถสรุปผลวิจัยได้จากการสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่สังเกตการณ์ชุมชนที่อยู่ในรอยเลื่อนแผ่นดินไหว และการวิจัยเชิงสำรวจประชาชน ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้เกี่ยวข้องและการดำเนินงานจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนงาน และการดำเนินงานของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ได้แก่ ส่วนงาน ปกครองคือ นายอำเภอ นายกเทศมนตรี นายอำเภอเทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล สำนักงาน ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ระดับจังหวัด ซึ่งมีการดำเนินงานในระดับพื้นที่เกิดเหตุ เชื่อมโยงกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และส่วนกลางกรุงเทพมหานคร ผลการสัมภาษณ์สามารถ อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงาน ดังนี้

2.1.1 แผนการดำเนินงานจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติ

ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ คือ สำนักงานป้องกันและบรรเทา สาธารณภัย (ปภ.) มีแผนป้องกันสาธารณภัยระดับจังหวัด ทั้งแผนเผชิญเหตุและแผนสภาวะฉุกเฉิน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์บัญชาการแก้ไขสาธารณภัยและภัยพิบัติได้ทันที มีแผนระดับส่วนกลางของจังหวัด และส่วนท้องถิ่นที่เกิดเหตุที่จะทำงานประสานกัน

แผนการดำเนินงานมีทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว โดยก่อนเกิดเหตุ จะเป็นการตรวจสอบแผน ซ้อมแผน โดยเฉพาะในพื้นที่รอยเลื่อนซึ่งเสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว จำเป็นต้องมีแผนการอบรมให้ความรู้และสร้างเครือข่ายร่วมกับท้องถิ่นด้วย มีการตรวจสอบความ ถูกต้องและความปลอดภัย และแผนต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง จำเป็นต้องจัดการฝึกซ้อมแผนจริง เพื่อซักซ้อมการปฏิบัติงานอย่างน้อยปีละครั้ง

แผนช่วงเกิดเหตุการณ์ จะกำหนดการปฏิบัติงานของคณะทำงาน โดยใช้ระบบ บัญชาการ (Incident Command System; ICS) ซึ่งมีการกำหนดไว้เป็นระเบียบตามกฎหมาย ให้มีผู้ บัญชาการสั่งการการแก้ไขเหตุการณ์ได้ แต่ละระดับ เริ่มตั้งแต่ ระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และ ภูมิภาค ซึ่งระดับการสั่งการจะสามารถเลื่อนขั้นสูงขึ้นได้ไปตามระดับตามขอบเขตพื้นที่และความ รุนแรงของเหตุการณ์ มีการทำงานร่วมกันระหว่างส่วนราชการกับท้องถิ่น เครือข่ายความร่วมมือกับ ภาคปกครองท้องถิ่นและชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครกู้ภัย มีการทำงานใน ลักษณะประเมิน สั่งการ ระดมสรรพกำลังเพื่อจัดการภัยพิบัติ มีการประกาศเป็นพื้นที่ประสบสาธารณ ภัยตาม พรบ. ปภ. เพื่อดำเนินงานตามกฎหมาย และประกาศเป็นพื้นที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือได้

แผนหลังการเกิดเหตุการณ์ ยังคงต้องมีการติดตามสถานการณ์หลังเกิดเหตุ เน้นการให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินสถานการณ์ เช่น การเกิดอาฟเตอร์ช็อก เพื่อจัดการเหตุภัยพิบัติได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัยที่สุด ในด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จำเป็นต้องมีการประเมินทางวิชาการ เพื่อความปลอดภัยทั้งผู้ประสบเหตุและผู้ให้การช่วยเหลือจากหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ เช่น กรมโยธาธิการ สภาวิศวกรรมการศาสตร์ รวมทั้งหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น กองช่างเทศบาล กองช่างของ อบต. เป็นต้น รวมทั้งชุดกู้ภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เมื่อการดำเนินงานช่วยเหลือได้ดำเนินการไปจนเหตุการณ์คลี่คลาย จะมีการพิจารณาถอนกำลังความช่วยเหลือออกจากพื้นที่ โดยพิจารณาว่า ชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ฝ่ายพัฒนาชุมชนได้เข้ามารับงานต่อ ส่วนของการกู้ภัยและช่วยเหลือก็จะถอนออกจากพื้นที่ ถือว่าเข้าสู่ภาวะปกติ

แผนการจัดการภัยพิบัติใช้แนวคิดที่เน้นให้ชาวบ้านสามารถช่วยตนเอง และพึ่งตนเองได้ในเบื้องต้นเมื่อเกิดเหตุ โดยใช้แนวคิด "ชุมชนเป็นฐาน" (Community Based) เน้นความเข้มแข็งของชุมชนที่จะสามารถช่วยตนเอง เอาตัวรอดได้ในเบื้องต้นโดยการให้ความรู้แก่ชุมชน สร้างและจัดให้มีระบบการเตือนภัย การช่วยเหลือ การทำงานร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การนำเครื่องมือ อุปกรณ์ สรรพกำลังของท้องถิ่นมาใช้งาน โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วนงานราชการ การประสานความร่วมมือกัน ไม่ใช่การรอรับความช่วยเหลือจากราชการเพียงอย่างเดียว

2.1.2 การบูรณาการทำงานแบบเครือข่ายของส่วนงานภาครัฐ ท้องถิ่น และประชาชน

การทำงานของส่วนงานราชการมีการประสานงานเป็นเครือข่ายในพื้นที่ ระหว่างส่วนงานราชการท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และประชาชน ซึ่งมีกฎหมายรองรับการทำงานร่วมกันด้วย การสื่อสารในกลุ่มทำงานใช้วิทยุสื่อสารเป็นช่องทางการติดต่อสื่อสาร ทั้งด้านเตือนภัย แจ้งเหตุ กู้ภัย ช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ โดยมีคลื่นวิทยุสื่อสารความถี่กลางของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ปก. ส่วนงานปกครองระดับจังหวัด และส่วนกลาง และคลื่นท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายกู้ภัย มูลนิธิต่าง ๆ และนักวิทยุสมัครเล่นในพื้นที่ นอกจากนี้วิทยุสื่อสารแล้ว ยังมีการสื่อสารผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ แอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งใช้เป็นช่องทางสนทนา ส่งข่าวสาร แจ้งเหตุ แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงาน ในกลุ่มคนทำงาน ในพื้นที่ที่เข้าถึงลำบาก พื้นที่ป่าเขา อาจจะไม่มียานพาหนะสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารผ่านดาวเทียมจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถใช้สื่อสารได้ อย่างไรก็ตามในพื้นที่ท้องถิ่นยังไม่มีเครื่องมือสื่อสารผ่านดาวเทียม เช่น โทรศัพท์ดาวเทียม

2.1.3 ข้อกำหนดอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

ส่วนงานราชการมีการกำหนดกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่จะช่วยสนับสนุนการจัดการ การลดความรุนแรงจากภัยพิบัติ เสริมความปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุ โดยมีการกำหนดให้อาคาร

สิ่งก่อสร้างจะต้องมีก่อสร้างเพื่อให้สามารถรับแรงสั่นสะเทือนจากแผ่นดินไหวได้ในระดับหนึ่ง ผ่านการควบคุมและการอนุญาตก่อสร้างอาคาร สิ่งก่อสร้างในพื้นที่เขตเทศบาล เขตเมือง อีกทั้งชาวบ้านที่เคยประสบเหตุหรือในพื้นที่รอยเลื่อน จะมีการสร้างบ้านที่ป้องกันแรงสั่นไหวได้ในระดับหนึ่งเช่นกัน

2.1.4 ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง (Urban Search and Rescue; USAR)

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีการพัฒนาบุคลากรของตนเอง เพื่อเข้าร่วมเป็น “ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง” (Urban Search and Rescue; USAR) ซึ่งเป็นชุดปฏิบัติการค้นหาและช่วยชีวิตอุบัติเหตุ กำกับมาตรฐานโดย International Search and Rescue Advisory Group (INSARAG) ภายใต้การจัดตั้งดูแลขององค์การสหประชาชาติ (UN) และปัจจุบันมีทีม USAR ของ ปภ. แล้ว ที่สามารถปฏิบัติงานได้ในประเทศ แต่ยังไม่สมบูรณ์ในระดับนานาชาติตามเกณฑ์ของ INSARAG โดยเฉพาะในด้านอุปกรณ์ อยู่ระหว่างการพัฒนาเพื่อให้ได้ใบรับรองระดับนานาชาติอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ทีม USAR ของไทย มีการอบรมให้ความรู้บุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานค้นหาและช่วยเหลือผู้เสียชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ช่องทางการสื่อสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ช่องทางการสื่อสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวสรุปได้ว่า มีช่องทางทั้งระดับท้องถิ่นและสื่อมวลชนระดับประเทศ ดังต่อไปนี้

2.2.1 ช่องทางการสื่อสารระดับท้องถิ่น

ผลการสัมภาษณ์อธิบายให้เห็นรายละเอียดช่องทางการสื่อสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวได้ว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนในฐานะผู้ดำเนินการเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวกับชาวบ้านในชุมชน มีหลายช่องทาง ได้แก่ เสียงตามสายในชุมชน กลุ่มไลน์ และเฟซบุ๊ก การบอกปากต่อปากของชาวบ้าน เครือข่ายชาวบ้าน สัญญาณดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต รถยนต์กระจายข่าวมอเตอร์ไซด์และโทรโข่งตะเวนแจ้งข่าว เครือข่ายวิทยุสื่อสารสมัครเล่น (วอ) การประชุมนัดหมายระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้าน เช่น การประชุมประจำเดือน การประชุมประชาคม วันแจกเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประจำเดือน และการสื่อสารผ่านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

สำหรับช่องทางการรับข่าวสารการเกิดเหตุภัยพิบัติ คนในชุมชนสามารถรับทราบได้จากหลายช่องทาง เช่น กลุ่มไลน์ เฟซบุ๊ก ข่าวโทรทัศน์ ซึ่งช่องทางเหล่านี้เป็นช่องทางเบื้องต้นที่ช่วยให้ทราบว่าเกิดเหตุ จากนั้นจะมีการตรวจสอบว่าเกิดขึ้นที่ใด รุนแรงอย่างไร ทั้งนี้ผู้นำชุมชนจะทำตรวจสอบด้วยตนเอง แล้วจึงประกาศเตือนลูกบ้าน ผ่านช่องทางการสื่อสารในชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น และในชุมชนที่มีสัญญาณไซเรนที่ทางราชการติดตั้งให้กับหมู่บ้านก็จะใช้ช่องทางนี้ในการเตือนภัย

นอกจากนี้ยังมีการติดตามข่าวแผ่นดินไหวจากผู้ใหญ่บ้าน สื่อมวลชน และสำหรับชาวบ้านที่เป็นวัยหนุ่มสาวและคุ้นเคยกับเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต จะมีการติดตามข่าวสารแผ่นดินไหวจากเว็บไซต์ และดาวน์โหลดแอปพลิเคชันมาใช้ใช้งาน อย่างไรก็ตามยังมีชาวบ้านที่หลังจากเคยประสบเหตุแผ่นดินไหวแล้ว ก็ยังไม่ตื่นตัวเท่าไรนัก ไม่ค่อยได้ติดตามข่าวสาร

เมื่อพิจารณาในภาพรวม ผลการสำรวจประชาชนสรุปได้ว่า ประชาชนเปิดรับข่าวสารจากสื่อในชุมชนโดยรวมทุกสื่อ เช่น หอกระจายข่าว ป้ายประกาศในชุมชน ผู้นำชุมชน การประชุมหมู่บ้าน วิทยุชุมชน กลุ่มไลน์สมาชิกชุมชน ในระดับน้อย อย่างไรก็ตามผลการสำรวจบ่งชี้ว่าสื่อระดับชุมชนที่ประชาชนเปิดรับในระดับมากและปานกลางเป็นสื่อบุคคลใกล้ชิด ได้แก่ การพูดคุยกับคนในครอบครัว และการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ตามลำดับ

ในด้านช่องทางที่จะเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว จากผลการสัมภาษณ์ชาวบ้านได้แสดงให้เห็นว่า ความรู้พื้นฐานของชาวบ้านมาจากการเปิดรับข่าวสารในสื่อท้องถิ่น การอบรมให้ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐ และมองว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น แต่การให้ความรู้ด้วยการจัดอบรมชาวบ้าน ต้องให้ชาวบ้านมาร่วมตัวกันซึ่งอาจจะไม่สะดวกกับชาวบ้าน เพราะแต่ละคนต้องประกอบอาชีพทุกวัน ดังนั้นการอบรมอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือ ชาวบ้านเสนอแนะวิธีการให้ความรู้แก่ชาวบ้านผ่านช่องทางระดับท้องถิ่น เช่น การให้ความรู้ผ่านสื่อทดแทนการอบรมได้ เช่น หนังสือคู่มือความรู้แผ่นดินไหว การให้ความรู้แก่เด็กผ่านโรงเรียน การให้ความรู้ผ่านผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

2.2.2 อุปกรณ์และโครงข่ายการสื่อสารที่พักอยู่อาศัยและชุมชน

ผลการสำรวจในภาพรวมสรุปว่า ประชาชนเกือบทั้งหมดมีเครื่องรับโทรทัศน์ (ทีวี) และโทรศัพท์มือถือสมาร์ตโฟนที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ รองลงมาคือคอมพิวเตอร์ แอปเล็ต สำหรับอุปกรณ์สื่อสารในชุมชนที่มีมากที่สุดคือ เสียงตามสาย และจานดาวเทียมซึ่งมักจะเป็นจานรับสัญญาณโทรทัศน์ดาวเทียมที่ใช้ชมรายการที่ออกอากาศและรับชมได้ผ่านดาวเทียม

2.2.3 สื่อกิจกรรมในชุมชน

ผลการสัมภาษณ์บ่งชี้ว่าในชุมชนยังมีช่องทางการสื่อสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวผ่านกิจกรรมที่จัดโดยส่วนงานภาครัฐและชุมชน ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ การฝึกซ้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว

2.3 ช่องทางการสื่อสารระดับประเทศผ่านการรายงานข่าวแผ่นดินไหวของสื่อมวลชน

ผลการสำรวจการรับข่าวสารผ่านช่องทางระดับประเทศสรุปได้ว่า ประชาชนเปิดรับข่าวสารจากสื่อระดับประเทศผ่านโทรทัศน์ระดับมาก ทั้งนี้เปิดรับข่าวสารผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง เฟซบุ๊ก ยูทูบ โปรแกรมสนทนา โทรศัพท์มือถือ ในระดับปานกลาง

ผลการสัมภาษณ์สื่อมวลชนสามารถอธิบายช่องทางการสื่อสารระดับประเทศผ่านกระบวนการรายงานข่าวในสื่อมวลชนระดับประเทศและสื่อมวลชนท้องถิ่น ได้ดังต่อไปนี้

2.4 กระบวนการทำข่าวแผ่นดินไหว

กระบวนการทำข่าวของสื่อมวลชน เริ่มต้นขึ้นหลังเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวในพื้นที่ที่สื่อมวลชนรับผิดชอบ โดยเริ่มต้นจากการที่สื่อมวลชนได้ข้อมูลการเกิดเหตุแผ่นดินไหวขึ้น ซึ่งการได้รับข้อมูลการเกิดแผ่นดินไหว มาจากหลายช่องทาง เช่น ชาวบ้านในพื้นที่ หน่วยงานในพื้นที่ ที่เป็นเครือข่ายกับสื่อมวลชนผ่านโทรศัพท์ สื่อสังคมออนไลน์ เช่น แอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก อาสาสมัครป้องกันภัยในพื้นที่ และเพื่อนนักข่าวในพื้นที่ หลังจากเกิดเหตุขึ้นในพื้นที่ นักข่าวจะทราบจากคนในพื้นที่และต้องตรวจสอบยืนยันกับหน่วยงานราชการโดยตรงก่อนจะรายงานข่าว จะรายงานข่าวเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ ความรุนแรง หลังจากนั้นจะลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบความเสียหายและผลกระทบเพื่อรายงานข่าวต่อเนื่องตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การทำข่าวระหว่างเกิดเหตุ จนถึงระยะฟื้นฟู จะมีระยะเวลาในการรายงานเหตุการณ์แผ่นดินไหวในแต่ละครั้ง ใช้เวลารายงานข่าวต่อเนื่องประมาณ 1 เดือน โดยมีประเด็นข่าวไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจนถึงขั้นฟื้นฟูในพื้นที่ จะหยุดทำข่าว แต่ยังคงมีการติดตามเป็นระยะในด้านการให้ความช่วยเหลือ ฟื้นฟูบ้านเรือน ให้ความรู้ป้องกันในอนาคต ต้องเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง จัดการตนเองได้

สถานีโทรทัศน์ที่มีความพร้อมและให้ความสำคัญกับการทำข่าวแผ่นดินไหว จะมีการเตรียมนักข่าวให้พร้อมในการทำข่าวแผ่นดินไหว โดยเริ่มให้นักข่าวได้ไปอบรมเรื่องการทำข่าวภัยพิบัติ และกำหนดเป็นช่วงข่าวภัยพิบัติโดยเฉพาะ ที่ให้ความสำคัญเช่นเดียวกับข่าวอื่น ๆ

นอกจากนี้การทำข่าวภัยพิบัติ นักข่าวต้องร่วมมือกับนักวิชาการ โดยที่นักวิชาการเป็นผู้ให้ความรู้ อธิบายให้นักข่าวเข้าใจ วิเคราะห์สาเหตุ พยากรณ์ว่าจะเกิดอะไรต่อไป ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์เป็นบทเรียนที่ประชาชนต้องเรียนรู้ และปรับตัวให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติที่จะเกิดในอนาคตให้ได้ โดยต้องประสานองค์ความรู้กับข้อเท็จจริงทุกส่วน ทั้งภาครัฐ นักวิชาการ ประชาชน ต้องรอบด้าน

2.4.1 เครื่องมือที่เป็นแหล่งข่าวในการทำข่าวแผ่นดินไหว

นักข่าวในพื้นที่จะมีเครื่องมือของตนเองเป็นแหล่งข่าว คอยแจ้งข่าวเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น ซึ่งมีทั้ง เครื่องมือวิทยุสื่อสารของกลุ่มวิทยุสมัครเล่น เครื่องมือข่าววิทยุอาสาสมัครสภา ธารณภัย เครื่องมือชาวบ้านและผู้นำชุมชน เครื่องมือหัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่ และเครื่องมือ นักข่าวในพื้นที่

2.4.2 การตรวจสอบข้อมูลในการรายงานข่าว

ต้องมีการตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องก่อนการรายงานข่าว เพราะเหตุการณ์ แผ่นดินไหวเป็นเหตุการณ์ที่อ่อนไหว สร้างความตื่นตระหนกให้แก่คนในพื้นที่ได้มาก หากรายงานข่าว ผิดพลาดจะส่งผลกระทบต่อประชาชน โดยวิธีที่นักข่าวใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า กล่าวคือ ตรวจสอบจากชาวบ้านในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการ ถ้าแหล่งข้อมูลทุกแหล่งมีข้อมูล ตรงกัน ถือว่าถูกต้อง สามารถรายงานข่าวได้

2.4.3 ระบบงานข่าวเชื่อมโยงนักข่าวท้องถิ่นและสื่อส่วนกลางระดับชาติ

กระบวนการทำข่าวนั้นมีระบบงานข่าวที่ประสานงานระหว่างสื่อระดับท้องถิ่น กับสื่อ ส่วนกลางระดับประเทศด้วย โดยทั่วไปสื่อส่วนกลางระดับชาติจะมีนักข่าวประจำพื้นที่ของตนเอง ทำหน้าที่รายงานข่าวเหตุการณ์ในพื้นที่ เสนอไปยังกองบรรณาธิการส่วนกลาง เพื่อคัดเลือกนำเสนอ ในสื่อส่วนกลาง โดยกองบรรณาธิการสอบถามมายังผู้สื่อข่าวท้องถิ่น มีระบบงานข่าวทั้งแบบที่นักข่าว ท้องถิ่นทำข่าวท้องถิ่น แล้วส่งเข้าส่วนกลาง ซึ่งมีทั้งสื่อเอกชนและสื่อกรมประชาสัมพันธ์

2.4.4 เสนอข่าวนำด้วยสื่อออนไลน์เพื่อแจ้งเหตุ และเพิ่มเติมรายละเอียดด้วยสื่อหลัก

การรายงานข่าวของสื่อที่มีทั้งสื่อหลักที่เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับหรือโทรทัศน์ และสื่อ ออนไลน์ มีการรายงานข่าวแผ่นดินไหวอย่างรวดเร็วหลังเกิดเหตุโดยรายงานในลักษณะจากแจ้งข่าว ผ่านสื่อออนไลน์ จากนั้นจะรายงานรายละเอียดเพิ่มมากขึ้นในหนังสือพิมพ์ฉบับล่าสุดที่จะตีพิมพ์

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอจากการสัมภาษณ์ในด้านการจัดช่องทางการสื่อสาร ระดับประเทศ ได้แก่ ชาวบ้านเสนอแนะวิธีการให้ความรู้แก่ชาวบ้านผ่านช่องทางระดับประเทศ เช่น การให้ความรู้ผ่านข่าวแผ่นดินไหวที่นำเสนอในโทรทัศน์ การนำเสนอข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตที่สามารถ สืบค้นได้ง่าย การเสนอความคิด การจัดตั้งสถานีเฉพาะแผ่นดินไหว ที่จะสามารถเข้าถึงชาวบ้านใน ท้องถิ่น ช่วยกระตุ้นเตือนให้ตื่นตัวตลอดอย่างต่อเนื่อง โดยภาครัฐควรเป็นผู้ดำเนินการ หรือหากไม่ สามารถทำได้ ควรนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กเพจ ช่องยูทูป เสนอเนื้อหาให้ความรู้ไม่เน้นวิชาการ

สำหรับสื่อใหม่สามารถนำมาใช้เป็นช่องทางการสื่อสารได้โดยพบว่า มีการออกแบบ ผลิตและเผยแพร่ เว็บไซต์และแอปพลิเคชัน (Application) ภัยพิบัติแผ่นดินไหว โดยหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการเตือนภัยพิบัติแผ่นดินไหว มีการจัดทำเว็บไซต์และแอปพลิเคชันเตือนภัย

พิบัติ แจ้งการเกิดเหตุแผ่นดินไหว ในส่วนของแอปพลิเคชันยังมีแอปพลิเคชันที่จัดทำและเผยแพร่ แอปพลิเคชันให้สามารถดาวน์โหลด (Download) มาใช้ได้งานบนโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เชื่อมต่อ อินเทอร์เน็ตหรือสมาร์ทโฟน ได้ทั้งระบบปฏิบัติการ ไอโอเอส (IOS) และ แอนดรอยด์ (Android) มีทั้งแอปพลิเคชันของไทยและต่างประเทศ

2.5 เนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผลการสัมภาษณ์สื่อมวลชนทั้งสื่อระดับประเทศและสื่อท้องถิ่น ชี้แนะถึงประเด็นเนื้อหา ในการสื่อสารเกี่ยวกับภัยแผ่นดินไหวได้ ดังนี้

ช่วงเกิดเหตุแผ่นดินไหว เนื้อหาข่าวสารที่น่าเสนอ ได้แก่ สถานที่เกิดเหตุ ระดับความรุนแรง จุดศูนย์กลางแผ่นดินไหว ความลึกของจุดที่แผ่นดินไหว ระยะเวลาที่เกิดการไหว โดยระบุว่าเกิด เหตุการณ์แผ่นดินไหวที่ใด ระดับความรุนแรงเท่าไร จุดศูนย์กลางอยู่ที่ใด หลังจากนั้นจะเป็นเนื้อหา ความคืบหน้าตามเหตุการณ์ รายงานผลกระทบในพื้นที่ ความช่วยเหลือจากภาครัฐ ความเดือดร้อน ของชาวบ้านที่ประสบเหตุ

ช่วงเหตุการณ์สงบ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการซ่อมแซมบ้านเรือน การฟื้นฟูจิตใจ แผน การป้องกัน การซ่อมการอพยพและหลบภัยซึ่งจะจัดขึ้นในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวรุนแรง สถิติการเกิดแผ่นดินไหว เฝ้าระวังการเกิดขึ้น

ช่วงการเตรียมพร้อม เป็นเนื้อหาที่เน้นความรู้เรื่องรอยเลื่อนสำคัญที่อาจจะเกิด แผ่นดินไหว มีการเตือน แต่ไม่สร้างความตื่นตระหนกให้แก่ประชาชน โดยนำเสนอรายละเอียด เหตุการณ์ให้เห็นว่าจะส่งผลกระทบเฉพาะในพื้นที่ที่เกิดเหตุ มีพื้นที่ใดที่อันตราย พื้นที่ใดที่เสี่ยง พื้นที่ ใดที่ไม่อันตราย รวมทั้งอาคารแบบใดที่ต้องระวังอันตราย ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยเตือนให้หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องและประชาชนได้เฝ้าระวังเพื่อความปลอดภัยมากขึ้น

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การให้ข้อมูล ให้ความรู้เพื่อให้ประชาชนปรับตัว รับมือกับ เหตุการณ์ภัยพิบัติในอนาคตได้ รู้วิธีการเอาตัวรอดปลอดภัย ฟังตนเองได้ โดยให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับ ภัยพิบัติ ให้ความรู้ เป็นบทเรียนในการปรับตัว รวมทั้งนำเสนอเนื้อหาที่จะช่วยเยียวยาฟื้นฟูจิตใจโดย การนำเสนอแบบผ่อนคลาย และการให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับความช่วยเหลือหลังเหตุการณ์

นอกจากนี้เนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว มีข้อมูลที่เป็นศัพท์เทคนิค ศัพท์ทาง วิทยาศาสตร์ที่ ผู้นำเสนอจะต้องตรวจสอบกับนักวิชาการและทำความเข้าใจเนื้อหาให้ได้ก่อนนำเสนอ และนำเสนอโดยหาวิธีการที่จะเล่าเรื่องให้เข้าใจง่าย ใช้คำที่จะช่วยให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น

2.6 เนื่อหาเน้นความถูกต้อง ไม่ปิดบัง ช่วยเยียวยา ให้ความรู้

การนำเสนอเนื้อหา สามารถประยุกต์หลักการรายงานข่าวมาใช้เป็นกรอบแนวทางของเนื้อหาได้ โดยเน้น ความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ ความโปร่งใสในการให้ความช่วยเหลือและการรับบริจาคสิ่งของ ไม่เพิ่มเติมเสริมแต่งเนื้อหา ให้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้โดยอ้างถึงเหตุผลเพื่อป้องกันการตื่นตระหนก ให้ข้อมูลที่กระตุ้นเตือนให้หน่วยงานที่รับผิดชอบตื่นตัว และเตรียมการเพื่อลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น

หน่วยงานเกี่ยวข้องกับข้อมูลแผ่นดินไหว จะต้องให้ข้อมูลอย่างต่อเนื่องแก่ผู้สื่อข่าว เพื่อจะได้นำไปรายงานข่าวให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะนักข่าวสามารถนำข้อมูลมารายงานเป็นสื่ที่มีรายละเอียดมากขึ้นได้ ก่อนเกิดเหตุ ควรให้ข้อมูลว่าจะทำอย่างไร เมื่อเกิดเหตุ จะหลบหนีอย่างไร หลังเกิดเหตุจะต้องฟื้นฟูอย่างไร

3. ปัจจัยด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผลการการสัมภาษณ์ชุมชนพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว ที่ตั้งอยู่ในแนวรอยเลื่อนจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และภูเก็ต มีทั้งชุมชนนอกเขตเมือง ชุมชนชานเมือง และชุมชนในเขตเมืองร่วมกับการสังเกตการณ์ในพื้นที่ สรุปได้ว่า บ้านเรือนในชุมชนนอกเขตเมือง มีทั้งที่เป็นบ้านเรือนไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูงและติดพื้น บ้านปูนชั้นเดียว บ้านไม้สองชั้น บ้านสองชั้นครึ่งไม้ครึ่งปูน นอกจากนี้ มีตึกอาคารสาธารณะ ได้แก่ โรงเรียน วัด มีถนนสาธารณะที่เป็นคอนกรีต ลาดยาง และถนนลูกรัง มีเสาไฟฟ้า มีลำโพงกระจายเสียงตามสายติดตามเสาไฟฟ้า กระจายทั่วชุมชน แต่ละบ้านมีจานดาวเทียมสำหรับรับชมรายการโทรทัศน์ สำหรับชุมชนในเขตเมือง เป็นชุมชนที่มักจะไม่มียพื้นที่ ทำการเกษตร เป็นชุมชนที่พักอาศัย บ้านเช่า อพาร์ทเมนต์ เมื่อพิจารณาในภาพรวมจากผลการสำรวจสรุปได้ว่า ที่อยู่อาศัยของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวเป็นบ้านตึกชั้นเดียวมากที่สุด รองลงมาคือ บ้านไม้ กลุ่มตัวอย่างพักอาศัยร่วมกับคนอื่นโดยพักอยู่ร่วมกัน 3 คนมากที่สุด รองลงมาคือ พักอยู่ร่วมกัน 4 คน ด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ประชาชนอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลามากกว่า 10 ปี เป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ มากกว่า 5 ปีแต่ไม่เกิน 10 ปี เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน 1-2 ครั้งต่อปี เป็นจำนวนมากที่สุด

3.1 ความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนพิจารณาจากการบริหารจัดการภายในชุมชน ในรูปแบบของกรรมการหมู่บ้าน พบว่า ชุมชนมีกรรมการหมู่บ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน และมีสมาชิกลูกบ้านเป็นกรรมการ มีการประชุมตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารชุมชนและการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ในชุมชนระดับเทศบาล จะใช้ระบบการเป็นตัวแทนชุมชนเข้าร่วมกลุ่มกัน จัดตั้งเป็นกลุ่ม

ชุมชน มีการประสานโดยประธานกลุ่มกับตัวแทนชุมชนย่อย ๆ ลงไป และใช้กลไกนี้ในการแก้ปัญหาชุมชนและประสานความช่วยเหลือจากเทศบาล อำเภอ และจังหวัดต่อไป นอกจากนี้ชุมชนยังมีการเฝ้าระวัง ช่วยกันเตือนภัย และช่วยเหลือกันเมื่อเกิดเหตุภัยธรรมชาติ ชุมชนมีความเห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในเรื่องภัยพิบัติ โดยเสนอความเห็นที่ ควรมีการจัดตั้งเครือข่ายที่เข้มแข็งในชุมชน ประกอบด้วยกรรมการชุมชน ชาวบ้านในชุมชน และอาสาสมัครในชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเตือน ป้องกัน และฟื้นฟูหลังเกิดเหตุภัยพิบัติ อย่างไรก็ตาม สำหรับชุมชนในเขตเมือง มีเสียงสะท้อนจากผู้นำชุมชนว่า ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับชุมชนน้อยลง เนื่องจากชาวบ้านต้องทำอาชีพนอกชุมชนและมีความคิดที่ไม่ใช่เรื่องของตนเอง

นอกจากนี้ในชุมชนที่เคยประสบเหตุภัยพิบัติทางธรรมชาติมาก่อน จะมีประสบการณ์การรวมตัวกันในชุมชนเพื่อช่วยเหลือเยียวยาคนในชุมชน และประสานงานกับภาครัฐเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน สามารถวาดภาพและวางแผนการดำเนินงานหากเกิดภัยแผ่นดินไหวขึ้นในอนาคตได้อย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การแจ้งเหตุ สสำรวจผู้บาดเจ็บ จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือที่พัก อาหาร น้ำ ประสานหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอความช่วยเหลือ รอพึ่งข่าวเมื่อปลอดภัยให้กลับเข้าที่พัก และมีการฟื้นฟูเยียวยา ทั้งนี้ความเข้มแข็งของชุมชน ยังเกี่ยวข้องกับการประสานงานกับส่วนงานปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ

3.2 การฝึกซ้อมแผนรับมือสาธารณภัยและภัยพิบัติ

ส่วนงานราชการระดับจังหวัดจัดการฝึกซ้อมแผนรับมือสาธารณภัยและภัยพิบัติ โดยมีการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงท้องถิ่น ฝึกซ้อมด้วยการจำลองเหตุการณ์จริง และให้ทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องได้ลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ตั้งแต่เกิดเหตุ ชาวบ้านจะต้องปฏิบัติตามวิธีการหลบภัยอย่างปลอดภัย การแจ้งเหตุ การเข้าพื้นที่เกิดเหตุของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การเข้าช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ การคัดกรองผู้บาดเจ็บนำส่งโรงพยาบาล จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือ การจัดการภายในศูนย์ช่วยเหลือทั้งด้านอาหาร น้ำดื่ม การรักษาดูแลผู้บาดเจ็บทางร่างกาย และการฟื้นฟูจิตใจ คลายความกังวล จนเหตุการณ์คลี่คลาย ใช้เวลาฝึกซ้อมจริง 2 วันต่อเนื่อง โดยการซ้อมแผนจะเน้นการปฏิบัติตามเหตุการณ์จริง จำลองเหตุการณ์จริงเพื่อให้ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ส่วนงานต่าง ๆ ได้มีประสบการณ์จริง ตามเงื่อนไขการเกิดเหตุการณ์จริง และมีการประชุมสรุปเพื่อปรับปรุงแผนในครั้งต่อไป

4. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เป็นแนวทางการสื่อสารที่สอดคล้องกับวงจรการจัดการสาธารณภัยที่ประกอบด้วย การเตรียมพร้อมรับมือก่อนเกิดเหตุ การรับมือและบรรเทาผลกระทบเมื่อเกิดเหตุ การฟื้นฟูบูรณะหลังเกิดเหตุให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ และการพัฒนาเพื่อลดความเสียหายความรุนแรงในอนาคต กลยุทธ์การสื่อสารแบ่งเป็น 3 ระยะต่อเนื่องกันเป็นวงจร ดังนี้

1. ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ : กลยุทธ์การสื่อสารสร้างเครือข่าย ธารงศ์ให้ความรู้ สร้างทัศนคติและพฤติกรรมพร้อมรับมือ สร้างช่องทางสื่อเฉพาะ

เป็นการสื่อสารทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศ เน้นการให้ความรู้ เสริมสร้างทัศนคติ ที่นำไปสู่การปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว เสริมสร้างความสามารถในการดูแลตนเองเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาเครือข่ายและช่องทางสื่อสาร โดยมี 4 แผนงาน ได้แก่ 1) แผนงานสร้างเครือข่ายการสื่อสารเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว เชื่อมโยงผู้เกี่ยวข้องหลัก คือ ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ผู้สื่อข่าว และนักวิทยาศาสตร์ด้านภัยพิบัติ 2) แผนงานสื่อสารธารงศ์ให้ความรู้ เสริมสร้างทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัวและการปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ 3) แผนงานการสื่อสารสนับสนุนการจัดทำและฝึกซ้อมแผนจัดการสาธารณภัย และ 4) แผนงานจัดตั้งสถานีหรือช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหวสำหรับประชาชน รวมทั้งควรมีกลไกสนับสนุนกลยุทธ์ ได้แก่ แผนจัดการภัยพิบัติและสาธารณภัยระดับชุมชนและประเทศ ชุดปฏิบัติช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุ เช่น ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง (Urban Search and Rescue; USAR) ซึ่งจะเป็นกลไกที่ต้องมีอยู่พร้อมก่อนเกิดเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว

2. ระยะเกิดเหตุการณ์ : กลยุทธ์บริหารประเด็นข่าวและระดมความช่วยเหลือ

เป็นการสื่อสารเพื่อรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉิน และปฏิบัติการช่วยเหลืออย่างทันทีทันใด ควบคุมมิให้เกิดการตื่นตระหนก โดยมี 2 แผนงาน ได้แก่ 1) แผนงานการบริหารประเด็นและการเผยแพร่ข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหว 2) แผนงานสื่อสารระดมสรรพกำลังสนับสนุนปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยบูรณาการสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ (On Air) เช่น สถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียง สื่อออนไลน์ (On Line) เช่น เว็บไซต์ ยูทูป เฟซบุ๊กไลฟ์ และชุมชน (On Ground) ในพื้นที่ประสบภัย เพื่อการช่วยเหลือผู้ประสบภัย

3. ระยะฟื้นฟูและพัฒนาหลังเหตุการณ์ : กลยุทธ์การสื่อสารฟื้นฟู เผยแพร่บทเรียน และผลักดันนโยบายเพื่อพร้อมรับมือ

เป็นการสื่อสารเพื่อฟื้นฟูทั้งกายภาพชุมชนและสภาพจิตใจของผู้สูญเสีย ปรับปรุงแผน และการดำเนินงานจัดการที่ภัยพิบัติในอนาคต รวมทั้งการปรับปรุงนโยบายการจัดการภัยพิบัติ นำไปสู่การเตรียมพร้อมในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ ประกอบด้วย 3 แผนงาน ได้แก่ 1) แผนงาน สื่อสารฟื้นฟูชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน 2) แผนงานสื่อสารบทเรียนและประสบการณ์ เฉพาะกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว และ 3) แผนงานสื่อสารเชิงนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

สิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินงานตามกลยุทธ์การสื่อสารฯ นี้คือ ผู้ปฏิบัติการต้องทำความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมชุมชน กล่าวคือ ชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหวมี วัฒนธรรมและค่านิยมพื้นถิ่นเฉพาะของตนเอง ดังนั้นการกำหนดเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหา ข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวควรต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน เพื่อให้เนื้อหาข่าวสาร เข้าถึงและเกิดความเข้าใจร่วมกันตามวัตถุประสงค์การสื่อสาร อีกทั้งต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมการรับ ข่าวสารของคนไทย ที่มีกจะตื่นตระหนกโดยขาดความตระหนักถึงความสำคัญของข่าวสารที่จะช่วยให้ เขาปลอดภัยจากความเสียหายในสถานการณ์วิกฤติได้ ทั้งข่าวสารที่นำเสนอในสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ และจากเนื้อหาที่ผู้ใช้งานสื่อออนไลน์เขียนและส่งต่อกัน ดังนั้นเนื้อหาที่นำเสนอควรเป็นข่าวสารที่ ดีความง่าย ระบุแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ คงเส้นคงวา ต้องถูกต้อง สร้างความไว้วางใจให้กับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการเตือนภัยประชาชน ระบุวิธีปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยอย่างเป็นรูปธรรมปฏิบัติได้จริง ชี้แนะวิธีการที่จะช่วยให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติ ซึ่งจะช่วยลดการตื่นตระหนกของประชาชนได้

ผลการตรวจสอบกลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า มีรายละเอียดข้อมูลเบื้องต้นที่ชัดเจน มีหลักและเหตุผล นำแนวคิดทฤษฎีมาใช้ที่เหมาะสม ตรง ประเด็นการศึกษา ได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากระเบียบวิธีวิจัยที่รัดกุมช่วยให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงลึกและ เชิงกว้าง และใช้ทฤษฎีเป็นพื้นฐานในการสร้างกระบวนการคิดอย่างเหมาะสม มีความสอดคล้องกับ กระบวนการจัดการภัยพิบัติ มีความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการภัยพิบัติ แผ่นดินไหว มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้จริง

กลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้น สามารถสรุปเป็นวงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการ เตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ตามแผนภาพที่ ดังนี้

ภาพที่ 7.1 วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การดำเนินกลยุทธ์การสื่อสารฯ ทั้ง 3 ระยะ เป็นการดำเนินงานแบบต่อเนื่องเชื่อมโยง และบูรณาการแผนงานร่วมกันทั้ง 3 ระยะ และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจะต้องมีความ สอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์ พื้นที่ สภาพชุมชน ความเข้มแข็ง ค่านิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่นของ ชุมชนด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอประเด็นการอภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ความรู้และทัศนคติต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว

จากข้อค้นพบวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงสำรวจพบตรงกันว่า ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวอยู่ในระดับดี ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ โรจนานุกุลชูวงศ์ (2550) ที่ได้ศึกษาถึงประเด็นการรับรู้ ความเข้าใจการสื่อสารการเตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติของจังหวัดระนอง พบว่าผู้ที่อยู่พื้นที่เสี่ยงนั้นมีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการสื่อสารเตือนภัยเปิดรับสื่อในการติดตามข้อมูลข่าวสารแผ่นดินไหวเป็นประจำอยู่เสมอ หลังจากที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น และติดตามข้อมูลก่อนล่วงหน้า เพื่อจะสามารถเตรียมตัวอพยพพื้นที่และยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติทางธรรมชาติอื่น ตามที่ พนม คลีฉายา (2556) ที่ศึกษาการพึ่งพาสื่อของประชาชนในภัยพิบัติพบว่า ผลกระทบของน้ำท่วมในด้านการรับรู้ของบุคคลโดยรวมอยู่ในระดับมาก และรับรู้ที่น้ำท่วมเป็นภัยธรรมชาติที่รุนแรงและเป็นภัยคุกคามต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมอย่างถูกต้องถูกนำมาใช้ในการตัดสินใจให้ตนเองปลอดภัยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวของกลุ่มตัวอย่าง ผลวิเคราะห์เชิงสำรวจบ่งชี้ว่า ประชาชนมีความรู้ระดับเรื่องความรุนแรงของแผ่นดินไหว หน่วยการวัดแผ่นดินไหว และวิธีการปฏิบัติต่อแผ่นดินไหว ข้อสรุปนี้สามารถอธิบายได้ในแง่การสื่อสารในเรื่องการเสี่ยงว่า ความรู้เกี่ยวกับอันตรายหรือความรุนแรงของภัยพิบัติจะช่วยกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมป้องกันภัย กล่าวคือข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับความรุนแรงและความเสี่ยงวิธีการปฏิบัติตนเองเมื่อเกิดเหตุ จะช่วยเตือนและจุดชนวนให้แสดงพฤติกรรมป้องกันตนเอง (Höppner et al., 2010, p. 16)

อย่างไรก็ตามความรู้เรื่องโครงสร้างของบ้านที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยกลับพบว่า ประชาชนยังมีความรู้ที่น้อย ซึ่งข้อสรุปนี้อธิบายว่า ชาวบ้านที่อยู่อาศัยที่ปลูกมานานจึงไม่ได้สร้างเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ และในส่วนที่สร้างใหม่ปลูกสร้างขึ้นมาก็ไม่ได้ออกแบบเพื่อรับมือกับภัยพิบัติธรรมชาติ เน้นความร่วมมือเป็นหลัก ตลอดจนไม่ได้คำนึงการสร้างซึ่งตั้งอยู่พื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติหรือพื้นที่เสี่ยง (ประดิษฐ์ ใจดี, 2556) และยังคงสอดคล้องกับผลวิจัยสำรวจของหน่วยงานการจัดการภัยพิบัติภาคเหนือตอนบน (2558, น. 14) ในจังหวัดเชียงรายซึ่งพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการซ่อมแซมบ้านเรือน เพราะช่างที่อยู่ในชุมชนยังขาดองค์ความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางด้านเทคนิควิศวกรรม ในการซ่อมสร้างบ้านเรือนที่ถูกวิธี ถึงแม้จะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐแล้วก็ตาม

นอกจากนี้ผลข้อมูลเชิงคุณภาพยังพบว่า ชาวบ้านยังยึดติดกับค่านิยมการสร้างบ้านตึก โดยมีค่านิยมว่าบ้านตึกเป็นบ้านที่แสดงถึงฐานะที่ดีของเจ้าของบ้าน แม้จะมีการนำวิชาการเทคนิคการสร้างบ้านด้วยไม้ไผ่ซึ่งมีความแข็งแรงพักอาศัยได้ แต่ปลอดภัยจากแรงสั่นสะเทือนแผ่นดินไหวมากกว่าบ้านตึกมาแนะนำให้ความรู้ และกระตุ้นให้ชาวบ้านในพื้นที่เสี่ยงได้นำไปสร้างบ้านของตน แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ตามคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนในพื้นที่ที่เคยเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติมาก่อนว่า

“...ได้คุยกันเรื่องการสร้างบ้าน เอาอาจารย์จากประเทศญี่ปุ่นมา แต่ชาวบ้านไม่รับ... ก็เพราะแก (ชาวบ้าน) ตีควัสดุอุปกรณ์แบบนี้...อาจารย์หลายท่านมาในหมู่บ้านเอาผมไปประชุมที่เทศโนก่อนว่าสร้างบ้านแบบแผ่นดินไหวเอาไม้ไผ่ก็ได้ ไม้อะไรก็ได้... ไม้ไผ่ถ้าเอาแฮร์ริตเอาความหวานออก อบแล้วมอดมันไม่กิน แต่ชาวบ้านไม่เอาอยากจะเป็นไม้เป็นปูนแบบนี้ เพราะว่าชุมชนกำลังพัฒนานะเลยติดกับวัตถุที่ให้มันงาม ๆ นะ...ชาวบ้านรับไม่ได้ บอกกับอาจารย์ (ทีมงานประเทศญี่ปุ่น) ก็ไม่เป็นไร ก็ไปขึ้นวากิ (หมู่บ้านที่อยู่เชิงเขาและบนเขาถัดไปอีกอำเภอ) แต่วากิก็ไม่เอาเพราะว่ามันติดวัตถุอยู่...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

หากพิจารณาถึงแหล่งความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว ผลการวิจัยเชิงสำรวจที่พบว่า ประชาชนพื้นที่เสี่ยงต่อภัยพิบัตินั้นมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนระดับประเทศ ผ่านโทรทัศน์อยู่อันดับมาก ประกอบกับผลสำรวจอุปกรณ์และโครงข่ายการสื่อสารที่ประชาชนมีอยู่ในบ้านพักอาศัย พบว่า เกือบทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างมีเครื่องรับโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 96.2 และผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งชาวบ้านให้ข้อมูลว่าได้รับความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากการชมโทรทัศน์

“...ในทีวีข่าวต่างประเทศเวลาแผ่นดินไหวเขาจะบอกว่าถ้าอยู่ในบ้านให้หมอบอยู่ใต้โต๊ะ เพราะบ้านเราไม่เคยมี (แผ่นดินไหว)...มันมีอยู่แต่ไหวไม่เคยอะบางครั้งไม่รู้สักด้วยซ้ำไป...” (อนงค์วัฒนา เทพสุริยะ, สัมภาษณ์)

“...โทรทัศน์ต่าง ๆ ก็พยายามให้ความรู้เรา ก็พยายามมีความเข้าใจในระดับหนึ่งว่ากรณีเกิดแผ่นดินไหวต้องพยายามสู้ที่โล่ง หรือถ้าออกไม่ทันพยายามมุดอยู่ใต้โต๊ะ อยู่มุมเสาที่เป็นตอหม้อใหญ่ ๆ เพื่อให้มีความแข็งแรงมากที่สุด อย่าอยู่บนอาคารที่ยุบตัวได้ง่าย ...” (สมเกียรติ ทรัพย์ทวี, สัมภาษณ์)

ข้อมูลนี้บ่งชี้ว่าโทรทัศน์เป็นช่องทางที่ชาวบ้านได้รับข้อมูล นำไปสู่ความรู้ที่ตนเองมีเกี่ยวกับแผ่นดินไหว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนม คลีฉายา (2556) ได้ศึกษาการพึ่งพาสื่อของของประชาชนในภัยพิบัติพบว่า ช่องทางที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารภัยพิบัติในระดับมากที่สุด คือ โทรทัศน์ เช่นกัน

ในด้านทัศนคติต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว จากผลการวิเคราะห์ประเภททัศนคติต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบสรุปได้ว่า ทัศนคติจัดกลุ่มได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1) ทักษะคิดแบบพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย 2) ทักษะคิดแบบไม่ให้ความสำคัญกับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย 3) ทักษะคิดแบบปล่อยไปตามกรรม และ 4) ทักษะคิดแบบภัยรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน ทักษะคิดดังกล่าวนี้สามารถยืนยันตามแนวคิดของ Höppner et al. (2010, p. 21) ได้เสนอว่า การพิจารณาประชาชนตามระดับการตื่นตัวสามารถจำแนกประชาชนเป็นกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการตื่นตัวต่อภัยพิบัติแตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มที่ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง (laggard) ซึ่งสอดคล้องกับทักษะคิดแบบปล่อยไปตามกรรม กลุ่มต่อต้าน (resistant) ซึ่งสอดคล้องกับทักษะคิดแบบไม่ให้ความสำคัญกับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย กลุ่มที่มีความกังวลวิตก (distracted) ซึ่งสอดคล้องกับทักษะคิดแบบภัยรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน และกลุ่มพร้อมปฏิบัติ (responsive) ที่สอดคล้องกับทักษะคิดแบบพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย นอกจากนี้ยังได้เสนอเพิ่มเติมด้วยว่า การสื่อสารกับกลุ่มเหล่านี้ควรมีแนวทางที่แตกต่างกัน โดยเสนอว่า กลุ่มที่ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงและกลุ่มต่อต้าน ควรสื่อสารด้วยการบังคับให้เชื่อฟังในการเตือน กลุ่มที่มีความวิตกกังวลควรเน้นข้อมูลที่ช่วยให้รับรู้ถึงอันตราย ความรุนแรง และชี้ให้เห็นประโยชน์การป้องกันตนเอง สำหรับกลุ่มพร้อมปฏิบัติ เน้นการสื่อสารเรื่องวิธีการปฏิบัติอย่างปลอดภัย ซึ่งจะสอดคล้องกับทัศนคติของแต่ละกลุ่ม ส่งผลให้นำไปสู่แนวโน้มการปฏิบัติตนให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติแผ่นดินไหว

2. การตอบสนองต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว

จากข้อสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ชี้ให้เห็นว่าชุมชนที่เคยเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหวมาก่อน หรือเคยประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติอื่น ๆ เช่น สึนามิ มีการตื่นตัว การเตรียมพร้อมรับมือ และการเตรียมพร้อมด้านการสื่อสารเตือนภัยแผ่นดินไหวได้ดี แสดงให้เห็นว่าการมีประสบการณ์ต่อเหตุการณ์ภัยพิบัติมาก่อนทำให้ชุมชนตื่นตัว และมีการเตรียมพร้อม รวมทั้งมีการเตรียมพร้อมในการสื่อสารเพื่อตอบสนองเหตุการณ์ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ โรจนา บุญชูวงศ์ (2550) ที่ได้ศึกษาการสื่อสารการเตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติของจังหวัดระนองพบว่า หลังจากที่เคยเกิดสึนามิขึ้นมาแล้ว ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น และติดตามข้อมูลก่อนล่วงหน้า เพื่อจะสามารถเตรียมตัวอพยพทันที และพบว่าในอดีตไม่เคยรู้จักคลื่นสึนามิมามาก่อน โดยก่อนเกิดเหตุการณ์นั้นอยู่อย่างสะดวก มีอิสระในการดำเนินชีวิต แต่พอเกิดเหตุการณ์ ต้องอยู่ด้วยความหวาดระแวง ต้องระมัดระวัง คอยติดตามข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งการสื่อสารถือเป็นหัวใจหลักสำคัญอย่างมากที่ทำให้ประชาชนมีการตื่นตัวอยู่เสมอ ดังความเห็นของ Fakhruddin (2007) ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารว่ายังเป็นการให้ข้อมูลคำแนะนำในการตอบสนองเกี่ยวกับภัยพิบัติ เมื่อเกิดเหตุการณ์แล้วโดยจะใช้ทั้งการสื่อสารระดับมวลชน และเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารทางไกลซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลเส้นทางหลบภัยพิบัติได้อย่างดี และความสำคัญของการสื่อสารอีก

ช่วงหนึ่งคือ ช่วงป้องกันเป็นช่วงระยะที่ต้องใช้การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ และกระตุ้นให้ตระหนักถึงภัยพิบัติ เน้นการป้องกันในแต่ละวันและการเตือนภัยล่วงหน้า ความพร้อมในการรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติ

เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงคุณภาพจากสื่อมวลชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน บ่งชี้ให้เห็นว่า การตื่นตัวของชาวบ้านในพื้นที่ที่เคยเกิดภัยพิบัติมาก่อน พบว่าการตื่นตัวในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ แต่พอหลังเหตุการณ์คลี่คลายไปแล้วก็กลับลดลง ดังข้อสรุปผลสัมภาษณ์ ของกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนผู้ให้ข้อมูลว่า

“...แต่หลัง ๆ มันนานมา(แผ่นดินไหว)ไม่ค่อยกระตือรือร้นเท่าไร...ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็ว่ามันไม่มาแล้ว กว่ามันจะมาก็หลายปีมั้ง ชาวบ้านเลยลืม ๆ...” (บรรพคุณ สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

เช่นเดียวกับสื่อมวลชนที่เคยทำข่าวด้านภัยพิบัติที่ได้แสดงความเห็นกับผลวิจัยข้างต้น ด้านลดการตื่นตัวของชาวบ้านในพื้นที่ที่เคยเกิดภัยพิบัติไว้ว่า

“...ด้วยนิสัยของคนทั่วไปถ้ามันไม่มาเกิดกับตัวเองเขาก็จะไม่ติดตาม เรียนรู้เท่าไร... มันเหมือนกับไฟไหม้ฟางพอเกิดเหตุที่ทุกคนจะตื่นมาทีหนึ่ง พอเรื่องเงียบไปทุกคนก็เงียบ...” (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

“...ความตื่นตัวของเขาก็ตามกระแสรับ หมายความว่าแผ่นดินไหวอีกครั้งหนึ่งเขาก็จะตื่นตัวครั้งหนึ่ง...ถามว่ากลัวแผ่นดินไหวที่รอยเลื่อนแม่จัน (อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย) อย่างที่เขาประกาศไหม เขาบอกว่าไม่กลัวเพราะว่ายังไม่เกิด...” (ภูติส กิติสถาพร, สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันหากเป็นพื้นที่ที่ไม่เคยเกิดชาวบ้านก็ไม่มี การตื่นตัว เพราะแผ่นดินไหวเป็นภัยที่ไกลตัว

“...ชาวบ้านเขาก็ไม่ได้สนใจมากมายเท่าไร เพราะว่าเป็นพื้นที่ของเรา มันเกิดน้อยแล้วก็ความรุนแรง มันไม่มีไง มันก็เลยไม่ค่อยได้สนใจ...” (สมาน ต้นใส, สัมภาษณ์)

ประกอบกับภัยพิบัติที่เคยเกิดขึ้น หากไม่มีความรุนแรง ชาวบ้านก็จะชินกับมันเอง โดยให้เหตุผลว่า

“...เดี๋ยวนี้ไม่กลัวแล้ว เพราะมันชินนะ (หัวเราะ) เพราะมันเกิดบ่อยเมื่อไม่กี่วันมันก็ไหวนะ...เรื่องปกติแล้วหากไหว...ตอนแรกกลัว เดี่ยวนี้ทำใจได้แล้ว ถ้ามันไหวก็ปล่อยมันไหว...” (ผัด คำแสนยศ, สัมภาษณ์)

“...ทุกวันนี้มันก็ไหวสั้น ๆ อยู่ ครั้งแรกก็ฟัง แต่ถ้ามันเงียบ ก็เฉย ก็นอนต่อ...” (อนงค์วัฒนา เทพสุริยะ, สัมภาษณ์)

จากผลสรุปเชิงคุณภาพข้างต้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนม คลีฉายา (2556) พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมเฉื่อยชาซึ่งไม่ติดตามข้อมูลข่าวสาร และไม่ทำตามคำแนะนำ เพื่อให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติ และสามารถที่จะเทียบเคียงแนวทางการเห็นของ Vihalemm, Kiissel, & Harro-Loit (2012) ที่ได้อธิบายไว้ว่าการตอบสนองโดยไม่มีการหาข้อมูลเพิ่มเติม เป็นการตอบสนองต่อข่าวสารเตือนภัยทันทีโดยไม่มีการตอบสนองข้อมูลเพิ่มเติม สาเหตุที่มีการตอบสนองแบบนี้ คือ ประชาชนอยู่ในอาการตกตะลึงต่อเหตุการณ์ หรือเกิดจากการเป็นผู้ไม่กระตือรือร้นที่จะหาข้อมูล การไม่เชื่อหรือสงสัยต่อคำเตือนซึ่งเกี่ยวข้องกับการหาข้อมูลจากเครือข่ายการสื่อสารของตนเอง การตอบสนองแบบนี้มักจะเป็นแบบตอบสนองที่ไม่ปฏิบัติตามคำเตือน ขณะเดียวกัน ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนอง ได้แก่ ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่แตกต่างกันจึงตีความเนื้อหาแตกต่างกัน มีความเข้าใจเนื้อหาที่แตกต่างกัน เช่นการมีประสบการณ์ต่อภัยพิบัติ ช่วงวัย ระดับความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติ การรับรู้ต่อภัยพิบัติ (Drabek, 1999)

3. เนื้อหา ช่องทางการสื่อสาร

เมื่อระบุดังกล่าวสื่อสารในชุมชนนั้นโดยจากผลเชิงสำรวจพบว่า สื่อบุคคล ถือเป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญในการกระจายข้อมูล และเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวจากสื่อในชุมชน ดังผลวิจัยคุณภาพที่พบว่า การสื่อสารบุคคลเป็นตัวกระจายข้อมูลได้ดีที่สุด จากผู้นำชุมชนไปสู่ลูกบ้าน และจากลูกบ้านสู่ลูกบ้านด้วยกัน หรือร้านค้าก็เป็นตัวเผยแพร่ข่าวสารได้ดี เช่นเดียวกับทัศนคติของ Abud (1013) ซึ่งให้เห็นลักษณะสำคัญของการสื่อสารของบุคคลในเหตุการณ์ภัยพิบัติว่าเป็นการสื่อสารในภาวะวิกฤติที่มีลักษณะที่สำคัญเพราะ เครือข่ายเพื่อนบ้านและชุมชน การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับคนใกล้ชิดและคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ สำหรับการสื่อสารในเหตุการณ์ภาวะวิกฤติในแง่ของการได้รับข่าวสาร การส่งต่อและความถูกต้องของข่าวสาร รวมทั้งสอดคล้องกับผลเชิงคุณภาพที่กลุ่มตัวอย่างได้ระบุให้เห็นถึงความเช่นกันว่า

“...คนที่แบบเขาชอบพูด เราก็ใช้ให้เป็นประโยชน์ บางทีก็ไปคุยเรื่องนั้นไปเม้าท์เรื่องนี้ในบางข่าวที่เราจะประกาศ แต่ว่าก็ไม่เยอะใช้ไหม ก็แค่ให้ฟังหน่อยสิ้นไหลละ... ลองส่งไปสักเรื่อง แหย่ไปสักเรื่องเดี๋ยวก็รู้เรื่อง...” (สมบูรณ์ กาล้อม, สัมภาษณ์)

“...มีปากต่อปาก ก็มีนั่งตามร้านค้า ชาวบ้านก็จะคุยกันปากต่อปาก อย่างถ้าเวลาจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุทุกเดือน เราก็จะคุยให้เค้าฟัง...” (ประสงค์ เหลื่อมแสง, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์และใช้สื่อท้องถิ่นรวมทั้งสื่อบุคคลผสมผสานกัน ดังข้อค้นพบจากงานวิจัยเชิงสำรวจครั้งนี้สอดคล้องกับ พันธุ์ศิริ ธนาริยะวงศ์ (2556) ได้ศึกษาเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติอุทกภัย จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าผู้เสี่ยงภัยพิบัติจะอาศัยช่อง

ทางการติดต่อสื่อสารกันภายใต้บริบทของพื้นที่ เช่น เครื่องเสียงตามสาย หอกระจายข่าว การเดินบอก หรือใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งบทสรุปความเห็น และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เห็นพ้องกันว่าช่องทางการสื่อสารที่ผู้ประสบภัยใช้คือการผสมผสานระหว่างการสื่อสารระหว่างบุคคล สื่อชุมชน และสื่อมวลชน กล่าวได้ว่าแม้ประชาชนจะใช้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนก็ตาม แต่รองลงมาที่ใช้ก็คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลเอกชน อาสาสมัคร นักวิชาการ (Mauro, 2004, pp. 245-246; อนุพงษ์ วงศ์จางใจหาญ, 2556; ประภาวสี ตีรรักษา, 2556; พนิดา จงสุขสมสกุล, 2557) ยังสอดคล้องกับข้อสรุปงานวิจัยของ Steelman et al. (2015) ที่สำรวจสื่อที่ประชาชนใช้ในเหตุการณ์ไฟป่า สรุปว่า สื่อที่ใช้ในระหว่างเกิดเหตุการณ์อันดับได้แรกได้แก่ บุคคล คือครอบครัว/เพื่อนบ้าน/เพื่อน หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ แผนที่ สำหรับสื่อที่น่าเชื่อถือในเหตุการณ์คือ หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลไฟป่า รองลงมาคือแผนที่ เจ้าหน้าที่ดับเพลิงท้องถิ่น ครอบครัว/เพื่อน/เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ดูแลภัยพิบัติ

นอกจากนี้ผลวิจัยเชิงสำรวจยังพบอีกว่า ประชาชนมีโทรศัพท์มือถือสามารถโทรที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ คิดเป็นร้อยละ 90.3 รวมทั้งในชุมชนเกือบทุกพื้นที่ มีสัญญาณเครือข่ายโทรศัพท์มือถือมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามข้อค้นพบของ ญาธินิ ตันติวิวัฒน์ (2556) ที่ทำการศึกษาในเรื่องการพัฒนาการสื่อสารเตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ โดยผลเชิงสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ชายฝั่งอันดามันมีการใช้งานสมาร์ตโฟนมากที่สุด 58 เปอร์เซ็นต์มีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตค่อนข้างสูง 64.50 เปอร์เซ็นต์ เกือบทั้งหมดมีการพกพามือถือติดตัวตลอด อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบงานวิจัยเชิงคุณภาพยังได้ขยายประเด็นให้เห็นว่าเทคโนโลยีโดยเฉพาะ แอปพลิเคชัน ไลน์ (Line) หรือ เฟซบุ๊ก (Facebook) ก็มีความสำคัญเช่นกัน โดยจะใช้เป็นแหล่งแจ้งข่าวสารข้อมูลเรื่องต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ ซึ่งผลการวิจัยยังเป็นไปตามแนวคิดของ Abud (1013) ที่ระบุว่าอาสาสมัครออนไลน์ (digital volunteer) และชุมชนในการตอบสนองต่อภัยพิบัติเป็นสิ่งที่จะช่วยแก้ไขสถานการณ์ และช่วยให้การสื่อสารในเหตุการณ์วิกฤติได้ดีขึ้น โดยมีการใช้ เพจ หรือบล็อก ช่วยในการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เชื่อมโยงกับชุมชน ซึ่งก็เป็นไปความเห็นของข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง กล่าวไว้ว่า

“...ใช้ไลน์กลุ่ม เพราะเราในกลุ่ม อสม. อาสาสมัครหมู่บ้าน กลุ่มปกครองหมู่บ้าน กลุ่มผู้ใหญ่กับผู้ช่วยไลน์ติดต่อกัน ถ้ามีปัญหาที่ส่งไลน์ใช้ไลน์โทรศัพท์มือถือ...เพราะสื่อสารไลน์จะง่ายกว่า...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

“...ผมใช้เป็นกลุ่มข่าวสารหมู่บ้าน...มีสมาชิกที่เขามีไลน์...ส่วนใหญ่ถ้ามีข่าวสารที่เป็นประโยชน์ก็จะส่งให้...” (บรรพต สุขจิตต์, สัมภาษณ์)

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวความเห็นของ Houston et al. (2014) ที่ศึกษาสื่อสังคมออนไลน์ได้สรุปให้เห็นว่าการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดภัยพิบัติ กล่าวคือ ก่อนเกิดเหตุการณ์สื่อสังคมออนไลน์จะเป็นช่องทางที่คนใช้เพื่อรับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเตรียม

ความพร้อมในเหตุการณ์ภัยพิบัติ ในขณะที่เดียวกันการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นแหล่งข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงสัญญาณเหตุที่จะเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางสำหรับการให้และรับข้อมูลการเตือนภัยอีกด้วย และในช่วงเกิดเหตุการณ์จะใช้ไปในการส่งและรับความช่วยเหลือ แจ้งตำแหน่งภาวะของตนต่อการประสบเหตุการณ์ และเมื่อวิเคราะห์เชิงลึกของผลเชิงคุณภาพนั้น ยังกลับพบอีกว่าไม่ใช่เพียงแค่ใช้แจ้งข่าวสารที่สำคัญแล้ว แต่ เทคโนโลยีสมาร์ตโฟนยังมีแอปพลิเคชันเฉพาะเจาะจงทางด้านแผ่นดินไหวให้ได้รับความเคลื่อนไหววินาทีต่อวินาที ดังผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายว่า

“...มันจะมีแอปฯ คือเราสามารถเช็คได้...มันจะเป็นแอปที่มันจะรายงานแผ่นดินไหวดังทั่วโลกมันก็จะขึ้นมา...ตอนนั้นที่เกิดปีแรก ๆ เราจะดาวน์โหลดแอปมาเลย...”
(สิทธิลักษณ์ สุทรวาสน์, สัมภาษณ์)

4. การสื่อสารในชุมชน

จากผลการวิจัยเชิงสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อในชุมชนโดยรวมทุกสื่อ อยู่ระดับน้อย ได้แก่ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย วิทยุ/โทรทัศน์ท้องถิ่น หรือป้ายไว้นิล ป้ายประกาศ โปสเตอร์ ในชุมชน การพูดคุยกับ อสม. ผู้นำชุมชน ในทางตรงกันข้าม ผลวิจัยเชิงคุณภาพกลับพบว่า สื่อในชุมชนที่กล่าวมาเป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงชาวบ้านชุมชนได้ ข้อมูลทั้งสองส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่า สื่อในชุมชนมีข้อจำกัดคือ เป็นสื่อที่ตั้งอยู่ถาวรในชุมชน หากมองในแง่ดีคือเข้าถึงแต่มีข้อจำกัดคือ จะเข้าถึงชาวบ้านได้ก็ต่อเมื่อชาวบ้านนั้นต้องดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ในชุมชน จากการสังเกตการณ์พื้นที่ชุมชนที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพของผู้วิจัย พบว่าในเวลากลางวันมีผู้อยู่ในชุมชนน้อยมาก ในแต่ละบ้านมีเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นที่อยู่ในบ้านในช่วงเวลากลางวัน ประกอบกับผู้นำชุมชนได้ระบุว่า ชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ จะต้องออกไปทำงานในช่วงกลางวัน ช่วงเย็นกลับบ้านกินข้าว เข้านอนและตื่นเข้าไปไร่ ไปนา จึงมักจะไม่ได้รับสื่อที่ติดตั้งอยู่ในชุมชน และยังมีคนหนุ่มสาวที่ออกไปทำงานต่างถิ่น และบางกลุ่มไปศึกษาในเมืองใหญ่ หรือจังหวัดใหญ่ ทำให้วัยหนุ่มวัยสาวไม่อยู่ในชุมชน ทำให้จำนวนผู้เปิดรับสื่อในชุมชนน้อยลงและจากผลการสำรวจในภาพรวมจึงมีน้อย ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำชุมชนได้ให้ข้อมูลว่า

“...ส่วนใหญ่ (ชาวบ้าน) จะยุ่งกับการทำมาหากิน ตื่นเข้ามาที่กลางทุ่งกลางนา ส่วนใหญ่มันไม่ค่อยอยู่บ้าน...กลับมาที่ห้าโมงหกโมงเย็น...มันจะเป็นวิถีของชาวบ้านแถวนี้แหละครับ...” (สมบัติ ศรีอ้วน, สัมภาษณ์)

“...สมัยก่อนป้ายยอมรับว่าการที่เขาพูดคุยกันง่ายแต่เดี๋ยวนี้มันเริ่มยากแล้วนะ เพราะทุกคนคือเหลือแต่คนแก่ คนหนุ่มคนสาวออกไปอยู่ข้างนอกบางทีเขาก็ไปทำงานบางนี้เป็นต้น...สมัยก่อนนี้เขาก็จะนั่งดื่มน้ำชาแล้วก็คุยกันนะแต่เดี๋ยวนี้มันไม่มีแล้ว...”

สมัยก่อนยังไม่มีเสียงตามสายเลยเราออกไปตรงนั้นตรงนั้นนะ เดี่ยวพรุ่งนี้เราจะมีเรื่อง เขาก็มานั่งรอกันแล้ว พอเดี๋ยวนี้ประกาศไปปากยังหาคนมายากเลย เพราะว่า เศรษฐกิจเดี๋ยวนี้ทุกคนแย่งทำมาหากินเพื่อจะได้เงินมา ฉะนั้นเขาเลยเริ่มไม่ให้ความสำคัญตรงนี้เท่าไร เพราะเขามองว่ามันไกลตัวเขา...” (เทพินท์ พงษ์สวัสดิ์, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามสื่อชุมชนก็ยังคงมีความสำคัญเช่นกัน สะท้อนจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพนั้น ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐได้ใช้สื่อดั้งเดิมของชุมชนในการกระจายข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความสำคัญแก่คนในชุมชน ทั้งหอกระจายข่าว แผ่นพับ การอบรม พุดคุยกัน และป้ายไว้นิล รวมทั้ง กรณีไฟฟ้าดับยังใช้สื่อที่เป็นรถกระจายเสียงคอยประกาศแจ้งเตือนรอบ ๆ หมู่บ้านโดยยังใช้สื่อประเภทนี้อยู่เช่นกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Mavhura (2013) พบว่าแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ ประชาชนในชุมชนมักใช้เหตุการณ์ภัยพิบัติ ก็คือแหล่งข่าวท้องถิ่น เช่น ครอบครัว เพื่อน ครูใน โรงเรียนเพื่อลดภาวะเสี่ยงภัยพิบัติ และเทียบเคียงกับผลสรุปของ Kim, & Kang (2010) ที่พบว่า การสื่อสารในระดับชุมชน คือ การได้รับประโยชน์จากข่าวสารในสื่อท้องถิ่น การทำกิจกรรมกับองค์กร ชุมชน และการสนทนาพุดคุยกับเพื่อนบ้านซึ่งเกี่ยวกับภัยพิบัติมีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นไปได้ใน การมีพฤติกรรมเชิงป้องกันก่อนเกิดภัยพิบัติ และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อไปยังพฤติกรรมเชิงป้องกันภัย ในระหว่างเกิดภัยพิบัติ

ผลเชิงคุณภาพยังพบอีกว่าสื่อชุมชนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ วิทยุสื่อสาร (วอ). ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากในกรณีที่พื้นที่ตัดขาดหรือห่างไกลกัน เป็นต้น สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่ม ตัวอย่างให้เหตุผลที่สำคัญก็คือ

“...เครือข่ายนี้น่าจะจำเป็น (วิทยุสื่อสาร) ถ้ามือถือใช้ไม่ได้หรือว่าที่ห่างไกลจริง ๆ มันไม่มีคลื่นนะก็ต้องอาศัยเครือข่ายนี้แหละ...” (บุญยืน คงเพชรศักดิ์, สัมภาษณ์)

5. ความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหวของชุมชน

จากข้อค้นพบเชิงคุณภาพ ซึ่งมีข้อสรุปที่ชี้ให้เห็นด้านความพร้อมรับมือของชุมชนมีความแตกต่างกันระหว่าง ชุมชนที่เคยเกิดภัยพิบัติมาก่อนและชุมชนที่ไม่เคยเกิด สามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

5.1 ชุมชนที่เคยเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การเตรียมความพร้อมรับมือ และการปฏิบัติตัวในเหตุการณ์แผ่นดินไหวของชุมชน ชุมชนที่เคยเกิดแผ่นดินไหวหรือเหตุการณ์ภัยพิบัติมาก่อน มีการตื่นตัวและเตรียมความพร้อม อันเกิด จากความเข้มแข็งของชุมชนในด้านการรวมตัวและทำงานในรูปแบบกรรมการชุมชนพบว่า ชุมชนที่

เคยประสบเหตุภัยพิบัติทางธรรมชาติมาก่อน จะมีประสบการณ์การรวมตัวกันในชุมชนเพื่อช่วยเหลือ เยียวยาคนในชุมชน โดยจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนที่มีความพร้อมจะมีการ ตื่นตัวและมีการจัดการที่ดี นอกจากนี้ชุมชนยังมีแผนการฝึกซ้อมด้านภัยพิบัติต่าง ๆ โดยได้รับการ สนับสนุนทุกส่วนของภาครัฐ ซึ่งเทียบเคียงได้กับงานวิจัยของ กัมปนาท วงษ์วัฒน์พงษ์ และพัศ ดลวงกูร (ม.ป.ป.) พบว่าประสบการณ์ในการรับมือภัยพิบัติ ลักษณะที่ดีของหน่วยงานนำนโยบายไป ปฏิบัติ และการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กร โดยตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการนำนโยบาย ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไปปฏิบัติมากที่สุด คือ ตัวแปรลักษณะของหน่วยงานนำนโยบายไป ปฏิบัติที่ดี สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเจ้าหน้าที่รัฐที่ระบุว่า

“...เรามาฝึกซ้อมปีที่แล้วเอง (2559) เนื่องจากว่าทางเราได้รับข้อมูลว่ารอยเลื่อนมีน มีในส่วนของ อำเภอแม่ริมอยู่รอยหนึ่ง ฉะนั้นแล้วทางจังหวัดเขาเล็งเห็นว่าถ้าเราจะ สมมติเหตุขึ้นมาแล้วทำให้มันประสบผลสำเร็จในทุกหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่าย ...การซ้อมแผนเราจำลองชุมชนหรือตำบลหนึ่งนะก็คือ ตอนแรกเราเป็นตำบล ประสบเหตุการณ์ร้ายแรงเลย ตอนเราจำลองเหตุการณ์ให้ทั้งตำบลชี้แจงชาวบ้าน ประชุมร่วมกันก่อนว่าเราจะซ้อมแผน...” (สิทธิลักษณ์ สุทรวาสน์, สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันยังได้สอดคล้องกับจากงานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554) ศึกษาการจัดการภัยพิบัติและเปรียบเทียบกรณีศึกษา ด้านภัยพิบัติ และได้ให้สรุปและเสนอว่าควรจะเน้นการรวมพลังของชุมชน ซึ่งชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และผู้ที่รอดชีวิตจากภัยพิบัติจำนวนหนึ่ง ได้เปลี่ยนสภาพจากผู้ประสบภัยเป็นผู้ร่วมกอบกู้วิกฤติ และ กลายเป็นกำลังสำคัญในการค้นหาและช่วยเหลือผู้รอดชีวิต เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จักบุคคลในชุมชน สภาพทางด้านร่างกาย และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ดีที่สุด รวมทั้งยังสอดคล้องกับปัจจัยสำคัญที่ทำให้ ชุมชนมีความเข้มแข็งและความพร้อม ดังข้อสรุปของ กาญจนจิรนนท์ คลองข่อย (2555) ซึ่งพบว่า ปัจจัยด้านที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการจัดการภัยพิบัติ ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากเป็นผู้นำที่เสียสละช่วยแก้ไขปัญหา สร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้าน มีส่วน ร่วมในการดำเนินการประสานงานกับทุกฝ่ายเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านตั้งแต่ก่อนน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วม ชิง และการฟื้นฟูเยียวยาหลังน้ำท่วม และ 2) ชุมชนเข้มแข็ง คือ การเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน หากชุมชนขาดความเข้มแข็งก็จะทำให้เจ้าหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้ความช่วยเหลือด้วยความยากลำบาก และมีอาจดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็ว หัวถึง และมีประสิทธิภาพได้

นอกจากนี้ยังสรุปผลวิเคราะห์ได้อีกว่า ในการจัดการภัยพิบัตินั้นสิ่งที่สำคัญก็คือ การ จัดการความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติให้กับชาวบ้าน โดยใช้แนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” (Community Based) เน้นความเข้มแข็งของชุมชนที่จะสามารถช่วยตนเอง เอาตัวรอดได้ในเบื้องต้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด ของ Meredith et al. (2008) ได้สรุปจากงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานแบบการยึดชุมชนเป็น

รากฐาน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม (community-based participation) เป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งในการเตรียมพร้อม (preparedness) การตอบสนอง (response) และการฟื้นฟู (recovery) สำหรับกลุ่มประชาชนผู้เผชิญความเสี่ยง การมีส่วนร่วมสามารถทำได้ในการวางกลยุทธ์การสื่อสาร การกำหนดออกแบบเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการตรวจสอบสื่อที่ได้ใช้ด้วยเช่นกัน รวมถึงสอดคล้องกับแนวทางความเห็นของภาคีพลเมืองสงขลาเพื่อการรับมือภัยพิบัติ (2554, น. 159) และงานวิจัยของ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัช สวางกูร (ม.ป.ป.) เห็นไปในทิศทางเดียวกันก็คือควรให้ความรู้แก่ชุมชนโดยเน้นการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community Based Disaster Risk Management: CBDRM) เป็นการเตรียมตนเองและเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมที่จะเผชิญภัยพิบัติโดยได้รับผลกระทบน้อยที่สุด หรือสามารถอยู่ร่วมกับภัยได้อย่างสงบสุขและพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยที่สุด เช่นเดียวกับกับกลุ่มตัวอย่าง ปภ. ได้ให้แนวทางที่สำคัญแก่ชุมชนในพื้นที่เกิดภัยพิบัติว่า

“...มีการจัดการไปให้ความรู้ชาวบ้าน เรื่องพื้นที่ชุมชนเป็นฐาน เราสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชนอย่างน้อย ๆ ให้เขาเอาตัวรอด และมีบทบาทอยู่ได้กับภาวะที่ฉุกเฉินตรงนั้นระยะหนึ่งก่อนที่จะเข้าไปถึง...” (อุดมพร กาญจน์, สัมภาษณ์)

ผลการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพยังเป็นไปตามข้อสรุปของ Shklovski, Leysua, & Sutton (2008) ที่ได้ชี้ให้เห็นในเหตุการณ์ภัยพิบัติจะพบเห็นชุมชนแบบหนึ่ง คือ “ชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” (Altruistic communities) เป็นชุมชนที่คนในชุมชนที่ประสบภัยพิบัติบนความคิดที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และยังชี้ให้เห็นอีกว่าน่าจะมีขั้นตอนการดูแลภัยพิบัติในชุมชนของตนเอง โดยเริ่มจากการมีระบบการชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของภัยพิบัติในช่วงเวลาที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ และเมื่อเกิดเหตุการณ์จะมีกิจกรรมเตือนภัยผ่านเครือข่ายทางสังคมในชุมชน เมื่อเหตุการณ์จะเข้าสู่ภาวะการรับรู้เหตุการณ์ว่าเกิดขึ้น และต้องช่วยเหลือให้ “รอดชีวิต” และจะร่วมมือกันช่วยเหลือชุมชน นำไปสู่การรวบรวมข้าวของของตนเองไปยังสถานที่หลบภัยของชุมชน และหลบภัยร่วมกันที่ชุมชน มีการช่วยเหลือ ปฐมพยาบาล ตลอดจนความช่วยเหลือจากหน่วยงานจะมาถึงช่วยเหลือให้ปลอดภัย และเมื่อเหตุการณ์สงบลงจะมีกระบวนการจัดการเตรียมความพร้อมครั้งต่อไป และการดำเนินงานแก้ไขเหตุการณ์ภัยพิบัติ

5.2 ชุมชนที่ยังไม่เคยเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผลสรุปจากการสัมภาษณ์ชุมชนที่ยังไม่เคยเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวพบว่า มีการเตรียมความพร้อมไม่มากนัก ผู้นำชุมชนและชาวบ้านยังไม่ทราบว่าจะต้องทำอะไร ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพประเด็นดังกล่าว ใกล้เคียงกับผลวิจัยของ ประดิษฐ์ ใจดี (2556) ที่ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยธรรมชาติของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีการเตรียมการรับมือกับภัยธรรมชาติทั้งระดับบุคคลและระดับครอบครัวซึ่งคิดว่าภัย

ธรรมชาติไม่มีความรุนแรง รวมทั้งไม่ทราบถึงการเตรียมแผนรับมือจากหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ อาจมีปัจจัยที่สำคัญก็คือ การขาดนโยบายและการวางแผนที่ชัดเจน โดยจากข้อค้นพบของ วรทยา พรหมชาติ (2556) พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ยังมีความพร้อมในการจัดการ ภัยพิบัติไม่สูง ขาดนโยบายและแนวทางในการดำเนินการที่ชัดเจน ส่งผลให้ไม่มีการจัดทำแผนป้องกัน บรรเทาสาธารณภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่พบว่า สภาพชุมชนบางชุมชนอาจจะได้รับ ความร่วมมือจากชาวบ้านน้อย ด้วยเหตุที่ชาวบ้านอาจจะยังไม่ให้ความสำคัญเพราะยังไม่เคยเกิดเหตุขึ้นใน ชุมชน เช่นเดียวกันยังสอดคล้องกับผลเชิงสำรวจในงานวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียม ความพร้อมและการปฏิบัติตัวในเหตุการณ์แผ่นดินไหวโดยรวมอยู่แค่ระดับปานกลางจนถึงน้อย ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ใกล้เคียงกับผลวิจัยของ บุรฉัตร กันตะกะนิษฐ์ (2555) ซึ่งพบเช่นกันว่า ประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มีระดับของการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติจากแผ่นดินไหวอยู่ในระดับ ปานกลาง และส่วนใหญ่อาศัย อยู่ในพื้นที่มากกว่า 10 ปีไม่ทราบว่าในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงภัยพิบัติจาก แผ่นดินไหว และเคยมีประสบการณ์แผ่นดินไหวในพื้นที่แต่ไม่ได้รับผลกระทบ และไม่เคยฝึกซ้อมแผน ป้องกันและบรรเทาภัยจากแผ่นดินไหว ระดับการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติจากแผ่นดินไหวของ ผู้นำชุมชนอยู่ในระดับน้อย นอกจากนี้การตื่นตัวน้อยนี้สามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยสำคัญอีกประการ หนึ่งคือ ธรรมชาติของภัยพิบัติแต่ละชนิดที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล และอันตรายที่แตกต่างกัน (Drabek, 1999) ดังนั้นการตื่นตัวจึงมีความแตกต่างกันไป

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นถึง ความเป็นไปได้ของปัจจัยด้าน สภาพแวดล้อมของชุมชนที่แปรเปลี่ยนไป ที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว ของชุมชน ทั้งในชุมชนที่เคยและไม่เคยประสบเหตุการณ์แผ่นดินไหว คือ 1) ความเปลี่ยนแปลงของ ทางด้านครอบครัวและเครือญาติ 2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านชุมชนจากเดิมสังคมอาชีพการเกษตร แปรเปลี่ยนชายที่เป็นบ้านจัดสรรเป็นสังคมเมือง และ 3) เป็นผลเกี่ยวเนื่องจากข้อที่ 2 เมื่อหมดสังคม อาชีพการเกษตรแล้วก็มุ่งสู่การทำอาชีพอื่น ๆ ซึ่งทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนแปรเปลี่ยนไปตั้ง ผลสรุปเชิงคุณภาพที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่า

“...เมื่อก่อนเป็นอาชีพเกษตรกรดั้งเดิมนะคะ...แต่พอตอนหลังมันใกล้เมืองมันเป็น แปลง เมื่อก่อนนี่เราเป็นชุมชนชนบทอยู่นะเห็นใกล้เมืองอย่างนี้...แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใช่แล้ว แปรเปลี่ยนไปหมดเลย...เขาจะเป็นชุมชนเอื้ออาทร รั้วบ้านไม่มีเลยนะคะ เดินทะเล่ กันเลยบ้าน...แล้วเมื่อก่อนคนภาษาเหนือเขาก็จะบอก “พริกบ้านเหนือ เกลือบ้าน ใต้” มีอะไรก็หยิบยื่นให้กัน นี่คืออัตลักษณ์ที่น่าประทับใจ แต่เดี๋ยวนี้ถามว่ามันยังมี ไหม มีแต่มันเป็นน้อย...” (จิราภรณ์ อยู่สาตร์, สัมภาษณ์)

“...พื้นที่นี้ เมื่อก่อนจริง ๆ เป็นเกษตรครับ ยังเป็นชนบท แต่ตอนนั้นมันไปรับจ้างในเมือง แล้วก็ตอนนี้บ้านจัดสรรเขาซื้อที่มันจะไม่มีพื้นที่แล้วที่ทำอะไรไถนา แล้วก็ลูกหลานเขาเขาไปเรียนแล้วเขาก็ไม่ค่อยจะทำไรไถนาเท่าไรแล้ว ไม่อยู่สวนแล้ว ก็มีแต่รุ่นเก่า ๆ นะครับ...” (ยุทธนา บุญสูง, สัมภาษณ์)

“...อาชีพดั้งเดิมรับจ้างทำเหมืองแร่...ปัจจุบัน รับจ้างทำโรงแรม แม่บ้าน ค้าขาย...ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร...ถ้าคนมีพื้นที่ดินก็ทำธุรกิจบ้านเช่า...” (โชคชัย ชงเจริญกุล, สัมภาษณ์)

6. การสื่อสารระดับประเทศผ่านการรายงานข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การสื่อสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว นอกจากจะเป็นการสื่อสารระดับชุมชนตามที่กล่าวมาแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับการสื่อสารระดับประเทศผ่านการรายงานข่าวของผู้สื่อข่าวในสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าว บ่งชี้ให้เห็นถึงประเด็นการสื่อสารระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวในภาพรวมในประเด็น ดังต่อไปนี้

6.1 แหล่งข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สามารถอธิบายกระบวนการทำข่าวแผ่นดินไหวของผู้สื่อข่าวได้จากข้อสรุปผลการวิจัยที่พบว่า แหล่งข่าวที่นักข่าวใช้ในการสืบหาข่าวแผ่นดินไหวเมื่อเกิดเหตุ มีหลายกลุ่ม ทั้งคนในพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนนักข่าวด้วยกันเอง รวมทั้งใช้ข้อมูลจากการสนทนาในแอปพลิเคชันไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักกระบวนการทำข่าวภัยพิบัติของ Rogers, & Sood (1981) ที่ชี้ให้เห็นว่าในการหาแหล่งข่าวในการรายงานข่าวสถานการณ์ภัยพิบัติสื่อมวลชนจะหาแหล่งข่าวแตกต่างไปจากเหตุการณ์ปกติทั่วไป เนื่องจากการสื่อสารและการค้นหาถูกตัดขาด นักข่าวพยายามใช้แหล่งข่าวที่สามารถเข้าถึงเหตุการณ์ได้ โดยไม่ติดต่อกับแหล่งข่าวเดิม ๆ นอกจากนั้นยังกล่าวอีกว่า แหล่งข่าวแต่ละแหล่งยังมีความไม่แน่นอนไม่อาจจะเชื่อถือได้อย่างเต็มที่ แม้กระทั่งการถามข้อมูลกับผู้ประสบภัยซึ่งก็ให้ข้อมูลตามที่ตนพบ ซึ่งอาจจะไม่ถูกต้องเที่ยงตรง นักข่าวเข้าไม่ถึงสถานที่เกิดเหตุเนื่องจากเส้นทางถูกตัดขาด และการทำข่าวในที่เกิดเหตุต้องการคนท้องถิ่นช่วยนำทางข่าวที่รายงาน ข้อมูลข่าวสารหายากเพราะแหล่งข่าวสารท้องถิ่นที่เชื่อถือได้มีน้อย การได้รับข้อมูลจากแหล่งตรงเป็นสิ่งที่ยากมาก ดังนั้นนักข่าวจึงรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบกันในการรายงานข่าว เช่น ความเสียหายของบ้านเรือน สวนไร่นา จำนวนผู้เสียชีวิตเบื้องต้น นอกจากนี้ยังพบประเด็นในด้านของในประเด็นของการตรวจสอบข้อมูลของแหล่งข่าวนั้น ซึ่งจะใช้เวลาหลาย ๆ แหล่งประกอบกัน ประเด็นข้อสรุปสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัชรวงุร (ม.ป.ป.) ที่ศึกษาการนำนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไปปฏิบัติในเขตพื้นที่เสี่ยงภัย

พิบัติสึนามิชายฝั่งทะเลอันดามันพบว่า ข้อมูลข่าวสารต้องผ่านการตรวจสอบจากแหล่งที่เป็นทางการมีความน่าเชื่อถือ และตรวจสอบผ่านเครือข่ายที่หน่วยงานไว้วางใจโดยใช้ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ เทียบเคียงกับผลสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างนักข่าวท้องถิ่นให้ข้อมูลว่า

“...ต้องตรวจสอบจากหน่วยงานภาครัฐที่เขาเป็นเจ้าของข้อมูลที่แท้จริง หรือว่าเขามีหน้าที่ในการตรวจสอบนะคะ บางทีแบบ พอได้ยินข่าวมาปุ๊บ แล้วคุณดึงไปออกเลย อันนั้นไม่ใช่...” (ธนวันต์ ชุมแสง, สัมภาษณ์)

การทราบถึงแหล่งข่าวสำหรับการรายงานข่าว ช่วยชี้แนะถึงการจัดการด้านข่าวสารและการนำเสนอข่าวเพื่อสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติได้

6.2 ประเด็นข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผลการวิจัยพบว่า การทำข่าวระหว่างเกิดเหตุ จนถึงระยะฟื้นฟู จะมีระยะเวลาในการรายงานเหตุการณ์แผ่นดินไหวในแต่ละครั้ง ใช้เวลารายงานข่าวต่อเนื่องประมาณ 1 เดือน โดยมีประเด็นข่าวไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจนถึงขั้นฟื้นฟูในพื้นที่ จะหยุดทำข่าว สามารถเทียบเคียงได้กับการสื่อสารเพื่อการเตรียมความพร้อมภัยพิบัติของหน่วยงาน CDCP. (2014, pp. 85-92) ซึ่งการนำเสนอข่าวสารควรสอดคล้องกับแต่ละช่วงเหตุการณ์ ตั้งแต่ ก่อนเกิดเหตุ เริ่มเข้าสู่เหตุการณ์วิกฤติ ช่วงแก้ไขเหตุการณ์ให้กลับคืนสู่สภาพปกติ สำหรับ *ประเด็นข่าวแผ่นดินไหว* ผลวิจัยพบว่า นักข่าวต้องร่วมมือกับนักวิชาการ โดยที่นักวิชาการเป็นผู้ให้ความรู้ อธิบายให้นักข่าวเข้าใจ วิเคราะห์สาเหตุพยากรณ์ว่าจะเกิดอะไรต่อไป ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์เป็นบทเรียนที่ประชาชนต้องเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Schneider (2016, pp. 275-276) ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติเกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ในประเด็นสำคัญคือ ความเสี่ยงอันตราย (risk) และความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ภัยพิบัติ (uncertainty) ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องในการสื่อสารที่สำคัญ คือ นักสื่อสารอันหมายถึง สื่อมวลชน เจ้าหน้าที่จัดการภัยพิบัติ นักวิทยาศาสตร์ และนักวิจัยผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติควรให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกับประเด็นข้างต้นให้ตรงกันเพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ (อนุพงษ์ วงศ์จางาญ, 2556) และยังใกล้เคียงกับความเห็นของ Ranke (2016, p. 333) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกส่วนในสังคมเพื่อกำหนดแนวทาง วิธีที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องกันในเป้าหมายของการลดภัยพิบัติให้สำเร็จและนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป แนวคิดนี้ช่วยชี้แนะว่าการจัดการภัยพิบัติที่ได้ผลจริงจึงต้องผนวกรวมการดำเนินงานทั้งภาครัฐเอกชนเพื่อหาวิธีการลดความเสี่ยงด้วยการลดช่องว่าง เพื่อลดความสูญเสียชีวิต ทรัพย์สินและเศรษฐกิจจากภัยพิบัติ การดำเนินงานสามารถทำได้โดยเชิญชวนให้กลุ่มผู้กำหนดนโยบายและผู้ได้รับผลกระทบร่วมกันกำหนดกลยุทธ์การจัดการภัยพิบัติที่ตอบสนองได้ ข้อค้นพบในประเด็นนี้จากงานวิจัยครั้งนี้ ที่พบว่า นักข่าวให้ความสำคัญกับการรายงานข้อมูลที่เป็นศัพท์เทคนิค ศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ และเทคนิคการรายงานระดับความรุนแรงระดับความรุนแรงที่วัดเป็นหน่วยตัวเลข ต้องรายงานที่จะทำให้ชาวบ้านได้เข้าใจซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของ

Höppner, et al. (2010, p. 52) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสาระเนื้อหาในการสื่อสารว่าต้องใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่ใช่คำศัพท์เทคนิคหรือสถิติตัวเลข ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เนื้อหาคงเส้นคงวาและมีการเน้นย้ำ บอกวิธีที่จะทำให้เขาปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยสนับสนุนให้เขาสามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ออกแบบสารทั้งที่เป็นข้อความภาพหรือตามความชัดเจน และเช่นเดียวกันกับข้อเสนอแนะของ ทวีดา กมลเวช (2554, น. 92-93) ได้เสนอว่า ตัวข่าวสารหรือข้อมูลที่สื่อสารนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ต้องสื่อสารที่ถูกต้องชัดเจน และที่สำคัญ คือต้องให้แน่ใจว่าคำเตือนนั้นเป็นที่เข้าใจ ไม่ใช่เป็นศัพท์วิชาการหรือเทคนิคจนเกินไป ดังผลการสัมภาษณ์ของนักข่าวที่ได้ให้ความเห็นว่า

“...เราจะใช้วิธีการเปรียบเทียบนะคะว่าถ้าขนาดนี้มันก็แค่มีความรู้สึกได้...แต่ถ้าระดับขนาดนี้สมมติว่าหกขึ้นไปใช้ตัวเลขมาช่วย แล้วก็เปรียบเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่นะคะเพื่อให้เห็นชัดเจน...เอาความเสียหายของแต่ละระดับมาเทียบมันก็จะเห็นชัดเจน...” (สาลินี ปราบ, สัมภาษณ์)

“...อันดับแรกตัวเราต้องเข้าใจก่อน มันยาก ก็ต้องคุยกับนักวิชาการให้รู้เรื่อง และก็ให้เข้าใจเขา เข้าใจใน content นั้นจริง ๆ ก่อน แล้วพอเราเข้าใจแล้ว เราก็ค่อยนำสิ่งนั้นมาแปลให้มันง่ายลง...” (ดาริน คล่องอักษร, สัมภาษณ์)

“...เราก็มาปรับของคำว่า รอยเลื่อนเป็นว่าพื้นที่ที่ต้องเฝ้าระวังเพราะหลังจากเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวแล้ว ใต้พื้นดินมีการขยับตัวก็อาจจะเกิดดินสไลด์ได้ยั้งนี้ครับ จากรอยเลื่อนก็เป็นดินสไลด์แทนเราก็จะให้ชาวบ้านเข้าใจง่ายได้ยั้งขึ้นในการใช้ศัพท์...” (ภูติส กิตติสถาพร, สัมภาษณ์)

ผลสัมภาษณ์ข้างต้นยังสอดคล้องกับความเห็นของหน่วยงาน CDCP. (2014, pp. 21-23) เสนอว่าควรเป็นเนื้อหาข่าวสารที่เรียบเรียงง่าย ไม่ควรมีรายละเอียดเกินความจำเป็น ดีความง่ายนอกจากนี้ควรทำให้เห็นว่าเนื้อหาที่เผยแพร่มาจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เช่น จากผู้เชี่ยวชาญที่เรามั่นใจและเชื่อถือได้ ที่สำคัญคือเนื้อหาต้องคงเส้นคงวาไม่เปลี่ยนแปลงไปมา นำเสนอเป็นไปในแนวทางเดียวกันไม่ขัดแย้งกัน และต้องถูกต้อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อสรุปงานวิจัยของสุจิตรา นาวารัตน์, น้ำทิพย์ วิภาวิน และธาดาศักดิ์ วชิรปริชาพงษ์ (ม.ป.ป.) ก็พบเช่นเดียวกันว่าปัญหาและอุปสรรคความต้องการสารสนเทศที่พบมากที่สุด คือ เนื้อหาของสารสนเทศที่ได้รับมีลักษณะเป็นวิชาการมากเกินไป รองลงมาคือความไม่ถูกต้องของข้อมูลและช่วงเวลาการเผยแพร่ไม่ทันต่อความต้องการ ทั้งนี้เพราะประชาชนยังมีความไม่เข้าใจเรื่องข้อมูลเชิงเทคนิคในเรื่องเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทางอุตุนิยมวิทยา ดังเห็นได้จากงานวิจัยของ Handmer, & Proudley (2007) ที่พบว่า ยังมีคนที่ยังไม่เข้าใจข้อความเชิงพยากรณ์ และตีความหมายแตกต่างจากที่นักพยากรณ์อากาศต้องการสื่อความหมายหรือเผยแพร่ออกไป

เป็นแนวปฏิบัติของหนังสือพิมพ์ หรือสถาบันสื่อสารมวลชนในการนำเสนอข่าวถึงความเห็นของนักข่าวท้องถิ่นที่กล่าวว่า

“...เราเขียนข่าว เชียงใหม่เตรียมรับสถานการณ์แผ่นดินไหว ถึงแม้คนในตัวเมืองจะดูเฉย ๆ แต่คนในพื้นที่นะ ที่เขาอ่าน เขาตื่นตระหนกแล้ว ตายแล้วทำไมทางการเมืองมันบอกเราอย่าง สื่อไปลงอีกอย่างหนึ่ง แล้วจะเชื่อสิ่งไหน เราเชื่อสื่อ เพราะสื่อเจาะลึก เขากลับมองเห็นว่าเราเนี่ยเข้มแข็งกว่าหน่วยงานราชการ ราชการเขามีปเลอบใจ แต่สื่อเนี่ยบอกความจริงให้รู้เลยว่า พวกคุณระวังนะ...” (ชัยพันธ์ ชติยะ, สัมภาษณ์)

“...บางทีตัวเลข ความเสียหายยังต้องปิดเรา...ว่าถ้าความเสียหายที่เกิดขึ้นจากแผ่นดินไหว...คิดว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีการล่าบากของการทำข่าว...” (เอกฉรินทร์ ไจมะโน, สัมภาษณ์)

จากผลการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นพบว่า สิ่งสำคัญก็คือนักข่าวเสนอแนะให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวแก่นักข่าว เพื่อให้สามารถรายงานข่าวแผ่นดินไหวได้ดี และจัดตั้งเป็นศูนย์ผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้และเป็นแหล่งข่าวแผ่นดินไหวที่นักข่าวสามารถเข้าถึงและสัมภาษณ์ได้ทันทีเมื่อเกิดเหตุการณ์ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางข้อสรุปของ วัสยศ งามขำ (2559) ได้สรุปว่าสื่อมวลชนส่วนใหญ่พร้อมที่จะเปิดใจกว้างที่จะเรียนรู้ในเรื่องขององค์ความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติหากองค์กรวิชาชีพหรือหน่วยงานของรัฐจะเปิดการอบรมเพื่อเพิ่มเติมความรู้ ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับกาสื่อสารเพื่อการจัดการภัยพิบัติควรคำนึงถึงความต้องการของผู้สื่อข่าวที่กล่าวมา เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการสื่อสารการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวต่อไป

7. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติ

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติ ที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยครั้งนี้ พัฒนาขึ้นจากผลการศึกษาเชิงคุณภาพซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านสภาพและปัจจัยชุมชน การสื่อสารในชุมชน การดำเนินงานของภาครัฐร่วมกับชุมชน และการสื่อสารระดับชาติผ่านการรายงานข่าวของสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ รวมทั้งผลการศึกษาเชิงปริมาณจากการสำรวจประชาชนที่ช่วยให้ทราบถึงภาพรวมในด้านความรู้ ทักษะคิด ประสพการณ์ และการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับแผ่นดินไหวของประชาชน ซึ่งเป็นองค์ความรู้พื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารส่งผลให้กลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับสถานการณ์และมีความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้ดำเนินงานจริง สอดคล้องกับกระบวนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวตาม“วงจรกิจกรรมการสาธารณสุข” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ที่ดำเนินงานจัดการภัยพิบัติเป็นระยะต่าง ๆ ตามลำดับของการเกิดเหตุภัยพิบัติ เริ่มจากระยะก่อนเกิด

ภัยพิบัติ เป็นการป้องกัน (prevention) คือการดำเนินการเพื่อลดความสูญเสียที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ทรัพย์สิน และชุมชน การบรรเทาผลกระทบ (mitigation) ที่มุ่งในการลดผลกระทบและความรุนแรงของภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น การเตรียมพร้อม (preparedness) ล่วงหน้าเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการเผชิญกับสภาพการณ์เกิดภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเกิดภัยพิบัติ ต้องรับสถานการณ์ฉุกเฉิน (emergency response) ปฏิบัติอย่างทันทีทันใดเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น หลังจากภัยพิบัติสงบลงจะต้องฟื้นฟูบูรณะ (recovery) เพื่อให้พื้นที่หรือชุมชนได้รับภัยพิบัติกลับคืนสู่สภาพที่ดีขึ้น และต้องมีการพัฒนา (development) หลังเหตุการณ์ภัยพิบัติเพื่อปรับปรุงระบบการดำเนินงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลงในอนาคต

นอกจากนี้กลยุทธ์การสื่อสารฯ ได้พัฒนาขึ้นตามระยะการเกิดภัยพิบัติ คือ ก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the Event) ระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) และระยะฟื้นฟูและพัฒนา (Recover Phase) เป็นช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสิ้นสุดลง และมีการดำเนินงานต่อเนื่องเป็นวงจรจากระยะก่อนเกิดเหตุ ระยะเกิดเหตุ ระยะหลังเกิดเหตุ แล้วย้อนวนกลับสู่ระยะก่อนเกิดเหตุอีกครั้ง สอดคล้องกับกระบวนการของการจัดการภัยพิบัติที่จะต้องมีการดำเนินงาน การตอบสนอง และการพัฒนาที่จำเป็นตามลำดับขั้นเริ่มจากก่อนเกิดภัย เพื่อป้องกันและลดผลกระทบจากสาธารณภัย ระหว่างเกิดภัย (Disaster and Emergency Response) โดยระดมทรัพยากรที่มีอยู่เข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัย และหลังจากภัยผ่านพ้นไป (Recovery and Rehabilitation) เป็นการฟื้นฟูทั้งกายภาพ สิ่งก่อสร้าง และจิตใจผู้ประสบภัย (ทวิดา กมลเวช, 2554, น. 80-81; Mauro, 2004, pp. 241-244)

ในด้านระดับการสื่อสารที่กำหนดไว้ในกลยุทธ์ทั้งการสื่อสารระดับชุมชนทั้งสื่อชุมชน และโครงสร้างการสื่อสารในชุมชน การสื่อสารระดับประเทศ สอดคล้องกับแนวคิดของ Mauro (2004, pp. 245-246) ที่ได้แบ่งประเภทการสื่อสารที่จำเป็นในการลดอันตรายจากภัยพิบัติ ได้แก่ 1) ระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น การสื่อสารผ่านดาวเทียม เครือข่ายคอมพิวเตอร์ 2) การสื่อสารในเขตภัยพิบัติ ที่เชื่อมโยงจากที่ชุมชนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรายงานหรือเหตุการณ์ฉุกเฉิน 3) การสื่อสารกับสาธารณะชน เพื่อให้ความรู้ให้ข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติไปยังกลุ่มสาธารณะชนผ่านช่องทางสื่อต่าง 4) การสื่อสารขององค์กรภัยพิบัติ ในด้านการดำเนินงานและการร่วมมือกันระหว่างองค์กรด้านการจัดการภัยพิบัติ 5) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเชิงวิทยาศาสตร์และนโยบาย เป็นการสื่อสารที่จะสามารถเชื่อมโยงนำวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องภัยพิบัติ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการป้องกันภัยพิบัติ นอกจากนี้กลยุทธ์การสื่อสารฯ ให้ความสำคัญกับการสื่อสารสร้างเครือข่ายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติ เช่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กรภัยพิบัติ สื่อมวลชน นักวิทยาศาสตร์ด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ Mauro (2004, p. 240) ซึ่งได้เสนอมุมมองเชิงระบบในสถานการณ์เสี่ยงต่อภัยพิบัติว่า มีส่วนที่เชื่อมโยงกัน

4 ส่วน ได้แก่ ประชาชน หมายถึงทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มที่เผชิญกับความเสี่ยงทั้งทางตรงและทางอ้อม หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย ผู้ปฏิบัติการ และสื่อมวลชนเป็นการเผยแพร่ข่าวสารสู่ประชาชน ส่วนต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน และการดำเนินงานในแต่ละส่วนก็จะมี ความแตกต่างกันไปในแต่ละระยะของเหตุการณ์ ความเสี่ยงตามความจำเป็นและผลประโยชน์ของแต่ละส่วน

กลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นให้ความสำคัญกับชุมชน โดยเสนอกลยุทธ์การสื่อสารที่เน้นความเข้มแข็ง การมีส่วนร่วม และการพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดำเนินงานจัดการภัยพิบัติแบบการยึดชุมชนเป็นรากฐาน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม (community-based participation) เป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งในการเตรียมพร้อม การตอบสนอง และการฟื้นฟู สำหรับกลุ่มประชาชนผู้เผชิญความเสี่ยง การมีส่วนร่วมสามารถทำได้ในการวางกลยุทธ์การสื่อสาร การกำหนดออกแบบเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้การจัดให้มีการมีส่วนร่วมจากชุมชนที่มีโอกาสเผชิญกับภัยพิบัติด้วยการฝึกอบรม ให้ความรู้ ฝึกซ้อมวิธีการปฏิบัติ จะช่วยให้การตอบสนองต่อภัยพิบัติได้อย่างปลอดภัยมากขึ้น (Meredith et al., 2008)

ข้อเสนอแนะเชิงการประยุกต์ใช้

ประเด็นการศึกษาเรื่องภัยพิบัติแผ่นดินไหวค่อนข้างเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย และภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นภัยที่ใกล้ตัวคนไทยมากขึ้น การประยุกต์ใช้ควมคำนึงถึงพฤติกรรมการรับสารของกลุ่มเป้าหมาย บริบทด้านวัฒนธรรมการรับสารของคนไทยในภาวะวิกฤติที่มักจะตื่นตระหนกมากกว่า จะให้ความสำคัญกับข้อมูล คำแนะนำในการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัย การสื่อสารสามารถสร้างการเตรียมความพร้อมสู่ภัยพิบัติของประชาชน จะสัมฤทธิ์ผลมากขึ้นหากเกิดความตระหนักว่า ภัยแผ่นดินไหวไม่ใช่เรื่องไกลตัว ในหมู่ผู้เกี่ยวข้องของงานการตื่นตัวและตระหนักในอันตรายจากแผ่นดินไหว ซึ่งเป็นภัยพิบัติธรรมชาติที่ไม่อาจคาดเดาล่วงหน้าได้

นอกจากนี้การประยุกต์ใช้จะเป็นไปได้เต็มที่ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ และความยินดีมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและจริงใจ อีกทั้งความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นไปดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องไม่ละเลยความกระตือรือร้น และความเข้มแข็งของชุมชนด้วย กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่นำเสนอในการวิจัยครั้งนี้ หากจะดำเนินการให้เกิดผลทางการปฏิบัติ มีความจำเป็นที่ผู้ดำเนินงานด้านการสื่อสารฯ ต้องตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน และนำกลยุทธ์การสื่อสารมาทั้ง 3 ระยะซึ่งต่อเนื่องกันเป็นวงจร ได้แก่ ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ ระยะเกิดเหตุการณ์ และระยะฟื้นฟูและพัฒนา หลังเหตุการณ์ดำเนินงานสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติในการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ผลการวิจัยทั้งส่วนงานวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยเชิงปริมาณ และกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นองค์ความรู้และแนวปฏิบัติ ที่สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่ช่วยอธิบายปัจจัยการสื่อสารและปัจจัยด้านชุมชนที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้การสื่อสารเพื่อสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเชิงลึกในระดับชุมชนมากขึ้น ในประเด็นการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหวด้วยตนเองของชุมชน รวมทั้งการศึกษาเชิงลึกในประเด็นองค์ประกอบ ทักษะ ทัศนคติของชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นผู้เปลี่ยนแปลง (Change Agents) ที่สามารถจัดการด้านภัยพิบัติด้วยตนเอง ในฐานะปัจจัยที่จะช่วยเสริมกระบวนการและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการจัดการภัยพิบัติ

นอกจากนี้งานวิจัยครั้งต่อไป สามารถนำกลยุทธ์การสื่อสารฯ จากการวิจัยครั้งนี้ ไปทำการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยเป็นการวิจัยร่วมระหว่างสาขาวิทยาการข้อมูล (Data Science) กับสาขาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน หรือนิติศาสตร์ เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับประชาชนเพื่อใช้ในการรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้ด้วยตนเอง และยังสามารถนำไปเป็นฐานความรู้สำหรับการวิจัยเชิงนโยบายเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประเทศ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจน์จิรนนท์ คลองข่อย. (2555). *ชุมชนเข้มแข็งกับการจัดการภัยพิบัติ ศึกษากรณี การจัดการ
วิกฤตน้ำท่วมของหมู่บ้านแหลมกลาง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
มหาวิทาลัยเกริก, คณะศิลปศาสตร.*
- กฤษฎา เกิดดี. (2553). *รู้ทันภัยพิบัติ. กรุงเทพฯ : วกกม.*
- กิติมา สุรสุนธิ และคณะ. (2556). *การสำรวจสภาพการสื่อสารเพื่อกำหนดนโยบายการสื่อสารใน
ภาวะน้ำท่วมและแนวทางการกำหนดนโยบายการสื่อสารในภาวะน้ำท่วมของ
ประเทศไทย. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารและ
สื่อสารมวลชน.*
- กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ และพัฑ ลวางกูร. (ม.ป.ป.). *การนำนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณ
ภัยไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ 6 จังหวัดชายฝั่ง
ทะเลอันดามัน. การประชุมวิชาการระดับชาติ เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยระดับ
บัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 5.*
- ชัยยุทธ ชินณะราสี และคณะ. (2558). *การจัดการภัยพิบัติจากน้ำหลาก-ดินโคลนถล่มที่เหมาะสม
กับประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน. วารสารวิจัยและพัฒนา มจร,
38(4), 327-343.*
- ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2557). *ความตระหนักรู้ต่อการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติ:
การทบทวนวรรณกรรม. วารสารนักบริหาร, 34(2), 92-115.*
- ชูวงศ์ อุบลสี. (2557). *การบริหารจัดการภัยพิบัติ : บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัด
จันทบุรี. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, 7(2), 51-69.*
- ชาย โพธิสิตา. (2548). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)*
- ไชยวรรธู ศิริมาเมือง. (2556). *ช่องทางสื่อสารกับการมีส่วนร่วมลดมลพิษทางอากาศและ
หมอกควันของประชาชนในเทศบาลตำบลเวียงพร้าว อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, การจัดการมนุษย์กับ
สิ่งแวดล้อม.*
- ญาธินี ตันติวิวัฒน์. (2556). *การพัฒนาการสื่อสารเตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์.*

- ทวิตา กมลเวช. (2554). *คู่มือการจัดการภัยพิบัติท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร.
บริษัทธรรมดาเพรส จำกัด.
- ไททัศน์ มาลา, สุนทรชัย ขอบยศ และพิศาล พรหมพิทักษ์กุล. (2555). *แนวทางในการจัดการ
อุทกภัย: กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี*. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นันทวัน แก้วไชยหาญ. (2554). *การรับรู้ความเสี่ยงต่อสุขภาพในภาวะหมอกควันของอาสาสมัคร
สาธารณสุขประจำหมู่บ้านในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.
- บุรฉัตร กันตะกะนิษฐ์. (2555). *การเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติจากแผ่นดินไหว ของประชาชน
ในพื้นที่เทศบาลตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, การจัดการสาธารณภัย.
- บุรินทร์ เวชบันเทิง. (ม.ป.ป.). *ความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับแผ่นดินไหว*. สำนักแผ่นดินไหว.
กรมอุตุนิยมวิทยา.
- ประดิษฐ์ ดีใจ. (2556). การเตรียมรับมือกับภัยพิบัติของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 7(1), 48-64.
- ประภาวดี ตีรึกษา. (2556). *การเปิดรับ ความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขต
เทศบาลปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ต่อการสื่อสารในกรณีอุทกภัยปี 2554*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์
และสื่อสารมวลชน.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. (2545). *การออกแบบการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พนม คลีณา. (2556). *การพึ่งพาสื่อของประชาชนในเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ*. รายงาน
การวิจัย, กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนิดา จงสุขสมสกุล. (2557). *การสื่อสารเพื่อบริหารจัดการภัยพิบัติกรณีศึกษาน้ำท่วมในประเทศไทย
และฟิลิปปินส์*. *วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร*, 9(1), 67-85.
- พันธุ์ศิริ ธนาริยะวงศ์. (2556). *เครือข่ายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย หมู่บ้านแก้วกอ ตำบลทอน
หงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช*. *วารสารวิทยบริการ*, 25(1), 51-71.
- ไพบุลย์ นวลนิล. (2555). *แผ่นดินไหว!! ภัยพิบัติที่คนไทยต้องพร้อมรับมือ*. นนทบุรี :
กรีน ปัญญาญาณ.

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. (ฉบับปรับปรุงใหม่ล่าสุด) กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ภาคีพลเมืองสงขลาเพื่อการรับมือภัยพิบัติ. (2554). *การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนเป็นฐานจังหวัดสงขลา*. เอกสารประกอบการสัมมนา. พลังชุมชนท้องถิ่น จัดการภัยพิบัติอย่างยั่งยืน. บริษัท วิสคอมเซ็นเตอร์ จำกัด
- มูลนิธิเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน. (ม.ป.ป.). *การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ วางแผนเตรียมพร้อมการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติโดยชุมชนเป็นรากฐาน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.).
- รัชณี ประดับ. (2554). *ชบวนการชุมชนจังหวัดน่านกับบทเรียนภัยพิบัติในปี พ.ศ. ๒๕๕๔*. เอกสารประกอบการสัมมนา. พลังชุมชนท้องถิ่น จัดการภัยพิบัติอย่างยั่งยืน. วิสคอมเซ็นเตอร์ จำกัด
- โรจนา บุญวงศ์. (2550). *การรับรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัย "ธรณีพิบัติ" จังหวัดระนองที่มีต่อระบบการสื่อสารเพื่อการเตือนภัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขานิติศาสตร์.
- ลักขณา ไทยเครือ. (2549). *การสังเคราะห์เหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิเพื่อเตรียมรับมือภัยพิบัติในอนาคตกรณีข้อมูลข่าวสาร*. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (สกว.).
- วัลยศ งามขำ. (2559). *ความร่วมมือระหว่างรัฐกับสื่อมวลชนในการรายงานข่าวภาวะฉุกเฉินในภัยพิบัติ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.
- วรัชยา พรหมชาติ. (2556). *ความพร้อมในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่*. เอกสารบทความวิจัย เสนอในการประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4
- สายฝน แสงหิรัญ ทองประเสริฐ และชนัญญา ชูสุข. (2558). *การจัดการภัยพิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายองค์กรชุมชน*. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 8(4), 112-123.
- สัจจา บรรจงศิริ และคณะ. (2557). *แนวทางในการจัดการภัยพิบัติด้านน้ำท่วมที่เหมาะสมกับประเทศไทยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน*. การประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). *สภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปที่ ๒๖ : การจัดการภัยพิบัติตามธรรมชาติภาวะโลกร้อน*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *รายงานการศึกษาเบื้องต้น การจัดการภัยพิบัติและการฟื้นฟูบูรณะหลังการเกิดภัย กรณีศึกษาไทยและต่างประเทศ*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). *การศึกษาระบบการช่วยเหลือทางสังคมในภาวะวิกฤต*. รายงานการวิจัย. สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักพัฒนาองค์กรชุมชน. (2558). *องค์ความรู้การจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว จังหวัดเชียงราย กรณีตำบลแม่สรวย อ.แม่สรวย และตำบลสันมะค่า อ.ป่าแดด จังหวัดเชียงราย*. สำนักพัฒนาองค์กรชุมชน. (พชอ.). คณะทำงานการจัดการภัยพิบัติภาคเหนือตอนบน.
- สุรัตน์ จำเริญธรรม. (2554). *สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านหลวงจัดการภัยพิบัติร่วมกับชุมชนท้องถิ่น*. เอกสารประกอบการสัมมนา. พลังชุมชนท้องถิ่น จัดการภัยพิบัติอย่างยั่งยืน. บริษัท วิสคอมเซ็นเตอร์ จำกัด.
- ศูนย์ข้อมูล, & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง. (2557). 'ดร.เสรี'ชี้ไทยต้องรับมือภัยพิบัติอีกเยอะ โลกร้อนทำ'น้ำแล้ง-น้ำท่วม-แผ่นดินไหว'. ศูนย์ข้อมูล, & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (Thai Civil Rights and Investigative Journalism).
- อนุพงษ์ วงศ์จงใจหาญ. (2556). *ความต้องการข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นต่อแนวทางการให้ข้อมูลข่าวสารด้านพยากรณ์อากาศและเตือนภัยธรรมชาติแก่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร: กรณี "มหาอุทกภัย 2554"*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน.
- อำไพ เกษมพิทักษ์พงศ์. (2553). *พฤติกรรมและความตระหนักในการจัดการหมอกควันในเทศบาลเมืองลำพูน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, รัฐประศาสนศาสตร์.
- เอกพร เทิดไท. (2553). *แผ่นดินไหว ภัยทั่วโลก : หายนะโลกใกล้เข้ามา?*. กรุงเทพฯ : แพรวธรรม.
- อุรารัตน์ บุณศิริ. (2556). *การเปิดรับ และการตระหนักรู้ของประชาชนเกี่ยวกับการสื่อสารเตือนภัยน้ำท่วมในพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม จังหวัดลพบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขานิติศาสตร์.
- "แผนที่รอยเลื่อนมีพลังในประเทศไทย" กรมทรัพยากรธรณี. สืบค้นจาก <http://www.dmr.go.th/>
- แอปพลิเคชันของศูนย์เตือนภัยพิบัติ (National Disaster Warning Center; NDWC) สืบค้นจาก <http://www.ndwc.go.th>

ภาษาอังกฤษ

- Abud, M. (2013). *Indonesia : Crisis Communication Channels Case Studies in Humanitarian Communication Preparedness and Response*. Internews Center for innovation & Learning.
- Asimakopoulou, E., & Bessis, N. (2010). *Advanced ICTs for disaster management and threat detection : collaborative and distributed frameworks*. Hershey, PA: Information Science Reference.
- Austin, L., Liu, B. F., & Jin, Y. (2012). How Audiences Seek Out Crisis Information: Exploring the Social-Mediated Crisis Communication Model. *Journal of Applied Communication Research*, 40(2), 188-207.
- Center for Disaster Control and Prevention. (2014). *Crisis and emergency risk communication*. Center for Disaster Control and Prevention, U.S. Department of Health and Human Services.
- Charrière, M. K. M., Junier, S. J., Mostert, E., & Bogaard, T. A. (n.d.). *Flood risk communication - Visualization tools and evaluations of effectiveness*. Retrieved from http://www.changesitn.eu/Portals/0//Publications/PA_12_3_FR12_full_paper.pdf
- Cohen, E., Hughes, P., & White, P. E. (2007). Media and bushfires: A community perspective of the media during the Grampians Fires 2006. *Environmental Hazards*, 7, 88-96.
- Demeritt, D., & Nobert, S. (2014). *Models of best practice in flood risk communication and management*. Retrieved from <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/geography/people/academic/demeritt/Demeritt—Nobert-Env-Hazards-for-submission.pdf>
- Drabek, T.E. (1999). Understanding Disaster Warning Responses. *The Social Science Journal*, 36(3), 515-523.

- Fresco, N., & Timm, K. (2016). Fostering Resilience in the Face of an Uncertain Future: Using Scenario Planning to Communicate Climate Change Risks and Collaboratively Develop Adaptation Strategies. In J. L. Drake, Y. Y. Kontar, J. C. Eichelberger, T. S. Rupp & K. M. Taylor (Eds.), *Communicating Climate-Change and Natural Hazard Risk and Cultivating Resilience Case Studies for a Multi-disciplinary Approach*. (pp. 79-94) Springer International Publishing Switzerland.
- Fakhruddin, S. H. M. (2007). Emergency Communications for Disasters Management. *Asian Disasters Management News*, 13(1), 1-24.
- Handmer, J., & Proudley, B. (2007). Communicating uncertainty via probabilities: The case of weather forecasts. *Environmental Hazards*, 7, 79-87.
- Hirschburg, P. L., Dillman, D. A., & Ball-Rokeach, S. J. (1986). Media System Dependency Theory: Responses to the Eruption of Mount St. Helens. In S. J. Ball-Rokeach, & M. G. Cantor (Eds.), *Media Audience, And Social Structure*. (pp. 117-126). Beverly Hills : Sage, 1st ed.
- Höppner, C. et al. (2010). *Risk Communication and Natural Hazards*. CapHaz-Net WP5 Report, Swiss Federal Research Institute WSL. Retrieved from http://caphaznet.org/outcomes-results/CapHaz-Net_WP5_Risk-Communication.pdf.
- Houston, J. B et al. (2014). Disaster Interpersonal Communication and Posttraumatic Stress Following the 2011 Joplin, Missouri, Tornado. *Journal of Loss and Trauma: International Perspectives on Stress & Coping*, 20(3), 195-206.
- Institutional building for natural disaster risk reduction (DRR). (n.d). *Risk communication strategy*. Faculty of Geo-information Science and Earth Observation, University of Twente (ITC, lead), The Netherlands & Caucasus Environmental NGO Network (CENN), Georgia.
- Kent, M., & Ellis, K. (2015). People with disability and new disaster communications: access and the social media mash-up. *Disability & Society*, 30(3), 419-431.
- Kepner, R. M. (2010). *Efficiency of the Emergency Alert System*. (Doctoral dissertation). Washington State University, Edward R. Murrow College of Communication.

- Kim, Y.-C., & Kang, J. (2010). Communication, neighbourhood belonging and household hurricane Preparedness. *Disasters*, 34(2), 470-488.
- O'Neill, P. (2004). *Developing A Risk Communication Model to Encourage Community Safety from Natural Hazards*. State Emergency Service. (SES).
- Malet, D. (2013). *Public Risk Communications in Disaster Recovery: Results from a Biological Decontamination Experiment*. Prepared for the Annual Conference of the Australian Political Studies Association.
- Mavhura, E. (2013). *Community Strategies to Enhance Flood Risk Communication in the Zambezi Valley, Zimbabwe*. Retrieved from <http://www.buildresilience.org/2013/proceedings/files/papers/445.pdf>
- Mauro, A. (2004). Disaster, Communication and Public Information. In R. Casale & C Margottini (eds.), *Natural Disasters and Sustainable Development*. (pp. 239-246). Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Medford-Davis, L. N., & Kapur, G. B. (2014). Preparing for effective communications during disasters: lessons from a World Health Organization quality improvement project. *International Journal of Emergency Medicine*, 7(15),1-7.
- Meredith, L. S. et al. (2008). *Analysis of Risk Communication Strategies and Approaches with At-Risk Populations to Enhance Emergency Preparedness, Response, and Recovery*. Final Report. Prepared for the United States Department of Health and Human Services, Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation.
- Mileti, D. S. (1993). Cunication Public Earthquake Risk Information. *Prediction and Perception of Natural Hazards*, 2, 143-152.
- Muzamill, A. (2012). *A comparative study or Disasters news coverage in pakistan by dawn & the news (the case study of earthquake 2005, and flood 2010)*. International Conference on Communication, Media, Technology and Design ICCMTD, Istanbul – Turkey.

- Palttala, P., Boano, C., Lund, R., & Vos, M. (2012). Communication Gaps in Disaster Management: Perceptions by Experts from Governmental and Non-Governmental Organizations. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 20(1), 2-12.
- Ranke, U. (2016). *Natural Disaster Risk Management Geosciences and Social Responsibility*. Springer International Publishing Switzerland.
- Rogers, E. M & Sood, R. (1981). *Mass Media operations in a Quick-Onset natural disaster: hurricane David in Dominica*. Institute for Communication Research Stanford University.
- Romo-Murphy, E., James, R., & Adams, M. (2011). Facilitating disaster preparedness through local radio broadcasting. *Disasters*, 35(4), 801-815.
- Rubin, A. M., & Windahl, S. (1986). The uses and dependency model of mass communication. *Critical Studies in Mass Communication*, 3(2), 184-199.
- Ryan, B. (2012). *Information seeking in a disaster*. University of Southern Queensland.
- Schneider, S. (2016). Communicating Uncertainty: A Challenge for Science Communication. *Communicating Uncertainty: A Challenge for Science Communication*. In J. L. Drake, Y.Y. Kontar, J. C. Eichelberger, T. S. Rupp & K. M. Taylor (Eds.). *Communicating Climate-Change and Natural Hazard Risk and Cultivating Resilience Case Studies for a Multi-disciplinary Approach*. (pp. 267-278) Springer International Publishing Switzerland.
- Shklovski, I., Palen, L., & Sutton, J. (2008). *Finding Community Through Information and Communication Technology During Disaster Events*. San Diego, California, USA.
- Steelman, T. A et al. (2015). What information do people use, trust, and find useful during a disaster? Evidence from five large wildfires. *Nat Hazards*, 76, 615-634.
- Tran, T. A. (2016). *Developing Disaster Resilient Housing in Vietnam: Challenges and Solutions*. Springer International Publishing Switzerland.
- Vihalemm, T., Kiissel, M., & Harro-Loit, H. (2012). Citizens' Response Patterns to Warning Messages. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 20(1), 13-25.

- Waagsaether, K. L., & Ziervogel, G. (2012). Bridging the Communication Gap: An Exploration of the Climate Science–Water Management Interface. In W. Leal Filho (ed.), *Climate Change and the Sustainable Use of Water Resources, Climate Change Management*. (pp. 485-497). Springer Dordrecht Heidelberg London New York.
- Zemp, H. (2010). Natural Hazards: Changing Media Environments and the Efficient Use of ICT for Disaster Communication. In E. Asimakopoulou & N. Bessis (Eds). *Advanced ICTs for Disaster Management and Threat Detection: Collaborative and Distributed Frameworks*. (pp. 46-64). Information Science Reference, Hershey New York.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามและข้อเฉลยคำตอบความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว”
คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจด้านการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะติดต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว รวมทั้งประสบการณ์และการเตรียมความพร้อมสำหรับภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมและการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

แบบสอบถามนี้ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว ความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับแผ่นดินไหว ทักษะติดต่อแผ่นดินไหว ประสบการณ์และการเตรียมความพร้อมสำหรับแผ่นดินไหว

ส่วนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคล

ให้ใส่เครื่องหมาย ลงใน หรือตารางให้ที่ตรงกับข้อมูล ความจริง และความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. สัญชาติ

ไทย

อื่น ๆ

3. อายุปี

4. สภาวะสุขภาพ

สุขภาพแข็งแรง

มีโรคประจำตัว (แต่ยังทำกิจวัตรประจำวันได้)

เจ็บป่วยเรื้อรัง (ไม่สามารถช่วยตัวเองได้)

บกพร่องทางการเคลื่อนไหว เช่น เดินไม่ได้

บกพร่องทางการได้ยิน เช่น หูหนวก

อื่น ๆ โปรดระบุ.....

5. ระดับการศึกษา

☐ ไม่เคยเรียนหนังสือ	☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษา	☐ อนุปริญญา ปวช./ปวส.
☐ ปริญญาตรี	☐ ปริญญาโท
☐ ปริญญาเอก	

6. รายได้ปัจจุบันต่อเดือน

☐ ไม่มีรายได้	☐ ต่ำกว่า 1,000 บาท
☐ 1,001- 5,000 บาท	☐ 5,001-10,000 บาท
☐ 10,001-15,000 บาท	☐ 15,001-20,000 บาท
☐ 20,001-30,000 บาท	☐ 30,001-40,000 บาท
☐ 40,001-50,000 บาท	☐ มากกว่า 50,000 บาท

7. อาชีพปัจจุบัน

☐ ไม่ประกอบอาชีพ	☐ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ
☐ เกษตรกร / ทำนา ทำสวน ทำไร่	☐ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย
☐ รับจ้าง	☐ พนักงานบริษัท เอกชน ลูกจ้าง
☐ ข้าราชการบำนาญ	☐ นักเรียน นิสิต นักศึกษา
☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....	

8. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนมานานเท่าไร

☐ น้อยกว่า 1 ปี	☐ 1 - 2 ปี
☐ มากกว่า 2 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี	☐ มากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี
☐ มากกว่า 10 ปี	

9. ในหนึ่งปีที่ผ่านมาท่านเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมากน้อยเพียงใด เช่น ร่วมงานทำบุญ ร่วมทำ
ความสะอาดชุมชน

☐ ไม่เคยเลย	☐ 1-2 ครั้ง ต่อปี
☐ 3-4 ครั้ง ต่อปี	☐ 5-6 ครั้ง ต่อปี
☐ มากกว่า 6 ครั้ง ต่อปี	

10. สภาพที่อยู่อาศัย

☐ บ้านไม้	☐ บ้านครึ่งตึก ครึ่งไม้
☐ บ้านตึกชั้นเดียว	☐ บ้านตึก 2 ชั้นขึ้นไป
☐ อาคารพาณิชย์ ทาวน์เฮาส์ 2 ชั้นขึ้นไป	☐ อพาร์ทเมนท์ แฟลต
☐ คอนโดมิเนียม	
☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....	

11. ท่านอาศัยอยู่ร่วมกับคนอื่น หรืออาศัยอยู่เพียงลำพังคนเดียว

- อาศัยอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในบ้าน
- อาศัยอยู่คนเดียวในบ้าน (หากตอบข้อนี้ให้ข้ามไปตอบข้อที่ 16)

12. ในที่อยู่อาศัยของท่านมีผู้อาศัยอยู่ร่วมกัน จำนวนรวม..... คน

13. ในที่อยู่อาศัยของท่านมีสมาชิกครอบครัวที่อายุน้อยที่สุดคือ อายุ..... ปี

14. ในที่อยู่อาศัยของท่านมีสมาชิกครอบครัวที่อายุเกิน 60 ปี หรือไม่

- ไม่มี มี จำนวน..... คน

15. ในบ้านท่านมีสมาชิกครอบครัวที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง ช่วยเหลือตัวเองลำบาก หรือไม่

- ไม่มี มี จำนวน..... คน

(กรุณาพลิก หน้าต่อไป)

16. ในที่อยู่อาศัยของท่านมีอุปกรณ์ เครื่องมือสื่อสาร ต่อไปนี้หรือไม่

อุปกรณ์ เครื่องมือสื่อสารในที่อยู่อาศัย	มี	ไม่มี
1. เครื่องรับโทรทัศน์ (ทีวี)		
2. เครื่องรับวิทยุ		
3. หนังสือพิมพ์		
4. วิทยุสื่อสาร (วอ.)		
5. โทรศัพท์บ้าน		
6. โทรศัพท์มือถือสมาร์ตโฟนที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้		
7. สัญญาณเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ไวไฟ		
8. คอมพิวเตอร์ แทปเล็ต		

17. ในชุมชนของท่านมีโครงข่าย อุปกรณ์ เครื่องมือสื่อสาร ต่อไปนี้หรือไม่

โครงข่าย อุปกรณ์ เครื่องมือสื่อสารในชุมชน	มี	ไม่มี
1. โครงข่ายการสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม		
2. จานดาวเทียม		
3. เครื่องสัญญาณเตือนภัยพิบัติ(เช่น ไซเรน, ที่วัดระดับน้ำ เป็นต้น)		
4. เสียงตามสาย		
5. สัญญาณเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ		

(กรุณาพลิก ทำหน้าต่อไป)

ส่วนที่ 2 ช่องทาง สื่อ ที่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว

18. ท่านได้รับ “ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว” จาก สื่อในชุมชนของท่าน ต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

กรุณาทำเครื่องหมาย หรือ X ตัวเลขในตารางตามระดับความถี่ที่ท่านได้รับข่าวสารในแต่ละข้อ

5 หมายถึง ได้รับเป็นประจำ 4 หมายถึง บ่อย ๆ 3 หมายถึง ปานกลาง 2 หมายถึง น้อย

1 หมายถึง ไม่เคยได้รับเลย

ช่องทาง สื่อในชุมชน	ระดับความถี่ในการเปิดรับสื่อชุมชน				
	เป็นประจำ				ไม่เคย เลย
1. พูดคุยกับคนในครอบครัว	5	4	3	2	1
2. พูดคุยกับเพื่อนบ้าน	5	4	3	2	1
3. พูดคุยกับครูในโรงเรียนชุมชน	5	4	3	2	1
4. พูดคุยกับเจ้าหน้าที่อนามัย พยาบาล หมอ	5	4	3	2	1
5. พูดคุยกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน/ผู้นำชุมชน	5	4	3	2	1
6. พูดคุยกับกลุ่ม ชมรม ในชุมชน	5	4	3	2	1
7. พูดคุยกับกรรมการชุมชน	5	4	3	2	1
8. พูดคุยกับเจ้าหน้าที่จากอำเภอ เทศบาล อบต./เขต	5	4	3	2	1
9. พูดคุยกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)	5	4	3	2	1
10. ได้ยินจากหอกระจายข่าว ลำโพงกระจายเสียงในชุมชน	5	4	3	2	1
11. ได้ยินจากวิทยุชุมชน	5	4	3	2	1
12. ติดต่อผ่านวิทยุสื่อสาร (วอ)	5	4	3	2	1
13. สนทนาในกลุ่มไลน์สมาชิกชุมชน	5	4	3	2	1
14. ได้อ่านจากไลน์ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้นำชุมชน	5	4	3	2	1
15. อ่านจากเฟซบุ๊กผู้ใหญ่บ้าน/ผู้นำชุมชน	5	4	3	2	1
16. ได้ยินจากรถแห่ในชุมชน มอเตอร์ไซค์กระจายข่าว	5	4	3	2	1
17. ได้ยินจากการประชุมสมาชิกชุมชนประจำเดือน	5	4	3	2	1
18. ได้ฟังจากพระเทศน์ ประกาศ ตอนไปทำบุญที่วัด	5	4	3	2	1
19. เห็นจากป้ายไวเนล ป้ายประกาศ โปสเตอร์ ในชุมชน	5	4	3	2	1
20. ฟังจากรายการวิทยุท้องถิ่น/สถานีวิทยุท้องถิ่น	5	4	3	2	1
21. ชมรายการโทรทัศน์ท้องถิ่น/สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น	5	4	3	2	1

19. ท่านได้รับ “ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว” จาก สื่อระดับประเทศ ต่อไปนี้น้อยเพียงใด กรุณาทำเครื่องหมาย ○ หรือ X ตัวเลขในตารางตามระดับความถี่ที่ท่านได้รับข่าวสารในแต่ละข้อ 5 หมายถึง ได้รับเป็นประจำ 4 หมายถึง บ่อย ๆ 3 หมายถึง ปานกลาง 2 หมายถึง น้อย 1 หมายถึง ไม่เคยได้รับเลย

ช่องทาง สื่อระดับประเทศ	ระดับความถี่ในการเปิดรับสื่อระดับประเทศ				
	เป็นประจำ				ไม่เคยเลย
1. ชมโทรทัศน์	5	4	3	2	1
2. อ่านหนังสือพิมพ์	5	4	3	2	1
3. ฟังวิทยุ	5	4	3	2	1
4. อ่านจากเอกสารแผ่นพับ ใบปลิว	5	4	3	2	1
5. พูดคุยกับเจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ)	5	4	3	2	1
6. เข้าเว็บไซต์ (www เวิลด์เว็บ)	5	4	3	2	1
7. อ่านเฟซบุ๊ก	5	4	3	2	1
8. อ่านทวิตเตอร์	5	4	3	2	1
9. ดูอินสตราแกรม	5	4	3	2	1
10. ชมจากยูทูป	5	4	3	2	1
11. อ่านบล็อก หรือเรื่องที่คนเขียนไว้ในเว็บไซต์ของเขา	5	4	3	2	1
12. อ่านจากไลน์ วี้อตแอปป์ ผ่านโทรศัพท์มือถือ	5	4	3	2	1
13. โทรคุยกันผ่านโทรศัพท์มือถือ	5	4	3	2	1
14. ข้อความสั้นที่ส่งมาในมือถือ	5	4	3	2	1

(กรุณาพลิก ทำหน้าต่อไป)

ส่วนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว (ข้อเฉลยคำตอบความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวเครื่องหมาย)
กรุณาตอบคำถามต่อไปนี้ โดยทำเครื่องหมาย หรือ X ข้อที่ถูกต้อง เป็นจริงมากที่สุด

20. แผ่นดินไหวเกิดจากสาเหตุใด
ก. แผ่นดินแห้งแล้งแตกกระแหง ข. เปลือกโลกเคลื่อนตัวอย่างฉับพลัน
ค. โพลงใต้ดินยุบตัว ง. การขุดน้ำบาดาลมาใช้
21. แผ่นดินไหวรับรู้ได้จากอะไร
ก. น้ำในแม่น้ำ คลองเปลี่ยนเป็นสีเหลืองขุ่น ข. มตย่ายรั้ง
ค. ท้องฟ้ามีดครีมี เมฆดำ ง. บ้านสั่นสะเทือน โคลงเคลง
22. บ้านของใครในข้อต่อไปนี้ที่เสี่ยงต่อกภัยแผ่นดินไหวมากที่สุด
ก. บ้านลุมมีที่ตั้งอยู่ริมน้ำ ข. บ้านน้ำไหวที่ตั้งอยู่เชิงเขา
 ค. บ้านน้ำหลงที่ตั้งอยู่แนวรอยเลื่อนของโลก ง. บ้านที่สั้มที่ตั้งอยู่ในเมืองบนแนวภูเขาหินปูน
23. หน่วยวัดขนาดความรุนแรงของแผ่นดินไหวเรียกว่าอะไร
ก. โวลท์ ข. แคลอรี
 ค. ริกเตอร์ ง. กิโลเมตร
24. ข้อใดคือวิธีที่ถูกต้องในการหลบภัยเมื่อเกิดแผ่นดินไหวรุนแรง
 ก. เข้าไปหลบอยู่ใต้โต๊ะที่แข็งแรง ข. วิ่งไปหลบอยู่ใต้ต้นไม้
ค. หลบอยู่ในบ้าน ไม่ออกไปข้างนอก ง. กอดเสาบ้านไว้ให้แน่น
25. หากเกิดแผ่นดินไหวขึ้น เราควรกลับเข้าบ้านตอนไหนถึงจะปลอดภัยที่สุด
ก. กลับเข้าบ้านทันทีเมื่อแผ่นดินไหวสงบลง ข. รอให้ผ่านไป 1 วันก่อน
 ค. รอให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบให้เสร็จสิ้นก่อน ง. รอให้ผ่านไปก่อน 2 วัน
26. ข้อใดเป็นการเตรียมพร้อมเพื่อลดอันตรายขณะเกิดเหตุแผ่นดินไหว
ก. ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ข. ไม้วางของหนักไว้ที่สูงโดยไม่ยึดให้แน่นกับที่
ค. ตรวจสอบว่าปิดน้ำ ปิดไฟ ก่อนนอนเสมอ ง. เอาใจใส่ดูแลสุขภาพของคนในบ้าน
27. โครงสร้างบ้านแบบใดที่อาจจะได้รับ ความเสียหายมากที่สุดเมื่อเกิดแผ่นดินไหวรุนแรง
ก. บ้านไม้ชั้นเดียวติดพื้นดิน ข. บ้านไม้ได้ถุนสูง
ค. บ้านตึกชั้นเดียว ง. บ้านตึก 2 ชั้น
28. ข้อใดคือวิธีปฏิบัติที่ปลอดภัยขณะเกิดแผ่นดินไหวรุนแรง
 ก. วิ่งออกจากบ้านหรืออาคารไปยังที่โล่งแจ้ง ข. โทรศัพทบอกคนรู้จักทันที
ค. ถ้าอยู่ในที่โล่ง ให้รีบวิ่งไปหลบในบ้านหรืออาคารใกล้เคียง ง. รีบขับรถยนต์หนีทันที
29. ข้อใดคือวิธีที่ควรปฏิบัติเป็นอันดับแรก หลังแผ่นดินไหวรุนแรงเพิ่งสงบลง
 ก. ตรวจสอบจำนวนคนในครอบครัวว่าอยู่ครบหรือไม่
ข. เข้าไปสำรวจทรัพย์สินในบ้าน
ค. รีบอาบน้ำให้ร่างกายสะอาด
ง. ไปพูดคุยกันในบ้านที่ไม่ได้รับความเสียหาย

ส่วนที่ 4 ทศนคติต่อแผ่นดินไหว

30. ให้ท่านนึกถึง “แผ่นดินไหว” แล้วแสดงความคิดเห็นว่า ท่านเห็นด้วยกับข้อความเกี่ยวกับแผ่นดินไหวต่อไปนี้ มากน้อยเพียงใด

ข้อความเกี่ยวกับแผ่นดินไหว	ความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
1. การเกิดแผ่นดินไหวมาจากอาเพศในชุมชน					
2. แผ่นดินไหวเกิดขึ้นเพราะกรรมเวรในอดีต					
3. คนที่ประสบเหตุแผ่นดินไหวคือคนที่มีเคราะห์กรรม					
4. ประเทศไทยถือว่าไม่ใช่ประเทศที่เสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว					
5. การเตือนภัยแผ่นดินไหวไม่ใช่สิ่งจำเป็น					
6. ไม่มีควมจำเป็นที่เราจะต้องติดตามข่าวแผ่นดินไหว					
7. ไม่เห็นต้องมาบอกเลยว่าจะให้ทำอะไรเมื่อเกิดแผ่นดินไหว					
8. คำแนะนำเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไม่มีประโยชน์อะไรเลย					
9. รู้สึกหงุดหงิด เมื่อได้ยินคำเตือนเรื่องแผ่นดินไหว					
10. ไม่มีควมจำเป็นต้องทำตามคำแนะนำแผ่นดินไหว					
11. แผ่นดินไหวน่ากลัวมาก					
12. ถ้าเกิดแผ่นดินไหวขึ้น ต้องตายแน่ ๆ					
13. หมดยกหมดยกตัวแน่ ถ้าเกิดแผ่นดินไหวขึ้นกับตนเอง					
14. ไฟไหม้ 10 ครั้ง ไม่เท่าแผ่นดินไหวครั้งเดียว					
15. คำแนะนำการปฏิบัติเมื่อเกิดแผ่นดินไหวเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์					
16. การติดตามข่าวแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น					
17. เราต้องพร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำเกี่ยวกับแผ่นดินไหว					
18. การฝึกซ้อมหลบภัยแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็น					
19. การเตรียมตัวเองให้พร้อมรับมือกับแผ่นดินไหวเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง					
20. เราต้องเรียนรู้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวตลอดเวลา					

ส่วนที่ 5 ประสพการณ์และการเตรียมความพร้อมสำหรับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

31. ท่านเคยมีประสพการณ์ เคยทำสิ่งต่อไปนี้บ่อยครั้งเพียงใด

กรุณาทำเครื่องหมาย ○ หรือ X ตัวเลขในตารางตามระดับความบ่อยครั้งในแต่ละข้อ

5 หมายถึง เป็นประจำ 4 หมายถึง บ่อย ๆ 3 หมายถึง ปานกลาง 2 หมายถึง น้อย

1 หมายถึง ไม่เคยเลย

ประสพการณ์ของท่าน	ระดับความบ่อยครั้ง				
1. ประสพการณ์แผ่นดินไหว	เป็นประจำ _____ ไม่เคยเลย				
1.1 เคยได้รับอันตราย สูญเสียจากแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
1.2 เพื่อนญาติของท่านเคยประสบเหตุแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
1.3 เคยรู้สึกถึงแรงสั่นไหวจากแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
1.4 เคยช่วยเหลือผู้ประสบภัยแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
1.5 เคยเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือคนในเหตุการณ์แผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
2. การเตรียมพร้อมสำหรับภัยพิบัติแผ่นดินไหว	เป็นประจำ _____ ไม่เคยเลย				
2.1 เผื่อระวังเหตุแผ่นดินไหวด้วยตนเอง	5	4	3	2	1
2.2 ปลุกสร้างบ้านที่แข็งแรง ลดอันตรายจากแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
2.3 ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
2.4 อ่านคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในเหตุการณ์แผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
2.5 เข้าร่วมการอบรมความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
2.6 เข้าร่วมฝึกซ้อมการปฏิบัติตนเกี่ยวกับภัยแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
2.7 เข้าร่วมประชุมวางแผนเตรียมพร้อมสำหรับแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
2.8 เข้าร่วมเป็นกรรมการด้านภัยแผ่นดินไหวของชุมชน	5	4	3	2	1
2.9 เป็นอาสาสมัครช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1
2.10 ให้คำแนะนำเพื่อบ้าน คนใกล้ชิด เรื่องแผ่นดินไหว	5	4	3	2	1

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ
ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ดร. มงคลกร ศรีวิชัย

อาจารย์ประจำสาขาวิศวกรรมโยธา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
เชียงราย จังหวัดเชียงราย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือและผลการวิจัย

ผศ.สุภัทวดี อภินันท์

อดีตอาจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และ
สื่อสารมวลชน สาขาวิชาวิทยุและโทรทัศน์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาคผนวก ค

แบบตรวจรายละเอียดสำหรับทรงคุณวุฒิ

รายละเอียดสำหรับทรงคุณวุฒิ ในการพิจารณาตรวจสอบให้ความเห็นต่อกลยุทธ์การสื่อสาร
โครงการวิจัยเรื่อง
“กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจการรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว และวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารในด้านตัวบุคคล เนื้อหา ช่องทาง ภายใต้อัจฉริยะด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวสำหรับชุมชนพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้แยกการวิจัยไว้เป็น 2 ขั้นตอน โดยในขั้นที่ 1 นั้นผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบการสื่อสารในด้านตัวบุคคล เนื้อหา ช่องทาง ภายใต้อัจฉริยะด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณสำรวจการรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว และปัจฉิมด้านตัวบุคคล เนื้อหา ช่องทางการเปิดรับข่าวสาร ทศนคติ ประสบการณ์ และการเตรียมพร้อม เพื่อความปลอดภัยจากภัยพิบัติแผ่นดินไหว ต่อมาขั้นที่ 2 ผู้วิจัยนำผลการวิจัยทั้ง 2 ส่วนมาวิเคราะห์สรุปผล และสังเคราะห์เป็น “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” และนำไปตรวจสอบความถูกต้องตามผลการวิจัยขั้นที่ 1 ความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชนและประเทศไทย ความเป็นเหตุเป็นผลเชิงหลักการและกรอบแนวคิด ความสร้างสรรค์เชิงกลยุทธ์การสื่อสาร และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ

ผลการตรวจสอบ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ข้อมูลผู้เชี่ยวชาญ

ตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อ นามสกุล:.....

สังกัด สถาบัน.....

.....

ผลการตรวจสอบ

“กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว”

1. ความเป็นเหตุเป็นผลเชิงหลักการและกรอบแนวคิด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

